

OP-ryhmä
Vuosikertomus

2003

Sisältö

2	Pääjohtajan katsaus
4	Toimitusjohtajan katsaus
6	Toimintaympäristö
7	OP-ryhmän avainluvut
8	OP-ryhmä vuonna 2003
13	OP-ryhmän strategia
17	OP-ryhmän rakenne
23	OP-ryhmän toiminta
43	Yhteiskuntavastuu
52	Henkilöstö
56	OPK:n hallinto
59	OPK:n hallintoneuvoston jäsenet
60	OPK:n johtokunta
62	OPK:n organisaatio
63	Yhteystiedot

Taloudellinen informaatio vuonna 2004

OP-ryhmä ja OKO Osuuspankkien Keskuspankki Oyj julkaisevat vuonna 2004 kolme osavuosikatsausta:

- tammi–maaliskuulta 6.5.2004
- tammi–kesäkuulta 5.8.2004
- tammi–syyskuulta 28.10.2004.

Katsaukset julkaistaan suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Ne ovat saatavissa verkkosivuiltamme www.osuuspankki.fi ja www.oko.fi. Paperikopioita voi tilata osoitteesta Osuuspankkikeskus, Viestintä, PL 308, 00101 Helsinki, puh. (09) 404 2053, telekopio (09) 404 2298, sähköposti viestinta@osuuspankki.fi.

Tämä julkaisu yhdessä OP-ryhmän tilinpäätöksen kanssa muodostaa pankkiryhmän vuosikertomuksen vuodelta 2003. Ellei tilinpäätös ole liitteenä, sen voi tilata edellä mainitusta osoitteesta.

Valokuvien suunnittelu ja toteutus Lahden ammattikorkeakoulu, Muotoiluinstituutti, valokuvauksen suunnitelmavaihtoehto: Katja Almgren, Raisa Karjalainen, Sami Kero, Teemu Kuusimurto, Elina Laukkarinen ja Mika Ranta, ohjaava opettaja Pauliina Pasanen **Kuvien teema** Tavoitteista totta!

Pääjohtajan katsaus

Vakaasti eteenpäin

OP-ryhmä kulki viime vuonna vakaasti eteenpäin sitä tietä, jonka olimme itsellemme viitoittaneet. Tavoitteenamme oli tulevaisuuden toimintaedellytykset turvaava tuloskehitys ja markkinaosuuksien voittaminen, ja saavutimme molemmat.

Pitkin vuotta vahvistui käsitys, että liikevoitto kasvaa suuremmaksi kuin edellisenä vuonna, ja niin tapahtuikin. Kasvu ei ollut suuri, mutta se oli selvä ja ylläpiti edelleenkin vakaata kannattavuutta. Ryhmän vakavaraisuus ensisijaisilla omilla varoilla laskettuna on viiden viime vuoden aikana kasvanut lähes kaksinkertaiseksi. Kun tulot lisääntyvät, riskit ovat hallinnassa ja luotonannon kasvukin todennäköisesti hieman tasaantuu, niin vakavaraisuus säilyy vahvana.

Olimme voittajia myös markkina-asemakilvassa. OP-ryhmän markkinaosuus kasvoi kaikilla keskeisillä liiketoiminta-alueilla, eniten henki- ja eläkevakuutuksissa. Markkinaosuuksien muutokset ovat yleensä hyvin pieniä; prosenttiyksikön kymmenykset voivat toistuessaan olla merkittäviä. Tärkeämpää kuin nuo kymmenykset onkin suunta, johon ne liikkuvat. Meillä suunta on ollut nouseva jo pitkään, ja uskon nousun jatkuvan. Vaikka markkinaosuus ei ole kaikki kaikessa, se on pitkällä aikavälillä luotettavin mittari, jolla arvioida asiakkaiden luottamusta, sitä pankille kaikkein tärkeintä.

Koko pankkitoimialan tilanne on Suomessa hyvä, oikeastaan yllättävän hyvä. Viime vuonnakin useimpien pankkien liiketoiminnan volyymin kasvu jatkui vahvana ja luottotappiot pysyivät pieninä. Kannattavuus on hieman heikentynyt muutaman vuoden takaisista huippulukemista, mutta on edelleen varsin hyvä. Eurooppalaisessa kannattavuusvertailussa suomalaiset pankit ovat parhaiden joukossa.

Suomen kansantalous tai koko maailmankaan talous ei viime vuonna antanut erityistä tukea pankkien toiminnalle. Maailmantalouden kehitys ei ollut mitenkään kehuttavaa. Yhdysvaltain talouskasvu nopeutui vuoden jälkipuoliskolla, mutta se oli edelleen kulutuksen varassa. Vaihtotaseen vaje jatkoi syvenemistään, ja epäluottamus dollaria kohtaan kasvoi. Euroalueella talouskasvu oli erityisen jähmeää, ja sitä varjosivat kasvava työttömyys ja julkisen talouden alijäämä suurissa Emu-maissa. Yhdysvaltain talouskasvu ja varsinkin sen voima vetää Eurooppa ja Suomi mukaansa on edelleenkin epävarmalla pohjalla.

Suomi on kestänyt jo kolmatta vuotta jatkuneen hitaan kasvun aikaa melko hyvin. Viime vuonnakin talouskehitys toisti itseään ja oli kaksijakoinen. Kulutusmenojen nousu jopa nopeutui edellisestä vuodesta, mutta investointien taantuma jatkui. Kansantaloutemme kasvu oli – ja on alkaneenakin vuonna – yksityisen kulutuksen varassa. Toimet kotimaisen kysynnän elvyttämiseksi olisivat parasta lääkettä Suomen talouden lähiajan kehitykselle.

Historiallisen alhaisten korkojen aika jatkui viime vuonna. Vuoden loppupuoliskolla markkinakorot, varsinkin pitkät, kääntyivät lievään nousuun. Olennaista muutosta ei kuitenkaan tapahtunut, eikä sitä ole odotettavissa tänäkään vuonna.

Alhaiset korot ylläpitävät luottojen kysyntää, mikä näkyi viime vuonna varsinkin asuntoluottojen mutta myös kulutusluottojen huomattavana kasvuna. Pankkien liiketoiminnan volyymi siis kasvaa. Samalla korkomarginaali on kaventunut, viime vuon-

nakin noin puoli prosenttiyksikköä. Tämä merkitsee tuottojen hakemista muualta kuin perinteisestä rahoituskatteesta - ja tiukkaa kulukuria.

Viime vuosi osoitti jälleen, että kasvu voi olla hallittua kireästä kilpailusta huolimatta. OP-ryhmän vakavaraisuus antaa mahdollisuuden osallistua täysimääräisesti hintakilpailuun, mutta se ei yksinään riitä pitkäjänteiseen menestymiseen. Paljon enemmän ja paljon kestävämpää saavutetaan kilpailemalla kokonaisvaltaisella, vastuullisella palvelulla. Siitä meillä on hyvät kokemukset, joita hyödynnämme tulevaisuudessakin.

Vastuullinen palvelu – asiakkaan parhaaksi kaikissa oloissa toimiminen – on yhteiskuntavastuuta parhaimmillaan. On hyvä, että yhteiskuntavastuun kartoittaminen ja raportointi laajenee ja yleistyy, mutta tärkeämpää on kuitenkin vastuullinen toimiminen, se mitä OP-ryhmä on tehnyt koko olemassaolonsa ajan.

OP-ryhmän päämääränä on olla johtava pankki Suomessa. Mittarina on ydinliiketoimintojemme volyyymi markkinoilla ja maineemme pankkien joukossa. Meidän on edelleenkin kehitettävä toimintaamme määrätietoisesti ja voimaperäisesti, mutta kokemus osoittaa, että päämäärän saavuttamiseen ei tarvita mitään ihmekeinoja. Riittää kun menestymme yhtä hyvin kuin viime vuonna – ja edellisenä vuonna, ja sitä edellisenä.

Kiitän koko OP-ryhmän henkilöstöä ja hallintoa kuluneen vuoden aherruksesta. Kiitän myös, ja erityisesti, omistajiamme ja asiakkaitamme ja kaikkia muitakin sidosryhmiämme luottamuksesta.

Helsingissä 12. päivänä helmikuuta 2004

Antti Tanskanen

Toimitusjohtajan katsaus

Ryhmänä asiakkaan eduksi

OP-ryhmän kyky yhdistää paikallisuus ja valtakunnallinen toimintatapa tuotti jälleen vuonna 2003 erinomaisia tuloksia. Pankkiryhmän markkinaosuudet kasvoivat, tulos ja vakavaraisuus paranivat ja riskiasema säilyi hyvänä. Myös yrityskuva kehittyi myönteisesti. Yhdessä toimien kykenimme vastaamaan asiakkaiden odotuksiin ja toiveisiin.

Toiminta ryhmänä asiakkaan eduksi oli keskeisesti esillä kertomusvuoden aikana. Haimme laajojen sisäisten keskustelujen kautta – kuten toimintatapanamme on – yhteistä linjaa muun muassa siihen, miten turvata laadukas palvelu myös silloin, kun asiakas muuttaessaan siirtyy toisen osuuspankin alueelle. Olen hyvin tyytyväinen siihen tapaan ja henkeen, jolla ratkoimme tätä kysymystä. Löysimme hyvän yhteisymmärryksen ja toimintamallin, joka varmasti jalostuu ja hioutuu edelleen päivittäisessä asiakaspalvelussa.

Muutama vuosi sitten uudistettu yhteistoimintamalli on osoittanut toimivuutensa. Sitä todistaa myös syksyllä 2003 tehty laaja yhteistoimintatutkimus. Valtaosa vastaajista, jäsenpankkien hallinto- ja toimihenkilöjohdosta, sanoo ryhmätasoisesta yhteistyöstä toimivan hyvin: ryhmä on yhtenäinen kokonaisuus, jonka toimintaperiaatteet ovat selvät, sillä on selkeä strategia ja siihen on sitouduttu tiiviisti. OP-ryhmä on nyt yhtenäisempi kuin kenties koskaan, ja sillä on erittäin vahva taloudellinen asema ja hyvä yrityskuva. Meillä on siten vankka perusta, jolta kasvaa yhdessä asiakkaittemme kanssa Suomen suurimmaksi pankiksi.

Olemme saavuttaneet nykyisen asemamme motivoituneen hallinnon ja sitoutuneen ja osaavan henkilöstön työn ansiosta. Tämän päivän haasteemme on säilyttää tämä henkinen pääoma tietoisena siitä, että lähivuosina myös OP-ryhmä kokee melkoisen suoneniskun, kun suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle.

Tämä on jo otettu huomioon rekrytoinnissa. Viidennes henkilöstöstä on ollut palveluksessamme enintään kolme vuotta. Myös osaamisen ja palkitsemisjärjestelmien kehittämisessä on edetty, mutta vielä pidemmälle on tarpeen mennä. Viime vuonna aloitimme henkilöstörahasen rakentamisen koko OP-ryhmälle. Suunnittelun lähtökohdaksi on, että pitkän tähtäimen palkitseminen koskee koko henkilöstöä. Tavoitteena on toisaalta palkita nykyistä henkilöstöä ja toisaalta turvata pätevän uuden henkilöstön saatavuus ja sitä kautta osaamistason säilyminen ja kohentuminen. Pidän henkilöstörahasesta olennaisena osana pankkiryhmän sosiaalista vastuuta.

Osaaminen on pankkiryhmän keskusyhteisön OPK:n toiminnan ydin. Osaaminen yhdistettynä oikeaan palveluhenkeen ja riittävän innovatiiviseen kehittämistyöhön luovat perustan koko ryhmän kehitykselle. OPK:n onnistumista ydintehtävässään voidaan arvioida sekä pankkiryhmän liiketoiminnallisella menestyksellä että jäsenpankkien tyytyväisyydellä palveluihin. Viime vuoden tulosten perusteella onnistuimme molemmissa.

Yhdeksän kymmenestä osuuspankkilaisesta piti OPK:n palveluja hyvinä ja joka toinen erittäin hyvinä tai peräti erinomaisina viimevuotisessa palvelukuvatutkimuksessa. Henkilöstön ammattitaito korostui vahvuutenamme. Ensisijaiseksi kehittämisis-

kohteeksi nousi tiedottaminen tuotteista ja palveluista, ja siihen haasteeseen vastaamme seuraavaksi.

Palvelukehityksen alueella seuraava suuri mahdollisuutemme kohdistuu pitkäaikaissäätämisen tuotteisiin. OP-ryhmän kaltaiselle monitoimijalle kertomusvuoden lopulla julki tulleet valtiovallan kaavailut pitkäaikaissäätämiseen kohdistuvista muutoksista ovat enemmänkin mahdollisuus kuin uhka. Suomalaisessa pitkäaikaissäätämisessä on vielä paljon kehitettävää.

OPK-konsernin tulos muodostui oleellisesti edellisvuotista paremmaksi. Osakemarkkinoiden myönteisen kehityksen ansiosta henkivakuutusliiketoiminnan tulospaanus oli merkittävä. Maininnan arvoista on myös kulukehitys. Se saatiin monen kasvuvuoden jälkeen jäädytetyksi erityisesti emoyhtiö OPK:ssa. Sen liikevoitossa oli edelleen ratkaisevaa OKOn maksamat osingot.

OPK:n rooli OP-ryhmän strategisena omistusyhteisönä selkiintyi edelleen kertomusvuoden aikana. OP-Henkivakuutus Oy:n omistusjärjestelyt saatiin päätökseen alkuvuodesta, ja Osuuspankki Realumin toiminta alkuperäisessä muodossaan voitiin lopettaa. Alkavana vuonna saadaan päätökseen myös pankkiryhmän vakuusrahaston OVR:n alasajo.

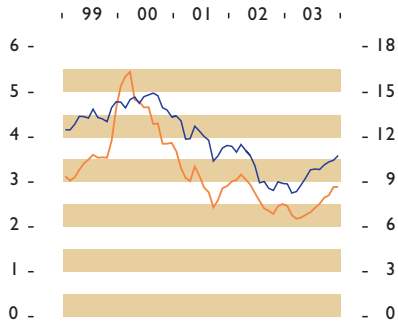
OP-ryhmän ja OPK:n tulevaisuuden näkymät ovat valoisat. Ulkoisessa toimintaympäristössä näkyy kohentumisen merkkejä, ja sisäinen tilamme on vakaa. Yhteistyöllä vahvuuksista kasvuvoimaa -teemalla jatkamme yli satavuotisella kasvu-uralla myös tänä vuonna. Haasteemme on muuttaa uudeksi menestykseksi hallussamme olevat henkiset ja taloudelliset pääomat sekä asiakkaittemme vahva luottamus.

Kiitän kaikkia jäsenpankkeja, hallintoa ja OPK:n sekä koko OP-ryhmän henkilökuntaa menestyksekkästä yhteistyöstä kuluneena vuonna.

Helsingissä 12. päivänä helmikuuta 2004

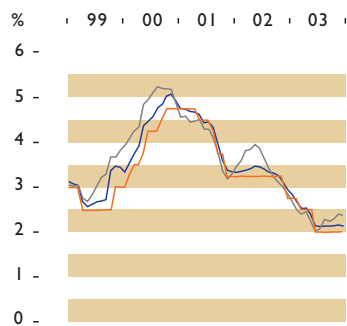
Reijo Karhinen

Toimintaympäristö

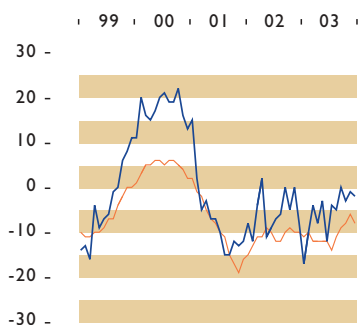
Osakeindeksit Suomessa ja USA:ssa

— Standard & Poor's 500 (oikea asteikko, x 100)
 — HEX-Portfolio (vasen asteikko, x 1 000)

Euribor-korot ja ohjaukorko

— Euribor (3 kk)
 — Euribor (12 kk)
 — EKP:n ohjaukorko

Teollisuuden luottamusindikaattori, saldoluku

— Suomi
 — Emu-maat

Suomen talouskasvu pysyi vuonna 2003 jo kolmantena peräkkäisenä vuotena varsin hitaana. Kokonaistuotannon määrä kasvoi vain runsaan prosentin verran. Varsinkin vienti ja teollisuustuotanto kärsivät heikosta kansainvälisestä kysynnästä Suomen päämarkkina-alueella Emu-maissa sekä vahvistuneesta eurosta muilla markkinoilla. Myös investoinnit jäivät asuntoinvestointeja lukuun ottamatta edellisvuotisia pienemmiksi.

Sen sijaan yksityisen kulutuksen kasvu voimistui, mikä samalla edisti pankkien liiketoimintaa. Kotitalouksien kulutuksen kasvua ylläpiti palkankorotusten ja tuloveron alennusten aikaansaama tulojen nousu. Hitaasta talouskasvusta huolimatta myöskään työttömyys ei pahentunut, mihin osaltaan vaikutti työvoiman tarjonnan supistuminen. Kotitalouksien luottamus oman taloutensa kehitykseen pysyikin verraten vahvana koko vuoden.

Kuluttajahinnat olivat keskimäärin vain 0,9 prosenttia korkeammat kuin vuotta aiemmin. Vuoden lopulla inflaatio hidastui runsaaseen puoleen prosenttiin. Inflaatiota hillitsivät eniten korkojen lasku sekä henkilöautojen halpeneminen.

Sekä pitkät että lyhyet markkinakorot olivat kertomusvuonna historiallisen matalat. Euroopan keskuspankki alensi talouskasvua tukeakseen euriborkorkoihin vaikuttavaa ohjaukorkoaan vuoden aikana kahdesti, 2,75 prosentista 2,0 prosenttiin. Koron laskut ajoittuivat vuoden alkupuoliskolle. Valtion 10 vuoden obligaatiokorko oli keskimäärin vain hieman yli 4 prosenttia. OP-ryhmän viitekorkoa OP-primeä alennettiin markkinatilanteen ja korko-odotusten mukaisesti vuoden alkupuoliskolla 3,50 prosentista 2,50 prosenttiin.

Asuntojen hinnat kallistuivat kertomusvuonna runsaat 6 prosenttia. Alhainen ja vuoden aikana laskenut korkotasoa piti kuitenkin asuntoluottojen kysynnän vilkkaana. Talletuspankkien asuntoluottokanta kasvoi runsaat 15 prosenttia. Koko luottokannan 12 prosentin kasvu olikin paljolti asuntoluottojen varassa. Euromääräinen talletuskanta kasvoi vajaat 6 prosenttia.

Kansainvälisen talouden USA-vetoinen elpyminen käänsi osakekurssit maailmanlaajuisesti nousuun. Helsingin Pörssissä kurssit nousivat tuntuvasti useimmilla toimialoilla, mutta tietoliikenne- ja elektroniikkateollisuuden laskeneen kurssikehityksen takia HEX-yleisindeksi nousi vain 4 prosenttia. HEX-portfoliaindeksi kohosi 16 prosenttia.

Talouden näkymät vuodelle 2004 ovat lievästi kirkastuneet. Yritysten ja kotitalouksien vakaa rahoitusasema ja matalana jatkuva korkotasoa tukevat edelleen kotimaista kysyntää ja pitävät pankkien toimintaympäristön kohtuullisena. Suomen vientisektori on vahvistuneesta eurosta huolimatta säilynyt kilpailukykyisenä, joten kansainvälisen kysynnän voimistuminen kasvattaa asteittain myös vientiä.

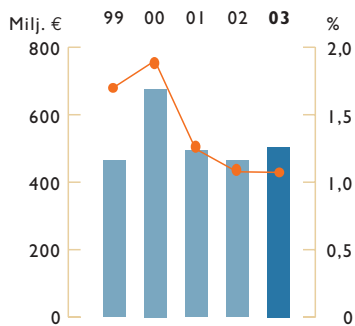
OP-ryhmän avainluvut 1999–2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Jäsenpankit	247	245	245	244	243
Konttorit	717	709	693	692	682
Henkilöstö (ilman kausiapulaisia)	8 337	8 535	8 802	8 937	9 048
Jäsenet ja asiakkaat, 1 000 kpl					
Omistajajäsenet	798	875	984	1 042	1 072
Asiakkaat	2 853	2 927	2 983	3 033	3 070
Verkkopalvelusopimukset	445	572	685	783	826
Markkinaosuudet, %					
Markka-/euromääräisistä luotoista	30,2*	31,9*	32,4*	29,7	29,8
Markka-/euromääräisistä talletuksista	30,2*	31,2*	32,1*	30,9	31,6
Suomeen rekisteröidyistä rahastoista	14,3	14,2	13,3	14,3	15,1
Henki- ja eläkevakuutuksen maksutulosta	9,5	10,1	13,4	15,1	18,3
Tuloserät, milj. €					
Rahoituskate	678	801	875	857	798
Palkkiotuotot	251	303	287	292	312
Luotto- ja takaustappiot	26	5	12	13	9
Liikevoitto	450	664	504	459	515
Tase-erät, milj. €					
Taseen loppusumma	26 024	27 086	30 031	31 625	35 002
Luottokanta	18 309	20 260	21 946	24 319	27 206
Järjestämättömät ja					
nollakorkoiset saamiset	236	203	192	174	168
Talletukset	16 433	17 118	18 774	19 932	21 243
Oma pääoma	1 739	2 314	2 694	3 045	3 436
Vakuutussäästöt, milj. €	875	1 201	1 493	1 784	2 242
Sijoitusrahastojen pääoma, milj. €	1 461	1 917	1 929	2 257	3 329
Tunnuslukuja					
Vakavaraisuussuhde, %	12,4	13,7	15,1	15,2	15,4
Vakavaraisuussuhde ensisijaisilla omilla					
varoilla (pl. pääomasijoitukset), %	9,9	11,6	13,0	13,6	14,0
Oman pääoman tuotto (ROE), %	26,7	24,9	14,6	11,9	11,5
Koko pääoman tuotto (ROA), %	1,65	1,90	1,28	1,11	1,12
Kulujen suhde tuottoihin	59,0	48,6	55,3	61,1	62,1

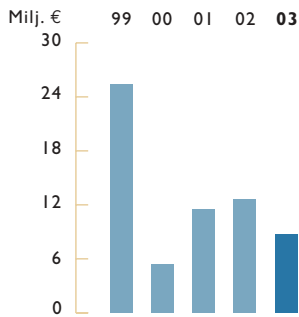
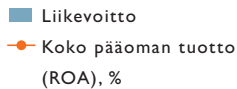
*Suomen Pankki muutti tilastointiperusteita vuonna 2003. Vuoden 2002 luvut on laskettu takautuvasti samoin perustein kuin vuonna 2003. Aikaisempien vuosien luvut ovat kulloinkin voimassa olleiden perusteiden mukaisia.

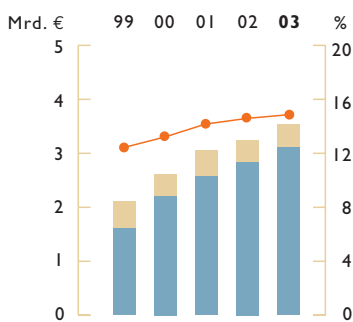
OP-ryhmä vuonna 2003

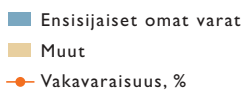
Liikevoitto ja koko pääoman tuotto (ROA), %

Luottotappiot

Omat varat ja vakavaraisuus

OP-ryhmän markkina-asema vahvistui vuoden 2003 aikana.

- Markkinaosuus euromääräisistä talletuksista oli vuoden lopussa 31,6 prosenttia (30,9) ja luotoista 29,8 prosenttia (29,7)*.
- Markkinaosuus Suomeen rekisteröityjen sijoitusrahastojen pääomista oli vuoden lopussa 15,1 prosenttia (14,3).
- Markkinaosuus henki- ja eläkevakuutuksen maksutulosta oli kertomusvuonna 18,3 prosenttia (15,1).

Liikevoitto kasvoi 12 prosenttia. Vakavaraisuus vahvistui edelleen.

- Liikevoitto kasvoi 515 miljoonaan euroon (vuotta aiemmin 459).
- Henki- ja eläkevakuutusliiketoiminnan tulos parani 75 miljoonaa euroa.
- Rahoituskate supistui 7 prosenttia. Palkkiotuottojen, arvopaperikaupan netto-tuottojen sekä liiketoiminnan muiden tuottojen kasvu kompensoi supistumisen. Kulut olivat samalla tasolla kuin vuonna 2002.
- Oman pääoman tuotto-% (ROE) oli 11,5 (11,9) ja koko pääoman tuotto-% (ROA) oli 1,12 (1,11).
- Vakavaraisuussuhde oli vuoden lopussa 15,4 prosenttia (15,2).
- OP-ryhmän pörssinoteeratun liikepankin OKOn konserniliikevoitto kasvoi 174 miljoonaan euroon (96). Tulosparannus perustui kertaluonteisiin eriin.

Riskiasema on edelleen vakaa.

- Järjestämättömät ja nollakorkoiset saamiset supistuivat 3 prosenttia vuoden 2002 lopun 174 miljoonasta eurosta 168 miljoonaan euroon.

Ryhmän markkina-aseman arvioidaan vahvistuvan edelleen. Liikevoiton vuodelta 2004 arvioidaan muodostuvan saman tasoiseksi kuin vuodelta 2003.

*Suomen Pankki muutti tilastointiperusteita vuonna 2003. Vertailuluvut vuodelta 2002 on laskettu siten, että ne ovat vertailukelpoisia vuoden 2003 lukujen kanssa.

VUODEN TAPAHTUMIA

Tammikuu

OP-ryhmä uudisti yhteistyösopimuksensa SAK:n kanssa (22.1.). Sopimus STTK:n kanssa uudistettiin maaliskuussa (25.3.). Myös sopimukset MTK:n ja vastaavan ruotsinkielisen liiton SLC:n kanssa uudistettiin (22.5.).

Huhtikuu

Asikkalan ja Padasjoen osuuspankkien fuusiolla syntynyt Etelä-Päijänteen Osuuspankki aloitti toimintansa (1.4.).

Ensimmäisen OP-sijoittajabarometrin tulokset julkistettiin kaikkiaan kolmellatoista paikkakunnalla. Kahdesti vuodessa tehtävällä barometrillä rakennetaan kokonaiskuvaa kotitalouksien sijoittamiskäyttäytymisestä (23.4.).

Toukokuu

OPK:n huhtikuussa hyväksytyt uudet säännöt merkittiin kaupparekisteriin. Sääntömuutoksen myötä osuuskunnan toiminimi muuttui Osuuspankkikeskus-OPK osuuskunnasta Osuuspankkikeskus Osk:ksi (30.5.).

Kesäkuu

Osuuspankkiryhmä lyhensi nimensä. Uusi nimi on OP-ryhmä. Uudistuksen tavoitteena oli selkiyttää ja yksinkertaistaa viestintää. Ruotsiksi nimi on OP-gruppen ja englanniksi OP Bank Group (23.6.).

Heinäkuu

Moody's Investors Service korotti OKOn pitkien luottojen luokituksen Aa3:sta Aa2:een ja financial strength -luokituksen B:stä B+:aan. Lyhyiden luottojen luokitus pysyi ennallaan P-1:nä (4.7.).

Syyskuu

Kansainvälinen talouslehti The Banker valitsi OP-ryhmän vuoden pankiksi Suomessa. OP-ryhmä sai tämän tunnustuksen nyt ensimmäisen kerran (6.9.).

Osuuspankkikeskus sai WWF:n (Maailman Luonnon Säätiö WWF) Green Office -merkin käyttöoikeuden ja diplomin (9.9.).

Lokakuu

Osuuspankkiviikon pääjuhlaa vietettiin Tampereella yhteiskuntavastuun merkeissä. OP-ryhmä lahjoitti Autismi- ja Aspergerliitolle 40 000 euroa (6.10.).

Marraskuu

Ensimmäinen Yrittämisen tulevaisuus -seminaari järjestettiin Helsingissä (17.11.). Seminaarissa julistettiin Vuoden yritys ja Vuoden yritysjohtaja -kilpailut. Vuonna 2004 järjestetään seitsemän alueellista seminaaria.

Joulukuu

OP-ryhmä laajensi puhelinpalveluaan. Uusi puhelinpalveluyksikkö aloitti toimintansa Joensuussa (1.12.).

Henkivakuutusosakeyhtiö Aurum muutti nimensä OP-Henkivakuutus Oy:ksi (11.12.).

Pankinjohtaja Esko Hollman erosi OPK:n johtokunnan varajäsenyydestä jäädessään osa-aikaeläkkeelle 1.1.2004 lukien.

Katsaus talouteen

Tuotot ja kulut

OP-ryhmän rahoituskate oli 798 miljoonaa euroa, eli 6,9 prosenttia pienempi kuin vuotta aiemmin (857)¹. Korkotuotot supistuivat 12 prosenttia ja korkokulut 20 prosenttia. Rahoituskatteen supistuminen johtui matalalla pysyneestä korkotasosta ja edelleen jatkuneesta asiakasmarginaalien supistumisesta. Rahoituskatteen supistuminen taittui viimeisellä vuosineljänneksellä, jolloin rahoituskate oli 3,6 prosenttia suurempi kuin edellisellä vuosineljänneksellä.

Pankkiryhmän muut tuotot kasvoivat 8,1 prosenttia 496 miljoonaan euroon (459). Arvopaperikaupan nettotuotot, palkkiotuotot ja liiketoiminnan muut tuotot kasvoivat. Tuotot oman pääoman ehtoista sijoituksista sen sijaan supistuivat edellisen vuoden poikkeuksellisen korkealta tasolta. Tuottojen vähennykseksi on kirjattu omistajajäsenille ja etuasiakkaille kertyneet 34 miljoonan euron bonukset.

OP-ryhmän kulut säilyivät edellisvuotisella tasolla ja olivat 804 miljoonaa euroa (805). Palkkiokulut, muut hallintokulut ja arvonalentumispoistot supistuivat vuodesta 2002. Muut kuluryhmät kasvoivat, eniten henkilöstökulut.

Nettomääräiset luottotappiot supistuivat edelleen vuoden 2002 matalalta tasolta ja olivat 9,1 miljoonaa euroa, eli 28 prosenttia pienemmät kuin vuotta aiemmin (13). Bruttomääräisesti uusia luottotappioita kirjattiin 29 miljoonaa euroa (41). Niiden osuus luottokannasta ja luotonantoon rinnastettavien sitoumusten yhteismäärästä oli 0,08 prosenttia (0,13). Arvonalentumisia pysyviin vastaaviin kuuluvista arvopapereista kirjattiin 4,5 miljoonaa euroa (1,4).

Osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltyjen yritysten tuloksista oli 39 miljoonaa euroa positiivinen, kun se vuonna 2002 oli 38 miljoonaa euroa negatiivinen. Valtaosan tämän erän kasvusta selittää OP-Henkivakuutus Oy:n parantunut tulos.

Liikevoitto

OP-ryhmän liikevoitto oli 515 miljoonaa euroa, eli 12 prosenttia ja 56 miljoonaa euroa suurempi kuin vuotta aiemmin. OP-Henkivakuutus Oy:n 75 miljoonan euron tulosparannus on suurin yksittäinen pankkiryhmän liikevoiton kasvua selittävä tekijä. Tämän lisäksi kasvoivat arvopaperikaupan nettotuotot 24 miljoonaa, palkkiotuotot 21 miljoonaa ja liiketoiminnan muut tuotot 9,0 miljoonaa euroa. Liikevoiton kasvua hidastivat rahoituskatteen supistuminen 59 miljoonalla eurolla ja osinkotuottojen pienentyminen 16 miljoonalla eurolla.

Pankkiryhmän keskuspankin OKOn konserniliikevoitto kasvoi 174 miljoonaan euroon (96). Liikevoittoa paransi helmikuussa toteutettu OP-Henkivakuutus Oy:n osakkeiden myynti, jonka tulosvaikutus oli 53 miljoonaa euroa, sekä joulukuussa tapahtunut Kiinteistö Oy Aleksis-Hermeksen osakekannan myynti, jonka tulosvaikutus oli 11 miljoonaa euroa. Vertailukaudella OKOn sijoitukset Pohjola-Yhtymän osakkeisiin kasvattivat liikevoittoa 10 miljoonaa euroa.

Osuuspankkien yhteenlaskettu liikevoitto supistui 12 prosenttia 295 miljoonaan euroon (336). Siihen vaikutti eniten rahoituskatteen pienentyminen. Vuoden lopussa osuuspankkeja oli 242. Kaikki tekivät tilikaudella positiivisen liiketuloksen lukuun ottamatta yhtä, jonka liiketappio oli 0,09 miljoonaa euroa.

¹ Suluissa on vertailulukua vuodelta 2002. Tuloslaskelma- ja muiden kertymätyyppisten lukujen osalta vertailuna on tammi-joulukuun 2002 luku. Tase- ja muiden poikkileikkaustyyppisten lukujen osalta vertailuna on edellisen tilinpäätösajankohdan (31.12.2002) luku.

Tase ja vakavaraisuus

Pankkiryhmän tase oli 35,0 miljardia euroa, eli 11 prosenttia suurempi kuin edellisen vuoden lopussa (31,6). Luottokanta oli 27,5 miljoonaa euroa (24,6). Luottokanta kasvoi nopeammin kuin vuonna 2002, ja sen osuus taseesta oli vuoden lopussa 79 prosenttia (78). Talletuskanta oli 21,2 miljardia euroa (19,9) ja sen osuus taseesta supistui 61 prosenttiin (63).

Pankkiryhmän oma pääoma kasvoi 13 prosenttia 3,4 miljardiin euroon (3,0). Tilikauden voitto oli 373 miljoonaa euroa (342). Osake- ja osuuspääoman yhteismäärä OP-ryhmän taseessa kasvoi 774 miljoonaan euroon (721).

OP-ryhmän vakavaraisuussuhde oli vuoden lopussa 15,4 prosenttia (15,2). Omat varat kasvoivat 10 prosenttia 3,6 miljardiin euroon (3,2) ja riskipainotetut saamiset, sijoitukset ja taseen ulkopuoliset sitoumukset 9,0 prosenttia 23,2 miljardiin euroon (21,3). Ensisijaisia omia varoja oli vuoden lopussa 3,2 miljardia euroa (2,9) ja toissijaisia omia varoja 0,4 miljardia euroa (0,5). Vakavaraisuus ensisijaisilla omilla varoilla laskettuna nousi 0,4 prosenttiyksikköä 14,0 prosenttiin huolimatta riskipainotettujen sitoumusten 9,0 prosentin kasvusta.

Riskiasema

Vuoden 2003 lopussa pankkiryhmän riskiasemaa kuvaavat tunnusluvut olivat selvästi OPK:n hallintoneuvoston asettamia riskirajoja paremmat.

Järjestämättömät ja nollakorkoiset saamiset olivat vuoden lopussa 168 miljoonaa euroa, eli 3,2 prosenttia pienemmät kuin vuotta aiemmin (174). Järjestämättömien ja nollakorkoisten saamisten suhde luottokantaan ja muihin luotonantoon rinnastettaviin sitoumuksiin oli 0,5 prosenttia (0,6). OP-ryhmän riskiraja tunnusluvulle oli nelinkertainen eli 2 prosenttia.

Vuoden 2004 näkymät

OP-ryhmän markkina-asema on vahvistunut usean vuoden ajan, ja vahvistumisen odotetaan jatkuvan myös vuonna 2004. Pankkiryhmän liikevoiton arvioidaan muodostuvan saman tasoiseksi kuin vuonna 2003. Arviot liiketoiminnan ja tuloksen kehityksestä perustuvat oletukseen, että osakemarkkinoilla ja muussa toimintaympäristössä ei tapahdu merkittäviä muutoksia.

OP-ryhmän taloudellinen informaatio on täydellisempänä ryhmän tilinpäätöksessä, joka on tämän julkaisun liitteenä.

OP-ryhmän strategia

OP-ryhmä tarkistaa strategiaansa säännöllisin väliajoin. Kertomusvuonna aloitettiin uusi tarkistusprosessi. Uusi strategia-luonnos esitetään Osuuspankkikeskuksen hallintoneuvoston vahvistettavaksi kesäkuussa 2004. Tässä vuosikertomuksessa esitettävät strategiset linjaukset ovat voimassa olevasta OP-2002-strategiasta, jonka hallintoneuvosto vahvisti kesäkuussa 2002.

OP-2002:n lähtökohtana on, että OP-ryhmä on saavuttanut hyvän tulostason ja vahvan vakavaraisuuden, minkä vuoksi tavoitteiden painopistettä voidaan siirtää kasvun suuntaan. Pää tavoitteena on, että OP-ryhmä on pitkällä aikavälillä markkina-asemaltaan suurin pankki Suomessa.

Strategiassa painotetaan, että OP-ryhmä ylläpitää tavoitteen saavuttamiseksi sellaista kannattavuutta ja vakavaraisuutta, joka mahdollistaa liiketoiminnan kasvun ja kattaa liiketoimintaan liittyvät riskit. Ryhmän toiminnallista tehokkuutta kehitetään hirtkilpailukykyä edistävällä tavalla. Markkina-asemien vahvistaminen tapahtuu kaikissa olosuhteissa ryhmän riskienhallintaohjeita noudattaen ja valvontarajojen puitteissa.

Ryhmän ydinliiketoimintoja ovat rahoitus, varallisuudenhoito, päivittäiset raha-asiat ja maksuliikepalvelut. Ydinliiketoimintoja täydentävät ja niiden kilpailuetua parantavat finanssialan parhaat lisäarvopalvelut.

Osaaminen ja asiantuntemus

OP-ryhmän menestyksen perustana ovat kilpailuetua ja -kykyä tuova asiantuntemus ja edelläkävijäisyys asiakkaiden tarpeiden tyydyttämisessä. Ryhmä tarjoaa asiakkaidensa käyttöön yleispankeista parhaan osaamisen, ja keskitetty erityisalueiden osaaminen vastaa alan erikoistuneiden toimijoiden tasoa. OP-ryhmän monikanavainen palveluverkosto toimii kustannustehokkaasti ja asiakkaan näkökulmasta saumattomasti. Palveluverkosto kykenee tyydyttämään asiakkaan tarpeet kilpailijoita helpommin ja vaiattomammin ajasta ja paikasta riippumatta.

Asiakassuhteita hoidetaan aktiivisesti, kasvuhakuisesti ja asiakkuuden arvon näkökulmasta kustannustehokkaasti. Omistajajäsenyyttä ja asiakasetujärjestelmää kehitetään määrätietoisesti tavoitteena kokonaisasiakkuus ja asiakasuskollisuus.

Asiakaspalvelu

OP-ryhmän asiakkaina ovat kotitaloudet, pk- ja maaseutuyritykset, yhteisöt ja valikoituilla palvelualueilla suuret yritykset. Tuotteiden ja palvelujen kehittäminen perustuu asiakkaiden nykyisiin ja ennustettaviin tarpeisiin. Johtavana ajatuksena on tuotteiden ja palveluiden käytön helppous ja kilpailukykyisyys sekä asiakkaalle että pankille. Ryhmässä kehitetään tuote- ja palvelukokonaisuuksia, joissa eri palvelut on paketoitu asiakkaille sopiviksi.

Yritysten ja yhteisöjen osalta pankkiryhmä keskittyy kotimaisten asiakkaiden palveluun ja tarjoaa näille monipuoliset rahoitus-, varallisuudenhoito- ja maksuliiketarvikset Suomessa ja kansainvälisesti. Ulkomaisille asiakkaille ryhmä tarjoaa pankki-palvelut näiden Suomeen liittyvien liiketoimintojen tarpeisiin.

OP-ryhmän sähköiset palvelut ovat ydinliiketoiminnoissa monipuolisemmat, laadukkaammat ja helppokäyttöisemmät kuin kilpailijoilla. Teknologian ja kilpailuympäristön nopean kehittymisen vuoksi panostusta kehitysosaamisen ylläpitoon ja uusiin teknologioihin jatketaan etenkin ydinliiketoiminnoissa. OP-ryhmän strateginen tavoite on toimia koko maan kattavasti. Ryhmän omaa palveluverkostoa täydentävät kumppaneiden verkostot.

Varallisuudenhoito

OP-ryhmän varallisuudenhoitopalvelut ovat asiakkaan näkökulmasta katsottuna selkeä ja yhtenäinen kokonaisuus, joka tarjoaa markkinoiden parhaan vaihtoehdon asiakkaan varallisuuden kasvattamiseen ja taloudellisen turvallisuuden varmistamiseen. Varallisuudenhoitopalveluista tehdään selvästi nykyistä keskeisempi osa asiakassuhteiden hoitamista.

Varallisuudenhoidossa OP-ryhmä tavoittelee merkittävää markkinaosuuden kasvua. Kasvu saavutetaan kilpailijoita paremmalla asiakassuhteiden hoidolla, myynnin tehokkaalla organisoimisella sekä aktiivisella osaamisen laajentamisella ja tuote- ja palvelukehityksellä.

Asuntopalvelut

Asuntorahoitus ja asumiseen sekä asuntojen ja kiinteistöjen välittämiseen liittyvät palvelut ovat OP-ryhmän keskeinen liiketoiminta-alue. Ryhmä on asuntopalveluiden kehittämisessä edelläkävijä ja yhdistää laadukkaan asuntopalvelun tuottaman kilpailuedun kilpailukykyiseen hinnoitteluun koko maassa. Osuuspankeista, OP-Kiinteistökeskuksista ja OP-Asuntoluottopankista tarjotaan asuntorahoituksen ja asuntojen välityksen paras asiantuntemus sekä tuotteet ja palvelut. OP-ryhmä erottuu kilpailijoista yhdistelemällä asuntopalveluja ja -tuotteita mm. sijoitus- ja vakuutuspalveluiden kanssa asiakkaiden tarpeisiin soveltuviksi kokonaisuuksiksi.

Vastuullisuus ja arvot

OP-ryhmän erottumistekijät ovat paikallisuus ja yhteisöllisyys, mikä merkitsee nopeaa päätöksentekoa, asiakastuntemusta ja osuuspankin aktiivista toimimista asiakkaan sekä oman talousalueen eduksi.

Jäsenpankkien ja Osuuspankkikeskuksen välinen ja jäsenpankkien keskinäinen yhteistyö ja luottamus ovat perustana jäsenpankkien ja koko ryhmän liiketoiminnallisten tavoitteiden saavuttamiselle.

Vastuullisuus on OP-ryhmän eettisten periaatteiden keskeinen tukipilari. Liiketoiminnassa korostuu vastuu ympäristöstä ja yksilöstä. Näiden ohella vastuu koko yhteiskunnasta ja sen kehityksestä tulee nähdä oleellisena osana ryhmän arvoperustaa.

Osuuspankkien yhteiskunnallisen vastuunkannon tulee ilmetä sekä paikallisena yhteisöllisyytenä että tekoina alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Toiminta-ajatukseensa, perusarvoihinsa ja eettisiin periaatteisiinsa tukeutuen ryhmä on myös tulevaisuudessa mukana rakentamassa suomalaista yhteiskuntaa ja kantamassa vastuuta sen kestävästä kehityksestä.

OP-ryhmä ja kaikki jäsenpankit viestivät avoimesti toimenpiteistään yhteiskuntavastuun kaikilla osa-alueilla. Avoimuus ja mitattavuus ovat keskeinen lähtökohta taloudellisessa, sosiaalisessa ja ympäristövastuussa.

OP-ryhmän toiminta-ajatus

OP-ryhmään kuuluvat itsenäiset suomalaiset pankit tarjoavat parasta pankkipalvelua sekä edistävät omistajajäsentensä ja asiakkaidensa taloudellista menestymistä.

OP-ryhmän vahvuus perustuu kehityshakuisen asiakasliiketoimintaan, kiinteään yhteistoimintaan, paikalliseen päätöksentekoon ja osaavaan henkilöstöön.

OP-ryhmän toimintaa ohjaavia perusarvoja ovat jäsenyys, ihmisläheisyys, luotettavuus, menestystahto ja ryhmäyhtenäisyys.

Eettiset periaatteet

Luottamuksellisuus

OP-ryhmän toimihenkilö noudattaa tinkimättömästi liike- ja pankkialaisuutta, sisäpiiriä koskevia säännöksiä sekä hyvää pankkitapaa.

Vastuullisuus

Liiketoiminta suuntautuu kohteisiin, jotka ovat yleisesti hyväksyttäviä sekä edistävät asiakkaiden, omistajien ja yhteiskunnan taloudellista hyvinvointia.

Oikeudenmukaisuus

Asiakkaita, omistajia, henkilöstöä ja muita sidosryhmiä arvostetaan ja kohdellaan tasapuolisesti.

Rehellisyys

OP-ryhmään kuuluvat yhteisöt ovat luotettavia ja rehellisiä sopimuskumppaneita. Sekä ulkoinen että sisäinen viestintä on tosiasioihin perustuvaa ja antaa oikean kuvan esitettävästä asiasta.

OP-ryhmän visio

Olemme johtava pankki Suomessa – asiakkaillemme enemmän kuin pankki.

OP-ryhmän rakenne

OP-ryhmä on runsaan kolmen miljoonan asiakkaan – yksityisen ihmisen, yrityksen ja yhteisön – raha-asioiden hoitaja. Kolmannes asiakkaista on samalla osuuspankkien omistajajäseniä. Lisäksi pörssiyhtiö OKolla on 25 000 osakkeenomistajaa, joista suurin osa on yksityishenkilöitä.

OP-ryhmässä noudatetaan ryhmästrategiassa sovittua työnjakoa ryhmän keskusyhteisön Osuuspankkikeskus Osk:n ja sen jäsenpankkien kesken. Jäsenpankit keskittyvät asiakasliiketoimintaan, ja kehittämis- ja palvelukeskuksena toimiva OPK edistää ja tukee niiden liiketoimintaa sekä vastaa ryhmäohjauksesta ja valvonnasta.

Osuuspankit

Osuuspankit ovat itsenäisiä, paikallista vähittäispankkitoimintaa harjoittavia talletuspankkeja. Osuuspankit tarjoavat toimialueensa kotitalous- ja pk-yritysassiakkaille, maa- ja metsätalousasiakkaille ja julkiselle sektorille nykyaikaiset ja kilpailukykyiset pankkipalvelut. Pääkaupunkiseudulla vastaavaa vähittäispankkitoimintaa harjoittaa OKOn täysin omistama Okopankki Oyj.

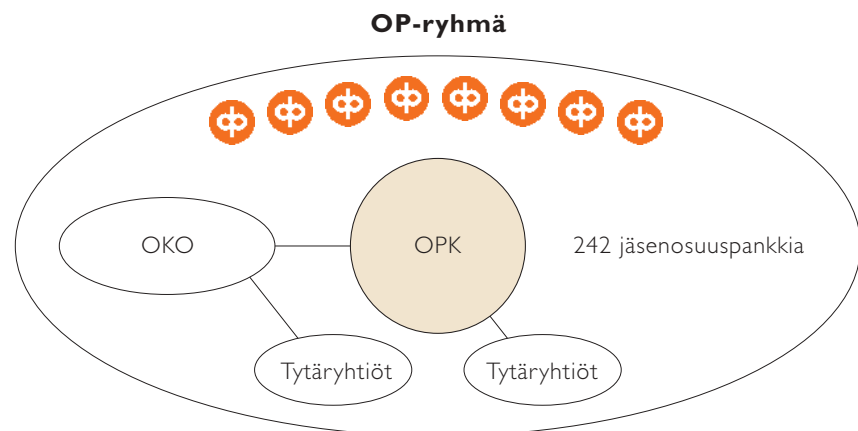
Jäsenyys on osuuspankin asiakkuuden omaleimaisuustekijä. Omistajajäsenyys antaa mahdollisuuden osallistua pankin hallintoon ja päätöksentekoon. Sen kautta jäsenten vaikutusmahdollisuudet ulottuvat koko paikkakunnan elinkeinoelämän ja hyvinvoinnin edistämiseen. Lisäksi omistajajäsenyys tuo etuja raha-asioiden keskittämisestä osuuspankkiin.

Yritysmuodoltaan osuuspankit ovat osuuskuntia, joissa päätöksenteon perusarvoihin kuuluu jäsen ja ääni -periaate. Osuuspankin omistajajäseneksi voi liittyä maksamalla osuusmaksun. Jäsenkunta, joka muodostuu valtaosin yksityishenkilöistä, valitsee keskuudestaan oman pankkinsa hallintohenkilöt.

Osuuspankkien peruspääoma muodostuu osuuspääomasta ja mahdollisesta lisäosuuspääomasta. Omistajajäsenten osuuspääomasijoitusten yhteismäärä oli vuoden 2003 lopussa 698 miljoonaa euroa.

Suomi jakaantuu alueellisesti 16 osuuspankkiliittoon, jotka ovat osuuspankkien maakunnallisia yhteistoiminta-elimisiä. Ne nimeävät alueensa ehdokkaat OPK:n ja OKOn hallintoneuvostoihin.

Osuuspankkien menestyksekkäs liiketoiminta ilmeni vuonna 2003 vahvana vakavaraisuutena ja hyvänä kannattavuutena, mikä antaa edellytykset pankkien oman toiminnan ja niiden koko toimialueen kehittämiseksi myös tulevaisuudessa.

Osuuspankkikeskus Osk

OP-ryhmän keskusyhteisön OPK:n uudet säännöt vahvistettiin huhtikuussa. Sääntöuudistuksen myötä OPK:n toiminimi muuttui Osuuspankkikeskus-OPK osuuskunnasta Osuuspankkikeskus Osk:ksi.

OPK:n toiminta-ajatuksena on, että keskus toimii koko pankkiryhmän kehittämis- ja palvelukeskuksena, strategisena omistusyhteisönä ja ryhmäohjauksesta ja valvonnasta vastaavana keskusyhteisönä.

OPK:n missiona on luoda edellytykset ryhmän strategisten tavoitteiden toteutumiselle. Visiona on olla jäsenpankkien paras ja halutuin yhteistyökumppani.

Osuuspankkikeskuksen ydinpalvelualueet ovat asiakasliiketoiminnan tuki, keskitetyt palvelut, ryhmäohjaus ja omistusyhteisönä toimiminen.

Asiakasliiketoiminnan tuen tehtävänä on edistää jäsenpankkien liiketoiminnan menestystä tarjoamalla kilpailukykyiset liiketoiminnan tukipalvelut sekä laadukkaat keskuspankkipalvelut, jotka OKO hoitaa. Toiminnassa korostuvat innovatiivinen ja tehokas tuote- ja palvelukehitys sekä jäsenpankkien liiketoiminnan menestyksen ja kasvuhakuisuuden tukeminen.

Uusien entistä monipuolisempien palvelujen kehittäminen on edellyttänyt laajaa perusreskontrien kehittämistyötä. Valtaosa arvopaperijärjestelmien uudistuksesta on tehty. Ottolainausjärjestelmän uudistus valmistui syksyllä 2003. Arvopaperijärjestelmien salkunhallinnan osalta kehittämistyö jatkuu vuoden 2004 syksyyn saakka. Seuraava suuri perusreskontrahanke tulee olemaan rahoituksen tietojärjestelmä uudistus.

Muuta asiakasliiketoiminnan tukeen kuuluvaa toimintaa on kuvattu tarkemmin luvussa OP-ryhmän toiminta sivuilla 23–42.

Keskitettyjen palvelujen tehtävänä on vahvistaa kustannustehokkuutta, toimintavarmuutta ja laatua tuottamalla hintakilpailukykyisiä kokonaispalveluja. Toiminnassa korostuvat keskitettyjen palvelujen tuottaminen ja keskittämisen jatkaminen alueilla, joissa on OP-ryhmän näkökulmasta saavutettavissa lisäarvoa: tehokkuutta, kustannus-
hyötyä tai laatua.

Keskitettyihin palveluihin kuuluvat tietotekniset ja tietohallintopalvelut, Yhteyskeskus (ks. s. 28) sekä tilipalvelu, palkkahallintopalvelu, perintäpalvelu, viranomaisraportointi ja hankintapalvelut. Tilipalvelun asiakkaana oli vuoden lopussa OPK-konsernin yhtiöiden lisäksi 159 jäsenpankkia, palkkahallintopalveluiden asiakkaana 156 jäsenpankkia ja niiden kiinteistökeskusta ja perintäpalveluiden asiakkaana 98 jäsenpankkia.

Ryhmäohjauksen tehtävänä on tukea ryhmästrategian toteuttamista jäsenpankeissa, vahvistaa ryhmäyhtenäisyyttä ja varmistaa jatkuva riskienhallinta ja valvonta kasvu-strategiaa toteutettaessa. Lisäksi ryhmäohjauksen tehtävänä on valvoa OP-ryhmän etua kehitettäessä finanssialaan liittyvää lainsäädäntöä ja muuta normistoa sekä kotimaassa että kansainvälisesti.

Ryhmäohjauksen keskeisimpiä tehtäviä olivat OP-ryhmän uuden strategian valmistelu, riskienhallinta (ks. Tilinpäätös) ja tarkastustoiminta.

Omistusyhteisönä OPK vastaa ryhmän strategisista omistuksista, jotka tukevat ryhmän liiketoimintaa. Omistukset ovat pitkäaikaisia sijoituksia ensisijaisesti ryhmän omiin yhtiöihin ja toissijaisesti ryhmän ulkopuolisiin yrityksiin. Omistajaroolissa korostuu aina ryhmänäkökulma, koko pankkiryhmän liiketoiminnan edistäminen. Omistusyhteisöfunktion tavoitteena on vahvistaa OPK:n pääomarakennetta.

OPK omistaa tytäryhtiönsä OKOn osakkeista 40,1 prosenttia, mikä antaa OPK:lle 56,8 prosentin äänivallan pankkiryhmän keskuspankissa. OPK teki helmikuussa ostotarjouksen OP-Henkivakuutus Oy:n osakkeista yhtiön omistajapankeille. Järjestelyjen johdosta OPK:n omistusosuus OP-Henkivakuutus Oy:stä nousi 23,4:stä 57,9 prosenttiin ja OKOn osuus laski 49,9:stä 15 prosenttiin. Muut omistussuhteet näkyvät oheisesta taulukosta.

Yritysten välittömät omistussuhteet OP-ryhmässä

Omistusosuus, % 31.12.2003	Osuuspankit	OPK	OKO- konserni	Ryhmä yhteensä
OPK	100,0		0,0	100,0
OKO	23,4	40,1		63,4
Okopankki Oyj			100,0	100,0
Opstock Oy			85,0	85,0
FD Finanssidata Oy		70,0		70,0
OP-Asuntoluottopankki Oyj	51,7	44,4	3,9	100,0
OP-Henkivakuutus Oy	27,2	57,9	15,0	100,0
OP-Kotipankki Oyj	60,7	18,5	20,8	100,0
Optum Oy (Osuuspankki Realum)		100,0		100,0
OP-Rahastoyhtiö Oy		100,0		100,0
Osuuspankkien Keskinäinen Vakuutusyhtiö	78,5	14,9	6,7	100,0

OKO ja sen tytäryhtiöt

OPK:n merkittävin tytäryhtiö OKO Osuuspankkien Keskuspankki Oyj on liikepankki, joka toimii OP-ryhmän keskuspankkina ja vastaa ryhmän maksuvalmiudesta sekä hoi-
taa ryhmän kansainvälisen liiketoiminnan. OKOn liiketoiminta-alueet ovat Yritys pankki-
toiminta, Investointipankkitoiminta, Vähittäispankkitoiminta sekä Keskuspankkitoiminta
ja varainhallinta. OKO-konserni keskittyy palvelemaan kotimaisia asiakkaita ja tarjoaa
heille monipuoliset rahoitus-, sijoitus- ja maksuliikepalvelut. Ulkomaisille asiakkaille OKO
tarjoaa pankkipalveluja heidän Suomeen suuntautuvan liiketoimintansa tarpeisiin.

Allekirjoittaneet yhtiön hallituksen jäsenet ja toi-
mintojohtaja vakuuttavat, että perustamisessa on
noudatettu osakeyhtiölain säännöksiä. Lisäksi
allekirjoittaneet vakuuttavat, että yhtiön osakkeet
on sopimuksen mukaisesti täysin maksettu ja
että osakkeista maksettu määrä on yhtiön omis-
tuksessa ja hallinnassa.

Helsingissä, 31.10.2003

Kajsa Korhonen

Marko Saarela

OKOn osakkeet jakautuvat A- ja K-sarjaan. K-sarjan osakkeita voivat omistaa vain Osuuspankkikeskus Osk pankkiryhmän keskusyhteisönä sekä osuuspankit ja osuuspankkilaisia tarkoitettut osakeyhtiömuotoiset pankit. A-sarjan osakkeet noteerataan Helsingin Pörssissä.

Okopankki Oyj on OKOn tytäryhtiö, joka harjoittaa vähittäispankkitoimintaa pääkaupunkiseudulla.

Opstock Oy on arvopaperivälitystä, corporate finance -toimintaa, omaisuudenhoitoa ja sijoitustutkimusta harjoittava yhtiö. Pankkiryhmän investointipankkitoiminta on keskitetty Opstockiin. Opstock hoitaa osuuspankkien ja niiden asiakkaiden arvopaperivälityksen.

OKO Venture Capital Oy harjoittaa pääomasijoitustoimintaa ja hallinnoi pääomarahastoja.

Muut OPK:n tytäryritykset

OP-Henkivakuutus Oy:hyn on keskitetty pankkiryhmän henkivakuutusliiketoiminta ja sen kehittäminen. Yhtiön tuotevalikoimaan kuuluu kattavat henki-, eläke- ja sijoitusvakuutuspalvelut. Yhtiön nimi oli joulukuuhun 2003 asti Henkivakuutusosakeyhtiö Aurum.

OP-Rahastoyhtiö Oy hallinnoi OP-ryhmän sijoitusrahastoja. Yhtiö käyttää rahasto-osuuksien myynnissä osuuspankkien ja Okopankin palveluverkostoa sekä pankkiryhmän Internet-palveluita.

OP-Asuntoluottopankki Oyj myöntää osuuspankkien kautta pitkäaikaisia asuntoluottoja turvaavia vakuuksia vastaan. Pankki rahoittaa toimintansa laskemalla liikkeeseen OP-Asunto-obligaatioita.

OP-Kotipankki Oyj keskittyy vakuudettomien kulutusluottojen myyntiin ja hallintointiin. Pankin keskeisiä tuotteita ovat OP-ryhmän kortteihin liitettävät luotot.

FD Finanssidata Oy on tietotekniikkayhtiö, joka toimii pankkiryhmän tietojärjestelmien integroijana ja tuottaa ryhmän tietotekniset kehittämis-, ylläpito- ja tuotantopalvelut.

Optum Oy muodostettiin tammikuussa 2004 pankkitoimiluvasta luopuneen Osuuspankki Realumin pohjalta ensin osuuskunnaksi, joka sitten muutettiin osakeyhtiöksi helmikuun 2004 alusta. Yhtiö tuottaa OP-ryhmän pankeille perintäpalveluita sekä hoitaa ja realisoi kiinteistöomaisuutta.

Muut yhteisöt

Osuuspankkien Eläkekassa huolehtii pankkiryhmän lakisääteisestä eläketurvasta ja *Osuuspankkien Eläkesäätiö* toimintapiiriinsä kuuluvien henkilöiden lisäeläketurvasta. *Osuuspankkien Keskinäinen Vakuutusyhtiö* on pankkiryhmän sisäinen vakuutusyhtiö. Se on osa ryhmän sisäistä riskienhallintajärjestelmää.

Osuuspankkien Vakuusrahasto on pankkiryhmän sisäinen vakuusrahasto, jonka toiminta päättyy vuoden 2004 aikana.

OP-ryhmän hallinto

Nykytuotoinen OP-ryhmä aloitti toimintansa heinäkuun 1. päivänä 1997. OP-ryhmällä tarkoitetaan osuuspankkien yhteenliittymää, josta on säädetty laissa osuuspankeista ja muista osuuskuntamuotoisista luottolaitoksista (osuuspankkilaki). OP-ryhmän muodostavat keskusyhteisö Osuuspankkikeskus Osk (OPK) ja sen jäsenpankit sekä niiden konsolidointiryhmiin kuuluvat yritykset. Lain mukaan OP-ryhmää valvotaan konsolidoidusti, ja keskusyhteisö ja OP-ryhmään kuuluvat luottolaitokset vastaavat toistensa veloista ja sitoumuksista.

OP-ryhmä on Suomessa ainutlaatuinen, erityislainsäädännöllä säädelty taloudellinen kokonaisuus. OP-ryhmän (osuuspankkien yhteenliittymän) juridista rakennetta on selvitetty tarkemmin ryhmän tilinpäätöksessä, joka on tämän julkaisun liitteenä.

Osuuspankeissa ylintä päätösvaltaa käyttää omistajajäsenistä muodostuva osuuskunnan kokous tai edustajisto, joka valitsee pankille hallintoneuvoston. Hallintoneuvosto puolestaan valitsee pankille hallituksen, jossa on sekä omistajajäsenten että pankin ammattijohdon edustajia.

Ryhmän keskusyhteisössä OPK:ssa ylin päätösvalta on osuuskunnan kokouksella ja sen valitsemalla hallintoneuvostolla. Operatiivista päätösvaltaa käyttää hallintoneuvoston valitsema johtokunta, joka koostuu ammattijohtajista. OPK:n hallintoa on selvitetty tarkemmin tämän julkaisun sivulla 56.

Pankkiryhmän keskuspankki OKO Osuuspankkien Keskuspankki Oyj on keskusyhteisö OPK:n tytäryhtiö. OKOssa ylin päätösvalta on yhtiökokouksella ja sen valitsemalla hallintoneuvostolla. OKOn hallintoneuvoston enemmistö koostuu OPK:n hallintoneuvoston jäsenistä. OPK:n johtokunnan puheenjohtaja toimii myös OKOn johtokunnan puheenjohtajana. OKOssakin operatiivista päätösvaltaa käyttää hallintoneuvoston valitsema OPK:n ja OKOn ammattijohtajista koostuva johtokunta. OKOn hallintoa on selvitetty tarkemmin OKOn omassa vuosikertomuksessa.

OP-ryhmän toiminta

Omistajajäsenet

Osuuspankkien omistajajäsenten määrä on kasvanut voimakkaasti vuodesta 1997 lähtien. Parhaimmillaan uusia jäseniä on tullut yli 100 000 vuodessa. Maaliskuussa 2002 omistajajäsenten määrä ylitti miljoonan rajan. Vuoden 2003 lopussa lukumäärä oli 1 072 000. Lisäksi Okopankki Oyj:llä on pääkaupunkiseudulla 124 000 etuasiakasta, jotka saavat pankiltaan samat taloudelliset edut kuin omistajajäsenet.

Osuuspankkien omistajajäsenille ja Okopankin etuasiakkaille kertyy pankkiasioinnin keskittämisestä Platinabonusta. Bonuksilla maksetaan automaattisesti palvelumaksuja. Vuonna 2002 tuli mahdolliseksi maksaa käyttämättömät bonukset vuosittain rahana. Vuonna 2003 bonuksia maksettiin rahana 11 miljoonaa euroa.

Kertomusvuoden aikana omistajajäsenille ja etuasiakkaille kertyi lisää bonuksia 34 miljoonaa euroa, ja bonuksia käytettiin erilaisiin palveluihin 24 miljoonan euron arvosta. Vuotta aiemmin bonuskertymä oli 30 miljoonaa ja käyttö 22 miljoonaa euroa.

Osuuspankin omistajajäseneksi liittyessään jäsen maksaa pankin sääntöjen mukaisen osuusmaksun. Omistajajäsenten osuuspääomasijoitukset kasvoivat kertomusvuoden aikana 7,5 prosenttia 698 miljoonaan euroon. Ennakkotietojen mukaan osuuspankit maksavat osuuspääomalle korkoja yhteensä 16 miljoonaa euroa. Vuonna 2002 osuuspankeille tuli mahdolliseksi korottaa omistajajäsenten osuuspääomasijoituksia pankin omista pääomista. Vuosina 2002–2003 näitä ns. rahastokorotuksia tehtiin yhteensä runsaan 26 miljoonan euron arvosta.

Asiakkaat

Asiakas on OP-ryhmän strategian keskipisteessä. Tavoitteena ovat pitkäaikaiset kokonaisasiakkuudet, jotka tuottavat arvoa sekä asiakkaalle että pankille. Strategiaa toteutetaan asiakassuuntautuneen toimintatavan avulla. Asiakaskontakteissa kartoitetaan ja analysoidaan asiakkaan tarpeet kokonaisvaltaisesti ja tarjotaan niiden pohjalta asiakkaalle sopivia ratkaisuvaihtoehtoja. Asiakaspalutteen ja tutkimusten mukaan asiakastyytyväisyys on parantunut asiakassuuntautuneen toimintatavan kehittymisen myötä.

OP-ryhmällä on 3,1 miljoonaa asiakasta. Heistä 84 prosenttia on kotitalousasiakkaita, 12 prosenttia yrityksiä ja yhteisöjä ja 4 prosenttia maa- ja metsätalouden harjoittajia. Asiakaskunnan kasvu jatkuu vakaana. Kertomusvuonna asiakasmäärä kasvoi nettomääräisesti 37 000:lla. Viiden viime vuoden aikana lisäys on ollut 268 000. TNS Gallupin tekemän pankinvaihotutkimuksen mukaan jo 38 prosenttia suomalaisista käyttää OP-ryhmää pääasiallisena pankkinaan. Tietoykkönen Oy:n tekemän valtakunnallisen pk-yritystutkimuksen mukaan vastaava osuus pk-yrityksissä on 39 prosenttia.

Pitkäjänteinen työ Osuuspankki-brändin kehittämiseksi jatkui vahvasti. Työn tulokset näkyvät tutkimuksissa positiivisesti kehittyvänä yrityskuvana: kuva asiantuntevasta, luotettavasta, menestyvästä ja suomalaisesta pankista on vahva. OP-ryhmän teettämän yrityskuvatutkimuksen mukaan ryhmän pankit saivat jälleen yksityisasiakkailtaan paremman arvosanan edellä mainituista tekijöistä kuin merkittävimmät kilpailijat omilta asiakkailtaan. Saman tutkimuksen mukaan myös ei-asiakkaiden mielikuva OP-ryhmän pankeista oli kaikista pankeista paras.

Taloustutkimus Oy:n ja Markkinointi&Mainonta-lehden tutkimusten mukaan Osuuspankki on pankki- ja vakuutusbrändeistä arvostetuin Suomessa. Osana brändin kehittämistä pankkiryhmä lyhensi kesäkuussa nimensä Osuuspankkiryhmästä OP-ryhmäksi. Uudistuksen tavoitteena oli selkiyttää ja yksinkertaistaa viestintää. Myös ruotsin- ja englanninkielisissä nimissä otettiin käyttöön kirjaimet OP: ruotsiksi OP-gruppen ja englanniksi OP Bank Group. Saman trendin mukaan Henkivakuutusosakeyhtiö Aurum muutti joulukuussa nimensä OP-Henkivakuutus Oy:ksi. Pankkiryhmään kuuluvien yhtiöiden nimet ja varsinkin ryhmän tuotteiden ja palvelujen nimet ovat jo ennestään pääosin OP-alkuisia.

Palveluverkko

Toimipaikat

Toimipaikkojen määrä säilyi liki ennallaan, mutta niiden toiminnallisuutta kehitettiin voimakkaasti. OP-ryhmällä oli vuoden 2003 lopussa 716 toimipaikkaa eli 10 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Toimipaikkaverkko koostuu konttoreista ja palvelupisteistä. Palvelupisteet sijaitsevat yleensä suurten kauppakeskusten yhteydessä ja ovat palveluvalikoimaltaan erilaisia kuin konttorit.

Toimipaikkojen uudistaminen jatkui. Vuoden loppuun mennessä oli uudistettu 41 toimipaikkaa uuden konttorikonseptin mukaiseksi, ja 45 toimipaikkaa oli suunniteltu- tai rakentamisvaiheessa. Uusi toimipaikkamalli on osa monikanavaista palvelukonseptia. Toimipaikkojen työssä korostuvat erityisesti asiantuntijapalvelut. Päivittäispalvelut hoituvat valtaosin asiakkaiden itsepalveluna. Uudessa tila- ja toimintamallissa onkin selkeästi erotettu toisistaan omaa rauhaa vaativat asiakasneuvottelut, asiantuntijapalvelut ja asiakastapaamisten valmistelutyö sekä päivittäispalvelut.

Verkkopankkipalvelut

Sähköisten pankkipalveluiden käyttö kasvoi edelleen vuoden 2003 aikana. Vuoden lopussa jo 91 prosenttia kaikista henkilöasiakkaiden peruspalvelutapahtumista tehtiin sähköisenä itsepalveluna. Internetin kautta maksettujen laskujen määrä kasvoi 22 prosenttia edellisvuodesta. Vuoden loppupuolella jo yli puolet kaikista henkilöasiakkaiden laskunmaksutapahtumista tehtiin Internetissä. Kaikkien asiakkaiden laskuista maksettiin konttorissa enää noin 7 prosenttia. Suoraveloitusvaltakirjoja oli vuoden 2003 lopussa yhteensä noin 3,2 miljoonaa, eli noin 8 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna.

Yritysten ja kotitalouksien verkkopalvelusopimusten määrä kasvoi vuoden aikana runsaat 5 prosenttia 826 000:een. Verkkopalvelusopimus avaa asiakkaalle samoin tunnuksin käyttöön kaikki sähköiset palvelukanavat. Verkkopalvelun sisältöä uudistettiin vuoden aikana lisäämällä palvelusisältöä sekä parantamalla palvelun käytettävyyttä. Myös verkkopalvelusivujen ulkoasu uudistettiin ja otettiin käyttöön uusia turvaratkaisuja.

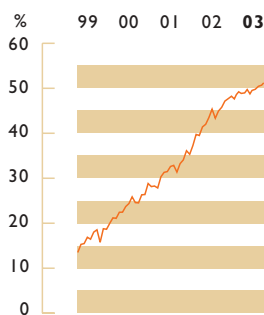
Uudessa verkkopalvelussa asiakas näkee yhteenvedon kaikista käytössään olevista palveluista ja niiden tilasta: tileistä, luotoista, vakuutus- ja rahastosijoituksista, arvopaperisalkkunsä sisällöstä, käytössään olevista pankki- ja luottokorteista ja sopimuksista sekä pankin hänelle lähettämistä viesteistä.

Asiakas voi verkkopalvelussa myös avata itselleen tilejä erilaisiin käyttötarkoituksiin, kuten korkeampikorkoisen määräaikaisen tuottotilin, säästämiseen sopivan tilin ja käyttötilin. Lisäksi asiakas voi tehdä säästösopimuksen, jolloin tilille siirtyy säästöön automaattisesti haluttu summa.

Tilitapahtumien seuraamiseksi verkossa on käytössä tapahtumakyselyiden lisäksi verkkotiliote. Verkkotiliote on samanlainen kuin paperinen tiliote, ja se kelpaa muun muassa verotuksessa verovähennyksen perustaksi kuten myös verkosta tulostettu kuitti. Verkkotiliotteiden suosio kasvaa kaiken aikaa, ja vuoden 2003 lopulla verkkotiliote oli käytössä jo noin 280 000 tilillä.

Opintolainojen hakuprosessi muuttui kesällä, kun valtion takaus alettiin saada sähköisesti. Uudistuksen jälkeen osuuspankin asiakas voi hakea opintolainaa ja saada lainan tililleen käymättä pankissa. Myös uusi asiakas voi hakea opintolainaa verkon kautta. Loppuvuodesta uudistettiin myös verkon kautta tehtävä yleinen luottohakemus. Nyt samalla hakemuksella voi hakea luottoa sekä osuuspankin asiakas että myös uusi asiakas. Uusi asiakas tunnustetaan henkilökohtaisesti vasta velkakirjoja allekirjoitettaessa.

OP-ryhmä avasi ensimmäisenä suomalaisena yrityksenä interaktiivisen palvelun digitaaliseen televisioon jo vuonna 2002. Palvelussa asiakas voi maksaa laskuja sekä tarkistaa tiliensä tilanteen. MTV3-kanavassa tarjottavan palvelun sisältöä laajennettiin kertomusvuonna tuomalla OP-Kiinteistökeskusten tuottama asunnonhakupalvelu mukaan valikoimaan. Digitelevision odotetaan kasvattavan nopeasti osuuttaan sähköisistä palvelukanavista lähivuosien aikana interaktiivisten laitteiden yleistyessä.

Internet-maksujen osuus maksutapahtumista OP-ryhmässä

Mobiililaittein hoidettavien palvelujen käytettävyyttä ja palveluvalikoimaa kehitettiin edelleen vuoden 2003 aikana. Merkittävin yksittäinen uudistus oli tekstiviestikanavan liittäminen saumattomaksi osaksi OP-ryhmän monikanavaista palveluverkkoa. Mobiililaitteiden tekniset ominaisuudet ovat jo tasolla, joka mahdollistaa sujuvan pankkipalveluiden käytön.

MTV3 otti Internetissä, mobiilipalveluissa ja digitelevisiossa käyttöön OP-ryhmän kehittämän sähköisen verkkokukkaron, Digirahan. Se on erityisesti Internetissä maksettavia pienmaksuja varten markkinoille tuotu digitaalisen pienmaksamisen järjestelmä.

OP-ryhmä aloitti kertomusvuonna ns. sähköisen työpöydän kehittämistyön. Asiakkaiden ja toimihenkilöiden sähköiset palvelut rakennetaan pitkällä aikavälillä entistä tiiviimmäksi kokonaisuudeksi. Tavoitteena on saada synergiaetuja toiminnallisuuden ja tietojen yhdistämisestä palveluja entistä paremmin tukevaksi kokonaisuudeksi.

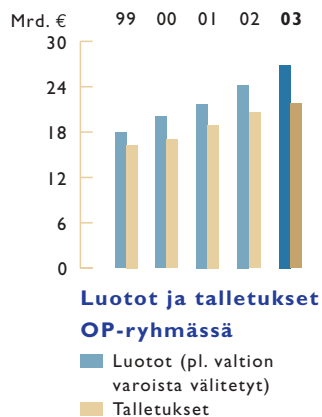
OP-ryhmän oman verkkoportaalin Mainio.netin kehittämistä jatkettiin yhdistämällä palvelu entistä selkeämmin osaksi omistajajäsenten ja etuasiakkaiden asiakasviestintää. Mainio.netin ja Kultaraha-asiakaslehden (vuoden 2004 alusta nimeltään OP) kautta omistajajäsenet ja etuasiakkaat saavat tietoa Platinabonuksistaan ja muista eduistaan. Mainiossa on eri kävijöitä kuukausittain yli 100 000, ja asiakaslehden painosmäärä on yli 900 000. OP-ryhmän yritysasiakkaat voivat tämän monimedian kautta

myös tarjota kasvavalle kohderyhmälle omia tuotteitaan ja palvelujaan, ja yritysten tarjoamien etujen määrä kasvoikin vuoden 2003 aikana huomattavasti. Monimedian kehittämistä jatketaan tavoitteena lähentää sisältöä entistä enemmän OP-ryhmän liiketoimintaa tukeviin alueisiin ja lisätä yhteistyöyritysten ja etujen määrää. Lisäksi kokeillaan osuuspankkien paikallisesti sopimien Platinaetujen esittämistä Mainio.netissä.

Yhteyskeskus

Yhteyskeskus on OP-ryhmän monikanavamallin mukainen keskitetty palvelukanava, jonka tehtävänä on tarjota valtakunnallisten palvelunumeroiden kautta sähköisiin

kanaviin liittyvää henkilökohtaista palvelua asiakkaille sekä palvelun ja myynnin tukea osuuspankeille. Yhteyskeskuksen keskeisimpiä tehtäviä on varmistaa laadukas asiakaspalvelu, tavoitettavuus ja asiakassuuntautunut myynti – myös iltaisin ja lauantaisin.

Yhteyskeskuksen asiakkaita ovat kaikki OP-ryhmän yksityisasiakkaat ja yritysasiakkaat, sillä Yhteyskeskuksen palvelualue laajeni kertomusvuoden aikana kattamaan myös yritysasiakkaiden kotimaan maksuliikepalvelut. Asiantuntijapalvelujen keskittämisen tavoitteena on parantaa tavoitettavuutta, tehostaa ongelmien ratkaisua ja nopeuttaa muutenkin asiakkailta ja osuuspankeista tuleviin puheluihin ja sähköposti- viesteihin vastaamista. Toimintatapojen yhtenäistyessä myös neuvontatehtävien kustannustehokkuus paranee.

Yhteyskeskuksen toimintaa laajennettiin kertomusvuoden aikana Joensuuhun, jonne perustettiin uusi myyntipiste. Sen tehtävänä on soittaa osuuspankkien toimeksiantojen mukaisesti pankkiryhmän asiakkaille kautta maan. Asiakkaille tarjotaan palveluita joko suoraan puhelimesta tai sopimuksen mukaan konttorissa. Joensuussa työskenteli vuoden lopussa 15 toimihenkilöä. Yhteyskeskuksella on toimipiste myös Vaasassa. Se keskittyy OP-ryhmän ruotsinkielisten asiakkaiden palveluun. Vaasassa työskenteli vuoden lopussa 13 toimihenkilöä. Yhteyskeskuksessa toimi yhteensä 116 toimihenkilöä Helsingissä, Joensuussa ja Vaasassa. Yhteyskeskus hoiti kertomusvuonna yli 500 000 asiakaskontaktia puhelimen ja sähköisten kanavien kautta.

OP-ryhmän puhelinpalvelu sai hyvät arvosanat Taloustutkimuksen Puhelinpalvelut 2003 -tutkimuksessa. Siinä oli mukana 85 palvelunumeroa kymmeneltä toimialalta. Osuuspankin 0100 0500 Puhelinpalvelu sijoittui neljänneksi ja oli samalla paras pankkien puhelinpalveluista kouluarvosanalla 8,11.

Talletukset ja luotot

Rahalaitosten yhteenlaskettu talletuskanta Suomessa kasvoi 5,7 prosenttia 72,1 miljardiin euroon. OP-ryhmän talletuskanta oli vuoden lopussa 21,2 miljardia euroa eli 6,6 prosenttia suurempi kuin vuoden 2002 lopussa. OP-ryhmän markkinaosuus rahalaitosten euromääräisistä talletuksista oli 31,6 prosenttia. Edellisen vuoden lopussa se oli 30,9 prosenttia.

Rahalaitosten yhteenlaskettu luottokanta puolestaan kasvoi 12 prosenttia 91,7 miljardiin euroon.

OP-ryhmässä uusia luottoja nostettiin kertomusvuonna 11,1 miljardia euroa, eli 17 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Tämän johdosta luottokanta kasvoi 12 prosenttia ja oli vuoden lopussa 27,5 miljardia euroa. Pankkiryhmän markkinaosuus rahalaitosten euromääräisistä luotoista oli vuoden lopussa 29,8 prosenttia. Vuotta aikaisemmin se oli 29,7 prosenttia. Vuosien 2002 ja 2003 lopun markkinaosuudet luotoista ja talletuksista on laskettu vertailukelpoisesti Suomen Pankin elokuussa 2003 käyttöön ottamien uusien tilastointiperusteiden mukaan.

Varallisuudenhoito

OP-ryhmän strategisena tavoitteena on kasvaa markkinajohtajaksi kaikilla keskeisillä liiketoiminnan alueilla. Kasvua haetaan ennen kaikkea varallisuudenhoidossa eli rahasto- ja vakuutus säästämässä, jossa kasvun arvioidaan olevan nopeampaa kuin pankki-markkinoilla keskimäärin. Tulevaisuudessa suomalaisten varallisuus jatkaa kasvuaan, ja kilpailu eri sijoitusvaihtoehtojen välillä kiristyy. OP-ryhmän varallisuudenhoitopalvelujen tehtävänä on tarjota asiakkaille täysi palvelukokonaisuus.

Rahasto- ja vakuutus säästäminen on useimmiten pitkäaikaista, tavoitteellista säästämistä. Pitkäaikaissäästämisen markkinoille on tulossa useita muutoksia, mikäli

valtiovallan vuoden 2003 lopulla julkistamat suunnitelmat toteutuvat. Muutokset koskevat niin tuotteita, niiden tuottajia kuin itse asiakkaitakin. Muutosesitykset aiheuttivat merkittävää epävarmuutta markkinoille. Erityisesti uusien vapaaehtoisten eläkevakuutusten kasvu tyrehtyi. Ns. Siva-työryhmän ehdottamien uudistusten toteutuminen vaikuttaisi positiivisesti OP-ryhmän liiketoimintaan. Pankkiryhmä aloitti jo kertomusvuoden lopulla valmistautumisen mahdollisesti uusiutuviin markkinoihin tuotteidensa ja palvelujensa osalta.

Sijoitustalletukset

Sijoitustalletukset kasvoivat OP-ryhmässä 5,1 prosenttia 7,7 miljardiin euroon, josta kotitalouksien talletusten osuus oli 6,9 miljardia euroa.

Määräaikainen tuottotili uudistettiin marraskuussa. Asiakas voi sopia, että tili uudistuu automaattisesti, mikäli asiakas tai pankki eivät muuta sovi tilin erääntymisen jälkeisen kuukauden aikana. Ominaisuus sopii varsinkin niille asiakkaille, jotka uudistavat tiliään säännöllisesti ja haluavat markkinakorkoon sidotun tilin.

Rahastot

Suomeen rekisteröityjen sijoitusrahastojen pääomat kasvoivat vuoden aikana 6,3 miljardia euroa eli 40 prosenttia 22,1 miljardiin euroon. Euromääräisesti tarkasteltuna kasvu oli ennätyskellisen voimakasta. Vuoden nettomerkinntät olivat yhteensä 4,6 miljardia euroa. Osakemarkkinoiden elpymisen myötä rahastojen arvonmuutos muodostui noin 1,8 miljardia euroa positiiviseksi.

Eniten kasvoivat lyhyen koron rahastot, joiden nettomyynti oli yhteensä 2,2 miljardia euroa. Lyhyen koron rahastot muodostivat vuoden lopussa jo lähes kolmanneksen kaikista rahastopääomista. Pitkän koron rahastojen myynti oli 0,7 miljardia euroa. Osake- ja yhdistelmärahastojen myynti virkistyi loppuvuotta kohden, ja vuoden aikana niihin sijoitettiin nettomääräisesti yhteensä 1,4 miljardia euroa.

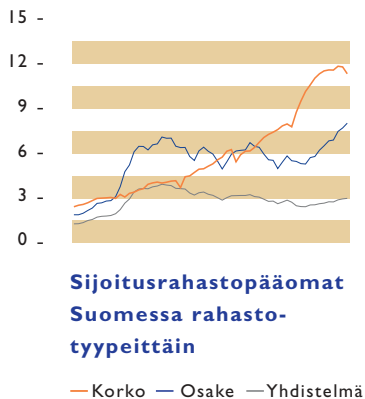
OP-ryhmän hallinnoimien sijoitusrahastojen pääomat ja omistajamäärä kasvoivat vuonna 2003 enemmän kuin koko rahastoalalla keskimäärin. OP-ryhmän markkinaosuus rahastopääomista oli vuoden lopussa 15,1 prosenttia, kun se vuotta aiemmin oli 14,3 prosenttia.

OP-sijoitusrahastojen yhteenlasketut pääomat kasvoivat vuoden aikana 1,1 miljardia euroa eli noin 48 prosenttia 3,3 miljardiin euroon. Vuoden aikana OP-sijoitusrahastoihin sijoitettiin nettomääräisesti 846 miljoonaa euroa, kun edellisvuoden nettomerkinntät olivat 637 miljoonaa euroa. Rahastojen arvonmuutoksen ja tuotonjaon vaikutus pääomiin oli yhteensä 227 miljoonaa euroa. Voimakkainta kasvu oli lyhyen koron rahastoissa, joiden nettomerkinntät olivat yhteensä 714 miljoonaa euroa. Osake- ja yhdistelmärahastojen myynti oli yhteensä 138 miljoonaa euroa.

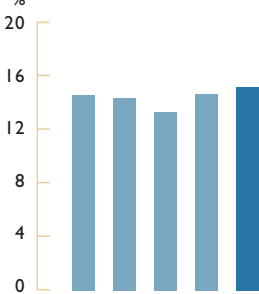
Vuoden 2003 aikana pankkiryhmän sijoitusrahastoihin tuli 34 000 uutta osuudenomistajaa. Vuoden lopussa osuudenomistajia eri rahastoissa oli yhteensä runsaat 154 000. OP-ryhmän osuus Suomeen rekisteröityjen sijoitusrahastojen osuudenomistajista kasvoi vuoden 2003 aikana 1,2 prosenttiyksikköä 19,5 prosenttiin.

Mrd. € | 99 | 00 | 01 | 02 | 03

%

OP-ryhmän markkinaosuus Suomeen rekisteröityjen sijoitusrahastojen pääomista

OP-ryhmä toi vuoden 2003 aikana markkinoille kolme uutta sijoitusrahastoa. Helmikuussa aloitti toimintansa lyhyen koron rahasto OP-Cash Treasury. Rahasto sijoittaa varansa euroalueen valtioiden liikkeeseen laskemiin velkasitoumuksiin ja soveltuu yritys- ja yhteisösijoittajille kassanhallinnan välineeksi. Rahaston pääoma kasvoi vuoden aikana peräti 219 miljoonaan euroon.

OP-ryhmän osakerahastovalikoimaa laajennettiin vuoden aikana kahdella uudella rahastolla. Maaliskuussa toimintansa aloittaneet OP-Arvo Osake ja OP-Kasvu Osake -rahastot sijoittavat varansa euroalueen arvo- tai kasvuyhtiöiden osakkeisiin. Sijoittajia kiinnosti erityisesti OP-Arvo Osake, jonka pääoma kasvoi vuoden loppuun mennessä 15 miljoonaan euroon.

OP-ryhmän hallinnoiman hedgerahaston Opstock RM Optimuksen sijoituspolitiikkaa uudistettiin keväällä 2003. Rahaston sijoitustoiminnan kulmakiviä ovat positiivisen tuoton tavoittelu kaikissa markkinaolosuhteissa sekä riippumattomuus arvopaperimarkkinoiden yleisestä kehityksestä.

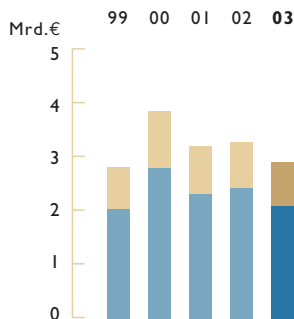
Pankkiryhmän investointipankin, Opstock Oy:n, hallinnoimat yksityis- ja yhteisöasiakkaiden varat kasvoivat 37 prosenttia 8,4 miljardiin euroon. Näistä varoista 5 miljardia euroa koostuu OP-sijoitusrahastojen pääomista ja OP-Henkivakuutus Oy:n sijoitusvaroista. Välitettyjen osakekauppojen määrä kasvoi vuodentakaisesta 13 prosenttia 168 000:een. Kauppojen arvo supistui 43 prosenttia 2,1 miljardiin euroon. Internetin kautta välitettyjen toimeksiantojen osuus oli 70 prosenttia. Opstock aloitti ruotsalaisten arvopapereiden etävälityksen elokuussa, kun se hyväksyttiin jäseneksi Tukholman pörssiin.

Vakuutukset

Koko henkivakuutusalan maksutulo supistui edellisen vuoden 3,3 miljardista eurosta runsaat 11 prosenttia 2,9 miljardiin euroon. Säästöhenkivakuutuksen maksutulo supistui yli 12 prosenttia noin 1,7 miljardiin euroon. Yrityksille tarjottavien kapitalisaatio-sopimusten maksutulo aleni prosentuaalisesti eniten, noin 76 prosenttia. Uusien eläkevakuutusten myynti kasvoi edellisen vuoden noin 82 000:sta runsaaseen 93 000:een, ja eläkevakuutuksen maksutulo kasvoi lähes 15 prosenttia noin 700 miljoonaan euroon.

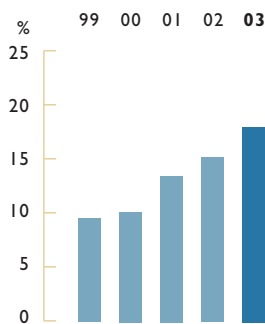
Osakemarkkinoiden orastava käänne paransi tuntuvasti vakuutusyhtiöiden tuloksia vuoden 2003 aikana. Helsingin Pörssin kehitystä kuvaava HEX-yleisindeksi kohosi vuoden aikana 4,4 prosenttia sekä vakuutusyhtiöiden osakesalkkua paremmin kuvaava HEX-portfolioindeksi 16,2 prosenttia. Kurssinousun myötä henkivakuutusyhtiöiden tulostaso parani, kun osakkeista aiemmin tulokseen kirjattuja arvonalentumisia palautui yhtiöiden tuloksiin.

OP-ryhmä menestyi vakuutusliiketoiminnassaan selvästi paremmin kuin kilpailijat. Maksutulo kasvoi lähes 8 prosenttia 530 miljoonaan euroon. Pankkiryhmän markkinaosuus henki- ja eläkevakuutuksen maksutulosta kasvoi 15,1 prosentista 18,3 prosenttiin.

Vapaaehtoisen henki- ja eläkevakuutuksen maksutulo Suomessa

■ Henkivakuutus
■ Eläkevakuutus

OP-ryhmän markkinaosuus vapaaehtoisen henki- ja eläkevakuutuksen maksutulosta

Suurin osa maksutulosta kertyi edelleen säästöhenkivakuutuksesta, jonka maksutulo nousi runsaat 4 prosenttia 470 miljoonaan euroon. Eläkevakuutuksen maksutulo kasvoi 42,5 prosenttia 60 miljoonaan euroon.

Sijoitussidonnaisen vakuutuksen maksutulon osuus kasvoi vuoden loppua kohti. Vuoden alkupuolella osakemarkkinat olivat vielä laskussa, mikä sai vakuutusottajat epävarmoiksi. Sen vuoksi sijoitussidonnaisen vakuutuksen osuus koko vuoden maksutulosta jäi 17,5 prosenttiin eli samalle tasolle kuin edellisvuonna. Sijoitussidonnaisen henkivakuutuksen maksutulo pieneni runsaat 2 prosenttia. Sen sijaan sijoitussidonnaisen eläkevakuutuksen maksutulo kasvoi 49 prosenttia. Sijoitussidonnaisten vakuutusten yhteenlaskettu maksutulo nousi 86:sta 93 miljoonaan euroon.

Vakuutusten lukumäärä kasvoi 27,5 prosenttia 184 000:een. Kasvaneen kysynnän ja aktiivisen myynnin johdosta uudet eläkevakuutukset lisääntyivät eniten. Niiden kanta kasvoi 60 prosenttia 59 000:een. OP-ryhmän markkinaosuus yksilöllisten eläkevakuutusten uusmyynnistä nousi 13,6:sta 23,6 prosenttiin.

Henki- ja eläkevakuutussäästöjen yhteismäärä OP-ryhmässä oli vuoden päättyessä 2,2 miljardia euroa, eli 26 prosenttia suurempi kuin vuotta aiemmin. Sijoitussidonnaisen vakuutuksen osuus vakuutussäästöistä oli 19 prosenttia. Vuotta aiemmin se oli 17 prosenttia.

Vakuutuksiin liittyviä ominaisuuksia ja palveluja kehitettiin vuoden aikana siten, että sijoitussidonnaisiin vakuutuksiin liitettiin vuoden alussa uusi laajempi vakuutus- turva kuolemantapauksen varalta. Asiakkaiden mahdollisuudet hyödyntää OP-ryhmän verkkopalveluja laajenivat vakuutuksiin, kun vakuutusten säästöjen seuranta tuli mahdolliseksi Internetissä. Uuden palvelun avulla asiakkaat voivat vaihtaa verkossa rahastoja, joiden kehitykseen heidän vakuutussäästöjensä arvonkehitys on sidottu.

Vahinkovakuutusten myyntiyhteistyö jatkui OP-ryhmän, Fennia-ryhmän ja Lähi- vakuutus-ryhmän kesken, ja sitä kehitettiin vastaamaan entistä paremmin OP-ryhmän asiakaskunnan tarpeita. Keväällä tuotevalikoimaan lisättiin määräaikainen matkavakuutus, joka on saatavissa sekä konttorista että itsepalveluna verkosta.

Asuntopalvelut

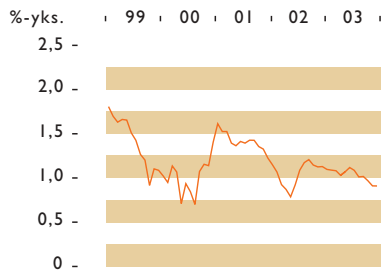
Matalana pysynyt korkotasoa sekä kuluttajien luottamus omaan talouteen ylläpitivät vireätä asuntokauppaa vuonna 2003, ja sitä myötä myös asuntoluottojen kysyntä pysyi vilkkaana. Vaikka asuntojen hinnat nousivatkin vuonna 2003 keskimäärin 6,4 prosenttia, ne pysyivät kuitenkin kohtuullisina kuluttajien tuloihin ja velkoihin nähden.

Uusia asuntoluottoja nostettiin vuoden aikana yhteensä 13 miljardia euroa. Erityisesti kesä- ja lokakuu olivat vilkkaita asuntoluottojen nostokuukausia. Rahalaitosten euromääräiset asuntoluotot kasvoivatkin 36 miljardiin euroon. Asuntoluottojen kysyntää ylläpitivät etenkin vuokra-asunnoista omistusasuntoihin siirtyvät ensiasunnon ostajat.

OP-ryhmän kotitalousasiakkaat nostivat kertomusvuonna asuntoluottoja 4,6 miljardia euroa, eli 26 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Vuoden 2003 viimeisellä neljänneksellä uusia luottoja nostettiin 25 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Uusien asuntoluottojen keskimarginaali laski edelleen.

Kotitalouksien asuntoluottokanta kasvoi OP-ryhmässä kertomusvuonna 16 prosenttia 12,4 miljardiin euroon. OP-ryhmän markkinaosuus rahalaitosten euromääräisistä asuntoluotoista oli vuoden lopussa 34,5 prosenttia. Vuoden 2002 lopussa osuus oli 34,4 prosenttia. Vuosien 2002 ja 2003 lopun markkinaosuudet on laskettu vertailukelpoisesti Suomen Pankin elokuussa 2003 käyttöönottamien uusien tilaintiperusteiden mukaan.

**Rahalaitosten uusien
asuntoluottojen korko-
marginaali, keskikoron ja
12 kk:n euriborin erotus**

OP-Asuntoluottopankin luotonanto on kiinteä osa OP-ryhmän asuntopalvelua. Asuntoluottopankki on myöntänyt asuntoluottoja yksityishenkilöille ja yhteisöille vuoden 2001 alusta. Pankin asuntoluottokanta kasvoi kertomusvuonna 50 prosenttia ja oli vuoden lopussa 111 miljoonaa euroa. Pankki oli vuoden loppuun mennessä laskenut liikkeeseen OP-Asunto-obligaatioita 65 miljoonan euron arvosta.

Vuoden 2003 aikana asiakkaiden kiinnostus kiinteisiin korkoihin lisääntyi, tosin valtaosa kotitalouksien asuntoluotoista nostettiin yhä vaihtuvakorkoisina. Pitkien, yli 20 vuoden asuntoluottojen määrä varsinkin kasvukeskuksissa kasvoi.

Asuntopalvelua täydennettiin asuntorahoitus- ja varallisuudenhoitopalvelut yhdistävillä toimintamalleilla. Luotonantoprosessin nopeuttamista jatkettiin vähentämällä luottoasiakirjoja yhdistämällä velkakirja ja velan maksusitoumus. Luotonantoprosessia parannettiin ottamalla käyttöön uusi pankkitakaussovellus, joka on yhteinen sekä osuuspankeille että OKOille. Samassa yhteydessä otettiin käyttöön myös limiitti osuuspankkien pankkitakauksille.

Kiinteistövälitys

OP-Kiinteistökeskukset tekivät vuonna 2003 yhteensä runsaat 13 000 kauppaa, mikä oli yli 15 prosenttia enemmän kuin vuonna 2002. OP-Kiinteistökeskusten välittämien kauppojen määrä kasvoi jo kolmantena vuotena peräkkäin enemmän kuin muiden valtakunnallisten välitysliikkeiden kauppamäärät. Vuoden aikana OP-Kiinteistökeskusten toimipaikkaverkosto kasvoi 8 uudella konttorilla ja palvelupisteellä.

Matala korkotaso jatkuu myös vuonna 2004, joten asuntokauppa ja asuntoluottojen kysyntä pysynee edelleen varsin vilkkaana.

Mahdollisuus tehdä asuntoluottohakemus sekä maksuohjelman muutos verkkopalvelussa antoi asiakkaille joustavuutta asioiden hoitoon, ja sähköisiä palveluja käytettiin entistä enemmän. Asunnonvälityksessä panostettiin voimakkaasti opkk.fi-portaalin kehittämiseen käyttäjäystävällisempään suuntaan samalla kun otettiin käyttöön uusia teknisiä ominaisuuksia. Uutena palvelukanavana asunnonvälityksessä otettiin käyttöön digitelevisio. Jo aiemmin käytössä on ollut palvelu, jossa asiakas voi saada kuvapuheimeensa kuvia ja tietoja haluamastaan OP-Kiinteistökeskuksen myyntikohteesta.

Vuoden 2003 aikana osuuspankit olivat mukana valtakunnallisilla Asuntomesuilla Laukaassa ja loma-asuntomesuilla Kurussa.

Päivittäiset raha-asiat

Kotitalouksien käyttely- ja maksuliiketalletukset OP-ryhmässä olivat kertomusvuoden lopussa 10,1 miljardia euroa, eli 7 prosenttia suuremmat kuin vuoden 2002 lopussa.

Kulutusluottokanta kasvoi 15 prosenttia 2 miljardiin euroon. Korttiluottojen suosio jatkui. Niiden osuus koko OP-ryhmän kulutusluottokannasta oli 12 prosenttia.

Pankkiryhmän kortti- ja kulutusluottojen toimintamalli uudistettiin kertomusvuoden aikana. Tavoitteena on, että mahdollisimman monella asiakkaalla olisi korttisaan luotto-ominaisuus. Asiakkaat käyttivätkin lisääntyvässä määrin hyväkseen mahdollisuutta nostaa käteistä Otto.-automaatista OP-ryhmän myöntämitä korttiluo-

toilta sekä mahdollisuutta siirtää korttiluottoa tilisiirtona käyttövaraksi käyttelytililleen Internet-palvelussa. OP-ryhmän myöntämien korttiluottojen saldon seuraaminen tuli kesäkuussa mahdolliseksi kaikissa sähköissä palvelukanavissa.

Yhteistyö valtakunnallisten ja paikallisten kaupan ja palvelualan yritysten kanssa tiivistyi. Vuoden aikana solmittiin lukuisia yhteistyösopimuksia, ja yrityksiä tarjotaan palvelukokonaisuuksiin liitettiin OP-ryhmän rahoitusratkaisu.

Kortit

OP-ryhmän asiakkailta oli vuoden 2003 lopussa 1,9 miljoonaa pankki- ja luottokorttia. Korttien kokonaismäärä kasvoi vain hiukan edellisvuotisesta, mutta korttikannan

rakenteen muutos jatkui voimakkaana. Erityisesti korostui OP-ryhmän linjaus muuttaa korttikanta pääsääntöisesti Visa-tuoteperheen kansainvälisiksi kortteiksi.

Vuoden lopulla maksamiseen soveltuvia kortteja oli korttikannasta jo 90 prosenttia, vuotta aiemmin osuus oli 85 prosenttia. Kansainvälisten korttien osuus nousi vuoden aikana 40 prosentista 44 prosenttiin korttikannasta.

Korteilla tehtyjen maksujen lukumäärä kasvoi edellisvuotisesta 14 prosenttia. Kortilla tehtyjen käteisnostojen lukumäärä sen sijaan supistui lähes 4 prosenttia. Kortilla tehtyjä maksuja oli kaksinkertainen määrä käteisnostoihin verrattuna.

OP-ryhmällä oli kertomusvuoden lopussa 655 maksuautomaattia, eli 14 vähemmän kuin vuotta aiemmin. OP-ryhmän asiakkaiden käytössä on myös Sampo Pankin 188 maksuautomaattia. Internetin käytön voimakkaasti lisääntyessä maksuautomaattien käyttö vähenee. Kertomusvuonna automaattilla maksettujen laskujen määrä oli 15 prosenttia pienempi kuin edellisvuonna.

OP-ryhmän, Nordean ja Sampo Pankin yhdessä omistamalla Automatia Pankki-automaaatit Oy:llä oli vuoden lopussa 1 707 Otto.-käteisautomaattia. OP-ryhmän itsepalvelupisteissä ja muissa julkisissa tiloissa olevien Internet-asiakaspäätteiden määrä kasvoi 32:lla 584:ään.

OP-ryhmä ja Väestörekisterikeskus toteuttivat hankkeen liittää osuuspankin korttiin kansalaisvarmenteen. Varmenne voidaan liittää ensimmäiseksi Visa Electron -korttiin, vuoden 2004 aikana myös muihin kansainvälisiin Visa-kortteihin. Kansalaisvarmenne mahdollistaa kaikkien pankkipalvelujen laajan käytön ja myös oikeudellisesti sitovien sopimusten teon omalta tietokoneelta käymättä pankin konttorissa. Korttia voi käyttää myös muiden palveluntarjoajien, esimerkiksi viranomaisten, palveluissa, joissa kansalaisvarmenne hyväksytään.

Sähköisen verkkokaupankäynnin turvallisuutta parannettiin liittämällä Visa- ja Visa Electron -kortteihin turvallisen verkkomaksamisen ominaisuus Verified by Visa. Järjestelmä tunnistaa ostohetkellä luotettavasti sekä maksajan että myyjän ja vähentää siten merkittävästi väärinkäytösten mahdollisuuksia verkkokaupankäynnissä.

Vuoden 2003 lopulla aloitettiin EMV-ominaisuuden sisältävän sirun liittäminen kortteihin. EMV on Europayn, MasterCardin ja Visan yhdessä kehittämä turvallinen maksujärjestelmä, jossa asiakas hyväksyy ostoksensa allekirjoituksen sijaan näppäilemällä nelinumeroisen henkilökohtaisen tunnuslukunsa. Ensimmäisenä ominaisuus liitetään Visa Electron -kortteihin, vuoden 2004 aikana myös muihin kansainvälisiin kortteihin.

Yritysasiakaspalvelut

OP-ryhmän strategiana on kasvattaa markkina-asemaansa erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten ryhmässä kaikilla yritys pankkitoiminnan osa-alueilla. OP-ryhmän tavoitteena on myös kasvaa markkinoita nopeammin yritysten ja yhteisöjen maksuliikkeen ja likviditeetin hoitajana sekä suurten ja keskisuurten yritysten rahoituksen järjestäjänä pääomamarkkinoilla.

OP-ryhmän euromääräinen yritys luottokanta kasvoi 8 prosenttia ja oli vuoden lopussa 7 miljardia euroa. Uusia luottoja nostettiin 3,3 miljardia euroa. Ryhmän

markkinaosuus rahalaitosten euromääräisistä yritys- ja asuntoyhteisöluotoista oli kertomusvuoden lopussa 23,4 prosenttia. Edellisen vuoden lopussa se oli 23,3 prosenttia. Vuosien 2002 ja 2003 lopun markkinaosuudet on laskettu vertailukelpoisesti Suomen Pankin elokuussa 2003 käyttöönottamien uusien tilastointiperusteiden mukaan.

Yritysassiakkaiden euromääräiset talletukset olivat 2,7 miljardia euroa. Vuoden 2002 lopussa ne olivat 2,5 miljardia euroa.

OP-ryhmän pankkia pääasiallisena pankkinaan käyttäviä yrityksiä oli vuoden lopussa kaikkiaan noin 75 000 ja yrittäjiä runsaat 41 000. Vuoden aikana OP-ryhmän pk-yritysassiakkaiden määrä kasvoi nettomääräisesti 1 600:lla. Tietoykkönen Oy:n teke-mässä valtakunnallisessa pk-yritystutkimuksessa 91 prosenttia OP-ryhmän asiakasyri-tyksistä ilmoitti käyttävänsä pääasiallisena rahoittajapankkinaan OP-ryhmän pankkia. Kaikista yrityksistä vastaava osuus oli 39 prosenttia, joten OP-ryhmä oli tämän tutki-muksen mukaan suurin pk-yrityspankki Suomessa.

Valtakunnallisen pk-yritystutkimuksen mukaan pk-yrityksillä on myönteisin yleis-mielikuva OP-ryhmästä. Myös OP-ryhmän yrityskuva pk-yritysten keskuudessa on hyvä. OP-ryhmä saa muita pankkeja paremman arvosanan luotettavuudesta, asian-tuntemuksesta ja menestyksestä. OP-ryhmän yritysasiakkaat ovat pankkiinsa tyyty-väisempiä kuin pääkilpailijoiden asiakkaat omaan pankkiinsa.

Maksuliike ja palvelukehitys

OP-ryhmän kilpailukyky luotettavana ja vahvana maksuliikeosaajana markkinoilla on entisestään vahvistunut. Kotimaan maksuliikkeen volyyymi kasvoi 11 prosenttia vuo-desta 2002. Kaikkiaan kotimaan maksuliiketapahtumia käsiteltiin kertomusvuonna 286 miljoonaa kappaletta.

Kilpailukykyiset palvelut ja vahvat ulkomaiset yhteistyöpankit ovat mahdollis-taneet myös ulkomaan maksuliikkeen volyymin ja markkinaosuuden nopean kasvun. Ulkomaan maksuliikkeen volyyymi kasvoi 8 prosenttia vuodesta 2002.

OP-ryhmä on yhteistyössä muiden pankkien kanssa kehittänyt verkkolasku-standardin, Finvoicen, ja siihen liittyvän verkkolaskujen välityspalvelun. Standardin tavoitteena on edistää verkkolaskutuksen käyttöönottoa ja mm. kirjanpidon automatisoi-nia. Finvoice-verkkolaskuja voidaan välittää myyjältä ostajalle pankin välityksellä verkkolaskujen välityspalvelulla. Välityspalvelu otettiin OP-ryhmässä käyttöön keväällä 2003.

Yritysten ja yhteisöjen toimintojen tehostaminen näkyy myös pankkipalveluiden tarpeessa. Entistä kysytympiä ovat joustavat Internet-ratkaisut. OP-ryhmä tarjoaakin monipuoliset ja nykyaikaiset palvelut mm. yrityksen verkkoliiketoiminnan tueksi.

OP-ryhmän rahoitusyhtiöpalvelut täydentyivät vuonna 2003 huoltoleasing-palvelulla, joka lähti vahvaan kasvuun kertomusvuoden aikana. Tuotekehityksen paino-pistealueena ovat olleet myös myyjässiakkaiden verkkopalveluratkaisut. Laskusaata-vien rahoituksessa on tapahtunut merkittävä siirtymä perinteisestä laskusaatavien rahoituksesta saatavien ostoon eli saatavarahoitukseen, jossa myyjä siirtää saatavansa rahoittajalle luottoriskeineen.

Ulkomaanmaksujen palveluvalikoimaan tuli heinäkuussa edullinen EU-maksu, joka pohjautuu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen rajat ylittävistä euro-määräisistä maksuista. Asetuksella edistetään kuluttajien ja pk-yritysten mahdollisuuksia maksaa edullisesti EU-alueella. Maan rajan ylittäviin maksuihin sovelletaan samaa hintaa kuin vastaaviin kotimaan maksuihin.

OKO Venture Capital Promotion Equity -rahastokokonaisuuden neljä alueellista ja yksi valtakunnallinen pääomarahasto perustettiin keväällä 2003. Rahastojen kokonaispääomat olivat perustamisvaiheessa 32 miljoonaa euroa. Rahastot keskittyvät toimialueensa pienten ja keskiuurten yritysten omistusjärjestelyihin ja kasvun rahoitukseen.

Ulkomainen yhteistyö

OP-ryhmä tarjoaa yritysasiakkailleen palveluja ulkomailla yhteistyössä vahvojen paikallisten pankkien kanssa. Yhteistyöpankkien vahva markkina-asema takaa myös sen, että mm. maksuliike kulkee nopeasti asiakkaan ulkomaiselle tilille ja sieltä osuuspankin tilille.

OKO on ollut eurooppalaisten osuuspankkien yhteistyöryhmän Unico Banking Groupin jäsen yli 25 vuoden ajan. Unico-pankkiryhmään kuului vuonna 2003 edelleen kuusi täysjäsentä ja kaksi liitännäisjäsentä, jotka ovat kotimaassaan merkittävien vähittäispankkiryhmien keskuspankkeja. Näiden pankkiryhmien taseiden yhteenlaskettu loppusumma vuonna 2002 oli 2 140 miljardia euroa. Pankeilla oli henkilökuntaa yli 443 000 ja konttoreita yli 35 000.

Unico-pankkien konttorit muodostavat OKO-konsernin ja osuuspankkien asiakkaille maailmanlaajuisen palveluverkon, joka toimii myös myyntikanavana yritys- ja yhteisöasiakkaiden osake- ja joukkovelkakirjaemissioille ja muille vastaaville palveluille.

Unico-yhteistyön painopiste oli vuonna 2003 edelleen maksuliike- ja kassanhallintapalveluiden sekä kansainvälisten pääomamarkkina- ja rahoituspalveluiden kehittämisessä ja tarjoamisessa yrityksille. UniCash-kassanhallintapalvelun yhteistyöverkko on vuosina 2002–2003 laajentunut erityisesti Suomen lähialueille eli Ruotsiin, Venäjälle ja Baltian maihin. UniCash kattaa nyt jo 24 Euroopan maata. Kertomusvuoden aikana Unico-pankkiryhmän organisaatio uudistettiin ja strategiaa kehitettiin vastamaan entistä paremmin nykyisiä tarpeita.

OP-ryhmä on tehnyt muutaman vuoden ajan yhteistyötä Baltiassa Hansapankin kanssa. Maksujen nopea välittäminen Baltiasta ja Baltiaan on yksi yhteistyön tavoitteista. Osuuspankin tilille Hansapankista Baltiasta tulevat ulkomaanmaksut välittyvätkin nopeasti, jopa saman päivän aikana.

OKOn Tukholman sivukonttori lakkautettiin kesäkuussa 2003. Siitä lähtien OP-ryhmän yritysasiakkaiden pankkipankkipalveluita Ruotsissa on tuottanut Förenings-Sparbanken (Swedbank).

Tapahtumat

Ensimmäinen Yrittämisen tulevaisuus -seminaari keräsi marraskuussa Helsinkiin yli 500 vierasta, joista enemmistö oli osuuspankkien yritysasiakkaita ja muita sidosryhmiä. Seminaari aloitti vuosiksi eteenpäin suunnitellun tapahtumasarjan. Sen järjestelyistä vastaavat OP-ryhmä ja Kauppalehti sekä vuosittain vaihtuva yhteistyökumppani.

Tilaisuudessa julistettiin uusi yrityskilpailu, jolla kannustetaan suomalaisia yrityksiä menestymään. Kilpailussa valitaan Vuoden yritys ja Vuoden yritysjohtaja. Ensimmäiset palkinnot kilpailussa jaetaan tämän vuoden syksyllä pidettävässä valtakunnallisessa Yrittämisen tulevaisuus 2005-seminaarissa.

Vuoden 2004 alkupuolella pidettiin maakunnalliset Yrittämisen tulevaisuus -seminaarit Helsingissä, Jyväskylässä, Lappeenrannassa, Oulussa, Seinäjoella, Tampereella ja Turussa.

Maa- ja metsätalous

Vuotta 2003 leimasi epävarmuus EU:n maatalouspolitiikan tulevista uudistuksista sekä päätymässä olevan Etelä-Suomen erityistuen muutoksista. Kesällä saavutettu yhteistä maatalouspolitiikkaa koskeva ratkaisu merkitsee maataloustukien osittaista irrottamista tuotannosta. Etelä-Suomen kansallisia tulotukia vuosille 2004–2007 koskeva erillisratkaisu syntyi vuoden lopulla. Se merkitsee näiden tulotukien asteittaista alentamista. Ratkaisun myötä nuorten viljelijöiden aloitustuen ja useiden investointien tukitasoja korotetaan.

Investoinnit maataloilla jatkuivat vilkkaana. Ne kohdistuivat kotieläinyksiköiden huomattavaan laajentamiseen ja automatisointiin. Myös peltoviljelyn menetelmiä kehitettiin, mikä merkitsi entistä tehokkaampien työkoneiden tarvetta. Yksikkökoon nopea kasvu tulee korostamaan riskienhallinnan tärkeyttä maatalouden rahoituksessa.

OP-ryhmässä maa- ja metsätalouden luottojen kysyntä säilyi vilkkaana. Maa- ja metsätalouden luottokanta kasvoi noin 5 prosenttia ja oli vuoden lopussa 2,4 miljardia euroa. Valtionlainoja ja korkotukilainoja nostettiin 7 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Kyseisten luottojen osuus oli noin viidennes kaikista nostetuista luotoista. Tuettu rahoitus on painottunut yhä enemmän avustuksiin, mikä on osaltaan mahdollistanut maatalouden nopean rakennemuutoksen edellyttämät investoinnit. Kone- ja tarvikerahoituksessa rahoitusyhtiöiden osuus kasvoi edelleen, ja OKO vahvisti siinä markkina-asemaansa.

OP-ryhmän markkinaosuus pankkien maa- ja metsätaloudelle myöntämästä rahoituksesta säilyi entisellään 62 prosentissa. Markkinaosuus metsänomistajien saamista puunmyynnin rahavirroista oli puolestaan lähes 60 prosenttia.

Maa- ja metsätalousasiakkaille suunnattuja palveluja esiteltiin OP-ryhmän Maa- ja metsälehdessä sekä omilla Internet-sivuilla. Lisäksi OP-ryhmän palveluihin pääsee Farmit- ja Metsä-Sanomat -portaalin kautta. Erillinen Metsä- ja sijoitusmarkkinoiden ajankohtaiskatsaus ilmestyi kolme kertaa. Siinä käsitellään metsäteollisuuden sekä puu- ja sijoitusmarkkinoiden lähiajan suhdannenäkymiä.

Yhteistyösopimukset Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK:n ja vastaavan ruotsinkielisen liiton SLC:n kanssa uudistettiin. Lisäksi sovittiin yhteistyöstä Lähivakuutus-ryhmän kanssa maatilojen vahinkovakuutuksissa sekä ProAgria Maa-seutukeskusten Liiton kanssa maatilojen rahoitukseen liittyvässä koulutuksessa, joka on osa maatilojen laatujohtamista.

Osuuspankkien valtakunnallisilla metsäpäivillä Savonlinnassa valittiin Vuoden Metsävaikuttajaksi valtiosihteeri Raimo Sailas. Elävä Puu -metsätapahtuma järjestettiin vuoden mittaan kuudella paikkakunnalla.

Yhteiskuntavastuu

Vastuu ympäröivästä yhteiskunnasta kuuluu olennaisesti OP-ryhmän toimintaan. Pankkiryhmä on koko olemassaolonsa ajan ollut tiiviisti sidoksissa suomalaiseseen yhteiskuntaan. OP-ryhmälle onkin ollut luontevaa ryhtyä kuvaamaan yhteiskuntavastuutaan myös nykyaikaisen raportointikäytännön mukaisesti.

OP-ryhmä teki vuonna 2001 selvityksen yhteiskuntavastuun käsitteistä, tavoitteista ja mittareista ja vastuun merkityksestä pankkiryhmälle ja sitoutui OP-2002-strategiassaan yhteiskuntavastuun kehittämiseen sekä sen mittaamiseen ja raportointiin. OP-ryhmä jakaa yhteiskuntavastuun yleisen käytännön mukaisesti ympäristövastuuseen, taloudelliseen vastuuseen ja sosiaaliseen vastuuseen.

OP-ryhmän yhteiskuntavastuun pohjana ovat pankkiryhmän aatteellinen perusta sekä ryhmän yhteiset arvot ja eettiset periaatteet. OP-ryhmän perusarvoja ovat omistajajäsenyys, ihmisläheisyys, luotettavuus, menestystahto, ryhmäyhtenäisyys ja poliittinen sitoutumattomuus. Ryhmän eettiset periaatteet ovat luottamuksellisuus, vastuullisuus, oikeudenmukaisuus ja rehellisyys.

OP-ryhmän yhteiskuntavastuuseen kuuluu myös sisäinen valvonta. Ryhmällä on oma tarkastustoiminto, joka valvoo ryhmän pankkien toimintaa. Tarkastuksessa seurataan osuuspankkien, OKOn ja Osuuspankkikeskuksen toimintaa ja kehitystä sekä riskejä. Yhteiskuntavastuun eri osa-alueita varten ei ole erillisiä tarkastustoimia, vaan yhteiskuntavastuu otetaan huomioon muun tarkastuksen osana.

Yhteiskuntavastuun seuranta ja mittaaminen

OP-ryhmän yhteiskuntavastuutoimenpiteitä ohjaa yhteiskuntavastuun johtoryhmä, jonka alaisuudessa toimivat ympäristövastuun, taloudellisen vastuun ja sosiaalisen vastuun työryhmät. Vuoden 2003 alussa aloitettiin yhteiskuntavastuun mittaamiseen ja raportointiin tähtäävä projekti. Se jatkuu tulevina vuosina, ja tavoitteena on GRI-ohjeiston mukainen raportointi. GRI (Global Reporting Initiative) on useiden sidosryhmien yhteinen kehityshanke ja riippumaton järjestö, jonka tavoitteena on kehittää kansainvälisesti hyväksytyjä yhteiskuntavastuun raportointiohjeistoja.

Raportointi on keskeisimpiä yhteiskuntavastuun lyhyen tähtäimen kehittämistoimia OP-ryhmässä, ja raportoinnin odotetaan laajentuvan lähivuosina. Raportoinnin kehityksestä ja mahdollisista muutoksista huolimatta pyritään alusta saakka jatkuvuuteen ja vertailukelpoisuuteen. Mittauksen ja seurannan kehityksestä kerrotaan raporteissa.

OP-ryhmä julkaisee yhteiskuntavastuutietoja kahdesti vuodessa. Ryhmän vuosikertomuksen yhteydessä julkaistaan raportointiohjeisiin ja yleiseen käytäntöön perustuva yhteiskuntavastuuraportti. Vuosittain lokakuussa vietettävän Osuuspankki- viikon yhteydessä julkaistaan lisäksi yhteiskuntavastuuesite. Se ei pyri noudattamaan virallisia raportointimuotoja, vaan on vapaamuotoisempi kuvaus OP-ryhmän toiminnasta yhteiskuntavastuun eri osa-alueilla.

Raportoinnin kattavuus

OP-ryhmän yhteiskuntavastuun raportoinnin pohjana ovat GRI:n ohjeet ja OP-ryhmän omat tavoitteet. Raportointi sisältää varsinaisia yhteiskuntavastuun mittareita sekä niitä täydentäviä seurattavia asioita. Tietojen rajoitettu saatavuus alkuvaiheessa on johtanut joillakin osa-alueilla tavoiteltua suppeampaan raportointiin.

Mittareiden tiedot kattavat koko OP-ryhmän, jos muuta ei ole ilmoitettu. Tietolähteenä ovat olleet OP-ryhmän keskitetyt tietojärjestelmät ja prosessit. Tavoitteena on laajentaa raportointia ja kehittää mittareita sekä täydentää muita seurattavia asioita vuoden 2004 aikana.

Ympäristövastuu

	Yksikkö	2003	2002	Muutos-%
Materiaalit				
Lehdet ja asiakaspostitukset	g/asiakas	380	430	-12
Muovikortit	g/asiakas	3	3	1
Toimistopaperin kulutus*	kg/työntekijä	68	77	-12
Sähkön kulutus*	kWh/työntekijä	6 224	6 418	-3
Vedenkulutus*	litraa/työntekijä/vrk	27	28	-5
Paperinkeräys*	kg/työntekijä	87	98	-11
Jätteet*	kg/työntekijä	39	51	-24
Sähköisesti saatavat laskut	%	26	19	

* Tiedot koskevat vain Osuuspankkikeskusta (kattavuus 21 prosenttia OP-ryhmän henkilöstöstä)

OP-ryhmän materiaalikulutuksessa korostuvat asiakaslehdet ja tiliotteet. OP-ryhmä julkaisee useita asiakas- ja sidosryhmälehtiä. Lehtiudistusten ja suoramarkkinoinnin kehityksen myötä näiden paperinkulutus pienenee tulevaisuudessa. Asiakkaille on vuodesta 2001 ollut tarjolla paperisen tiliotteen korvaava verkkotiliote, joka on liitetty jo noin 280 000 tiliin. Vuoden 2003 aikana verkkotiliote liitettiin yli 80 000 tiliin.

Toinen pankkitoiminnassa merkittävä materiaali on pankkikorttien muovi. Muovin kulutukseen vaikuttaa huomattavasti korttien käyttöaika, jota saadaan vastaisuudessa pidennettyä uuden varmennetekniikan avulla. OP-ryhmä ei toistaiseksi kierätä vanhojen pois kerättyjen korttien muovia jatkokäyttöön.

OP-ryhmä saa vuosittain runsaasti laskuja yhteistyökumppaneiltaan. Aikaisemmin laskut muodostivat merkittävän paperimäärän ja kuormittivat niiden kuljettamiseen tarvittavia logistiikkatoimintoja. Nykyisin OP-ryhmä pyrkii saamaan nämä laskut sähköisessä muodossa. Sähköisesti saatujen laskujen osuus on lisääntynyt tasaisesti viime vuosina.

OP-ryhmän ympäristövastuun mittareissa pyritään lisäksi seuraamaan sellaisia asioita, joihin pankkiryhmän henkilöstö voi omalla toiminnallaan vaikuttaa. Sähkön- ja vedenkulutus on pienentynyt tasaisesti. Myös jätteiden ja paperin lajitteluun on kiinnitetty runsaasti huomiota. Osassa OP-ryhmän toimipaikoista lajitellaan ja seurataan muitakin kierrätysaineita kuin eri jättepaperilaatuja. Kaikissa toimipaikoissa pyritään pitkällä aikavälillä ainakin keskeisimpien aineiden lajitteluun.

OP-ryhmän ympäristövastuun mittareita täydentäviä seurantakohteita

- Hyväksytyt ympäristöperiaatteet sijoittamisen sijoituspäätöksissä
- Ympäristöriskien huomioon ottaminen yritysrahoituksessa
  - Etätyökäytännöt
  - Ympäristövastuun kehitysprojektit
- Ympäristöriskien huomioon ottaminen rahastojen, varainhoidon ja pääoma-

OP-ryhmän ympäristövastuu näkyy ympäristöpolitiikassa ja ympäristöohjelmis-
sa. Osuuspankkikeskus on laatinut omaa toimintaansa koskevan ympäristöpolitiikan
ja -ohjelman. Ne hyväksyttiin keväällä 2003. Myös osuuspankit ovat aloittaneet omi-
en ympäristöperiaatteiden ja -ohjelmien laatimisen.

OP-ryhmän ympäristövastuu käsittää ympäristönäkökohtien ottamisen huo-
mioon omista työskentelytavoista, tarjottavissa palveluissa sekä rahoitus- ja sijoitus-
päätöksissä. Ympäristövastuuta tarkastellaan kaikilla näillä osa-alueilla.

Omien työskentelytapojensa ympäristövastuullisuuden kehittämässä OP-ryhmä
toimii yhteistyössä Suomen WWF:n kanssa (World Wide Fund For Nature). Osuus-
pankkikeskus kuuluu WWF:n Green Office -ohjelmaan, ja Osuuspankkikeskukselle

myönnettiin Green Office -kunniakirja syksyllä 2003. Green Office -ohjelman käyt-
töönottoa valmisteltiin myös osuuspankeissa. Vuonna 2003 kolme osuuspankin kont-
toria aloitti Green Office -toiminnan valmistelut.

OP-ryhmän palveluvalikoimaan kuuluu sijoitusrahasto OP-Kestävä Kehitys. Sen
kautta OP-ryhmä tarjoaa asiakkailleen mahdollisuuden ottaa sijoittamisessa huomi-
oon ympäristönäkökohdat. OP-Kestävä Kehitys -rahastoon sijoitettujen pääomien
osuus kaikista OP-ryhmän osakerahastoihin sijoitetuista pääomista oli 1,7 prosent-
tia. Osuus kasvoi 0,4 prosenttiyksikköä. Vuonna 2003 rahaston osakkaiden määrä
kasvoi 219:stä 486:een.

Pankkitoimialan merkittävimmät ympäristövastuukysymykset liittyvät pankin
välilliseen vastuuseen asiakkaiden toiminnan ympäristövaikutuksista. Rahoituspäätök-
sien ympäristövastuukysymyksissä korostuvat yritysasiakkaiden investointihankkeet.
OP-ryhmä aloitti yritysrahoitushenkilöstön ympäristöriskikoulutuksen vuonna 2003.
Koulutuksen tavoitteena on lisätä mahdollisuuksia tehdä monipuolisia ympäristöriski-

kartoituksia osana rahoitusprosesseja. Koulutus aloitettiin OKOn rahoitushenkilöistä ja Osuuspankkikeskuksen yritystutkijoista.

OP-ryhmän sijoituspäätöksissä korostuu harkinta ja sijoituskohteen huolellinen analysointi. OP-Kestävä Kehitys -sijoitusrahaston sijoituspäätöksissä käytetään erityisiä valintakriteereitä, joiden avulla pyritään varmistamaan sijoituskohteiden ympäristöystävällisyys ja muu vastuullisuus. Muissa sijoituspäätöksissä ympäristönäkökohtia ei oteta huomioon erikseen, vaan osana sijoituskohteen yleistä arviointia.

Taloudellinen vastuu

Taloudelliseen vastuuseen liittyviä asioita on perinteisesti kuvattu OP-ryhmän tilinpäätöksissä ja vuosikertomuksissa laajasti. Taloudellisista tunnusluvuista onkin tähän koottu vain keskeisimmät. Tarkemmat tiedot ja tunnusluvut ovat vuosikertomuksen muissa osissa, erityisesti Tilinpäätös-osassa.

Taloudellinen vastuu korostuu riskienhallinnassa, joka on keskeinen osa OP-ryhmän toimintaa. Yksityiskohtainen kuvaus OP-ryhmän riskienhallinnasta vuonna 2003 on tämän julkaisun Tilinpäätös-osassa.

OP-Rahastoyhtiön sijoitustoiminnalla on ollut vuodesta 2001 GIPS-sertifikaatti (Global Investment Performance Standards). Tämä tarkoittaa sitä, että sijoitusten tuotot lasketaan ja raportoidaan kansainvälisten eettisten standardien mukaisesti.

OP-ryhmällä on suuri merkitys sekä suorana että välillisenä työllistäjänä. Ryhmän palveluksessa on runsaat 9 000 henkilöä. Lisäksi ryhmän yhteistyökumppaneina

	Yksikkö	2003	2002	Muutos-%
Liikevaihto	milj. €	1 793	1 915	-6
Rahoituskate	milj. €	798	857	-7
Liikevoitto	milj. €	515	459	12
Yhteistyökumppanit ja toimittajat				
Kokonaismäärä	lkm	19 542	20 750	-6
Ostetut palvelut	milj. €	325	327	-1
Palkat	milj. €	299	285	5
Eläkkeet	milj. €	54	47	15
Verot				
Tuloverot	milj. €	144	118	21
Arvonlisäverot	milj. €	14	13	12
Lahjoitukset ja muu taloudellinen tuki	milj. €	1,6	2,5	-35
Osuuspääoman korot*	milj. €	19	19	-5
OKOn osingot*	milj. €	35	51	-32
OKOn osakkeenomistajat	tuhatta	25	25	1
Omistajajäsenet	tuhatta	1 072	1 042	3
Platinabonukset				
Bonusten kertymä	milj. €	34	30	13
Bonusten käyttö	milj. €	24	22	9
Rahana maksetut bonukset	milj. €	11	-	

* Edelliseltä vuodelta maksettu määrä.

on lukuisia yrityksiä. Osuuspankit pyrkivät etsimään yhteistyökumppaneita ja toimittajia omilta toimipaikkakunniltaan.

Lahjoitusten ja muun taloudellisen tuen avulla OP-ryhmä pyrkii edistämään oman toimialueensa kehitystä. Yhteiskuntavastuun johtoryhmä teki vuonna 2003 erityisen OP-ryhmää koskevan toimintalinjauksen. Annetut lahjoitukset ja tuki eivät sisällä erimuotoisia sponsorointisopimuksia. Vuoden 2002 ja 2003 lahjoitustoimenpiteiden osalta ei ole tehty erillistä arviointia lahjoitusten yhteiskunnallisesta vaikutavuudesta. Vuonna 2002 OP-ryhmä vietti satavuotisjuhlaa. Juhlavuonna tehtiin poikkeuksellisen paljon erilaisia lahjoituksia. Vuonna 2003 lahjoituksissa on palattu normaalitasoon, minkä vuoksi ne ovat vähentyneet huomattavasti.

OP-ryhmä palkitsee ja tukee omistajajäseniään ja Okopankin etuasiakkaita Platinabonusten avulla. Tarkempi kuvaus omistajajäsenyydestä ja Platinabonuksista on vuosikertomuksen luvussa OP-ryhmän toiminta.

OKOn osakkeenomistajissa on runsaasti yksityishenkilöitä. OKOn toiminnan tarkoituksena on tuottaa taloudellista hyötyä asiakkaille ja osakkeenomistajille. Pankin tavoitteena on jakaa puolet tuloksestaan osinkona osakkeenomistajille.

OP-ryhmän taloudellisen vastuun mittareita täydentäviä seurantakohteita

• Riskienhallinta	• Rahanpesun valvonta ja ehkäisy
• Harmaan talouden valvonta ja ehkäisy	• Taloudellisen vastuun kehitysprojektit

Pankilla on mahdollisuus vaikuttaa viranomaisten rinnalla talousrikillisuuteen, kuten harmaaseen talouteen ja rahanpesuun. OP-ryhmä toimii näillä alueilla lainsäädännön ja toimialaa koskevien ohjeiden mukaan ilman omia erityistoimia.

OP-ryhmän taloudellisessa suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan korostuu paikallisuus. Kaikilla toimipaikkakunnillaan osuuspankin maksamat verot ovat merkittävät, ja useilla paikkakunnilla osuuspankki kuuluu suurimpiin veronmaksajiin.

Sosiaalinen vastuu

OP-ryhmän sosiaalinen vastuu koskee hallintoa, henkilöstöä, asiakkaita ja muita sidosryhmiä.

OP-ryhmällä on laaja hallintohenkilöiden joukko, joka koostuu pankkien edustajistojen, hallintoneuvostojen ja hallitusten jäsenistä. Hallintohenkilöitä oli vuoden 2003 lopussa 6 991, joista 28 prosenttia oli naisia.

OP-ryhmän henkilöstömäärä kasvoi kertomusvuoden aikana 111 hengellä ja oli vuoden lopussa 9 048. Koko henkilöstöstä oli naisia 79 prosenttia. Toimihenkilöistä naisten osuus oli 93, asiantuntijoista 49 ja esimiehistä 59 prosenttia. Tulevaisuudessa henkilöstörakenteeseen vaikuttaa eniten suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle muutaman vuoden kuluttua.

Henkilöstön työtyytyväisyys on hyvä. Myös poissaolot ovat tasolla, joka viittaa vakaaseen työtyytyväisyyteen ja työolosuhteisiin. Poissaoloissa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia moneen vuoteen.

Panostus henkilöstön osaamisen kehittämiseen jatkuu vahvana. Raportoidut koulutuskulut eivät sisällä koulutusajan palkkakuluja.

OP-ryhmässä seurataan aktiivisesti tasa-arvoasioita. Tasa-arvon toteutumista tuetaan henkilöstöhallinnon periaatteilla ja erityisillä tasa-arvosuunnitelmilla. Vuoden 2003 aikana päätettiin aloittaa FiBSin (Finnish Business and Society Ry) käynnistämä tasa-arvosuunnittelua edistävä tasa-arvoprojekti. FiBS on suomalainen yritysten yhteiskuntavastuuta edistävä verkosto. Osuuspankkikeskus on FiBSin jäsen.

	Yksikkö	2003	2002	Muutos-%
Hallinto	henkilöä	6 991	7 202	-3
Naiset	%	28	28	
Miehet	%	72	72	
Henkilöstö				
Työntekijät yhteensä	henkilöä	9 048	8 937	1
Määräaikaiset	henkilöä	669	664	1
Vakinaiset	henkilöä	8 379	8 273	1
Naiset	%	79	80	
Miehet	%	21	20	
Toimihenkilöt	%	72	-	
Asiantuntijat	%	13	-	
Esimiehet	%	6	-	
Johtoryhmä	%	10	-	
Keski-ikä	vuotta	45	45	
Koulutuskulut	%-osuus palkkasummasta	3,2	3,4	
Sairauspoissaolot	vrk/henkilö	7,6	7,5	1
Asiakkaat	tuhatta	3 070	3 033	1
Asiakastyytyväisyys				
Henkilöasiakkaat	asteikko 1-5	3,9	3,9	
Yritysiasiakkaat	asteikko 1-5	4,2	-	
Konttorit ja palvelupisteet	kpl	716	726	-1
Verkkopalvelusopimukset	tuhat kpl	764	721	6
Yleishyödylliset seminaarit ja tilaisuudet*	milj. €	0,2	0,2	3

* Tieto koskee vain Osuuspankkikeskuksen järjestämiä tilaisuuksia.

OP-ryhmässä on meneillään myös hankkeita, jotka liittyvät vastuullisen henkilöstöjohtamisen osa-alueiden kehittämiseen. Vastuullisen henkilöstöjohtamisen periaatteet julkistettiin kesällä 2003.

OP-ryhmä palvelee asiakkaitaan Suomen laajimman pankkipalveluverkoston avulla. Verkostoa kehitetään jatkuvasti, ja kattava ja monipuolinen palveluverkosto on yksi OP-ryhmän vahvuuksista. Tarkempi kuvaus OP-ryhmän palveluverkosta on vuosikertomuksen luvussa OP-ryhmän toiminta.

OP-ryhmässä asiakashinnoittelusta vastaavat ryhmän pankit itsenäisesti. Osuuspankkikeskus toimittaa osuuspankeille hinnoittelusuosituksia, joissa pyritään ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon kunkin palvelun todelliset tuotanto- ja kehityskustannukset. OP-ryhmä ottaa hinnoittelussa huomioon myös asiakassuhteen ja mahdollisen omistajajäsenyyden tai etuasiakkuuden.

Osuuspankkien asiakkaat ovat tyytyväisiä OP-ryhmän palveluihin. Asiakastyytyväisyys on kehittynyt myönteisesti, kuten myös asiakasmäärä. Asiakastyytyväisyyden lisäksi myös yleinen mielikuva OP-ryhmästä on hyvä. Tarkempi kuvaus OP-ryhmän asiakkaista ja yrityskuvasta on vuosikertomuksen luvussa OP-ryhmän toiminta.

Sosiaalisessakin vastuussa pankilla on välillisiä vaikutusmahdollisuuksia omien asiakasyritystensä kautta, kun pankki ottaa sosiaalisen vastuun kysymykset huomioon rahoitus- ja sijoituspäätöksissä. OP-ryhmän rahoituspäätöksissä pyritään mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon myös asiakkaan liiketoimintaan kuuluvat eettiset riskit ja niiden mahdolliset haittavaikutukset. Tämä on normaalia toimintaa, eikä käytössä ole mitään erityistoimenpiteitä.

Sijoituspäätöksissä kestävään kehitykseen liittyviä eettisiä riskejä arvioidaan samoilla periaatteilla kuin sijoituskohteiden ympäristöriskejä. Erityisiä menetelmiä ei ole käytössä muussa sijoitustoiminnassa kuin OP-Kestävä Kehitys -rahaston hallinnossa.

OP-ryhmän sosiaalisen vastuun mittareita täydentäviä seurantakohteita

• Vastuullinen henkilöstöpolitiikka	• Hyväntekeväisyyslinjaus
• Henkilöstön järjestäytymismuodot	• Sponsorointilinjaus
• Eettisten riskien huomioon ottaminen yritysrahoituksessa	• Markkinoinnin ja mainonnan eettisyys
• Eettisten riskien huomioon ottaminen rahastojen, varainhoidon ja pääomasijoittamisen sijoituspäätöksissä	• Paikallinen osallistuminen
	• Hinnoitteluperiaatteet
	• Sosiaalisen vastuun kehitysprojektit

Henkilöstöasioissa OP-ryhmä otti kesällä 2003 käyttöön uudet vastuullisen henkilöstöjohtamisen periaatteet. Niiden avulla pyritään varmistamaan henkilöstön työtyytyväisyys ja hyvien työolosuhteiden säilyminen ja kehittyminen. Tarkempi kuvaus OP-ryhmän henkilöstöstä vuonna 2003 on vuosikertomuksen luvussa Henkilöstö.

OP-ryhmä takaa työntekijöille kaikki lainmukaiset järjestäytymismahdollisuudet ja toimii aktiivisesti yhteistyössä ammattijärjestöjen ja työntekijöiden kanssa. Pank-

kiryhmässä toimii erityinen OP-yhteistyöryhmä, joka ylittää lainsäädännön vaatimukset yhteistoiminnasta.

OP-ryhmän toimintaan kuuluu aktiivinen osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja toimintaan. Pankkiryhmä on mukana järjestämässä tilaisuuksia, jotka ovat omilla aloillaan merkittäviä keskustelu- ja kehitysoorumeja. Tällaisia tapahtumia ovat muun muassa Palkansaajafoorumi, OP-Asunoseminaari, Metsäpäivä, Eloistunto ja Yrittämisen tulevaisuus -tapahtumat. Lisäksi osuuspankit toimivat varsin aktiivisesti paikallisella tasolla ja osallistuvat oman toimialueensa kehittämiseen monin tavoin.

OP-ryhmä tekee yhteistyötä palkansaaja- ja muiden järjestöjen kanssa. Tammi-kuussa 2003 pankkiryhmä uudisti yhteistyösopimuksensa Suomen Ammattiliittojen

Keskusjärjestö SAK:n kanssa. Sopimus Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:n kanssa uudistettiin maaliskuussa. Toukokuussa uudistettiin myös sopimukset Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK:n ja vastaavan ruotsinkielisen liiton SLC:n kanssa. Sopimusten tarkoituksena on tukea ja edistää osapuolten yhteistyötä valtakunnallisella ja paikallisella tasolla.

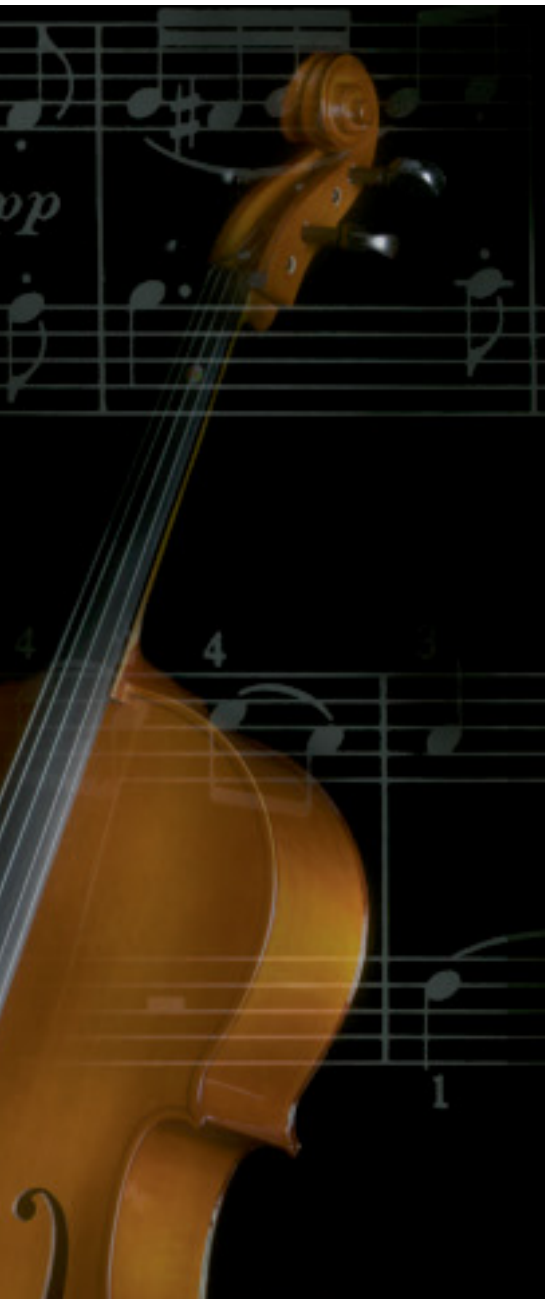
OP-ryhmä antaa vuosittain merkittävän taloudellisen lahjoituksen valitsema- leen taholle. Vuonna 2003 lahjoitus annettiin Autismi- ja Aspergerliitolle. OP-ryhmä toimii vuosittaisessa lahjoituksessa oma-aloitteisesti ja pyrkii määrätietoisesti etsimään sopivia tukikohteita. Tämän vuosittaisen ryhmätason lahjoituksen lisäksi osuuspankit toimivat aktiivisina tukijoina omilla paikkakunnillaan.

Valtakunnalliseen tukitoimintaan kuuluvat lisäksi OKOn Taidesäätiön sekä OP-ryhmän Tutkimussäätiön ja Kyösti Haatajan Säätiön tukimuodot. OKOn Taidesäätiö omistaa kokoelman arvokkaita jousisoittimia, joita lainataan lahjakkaille nuorille soittajille. Taidesäätiö tukee myös kuvataiteita hankkimalla pääosin nykyaiteilijoiden teoksia OP-ryhmän toimitiloihin.

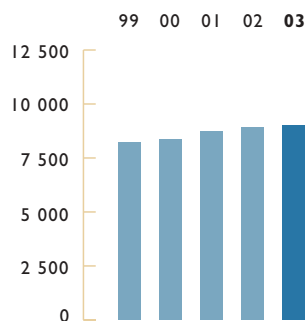
OP-ryhmän Kyösti Haatajan Säätiö perustettiin vuonna 1951. Sen jakamat apurahat on tarkoitettu maaseudun elinoloja ja elinkeinotoimintaa käsitteleviin tutkimuksiin. Tutkimukset voivat olla taloudellisia, sosiaalisia tai oikeudellisia. Vuonna 1972 OKOn hallintoneuvosto lahjoitti OP-ryhmän Tutkimussäätiölle pääoman, jonka avulla toiminta aloitettiin. Tutkimussäätiön jakamat apurahat on tarkoitettu pankki-toimintaa ja rahoitusmarkkinoita käsitteleviin taloudellisiin tutkimuksiin. Vuonna 2003 säätiöt jakoivat apurahoja yhteensä 175 000 euroa.

Suorien hyväntekeväisyystoimien lisäksi OP-ryhmä käyttää myös sponsorointia osittain yhteiskuntavastuullisen tuen tapaan. OP-ryhmä on linjannut keskittävänä- sä valtakunnallisen sponsorointinsa kulttuuritapahtumiin. Vuonna 2003 valtakunnallisen kulttuurisponsoroinnin kohteita olivat Seinäjoen Tangomarkkinat, Savonlinnan Oopperajuhlat, Kuhmon Kamarimusiikki, Valkeakosken Työväen Musiikkijuhla ja Helsingin Juhlaviikot.

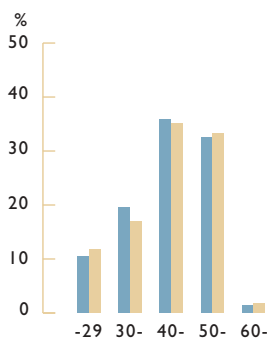
Valtakunnallisen kulttuurisponsoroinnin lisäksi osuuspankit tekevät pienimuotoisempaa sponsorointia omilla paikkakunnillaan. Osuuspankkien tunnettuus ja yritys- kuva omalla toimialueella on erittäin hyvä. Paikallisilla sponsorointitoimilla ei useinkaan haeta pelkästään markkinoinnillista hyötyä, vaan sponsorointipäätöksen taustalla on halu tukea tiettyä toimintaa ja säilyttää se paikkakunnalla.

Henkilöstö

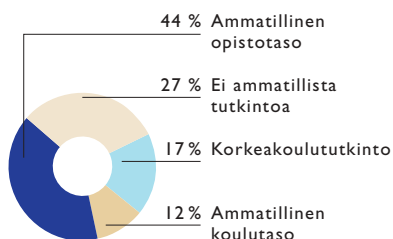

OP-ryhmän henkilöstö 31.12.

Henkilöstön ikäjakauma

■ 2002
■ 2003

Henkilöstön koulutus-pohja 31.12.2003

Henkilöstörakenne

OP-ryhmän palveluksessa oli vuoden 2003 lopussa 9 048 henkilöä. Edellisen vuoden lopussa henkilömäärä oli 8 937. Osuuspankeissa työskenteli 6 619 henkilöä, Osuuspankkikeskuksessa Okopankki mukaan luettuna 2 395 henkilöä ja muissa pankkiryhmään kuuluvissa yhtiöissä 34 henkilöä. Valtaosa henkilöstöstä oli vakinaisia ja kokoaikaisia. Vuoden lopussa vakinaisia oli 92 ja kokoaikaisia 95 prosenttia. Keskimäärin vuoden aikana OP-ryhmässä oli työsuhteessa 9 234 henkilöä.

OP-ryhmän henkilöstön koulutustaso on noussut jonkin verran vuosittain. Viime vuonna korkeakoulututkinnon suorittaneita oli 17 ja keskiasteen ammatillisen tutkinnon suorittaneita 56 prosenttia. Lähes kolme neljäsosaa henkilöstöstä työskentelee asiakaspalvelutehtävissä. Toimihenkilötehtävissä työskentelee 72, asiantuntijatehtävissä 13 ja johto- ja esimiestehtävissä 15 prosenttia henkilöstöstä.

OP-ryhmän henkilöstön keski-ikä on 44,8 vuotta. Naisia henkilöstöstä on 79 prosenttia. Ryhmän henkilöstö on varsin pysyvää: vakinaisen henkilöstön lähtövuorokausuus oli viime vuonna 4,4 prosenttia. Eläkkeelle siirtyi vuoden aikana 1,5 prosenttia henkilöstöstä. Henkilöstö on ollut OP-ryhmän palveluksessa keskimäärin 18,3 vuotta. Enintään kolme vuotta palveluksessa olleita oli vuoden lopussa 20 prosenttia. Yli 20 vuotta OP-ryhmän palvelua on kertynyt 48 prosentille henkilöstöstä.

Uusia henkilöitä palkattiin viime vuonna 615, joista 46 prosenttia tuli vakinaiseen työsuhteeseen. Asiakaspalvelutehtäviin sijoittui 60 prosenttia. Uusien henkilöiden keski-ikä oli 31,2 vuotta. Heistä 35 prosenttia oli suorittanut korkeakoulututkinnon ja 28 prosenttia keskiasteen ammatillisen tutkinnon.

OP-ryhmä hakee säännöllisin väliajoin esimiesvalmennusohjelmaansa henkilöitä kasvamaan tulevaisuuden haastaviin tehtäviin. Kertomusvuonna ohjelmaan valittiin 10 henkilöä 1 600 hakijasta. Noin vuoden kestävänsä esimiesvalmennusohjelman aikana suoritettavat monipuoliset työtehtävät sekä pankkiryhmän omat koulutuskokonaisuudet takaavat vankan pohjan urakehitykselle.

OP-ryhmän henkilöstöllä on mahdollisuus saada tuloksiin perustuvia kannusteita. Vuonna 2003 pankkiryhmässä käytettiin tulospalkkioihin kaikkiaan 10,4 miljoonaa euroa, ja tulospalkkioita sai 6 800 henkilöä eli kolme neljäsosaa henkilöstöstä. Osuuspankkikeskuksessa on lisäksi koko henkilöstön kattava optio-ohjelma vuodelta 1999. Kertomusvuoden aikana alettiin valmistella pitkän tähtäimen kannustimeksi koko OP-ryhmän yhteistä henkilöstörahaa.

Henkilöstöjohtaminen

OP-ryhmälle laadittiin kertomusvuonna vastuullisen henkilöstöjohtamisen periaatteet, ja niiden soveltamista käytäntöön tehostettiin. Osuuspankkilainen johtamiskulttuuri on perinteisesti eettistä, vastuuntuntoista ja ihmistä arvostavaa. Vastuullisen henkilöstöjohtamisen kirjaaminen olikin monelta osin jo olemassa olevien periaatteiden ja käytäntöjen kokoamista ja terävöittämistä osuuspankkilaisen yrityskulttuurin tukemiseksi.

Tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa OP-ryhmän hyvää yritys- ja työnantajakuva, koska nykyisessä ja tulevaisuuden arvoympäristössä yritykseltä vaaditaan eettisesti korkeatasoista ja vastuullista toimintaa myös henkilöstöasioissa. Vastuullisen henkilöstöjohtamisen periaatteilla ja soveltamistapojen kehittämällä pyritään selkiyttämään ja tehostamaan henkilöstöjohtamista OP-ryhmässä. Vastuullinen henkilöstöjohtaminen on panostamista pitkäjänteiseen ja kestäväan tuloksellisuuteen. Se merkitsee vastuun kantamista henkilöstöstä niin hyvinä kuin vaikeampinakin aikoina. Henkilöstölle se merkitsee ennakoitavuutta, luotettavuutta ja avoimuutta. Vastuullinen henkilöstöjohtaminen edistää henkilöstön hyvinvointia ja sitoutumista.

Lisäksi kehitettiin toimintamalleja ja työkaluja tasa-arvoasioihin, rekrytointiin ja työyhteisön toimintaan.

Osaamisen kehittäminen

Osaamista kehitetään OP-ryhmässä strategialähtöisesti. Strategisille osaamisalueille on rakennettu koulutus- ja kehitysmahdollisuuksia sekä ryhmän yhteisen koulutusverkoston, OP-Akatemian, puitteissa että pankkikohtaisesti. OP-ryhmän henkilöstö kehittää osaamistaan kehityskeskusteluissa laadittavien henkilökohtaisten kehityssuunnitelmien mukaan. Yhteisöllistä osaamista kehitetään työyhteisöissä ja verkostoissa yhdessä oppien, osaamista jakaen ja toimintaa tehostaen.

Vuonna 2003 osaamisen kehittäminen painottui pitkäaikaissäätämiseen ja sijoittamiseen, asiakkuuksien hoitoon ja asiakassuuntautuneeseen myyntiin eri palvelukanavissa sekä vahvan pankkiammatillisen osaamisen ylläpitoon. Uusina painopisteinä näiden rinnalle ovat nousseena esimiestoiminnan kehittäminen sekä uusien osaajien valmentaminen kokeneiden ammattilaisten jäädessä eläkkeelle.

OP-Akatemia järjestää OP-ryhmän tarpeisiin räätälöityä koulutusta omien asiantuntijoidensa ja ulkoisten koulutuskumppaneiden yhteistyönä. Henkilökoulutuspäiviä kertyi vuonna 2003 runsaat 34 000, mikä vastaa edellisvuoden tasoa. OP-Akatemian koulutustilaisuuksia järjestettiin Helsingissä lähes 500 ja muualla maassa runsaat 700. Alueellisen koulutuksen osuutta on viime vuosina lisätty jäsenpankkien toiveiden ja tarpeiden perusteella.

Asiakaspalveluun ja johtamiseen liittyvien OP-Akatemian tutkintojen suorittamisen aloitti kertomusvuonna 296 henkilöä. Viiden vuoden aikana näihin vuoden kestäviin opintoihin on osallistunut yhteensä 2 685 OP-ryhmän johtajaa ja toimihenkilöä. Arvopaperivälittäjien yhdistys ry:n sijoitusalan tutkintoja suoritti 384 osuuspankkilaista. Muutaman vuoden aikana jo lähes 850 osuuspankkilaista on suorittanut sijoitusalan tutkinnon. Lisäksi on suoritettu muita pankkiammatillisia tutkintoja. OP-ryhmälle räätälöidyn eMBA-tutkinnon on vuoteen 2003 mennessä suorittanut 39 henkilöä, ja tutkintoa oli kertomusvuonna suorittamassa 70 johtajaa ja asiantuntijaa. Lisäksi OP-ryhmässä on suoritettu oppisopimuskoulutuksena ja näyttökokeina yleisiin ammattitutkintoihin johtavia opintoja, mm. Myynnin ammattitutkintoa ja viime vuonna aloitettua Rahoitus- ja vakuutusalan ammattitutkintoa.

OP-Akatemian koulutus on osa OP-ryhmän monimuotoista henkilöstön kehittämistä. OP-Akatemian lisäksi henkilöstön kehittämisessä käytetään verkko-opiskelua, tehtäväkiertoa, työpaikoilla tapahtuvaa yhdessä oppimista, mentorointia ja työn ohjausta sekä pankkien ja työyhteisöjen itse järjestämää koulutusta ja ulkopuolista koulutusta. Mentorointia käytetään systemaattisesti jäsenpankkien uusien toimitusjohtajien ja esimiesten valmennuksessa.

OP-Akatemia järjestää myös hallinnon koulutusta. Vuonna 2003 osuuspankkien hallitusten jäsenten koulutukseen osallistui 102 henkilöä. Viiden vuoden aikana osallistujia on ollut lähes 550. Lisäksi jäsenpankit ja osuuspankkiliitot järjestävät koulutustilaisuuksia pankkien hallintohenkilöille. OP-ryhmä käytti vuonna 2003 koulutuskuluihin 3,2 prosenttia henkilöstön palkkasummasta.

Työhyvinvointi

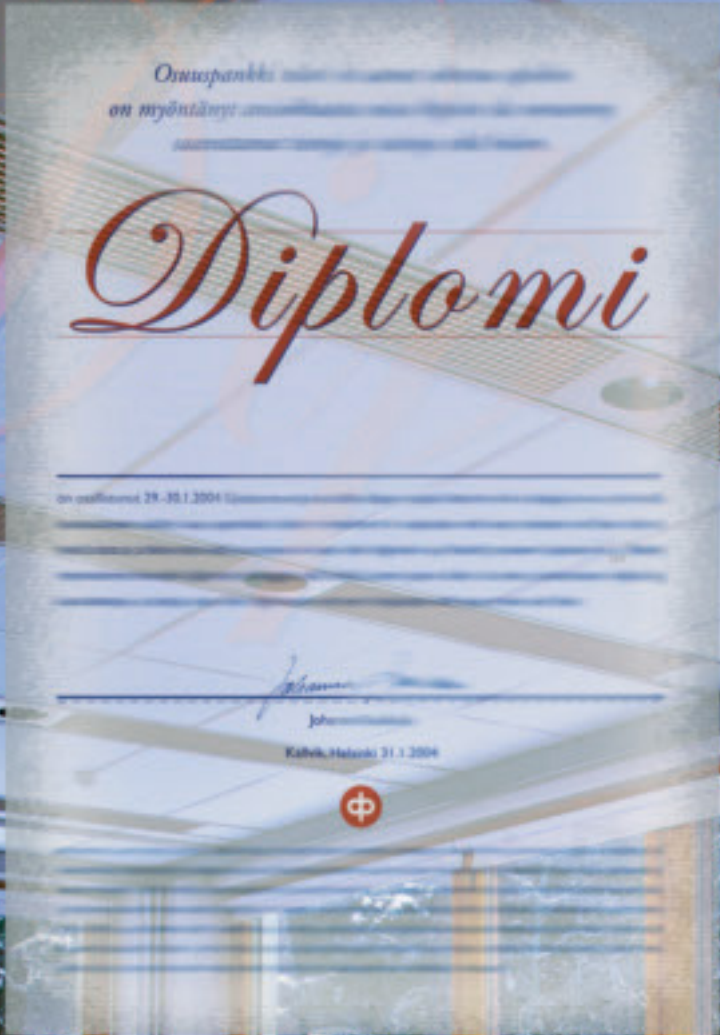
Työhyvinvointi nostettiin OP-2002-strategiassa osaamisen rinnalle keskeiseksi kasvun ja menestymisen perustaksi. Työhyvinvoinnin kehittäminen vaikuttaa pitkällä tähtäimellä pankin liiketoimintaan ja menestykseen. Työhyvinvoinnin perustana OP-ryhmässä on näkemys, että ihminen voi työssään hyvin, kun hän kokee työnsä merkitykselliseksi, tuntee hallitsevansa työnsä ja tuntee itsensä arvostetuksi työyhteisössään. Työhyvinvoinnin kehittämiseksi OP-ryhmälle on laadittu oma työhyvinvoinnin kehikko, joka korostaa työn, työyhteisön ja yksilöiden kokonaisvaltaista ja jatkuvaa kehittämistä. Työhyvinvointia kehitetään henkilöstön ja johdon yhteistyönä kunkin työyhteisön omista lähtökohdista. Työhyvinvoinnin kehittämisen tavoitteena on osaava ja hyvinvoiva henkilöstö sekä uudistuva työyhteisö, jolla on kyky toimia muuttuvassa ympäristössä.

Vuoden 2003 aikana rakennettiin valmennusohjelma, jonka tavoitteena on antaa esimiehille valmiudet toteuttaa työhyvinvoinnin kehittämistä omassa yksikössään yhdessä henkilöstön kanssa. Tueksi laadittiin yksilön työhyvinvointia edistävä työkirja ja opas yhdessä oppimisen menetelmistä. Yksilön työhyvinvoinnin kehittämisen tueksi rakennettiin valmennusohjelma toimihenkilöille, jotka tarvitsevat tukea työn ja toimintatapojen muutosten hallintaan sekä oman hyvinvointinsa kehittämiseen.

OP-ryhmän nykyinen henkilöstötutkimus on vuonna 2001 käyttöönotetusta mallista uudistettu versio, jossa henkilöstön työhyvinvointi on otettu entistä painavammin mukaan. Henkilöstötutkimusten kanssa yhtä aikaa toteutetut asiakastutkimukset ovat auttaneet ymmärtämään pankin sisäisiä mekanismeja, joiden kautta asiakkaiden sitoutuminen pankkiin vahvistuu.

Kertomusvuonna henkilöstötutkimuksia tehtiin Osuuspankkikeskuksessa ja 57 osuuspankissa, ja niihin osallistui 3 900 henkilöä eli 44 prosenttia OP-ryhmän henkilöstöstä. Vuosina 2001–2003 on tehty yhteensä 197 tutkimusta, joihin on osallistunut 126 pankkia ja Osuuspankkikeskus. Toimintatapaa, johtamista, asiakaslähtöistä työnantajakuvaa, muutoskykyä ja työhyvinvoinnin laatua OP-ryhmässä kuvaava indeksi on kehittynyt positiiviseen suuntaan.

OPK:n hallinto

Osuuskunnan tehtävät ja jäsenet

Osuuspankkikeskus Osk:n (OPK) sääntöjen mukaan osuuskunnan tarkoituksena on edistää ja tukea jäsentensä ja koko OP-ryhmän kehitystä ja yhteistoimintaa, kehittää ja hoitaa ryhmän keskitettyjä palveluja ja liiketoimintaa, huolehtia pankkiryhmän strategiasta ohjauksesta ja edunvalvonnasta ja toimia ryhmän strategisena omistajayhteisönä.

OPK:n jäseninä voivat olla laissa osuuspankeista ja muista osuuskuntamuotoisista luottolaitoksista (osuuspankkilaki) tarkoitetut luottolaitokset, joiden säännöt tai yhtiöjärjestyksen osuuskunta on hyväksynyt. Jäseneksi ottamisesta päättää hallintoneuvosto. Jäsen on velvollinen osallistumaan osuuskuntaan ottamalla vähintään sata 170 euron suuruista osuutta. Lisäksi jäsen on velvollinen ottamaan osuuksia vakavaraisuuslaskelmansa riskipainotettujen saamisten, sijoitusten sekä taseen ulkopuolisten erien perusteella.

OPK on osuuspankkilain mukaan velvollinen antamaan jäsenilleen ohjeita niiden toiminnasta maksuvalmiuden, vakavaraisuuden ja riskien hallinnan turvaamiseksi sekä valvomaan jäsenten toimintaa.

Osuuskunnan kokous

Varsinainen osuuskunnan kokous pidetään kerran vuodessa hallintoneuvoston määrämänä päivänä ennen toukokuun loppua. Kokouksessa käytettäviä äänimääriä laskeuttaessa jäsen saa osuusmaksujen perusteella yhtä monta ääntä kuin sillä on maksettuja osuusmaksuja.

Jos jäsenpankin ensisijaiset omat varat edellisen kalenterivuoden kesäkuun lopussa ilman alun perin valtion, Osuuspankkien Vakuusrahaston taikka keskusyhteisön, keskusyhteisön tytärluottolaitoksen tai toisen osuuspankin omistamia oman pääoman eriä ovat yli seitsemän prosenttia jäsenpankin vakavaraisuuslaskennassa käytetystä riskipainotetusta taseesta, jäsenpankki saa lisä-ääniä siten, että jäsenillä on lisä-ääniä yhteensä kaksi kertaa osuusmaksujen perusteella vahvistettujen äänien määrä. Jäsen ei kuitenkaan saa äänestää enemmällä kuin kahdella prosentilla kokouksessa edustetusta äänimäärästä.

Jäsen, joka omien taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi on saanut kuluvan tai viiden edellisen kalenterivuoden aikana alun perin Osuuspankkien Vakuusrahastolta tai keskusyhteisöltä tai keskusyhteisön tytärluottolaitokselta avustusalinaa, avustusta, takausta tai pääomasijoitusta, saa äänestää kokouksessa vain yhdellä äänellä.

Varsinaisessa osuuskunnan kokouksessa käsitellään mm. seuraavat asiat:

- päätetään edellisen tilikauden tuloslaskelman ja taseen sekä konsernituloslaskelman ja konsernitaseen vahvistamisesta
- päätetään toimenpiteistä, joihin vahvistetun taseen ja konsernitaseen mukainen voitto tai tappio antaa aihetta
- päätetään vastuuvapauden myöntämisestä hallintoneuvoston jäsenille, johtokunnan jäsenille ja toimitusjohtajalle edelliseltä tilikaudelta
- päätetään hallintoneuvoston jäsenten lukumäärästä ja valitaan tarvittavat hallintoneuvoston jäsenet

- valitaan tilintarkastaja tarkastamaan osuuskunnan hallinto ja tilit sekä OP-ryhmän yhdistelty tilinpäätös
- esitellään ja annetaan tiedoksi yhteenliittymän (OP-ryhmän) yhdistelty tilinpäätös ja siitä annettu tilintarkastuskertomus
- vahvistetaan tarvittaessa jäseniltä perittävä säännöissä määrätty ylimääräinen maksu.

Osuuskunnan kokouksessa esitykset hallintoneuvoston jäsenten ja tilintarkastajan valinnasta sekä heidän palkkioistaan tekee etukäteisvalmistelun perusteella toimikunta, jonka jäsenistö koostuu jokaisen osuuspankkiliiton (16) nimeämistä henkilöistä.

Hallintoneuvosto

OPK:n hallintoneuvostossa on 36 jäsentä (sääntöjen mukaan vähintään 32 ja enintään 36). Hallintoneuvostoon valitaan vähintään 16 ja enintään 20 jäsentä siten, että kunkin 16 osuuspankkiliiton alueelta on hallintoneuvostossa vähintään yksi jäsen. Näistä jäsenistä eroaa vuosittain kolmannesta lähinnä oleva lukumäärä. Lisäksi hallintoneuvostossa on osuuspankkiliittojen alueelta 16 jäsentä siten, että paikkajako määräytyy osuuspankkiliittojen kesken niiden jäsenpankkien vakavaraisuuden perusteella. Näiden jäsenten toimikausi on kolme vuotta, ellei toimikausi pääty sitä ennen sen johdosta, että osuuspankkiliittojen välinen paikkajako muuttuu. Hallintoneuvostoon ei voida valita hallintoneuvoston jäsentä, hallituksen jäsentä tai varajäsentä, toimitusjohtajaa taikka tilintarkastajaa tai varatilintarkastajaa sellaisesta jäsenpankista, joka on omien taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi saanut kuluvan tai viiden edellisen kalenterivuoden aikana alun perin Osuuspankkien Vakuusrahastolta tai keskusyhteisöltä tai keskusyhteisön tytärluottolaitokselta avustuslainaa, avustusta, takausta tai pääomasijoitusta. Hallintoneuvosto valitsee keskuudestaan itselleen puheenjohtajan ja kaksi varapuheenjohtajaa.

Hallintoneuvoston tehtävänä on valvoa johtokunnan ja toimitusjohtajan hoitamaa osuuskunnan hallintoa ja sitä, että osuuskunnan toimintaa hoidetaan asiantuntevasti ja huolellisesti osuuskuntalain sekä osuuskunnan ja OP-ryhmän edun mukaisesti. Lisäksi hallintoneuvoston tehtävänä on muun muassa

- vahvistaa OP-ryhmän yhteiset tavoitteet ja toimintalinjaukset ja -periaatteet
- valita ja vapauttaa pääjohtaja, toimitusjohtaja ja johtokunnan muut jäsenet ja varajäsenet sekä tarkastustoiminnasta vastaava johtaja
- päättää johtokunnan puheenjohtajan, toimitusjohtajan ja johtokunnan muiden jäsenten välisestä tehtävänjaosta
- toimituttaa valitsemillaan tarkastajilla vähintään kerran vuodessa osuuskunnan hoidon ja hallinnon tarkastus
- vahvistaa osuuskunnan toiminnalliset ja budjettitavoitteet
- antaa varsinaiselle osuuskunnan kokoukselle lausunto tilinpäätöksestä ja konsernitilinpäätöksestä
- päättää osuuskunnan kokouksen koolle kutsumisesta.

Hallintoneuvostolle kuuluvan tarkastustehtävän suorittaa hallintoneuvoston valitsema tarkastusvaliokunta. Siihen kuuluu viisi varsinaista ja kaksi varajäsentä, joiksi voidaan valita myös hallintoneuvostoon kuulumattomia henkilöitä. Valiokunta valitsee keskuudesta puheenjohtajan. Sihteerinä toimii OPK:n Sisäisen tarkastuksen johtaja. Valiokunta kokoontuu kaksi kertaa vuodessa tai puheenjohtajan kutsusta useamminkin.

Johtokunta

OPK:n hallituksena on johtokunta, jonka tehtävänä on osuuskunnan toiminnan johtaminen lain ja osuuskunnan sääntöjen mukaan.

Johtokuntaan kuuluvat puheenjohtaja, jota nimitetään pääjohtajaksi, toimitusjohtaja, joka toimii johtokunnan varapuheenjohtajana sekä neljä muuta jäsentä (sääntöjen mukaan vähintään kaksi ja enintään neljä) ja kaksi varajäsentä (sääntöjen mukaan enintään neljä).

Johtokunnan jäsenen tai varajäsenen toimikausi jatkuu toistaiseksi, kuitenkin enintään eläkejärjestelmän mukaiseen eläkeikään. Toimikausi voi päättyä sitä ennen, jos jäsen tai varajäsen pyytää eroa tehtävästä tai hänet siitä vapautetaan.

Johdon vastuu

Johtokunta vastaa kollektiivisesti niistä asioista, joista se yhteisesti kokouksissaan päättää. Lisäksi johtokunnan jäsenillä ja varajäsenillä on operatiivinen vastuu heille erikseen määritellyistä toimialueista ja organisatorisista kokonaisuuksista.

Omistukset OKOssa

OPK:n johtokunnan jäsenet ja varajäsenet omistivat 1.1.2004 yhteensä 4 126 OKOn A-sarjan osaketta. Johtokunnan jäsenten ja varajäsenten palkitsemisjärjestelmä perustuu vuonna 1999 liikkeeseen laskettuun optiolainaan. Optiotodistusten perusteella pääjohtajalla oli alun perin oikeus merkitä OKOn A-sarjan osakkeita 160 000 kappaletta, OPK:n ja OKOn toimitusjohtajilla 120 000 kappaletta, johtokunnan muilla jäsenillä 80 000 ja varajäsenillä 30 000 kappaletta. Optio-ohjelman mukaan ko. määrästä on voinut käyttää puolet 1.10.2002 alkaen. Loput voi käyttää 1.10.2004 alkaen, ja kaikkien käyttöaika päättyy 30.10.2006.

Osuuskunnan sääntöjen uudistus

Kertomusvuonna päätettiin OPK:n sääntöjen kokonaisuudistuksesta. Muutosten taustalla oli vuoden 2002 alussa voimaan tullut osuuskuntalain kokonaisuudistus. Keskeisimmät sääntöihin ehdotetut muutokset koskivat jäsenpankin erottamisperusteiden täydentämistä, tilintarkastajien lukumäärää, lisäosuuspääoman mahdollistamista sekä ylimääräisen maksun maksuperusteen ajanmukaistamista. Muutosesitys hyväksyttiin varsinaisessa osuuskunnan kokouksessa 3.4.2003 ja merkittiin kaupparekisteriin 30.5.2003. Sääntömuutoksen myötä osuuskunnan toiminimi muuttui Osuuspankkikeskus-OPK osuuskunnasta Osuuspankkikeskus Osk:ksi.

OPK:n hallintoneuvoston jäsenet I. I.2004

Osuuspankkiliittojen alueilta valitut jäsenet (toimikausi kolme vuotta) sekä liiton alueen pankkien vakavaraisuuden perusteella valitut jäsenet* (toimikausi enintään kolme vuotta).

Etelä-Pohjanmaa

Mauri Hietala (2000)
elinkeinotoimenjohtaja
Seinäjäki, 2003–2006
*Pentti Mäkelä (2003)
toimitusjohtaja
Alajärvi, 2003–(2006)

Etelä-Suomi

Jari Laaksonen (2003)
toimitusjohtaja
Asikkala, 2003–2005
*Teuvo Mäkinen (2003)
rehtori
Mäntsälä, 2003–(2006)
*Matti Niemelä (2003)
hallituksen puheenjohtaja
Hämeenlinna, 2003–(2006)

Kainuu

Keijo Väänänen (1997)
professori
Vaala, 2001–2004
*Erkki Airaksinen (1997)
toimitusjohtaja
Kuhmo, 2003–(2006)

Keski-Pohjanmaa

Ilkka Heinonen (1997)
rehtori
Haapajärvi, 2001–2004

Keski-Suomi

Erkki Laatikainen (1997)
professori
Jyväskylä, 2002–2005

Kymi-Vuoksi

Seppo Penttinen (1997)
professori
Savitaipale, 2003–2006
*hallintoneuvoston
puheenjohtaja*
*Paavo Aho (1997)
eversti evp
Elimäki, 2003–(2006)
*Risto Kiljunen (1997)
kauppaneuvos
Lappeenranta, 2003–(2006)

Lappi

Heikki Oja (2001)
maanviljelijä
Tervola, 2001–2004
*Erkki Alatalo (1998)
hankintaesimies
Keminmaa, 2003–(2006)

Pirkanmaa

Heikki Teräväinen (1997)
toimitusjohtaja
Toijala, 2002–2005
*Martti Talja (1997)
diplomi-insinööri
Mänttä, 2003–(2006)

Pohjois-Karjala

Jorma Lehikoinen (1997)
toimitusjohtaja
Lieksa, 2002–2005
*Markku Lappalainen (2003)
kunnanjohtaja
Rääkkylä, 2003–(2006)

Pohjois-Pohjanmaa

Paavo Haapakoski (1997)
koulunjohtaja
Pyhäjoki, 2001–2004
*Paavo Kurttila (2003)
toimitusjohtaja
Pudasjärvi, 2003–(2006)

Pohjois-Savo

Erkki Tuovinen (2000)
toiminnanjohtaja
Sonkajärvi, 2003–2006
*Jaakko Ojanperä (2000)
toimitusjohtaja
Kuopio, 2003–(2006)

Satakunta

Jorma Pere (1997)
toimitusjohtaja
Eura, 2002–2005
*Jukka Ramstedt (1997)
toimitusjohtaja
Pori, 2003–(2006)
*Juhani Suoramaa (2003)
toimitusjohtaja
Rauma, 2003–(2006)

Suur-Savo

Pekka Vilhunen (2003)
toimitusjohtaja
Varkaus, 2003–2006
*Erkki Rämö (2003)
rehtori
Juva, 2003–(2006)

Sydästä

Ola Eklund (2000)
toimitusjohtaja
Karjaa, 2001–2004

Varsinais-Suomi

Jukka Hulkkonen (2003)
toimitusjohtaja
Halikko, 2003–2006
*Pertti Ruotsalainen (1997)
sairaalamäntä
Mynämäki, 2003–(2006)
*hallintoneuvoston varapuheenjohtaja, puheenjohtajan
ensimmäinen varamies*
*Pauli Salminen (1997)
toimitusjohtaja
Loimaa, 2003–(2006)

Österbotten

Ulf Nylund (2001)
toimitusjohtaja
Vaasa, 2001–2004

Muut jäsenet

Esa Härmälä (1997)
puheenjohtaja
Helsinki, 2002–2005

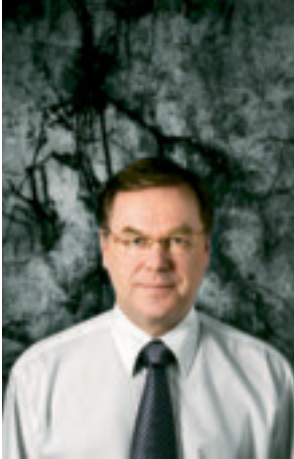
Seppo Junttila (2000)
pääsihteeri
Helsinki, 2003–2006

Simo Kauppi (2000)
toimitusjohtaja
Rauma, 2003–2006
hallintoneuvoston varapuheenjohtaja

Tuire Santamäki-Vuori (2002)
puheenjohtaja
Helsinki 2002–2005

Vuosiluku nimen jäljessä ilmoittaa, mistä lähtien asianomainen on ollut OPK:n hallintoneuvoston jäsen.

OPK:n johtokunta I. I. 2004

Puheenjohtaja

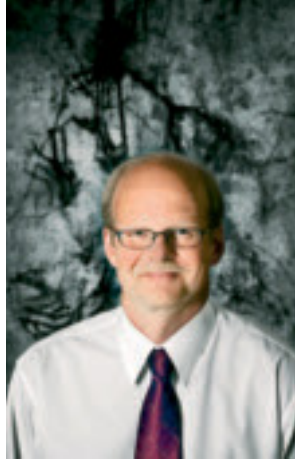
Antti Tanskanen

s. 1946

Pääjohtaja

Taloustieteiden tohtori
Ministeri
Johtokunnassa vuodesta 1996
M-real Oyj, hallituksen jäsen
Unico Banking Group,
Steering Committee jäsen
Keskuskauppakamari,
hallituksen puheenjohtaja
Palvelutyönantajat ry,
hallituksen jäsen

Optio-oikeus 80 000
OKOn A-osakkeeseen

Varapuheenjohtaja

Reijo Karhinen

s. 1955

OPK:n toimitusjohtaja

Kauppatieteiden maisteri
Johtokunnassa vuodesta 1994
Luottokunta, hallituksen
puheenjohtaja
Eurocard Oy, hallituksen
varapuheenjohtaja
Suomen Pankkiyhdistys,
hallituksen varapuheenjohtaja
Osuuskunta Suomen
Asuntomessut, hallituksen
varapuheenjohtaja

Optio-oikeus 60 000
OKOn A-osakkeeseen.

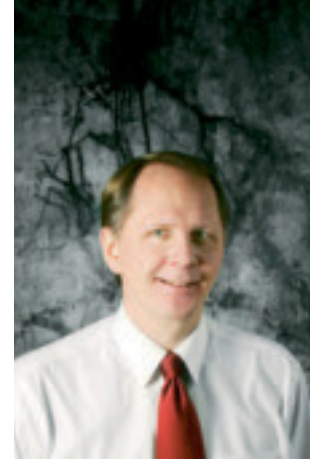

Jäsenet

Erkki Böös

s. 1953

Varatuomari, eMBA
Johtokunnassa
vuodesta 2001

Pekka Jaakkola

s. 1956

Varatuomari, eMBA
Johtokunnassa vuodesta 1998

Optio-oikeus 40 000
OKOn A-osakkeeseen.

Varajäsenet

Matti Korkeela

s. 1946

Luonnontieteiden kandidaatti
Johtokunnassa vuodesta 1997
Automatia Pankkiautomaatit Oy, hallituksen varapuheenjohtaja
Automatia Rahakortit Oy, hallituksen varapuheenjohtaja
Toimiraha Oy, hallituksen varapuheenjohtaja
Optio-oikeus 15 000 OKOn A-osakkeeseen.

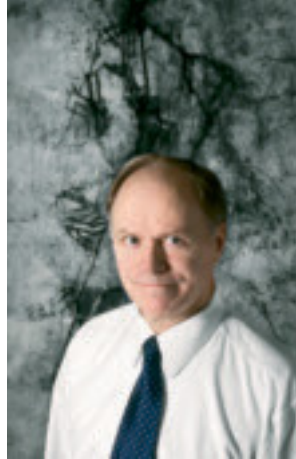

Mikael Silvennoinen
s. 1956
OKOn toimitusjohtaja

Kauppatieteiden maisteri
Johtokunnassa vuodesta 1997
Unico Banking Group,
Steering Committee jäsen

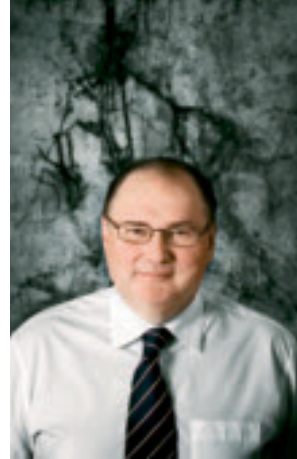
Omistaa 1 200 OKOn
A-osaketta.
Optio-oikeus 60 000
OKOn A-osakkeeseen.

Heikki Vitie
s. 1952

Varatuomari, ekonomi
Johtokunnassa vuodesta 1994
Euroopan osuuspankkien liitto,
hallituksen jäsen
Pankkialan Työnantajaliitto,
hallituksen varapuheenjohtaja
Suomen Pankkiyhdistys,
hallituksen jäsen

Optio-oikeus 40 000
OKOn A-osakkeeseen.

Tarkastusjohtaja

Markku Niinikoski
s. 1946

Varatuomari
Osallistuu OPK:n johtokunnan
kokouksiin.
Omistaa 400 OKOn A-osaketta.
Optio-oikeus 15 000 OKOn
A-osakkeeseen.

Johtokunnan ja hallintoneuvoston sihteeri

Raimo Tammilehto
s. 1943
Agronomi
Johtokunnassa vuodesta 1991
Omistaa 2 526 OKOn
A-osaketta.
Optio-oikeus 15 000 OKOn
A-osakkeeseen.

Markku Koponen
s. 1957
Varatuomari, eMBA
Optio-oikeus 15 000 OKOn A-osakkeeseen.

Tilintarkastaja

KHT-Yhteisö KPMG Wideri Oy Ab

OPK:n organisaatio I.I.2004

Pääjohtaja

Johtokunnan puheenjohtaja

Antti Tanskanen

OPK:n talous
Seija Halme**

Yrityssuunnittelu
Pasi Kämäri**

Toimitusjohtaja
Reijo Karhinen

Johdon tuki ja viestintä
Markku Koponen*
Konserniviestintä, strateginen
suunnittelu, talouden ja
finanssitoimialan seuranta

Asiakasliiketoiminto

Erkki Böös

Tuote- ja palvelukehitys
Markkinointi
Asiakkuudet

Korttitoiminnan ja kuluttaja-
rahoituksen kehittämisspalvelut
Matti Korkeela

Maaseuturahoituspalvelut
Raimo Tammilehto

Markkinointi ja asiakkuudet
Stina Suominen

OP-Asuntoluottopankki Oyj
Lauri Karvonen

OP-Henkivakuutus Oy
Jukka Ruuskanen

OP-Kotipankki Oyj
Kai Patovirta

OP-Rahastoyhtiö Oy
Harri Nummela

Talletus- ja rahoituspalvelut
Pekka Sarvi-Peräkylä

Varallisuudenhoitopalvelut
Harri Nummela

Yritys- ja maksuliikepalvelut
Anne-Mari Tyrkkö

Palvelutoiminto

Heikki Vitie

Tietojärjestelmä- ja
tuotantopalvelut
Taloushallinto
Keskitetyt palvelutoiminnot

FD Finanssidata Oy
Ilpo Antikainen

Hallintopalvelut
Antti Saarelainen

Optum Oy
Jouko Aho

Osuuspankkien Eläkekassa
Pekka Korhonen

Osuuspankkien Eläkesäätiö
Pekka Korhonen

Taloushallintopalvelut
Harri Luhtala

Yhteyskeskus
Arto Smedberg

Ryhmäohjaustoiminto

Pekka Jaakkola

Jäsenpankkien johtamisen tuki
Riskien hallinta
Palvelukanavat, tietohallinto

Henkilöstön kehittäminen
Tarja Joensuu-Sarkio

Jäsenpankkiohjaus
Jari Himanen

Lakiasiat
Seppo Pöyhönen

Osuuspankkien Keskinäinen
Vakuutusyhtiö
Tuomo Metsäaro

Osuuspankkien Vakuusrahasto
Tuomo Metsäaro

Palveluverkoston kehittäminen
Mikko Hyttinen

Tietohallinto
Markku Mäkinen

Tarkastus

Markku Niinikoski*

Osuuspankkien toiminnan
ja talouden tarkastus
OPK-konsernin yhtiöiden
sisäinen tarkastus,
pankkiturvallisuus

Osuuspankkitarkastus
Tapani Santala

Sisäinen tarkastus
Mauno Jokelainen*

* Raportoi pääjohtajalle

** Raportoi toimitusjohtajalle

Yhteystiedot

Osuuspankkikeskus

OKO Osuuspankkien

Keskuspankki Oyj

Teollisuuskatu 1b, 00510 Helsinki

PL 308, 00101 Helsinki

Puhelinvaihe (09) 4041

Telekopiot (09) 404 3703 ja
(09) 404 3646 (OKO)

www.osuuspankki.fi

www.oko.fi

etunimi.sukunimi@osuuspankki.fi

etunimi.sukunimi@oko.fi

Osuuspankin 0100 0500 Puhelinpalvelu

FD Finanssidata Oy

PL 308

00101 Helsinki

Puhelin (09) 40 464

Telekopio (09) 404 3170

Kokouskeskus Kallvik

Kallvikintie 28

00980 Helsinki

Puhelin (09) 40 466

Telekopio (09) 404 5388

OKOn Pietarin-edustusto

36, nab.r.Moiki

3rd Floor, Office 333

R-191186 St. Petersburg

Postiosoite:

PL 301

53501 Lappeenranta

Puhelin +7 812 326 1891

Telekopio +7 812 326 1890

etunimi.sukunimi@okobank.spb.ru

OKOn Tallinnan-edustusto

Harju 6

EE-10130 Tallinn

Puhelin +372 631 0590

Telekopio +372 631 0594

etunimi.sukunimi@okobank.com

Okopankki Oyj

Mikonkatu 11 A, 00100 Helsinki

PL 670, 00101 Helsinki

Puhelinvaihe 010 255 900

Telekopio 010 255 6265

OKO Venture Capital Oy

PL 308

00101 Helsinki

Puhelin (09) 4041

Telekopio (09) 404 4209

OP-Asuntoluottopankki Oyj

PL 308

00101 Helsinki

Puhelin (09) 4041

Telekopio (09) 404 2620

OP-Henkivakuutus Oy

PL 308

00101 Helsinki

Puhelin (09) 4041

Telekopio (09) 404 3501

OP-Kotipankki Oyj

PL 1020

00101 Helsinki

Puhelin (09) 4041

Telekopio (09) 404 2716

OP-Rahastoyhtiö Oy

PL 308

00101 Helsinki

Puhelin (09) 4041

Telekopio (09) 404 2708

Opstock Oy

PL 362

00101 Helsinki

Puhelin (09) 40 465

Telekopio (09) 404 4490

OP - RYHMÄ

TILINPÄÄTÖS 2003

Osuuspankkikeskus

PL 308, 00101 Helsinki

Teollisuuskatu 1b, Helsinki

Vaihde: (09) 4041, telekopio (09) 404 3703

www.osuuspankki.fi tai www.oko.fi

etunimi.sukunimi@osuuspankki.fi tai @oko.fi

TALOUDELLINEN INFORMAATIO VUONNA 2004

OP-ryhmä ja OKO Osuuspankkien Keskuspankki Oyj julkaisevat vuonna 2004 kolme osavuosisikatsausta: tammi-maaliskuulta 6.5.2004, tammi-kesäkuulta 5.8.2004 ja tammi-syyskuulta 28.10.2004. Katsaukset julkaistaan suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Ne ovat saatavissa verkkosivuiltamme www.osuuspankki.fi ja www.oko.fi. Paperikopioita voi tilata osoitteesta Osuuspankkikeskus, Viestintä, PL 308, 00101 Helsinki, puh. (09) 404 2053, telekopio (09) 404 2298, sähköposti viestinta@osuuspankki.fi.

SISÄLTÖ

Toimintakertomus 2003

OP-ryhmän strategia	4
Tulos	4
Tase ja taseen ulkopuoliset erät	7
Vakavaraisuus	8
Omistajajäsenet ja asiakkaat	9
Liiketoiminta	9
Merkittävät tapahtumat ja muu toiminta	11
Palveluverkko	12
Luottoluokitukset	13
Hallinto ja henkilöstö	13
Vuosi 2003 yrityksittäin	14
Vuoden 2004 näkymät	20
Riskienhallinta	21
Valmistautuminen IAS/IFRS-standardien käyttöönottoon	32
OP-ryhmän juridinen rakenne	33
Tilinpäätöksen laadintaperiaatteet	36
OP-ryhmän tuloslaskelma	41
OP-ryhmän tase	42
Ryhmäaikasarjat	44
Tilinpäätöksen liitetiedot	45
Tilinpäätöslausuma	62
Tilintarkastuskertomus	63

TOIMINTAKERTOMUS 2003

OP-RYHMÄN STRATEGIA

OP-ryhmä tarkistaa strategiaansa säännöllisin väliajoin. Kertomusvuonna aloitettiin uusi tarkistusprosessi. Uusi strategialuonnos esitetään Osuuspankkikeskuksen hallintoneuvoston vahvistettavaksi kesäkuussa 2004.

Voimassa oleva OP-2002-strategia on hallintoneuvoston kesäkuussa 2002 vahvistama. Sen lähtökohtana oli, että OP-ryhmä on saavuttanut hyvän tulostason ja vahvan vakavaraisuuden, minkä vuoksi tavoitteiden painopistettä voidaan siirtää kasvun suuntaan tinkimättä kuitenkaan riskienhallinnasta.

OP-2002:ssa on keskeisenä tavoitteena, että OP-ryhmä nousee pitkällä aikavälillä markkina-asemaltaan Suomen suurimmaksi pankiksi. Kasvua haetaan kaikissa neljässä ydinliiketoiminnossa eli varallisuudenhoitopalveluissa, asuntopalveluissa, yritysasiakaspalveluissa ja päivittäisten raha-asioiden hoitopalveluissa. Varallisuudenhoitopalveluissa tavoitellaan merkittävää markkinaosuuden kasvua.

OP-ryhmä on yleispankki. Pankkiryhmän asiakkaita ovat kotitaloudet, pk- ja maaseutuyritykset, yhteisöt sekä valikoiduilla palvelualueilla suuret yritykset. OP-ryhmän pankit toimivat osana paikallisyhteisöä, ja vastuu ympäröivästä yhteiskunnasta on olennainen osa ryhmän arvoperustaa.

OP-ryhmä ylläpitää sellaista kannattavuutta ja vakavaraisuutta, joka mahdollistaa liiketoiminnan kasvun ja kattaa liiketoimintaan liittyvät riskit. Riskienhallinta pidetään toimintaympäristön ja liiketoiminnan muutoksien edellyttämällä tasolla. Riskienhallinta on olennainen osa päivittäistä liiketoimintaa.

TULOS**RAHOITUSKATE**

OP-ryhmän rahoituskate oli 798 miljoonaa euroa, eli 6,9 prosenttia pienempi kuin vuotta aiemmin (857)¹. Korkotuotot supistuivat 12 prosenttia ja korkokulut 20 prosenttia. Keskimääräiseen taseeseen suhteutettuna rahoituskate pienentyi 0,4 prosenttiyksikköä 2,4 prosenttiin. Rahoituskatteen supistuminen taittui viimeisellä vuosineljänneksellä, jolloin rahoituskate oli 3,6 prosenttia suurempi kuin edellisellä vuosineljänneksellä. Lievästä kasvusta huolimatta rahoituskate oli viimeisellä neljänneksellä kuitenkin 10 prosenttia pienempi kuin vuotta aiemmin.

Rahoituskatteen supistuminen johtui matalalla pysyneestä korkotasosta ja edelleen jatkuneesta asiakasmarginaalien supistumisesta. Luotto- ja talletuskannan nimellinen korkoero supistui tilikauden aikana 0,7 prosenttiyksikköä. Luottojen keskikorko laski vuoden 2003 aikana runsaan prosenttiyksikön. Talletusten keskikorko aleni ainoastaan 0,3 prosenttiyksikköä, koska matalan korkotason vuoksi talletuskoroilla ei ollut enää tilaa alentua luottokorkoja vastaavasti. Luotto- ja talletuskannan sekä omien pääomien kasvu vaikuttivat rahoituskatteeseen positiivisesti.

MUUT TUOTOT

Pankkiryhmän muut tuotot kasvoivat 8,1 prosenttia 496 miljoonaan euroon (459). Arvopaperikaupan nettotuotot, palkkiotuotot ja liiketoiminnan muut tuotot kasvoivat. Tuotot oman pääoman ehtoisista sijoituksista sen sijaan supistuivat edellisen vuoden poikkeuksellisen korkealta tasolta.

Tuotot oman pääoman ehtoisista sijoituksista supistuivat 52 prosenttia 14 miljoonaan euroon (30). Palkkiotuotot kasvoivat 7,1 prosenttia eli 21 miljoonaa euroa

¹ Suluissa on vertailuluku vuodelta 2002. Tuloslaskelma- ja muiden kertymättyyppisten lukujen osalta vertailuna on tammi-joulukuun 2002 luku. Tase- ja muiden poikkileikkaustyyppisten lukujen osalta vertailuna on edellisen tilinpäätösajankohdan (31.12.2002) luku.

OP-ryhmän tuloskehitys vuosineljänneksittäin

Milj. €	2003				2003	2002	Muutos %
	1-3	4-6	7-9	10-12			
Rahoituskate	208	201	191	198	798	857	-7
Palkkiotuotot	73	82	72	85	312	292	7
Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot	-6	5	9	3	11	-13	
Muut liiketoiminnan tuotot	44	38	39	52	173	180	-4
Tuotot yhteensä	320	326	311	338	1 294	1 316	-2
Palkkiokulut	10	9	8	11	38	47	-19
Hallintokulut	139	143	122	162	566	555	2
Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä	15	16	17	21	70	74	-5
Liiketoiminnan muut kulut	34	30	30	37	130	129	1
Kulut yhteensä	198	198	178	231	804	805	0
Voitto ennen luottotappioita	122	128	133	107	490	511	-4
Luotto- ja takaustappiot	-1	1	5	5	9	13	-28
Pysyviin vastaaviin kuuluvien arvopapereiden arvonalentumiset	4	0	0	0	4	1	
Osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltyjen yritysten tuloksista	-4	18	14	11	39	-38	
Liikevoitto	115	146	142	113	515	459	12

312 miljoonaan euroon. Noin puolet palkkiotuottojen lisäyksestä kertyi maksuliikkeen hoidosta saatujen palkkioiden kasvusta. Arvopaperikaupan nettotuotot olivat 2,8 miljoonaa euroa positiiviset, kun ne vuotta aiemmin olivat 21 miljoonaa euroa negatiiviset. Nettotuottojen kasvuun vaikutti keskeisesti osakemarkkinoiden elpyminen, minkä seurauksena osakekaupan nettotuotot kasvoivat 13 miljoonaan euroon (-6,4). Liiketoiminnan muut tuotot olivat 159 miljoonaa euroa (150). Näihin tuottoihin sisältyy OKOn kirjaama 11 miljoonan euron luovutusvoitto Kiinteistö Oy Aleksi-Hermeksen osakannan kaupasta.

KULUT

OP-ryhmän kulut olivat 804 miljoonaa euroa (805). Palkkiokulut, muut hallintokulut ja arvonalentumispoistot supistuivat vuodesta 2002. Muut kuluryhmät kasvoivat, eniten henkilöstökulut.

Palkkiokulujen määrä supistui 19 prosenttia 38 miljoonaan euroon (47). Supistuminen johtui osittain euron käyttöönottoon liittyneistä kertaluonteisista kuluista,

jotka lisäsivät kulujen kokonaismäärää vuonna 2002.

Henkilöstökulut kasvoivat 374 miljoonaan euroon (354), eli 5,7 prosenttia. Vuoden 2003 aikana pankkiryhmän palveluksessa oli keskimäärin 9 234 henkilöä, eli 0,8 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Muut hallintokulut pienentyivät 192 miljoonaan euroon (201). Vuonna 2002 muita hallintokuluja kasvattivat erityisesti OP-ryhmän juhluvoiteen liittyneet markkinointikulut.

Suunnitelman mukaiset poistot kasvoivat 4,1 prosenttia 64 miljoonaan euroon (61). Lähinnä kiinteistöomistuksista tehdyt arvonalentumispoistot olivat 6,0 miljoonaa euroa (13). Liiketoiminnan muut kulut olivat 130 miljoonaa euroa (129).

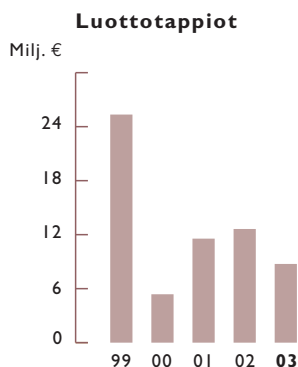
LUOTTOTAPPIOT

Nettomääräiset luottotappiot supistuivat edelleen vuoden 2002 matalalta tasolta ja olivat 9,1 miljoonaa euroa, eli 28 prosenttia pienemmät kuin vuotta aiemmin (13). Bruttomääräisesti uusia luottotappioita kirjattiin 29 miljoonaa euroa (41). Niiden osuus luottokannasta ja luotonantoon rinnastettavien sitoumusten yhteismäärästä oli

0,08 prosenttia (0,13). Palautuksia aiemmin kirjatusta luottotappioista kertyi 7,0 miljoonaa euroa (9,6).

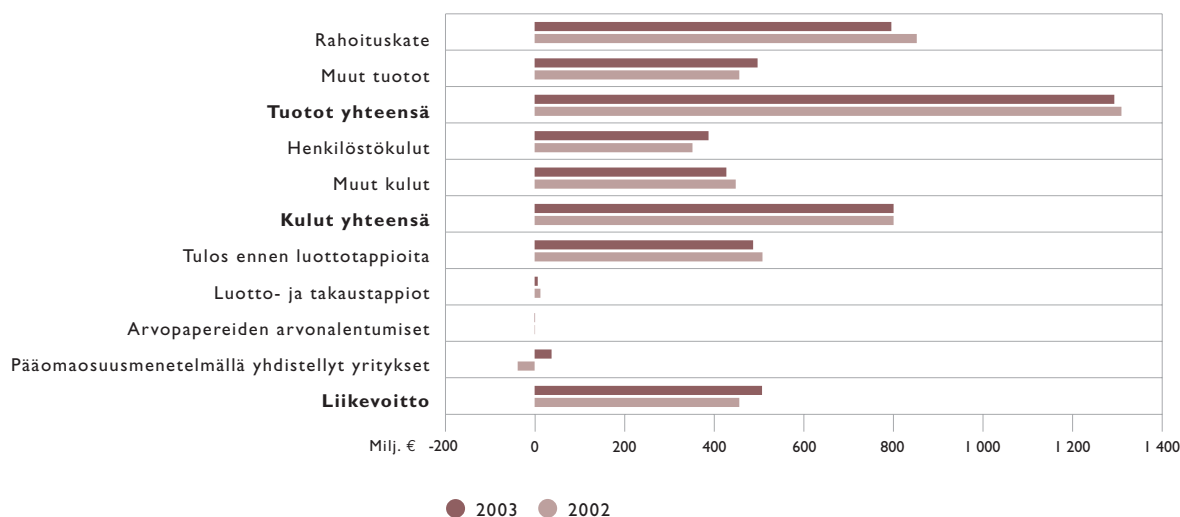
Arvon alentumisia pysyviin vastaaviin kuuluvista arvopapereista kirjattiin 4,5 miljoonaa euroa (1,4). Pääosa arvonalentumisista muodostui OKOn ja Osuuspankki Realumin tekemistä alaskirjauksista kiinteistösijoitusyhtiö Oy Realinvest Ab:n osakkeista.

OSUUS PÄÄOMAOSUUSMENETELMÄLLÄ YHDISTELTYJEN YRITYSTEN TULOKSISTA

Osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltyjen yritysten tuloksista oli 39 miljoonaa euroa positiivinen, kun se vuonna 2002 oli 38 miljoonaa euroa negatiivinen. Valtaosan tämän erän kasvusta selittää OP-Henkivakuutus Oy:n parantunut tulos. Yhtiön tulos oli 36 miljoonaa euroa, kun se vuotta aiemmin oli 39 miljoonaa euroa tappiollinen. 75 miljoonan euron tulospurannukseen vaikutti keskeisesti osakekurssien nousu, jonka vuoksi yhtiö kirjasi 26 miljoonaa euroa arvonalentumisten palautuksia osake- ja osakerahastosijoituksistaan. Vuonna 2002 yhtiö kirjasi vastaavista sijoituksista 69 miljoonaa euroa arvonalentumisia.

Tuloslaskelman pääerät

LIIKEVOITTO

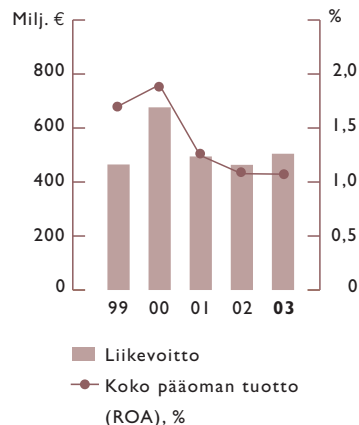
OP-ryhmän liikevoitto oli 515 miljoonaa euroa, eli 12 prosenttia ja 56 miljoonaa euroa suurempi kuin vuotta aiemmin. OP-Henkivakuutus Oy:n 75 miljoonan euron tulosparannus on suurin yksittäinen pankkiryhmän liikevoiton kasvua selittävä tekijä. Tämän lisäksi kasvoivat arvopaperikaupan nettotuotot 24 miljoonaa, palkkiotuotot 21 miljoonaa ja liiketoiminnan muut tuotot 9,0 miljoonaa euroa. Liikevoiton kasvua hidastivat rahoituskatteen supistuminen 59 miljoonalla eurolla ja osinkotuottojen pienentyminen 16 miljoonalla eurolla.

Pankkiryhmän kannattavuus oli edelleen vahva. Oman pääoman tuotto (ROE) oli 11,5 prosenttia (11,9) ja koko pääoman tuotto (ROA) 1,12 prosenttia (1,11). Kulujen suhde tuottoihin oli 62 prosenttia (61).

LOKA-JOULUKUUN LIIKEVOITTO

Viimeisellä vuosineljänneksellä liikevoitto oli 113 miljoonaa euroa, eli 6 miljoonaa euroa pienempi kuin edellisen vuoden viimeisellä vuosineljänneksellä. Tuotot olivat yhtä suuret kuin vuotta aiemmin. Rahoituskatteen 10 prosentin supistumisen kompensoi palkkiotuottojen ja liiketoiminnan muiden tuottojen kasvu. Kertomusvuoden viimeisen vuosineljänneksen tuottoihin sisältyy OKOn kirjaama 11 miljoonan euron luovutusvoitto Kiinteistö Oy Aleks-Hermeksen osakekannan kaupasta. Kulut olivat 5,4 prosenttia suuremmat kuin vuotta aiemmin. Nettomääräiset luottotappiot supistuivat 13 miljoonasta 5,0 miljoonaan euroon ja osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdistellyistä yhtiöistä 14 miljoonasta 11 miljoonaan euroon vuoden 2002 viimeiseen neljännekseen verrattuna.

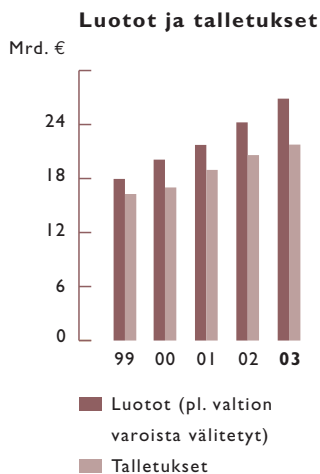
Viimeisellä vuosineljänneksellä liikevoitto oli viidenneksen eli 29 miljoonaa euroa pienempi kuin edellisellä neljänneksellä. Viimeisen neljänneksen kulut olivat lähinnä kausivaihtelun johdosta 53 miljoonaa euroa suuremmat kuin kolmannella neljänneksellä. Rahoituskate kasvoi edellisestä vuosineljänneksestä 6,9 miljoonaa euroa ja muut tuotot 19 miljoonaa euroa. Osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltyjen yhtiöiden tuloksesta supistui 2,9 miljoonaa euroa.

Liikevoitto ja koko pääoman tuottoprosentti**TASE JA TASEEN ULKOPUOLISET ERÄT****VARAT JA VELAT**

Pankkiryhmän tase oli 35,0 miljardia euroa, eli 11 prosenttia suurempi kuin edellisen vuoden lopussa (31,6). Luottokanta oli 27,5 miljoonaa euroa (24,6). Luottokanta kasvoi nopeammin kuin vuonna 2002, ja sen osuus taseesta oli vuoden lopussa 79 prosenttia (78). Talletuskanta oli 21,2 miljardia euroa (19,9) ja sen osuus taseesta supistui 61 prosenttiin (63).

Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä kasvoivat 27,2 miljardiin euroon (24,3). Leasingkohteiden määrä oli 291 miljoonaa euroa (256). Saamistodistukset olivat 3,8 miljardia euroa (4,2) ja saamiset luottolaitoksilta 1,4 miljardia euroa (0,4). Osakekurssien nousun ja pääomaosuusmenetelmällä yhdistellyn OP-Henkivakuutus Oy:n tuloksen paranemisen johdosta osakkeiden kirjanpitoarvo pankkiryhmän taseessa kasvoi 26 prosenttia 0,4 miljardiin euroon (0,3). Tietotekniikkainvestointien myötä aineettomat hyödykkeet lisääntyivät tilikaudella 82 miljoonaan euroon (78). Aineellisten hyödykkeiden määrä puolestaan supistui 7,3 prosenttia pääasiassa kiinteistöomistusten vähentymisen johdosta 1,1 miljardiin euroon (1,2).

Velat yleisölle ja julkisyhteisöille kasvoivat 8,9 prosenttia 23,3 miljardiin euroon (21,4) ja velat luottolaitoksille ja keskuspankeille 65 prosenttia 1,6 miljardiin euroon (0,9). Yleiseen liikkeeseen laskettujen velka-

kirjojen määrä oli vuoden lopussa 5,0 miljardia euroa (4,5). Etuoikeudeltaan muita huonompien velkojen määrä pieneni 11 prosenttia 0,5 miljardiin euroon (0,6).

OMA PÄÄOMA

Pankkiryhmän oma pääoma kasvoi 13 prosenttia 3,4 miljardiin euroon (3,0). Tilikauden voitto oli 373 miljoonaa euroa (342). Osake- ja osuuspääoman yhteismäärä OP-ryhmän taseessa kasvoi 774 miljoonaa euroon (721).

Ennakkotietojen mukaan osuuspankit maksavat tilikaudelta 2003 osuuspääoman korkoja yhteensä 16 miljoonaa euroa (19). OKOn osakkeille on ehdotettu maksettavan osinkoja yhteensä 77 miljoonaa euroa (35), josta A-sarjan osakkeille 1,60 euroa osakkeelta (0,75) ja K-sarjan osakkeille 1,55 euroa osakkeelta (0,70).

Vakavaraisuus

Milj. € (vuoden lopussa)	1999	2000	2001	2002	2003
Omat varat					
Ensisijaiset	1 646	2 170	2 531	2 886	3 243
Toissijaiset	506	484	528	460	445
Vähennykset	-101	-99	-109	-112	-127
Yhteensä	2 051	2 555	2 951	3 234	3 562
Riskipainotetut saamiset, sijoitukset ja taseen ulkopuoliset sitoumukset	16 571	18 675	19 514	21 265	23 173
Vakavaraisuussuhde, %	12,4	13,7	15,1	15,2	15,4
Ensisijaisien omien varojen suhde riskipainotettujen erien yhteismäärään, %	9,9	11,6	13,0	13,6	14,0

TASEEN ULKOPUOLISET ERÄT

Takauksien, takausvastuiden ja muiden taseen ulkopuolisten sitoumusten määrä oli vuoden lopussa 5,5 miljardia euroa, eli 15 prosenttia suurempi kuin vuotta aiemmin (4,8). Eniten kasvoivat käyttämättömät luottojärjestelyt, joiden määrä oli 0,7 miljardia euroa suurempi kuin vuoden 2002 lopussa.

Johdannaissopimusten kohde-etuuskien arvo oli vuoden lopussa 12,4 miljardia euroa (19,3). Lasku johtui ennen kaikkea koronvaihtosopimusten kohde-etuuskien arvon pienenemisestä. Johdannaissopimusten luottovastavaro arvo kasvoi edellisvuoden lopusta 22 prosenttia 152 miljoonaan euroon.

VAKAVARAISSUUS

OP-ryhmän vakavaraisuussuhde oli vuoden lopussa 15,4 prosenttia (15,2). Tilikauden tulos ehdotetulla voitonjaolla vähennettynä on rinnastettu omiin varoihin.

Omat varat kasvoivat 10 prosenttia 3,6 miljardiin euroon (3,2) ja riskipainotetut saamiset, sijoitukset ja taseen ulkopuoliset sitoumukset 9,0 prosenttia 23,2 miljardiin euroon (21,3). Ensisijaisia omia varoja oli 3,2 miljardia euroa (2,9). Niihin sisältyi osuuspankkien omistajajäsenten irtisanomia osuismaksuja 81 miljoonaa euroa (77). Pankkiryhmän toissijaiset omat varat olivat vuoden lopussa 0,4 miljardia euroa (0,5). Vakavaraisuus ensisijaisilla omilla varoilla laskettuna nousi 0,4 prosentti-

yksikköä 14,0 prosenttiin huolimatta riskipainotettujen sitoumusten 9,0 prosentin kasvusta.

Vuoden lopussa OP-ryhmä sai Rahoitustarkastukselta poikkeuslupan jättää vähentämättä pankkiryhmän omista varoista jäsenpankkien OKO Venture Capital Oy:n hallinnoimiin pääomarahastoihin tekemät pääomaisi-
sijoitukset siltä osin kuin pääomarahasto ei ole sijoittanut varoja luotto- tai rahoituslaitoksiin. Poikkeuslupa on voimassa 31.12.2006 asti. Laskenta-tavan muutoksen vaikutus pankkiryhmän omien varojen määrään ja vaka-
varaisuussuhteeseen on erittäin vähäinen.

OMISTAJAJÄSENET JA ASIAKKAAT

Osuuspankkien omistajajäsenten määrä oli vuoden 2003 lopussa 1 072 000, eli 30 000 suurempi kuin vuotta aiemmin. Viidessä vuodessa omistajajäsenten määrä on kasvanut 378 000:lla eli 54 prosenttia. Omistajajäsenten osuuspääomaisi-
sijoitukset kasvoivat vuoden 2003 aikana 7,5 prosenttia 698 miljoonaan euroon (649).

Omistajajäsenille ja pääkaupunkiseudulla toimivan Okopankki Oyj:n 124 000 etuasiakkaalle pankkipalvelujen käytön keskittämisestä kertomusvuoden aikana kertyneiden bonusten arvo oli 34 miljoonaa euroa, eli 12 prosenttia suurempi kuin vuotta aiemmin (30). Kertyneet bonukset on kirjattu pankkiryhmän tuloslaskelmassa palkkiotuottojen vähennykseksi. Katsauskaudella pankkiryhmä maksoi ensimmäisen kerran bonuksia omistajajäsenille ja etuasiakkaille rahana. Rahana maksettujen bonusten arvo oli 11 miljoonaa euroa. Vuoden aikana jäsenten ja etuasiakkaiden palvelu- ja muihin maksuihin käyttämien bonusten määrä kasvoi 9,1 prosenttia 24 miljoonaan euroon (22).

OP-ryhmällä oli vuoden lopussa 3,1 miljoonaa asiakasta. Vuoden 2003 aikana asiakasmäärä kasvoi nettomääräisesti 37 000:lla. TNS Gallupin tekemän pankin vaihtotutkimuksen mukaan jo 38 prosenttia suomalaisista käyttää OP-ryhmää pääasiallisena pankkinaan. Tietoykkönen Oy:n tekemän valtakunnallisen pk-yritystutkimuksen mukaan vastaava osuus pk-yrityksistä on 39 prosenttia.

LIIKETOIMINTA

LUOTOT JA TALLETUKSET

Vuoden 2003 aikana OP-ryhmän talletuskanta kasvoi 6,6 prosenttia 21,2 miljardiin euroon (19,9). Muut velat yleisölle ja julkisyhteisöille kuin talletukset olivat vuoden lopussa 2,0 miljardia euroa, eli 41 prosenttia suuremmat kuin vuoden 2002 lopussa (1,4).

Pankkiryhmän markkinaosuus rahalaitosten talletuskannasta oli joulukuun lopussa 31,6 prosenttia (30,9)¹.

Vuonna 2003 nostettiin OP-ryhmässä uusia luottoja 11,1 miljardia euroa, eli 17 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin (9,5). Kotitalouksien asuntoluottojen osuus kasvusta oli 60 prosenttia. Viimeisellä vuosineljänneksellä uusia luottoja nostettiin 11 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin.

OP-ryhmän luottokanta kasvoi vuodenvaihteesta 12 prosenttia. Joulukuun lopussa luottokanta oli 27,5 miljardia euroa (24,6). Pankkiryhmän markkinaosuus rahalaitosten luottokannasta oli joulukuun lopussa 29,8 prosenttia (29,7)¹.

VARALLISUUDENHOITO

Sijoitustalletukset kasvoivat OP-ryhmässä 5,1 prosenttia 7,7 miljardiin euroon (7,3). Kotitalouksien sijoitustalletusten osuus oli 6,9 miljardia euroa (6,6).

Koko henkivakuutusalan maksutulo supistui kertomusvuonna 11 prosenttia. Eniten supistui kapitalisaatio-sopimusten maksutulo, mutta myös säästöhenkivakuutuksen maksutulo aleni selvästi. Eläkevakuutuksen maksutulo sen sijaan kasvoi 15 prosenttia. Vuoden lopussa eläkevakuutusten myynnin kasvua hidastivat kuitenkin eläkesäästämisen ehtoihin ja verotukseen suunnitellut muutokset.

¹ Suomen Pankki on muuttanut talletusten ja luottojen tilastointikäytäntöään heinäkuusta 2003 lähtien, minkä vuoksi Suomen Pankin tilastoihin perustuneet OP-ryhmän sitä ennen esittämät markkinaosuudet ovat muuttuneet. Markkinaosuuksien määrittelyn kannalta keskeisimpiä muutoksia olivat tiedonantajajoukon laajentuminen talletuspankeista myös muihin luotto-laitoksiin (ml. rahoitusyhtiöt), talletuskanta-käsitteen laajentuminen vastaamaan tase-erän "Velat yleisölle ja julkisyhteisöille" sisältöä ja luottokanta-käsitteen laajentuminen vastaamaan tase-erien "Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä" ja "Leasingkohteet" yhteismäärää. OP-ryhmä laskee talletuskannan markkinaosuudet euroalueelta tehdyistä euromääräisistä talletuksista ja luottokannan markkinaosuudet euroalueelle myönnettyistä euromääräisistä lainoista. Vertailuluvut vuodelta 2002 on laskettu siten, että ne ovat vertailukelpoisia vuoden 2003 markkinaosuuslukujen kanssa.

OP-ryhmän henki- ja eläkevakuutuksen maksutulokasvoi vastoin markkinoiden yleistä kehitystä 7,6 prosenttia ja oli 530 miljoonaa euroa (493). Pankkiryhmän markkinaosuus henki- ja eläkevakuutuksen maksutulosta kasvoi 15,1 prosentista 18,3 prosenttiin. Sijoitussidonnaisten vakuutusten osuus pankkiryhmän maksutulosta oli 17,5 prosenttia (17,5). Eläkevakuutusten osuus oli 11,3 prosenttia (8,5), josta sijoitussidonnaisten osuus oli 43 prosenttia.

Eläkevakuutuksia myytiin ennätysellisesti yli 22 100 kappaletta, eli 90 prosenttia enemmän kuin vuonna 2002. OP-ryhmän markkinaosuus yksilöllisten eläkevakuutusten uusmyynnistä nousi 23,6 prosenttiin (13,6). Vuoden lopussa pankkiryhmällä oli yhteensä yli 184 000 vakuutusta, joista 32 prosenttia (25) oli eläkevakuutuksia.

Tilikauden aikana OP-ryhmän henki- ja eläkevakuutussäästöt kasvoivat 26 prosenttia 2,2 miljardiin euroon (1,8). Henkivakuutussäästöt kasvoivat katsauskaudella 24 prosenttia 2,0 miljardiin euroon ja eläkevakuutussäästöt 41 prosenttia 233 miljoonaan euroon. Sijoitussidonnaisten vakuutusten osuus vastuuvelasta oli 19 prosenttia (17).

Suomeen rekisteröityjen sijoitusrahastojen pääoma kasvoi vuonna 2003 noin 40 prosenttia. Sijoitusrahastojen yhteenlaskettu pääoma oli vuoden lopussa 22,1 miljardia euroa, eli 6,3 miljardia suurempi kuin vuotta aiemmin. Rahastojen arvonnousun osuus kasvusta oli 1,8 miljardia euroa ja nettomerkitöjen osuus 4,6 miljardia euroa. Lyhyen koron rahastojen nettomerkitönet olivat 2,2, pitkän koron rahastojen 0,9 ja osake- ja yhdistelmärahastojen 1,4 miljardia euroa.

OP-ryhmän rahastojen pääoma kasvoi enemmän kuin alalla keskimäärin. Pankkiryhmän sijoitusrahastojen pääoma oli vuoden lopussa 3,3 miljardia euroa, eli 48 prosenttia suurempi kuin vuotta aiemmin (2,3). Nettomerkitönet kasvoivat OP-ryhmässä lähes kolmanneksen 846 miljoonaan euroon (637). Pankkiryhmän osuus Suomeen rekisteröityjen sijoitusrahastojen nettomyynnistä oli 19 prosenttia. Nettomerkitönet lyhyen koron rahastoihin olivat 714 miljoonaa euroa (500) ja osake- ja yhdistelmärahastoihin 138 miljoonaa euroa (98).

Pankkiryhmän markkinaosuus Suomeen rekisteröityjen sijoitusrahastojen yhteenlasketusta pääomasta kasvoi tilikauden aikana 15,1 prosenttiin (14,3). OP-ryhmän markkinaosuus kasvoi erityisesti lyhyen koron rahastoissa, joissa markkinaosuus oli vuoden lopussa 19,6 prosenttia (13,7). Yhdistelmärahastoissa markkinaosuus kasvoi 20,3 prosentista 20,8 prosenttiin. Osakerahastoissa markkinaosuus oli vuoden lopussa 12,1 prosenttia (12,2) ja pitkän koron rahastoissa 10,9 prosenttia (15,6).

Vuoden 2003 aikana pankkiryhmän sijoitusrahastoihin tuli 34 000 uutta osuudenomistajaa. Vuoden lopussa osuudenomistajia eri rahastoissa oli yhteensä 154 000. OP-ryhmän osuus Suomeen rekisteröityjen sijoitusrahastojen osuudenomistajista kasvoi vuoden 2003 aikana 1,2 prosenttiyksikköä 19,5 prosenttiin.

Pankkiryhmän investointipankin, Opstock Oy:n, hallinnoimat yksityis- ja yhteisöasiakkaiden varat kasvoivat 37 prosenttia 8,4 miljardiin euroon (6,1). Näistä varoista 5,0 miljardia euroa (3,7) koostuu OP-sijoitusrahastojen pääomista ja OP-Henkivakuutus Oy:n sijoitusvaroista. Välitettyjen osakekauppojen määrä kasvoi vuodentakaisesta 13 prosenttia 168 000:een. Kauppojen arvo supistui 43 prosenttia 2,1 miljardiin euroon (3,7). Internetin kautta välitettyjen toimeksiantojen osuus oli 70 prosenttia (70).

ASUNTOPALVELUT

Vuonna 2003 asuntoluottojen kysyntä kasvoi edellisen vuoden korkealta tasolta uudelle ennätystasolle. Kysyntää pitivät yllä matala korkotaso ja kuluttajien luottamus omaan talouteen. Asuntokaupan vilkkaus näkyi myös asuntojen hinnoissa, jotka nousivat selvästi muita kuluttajahintoja nopeammin.

OP-ryhmän kotitalousasiakkaat nostivat vuonna 2003 asuntoluottoja 4,6 miljardia euroa, eli 26 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin (3,7). Viimeisellä vuosineljänneksellä uusia luottoja nostettiin 25 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Uusien asuntoluottojen keskimarginaali laski edelleen. Kotitalouksien asuntoluottokanta OP-ryhmässä kasvoi vuoden 2002 lopusta 16 prosenttia 12,4 miljardiin euroon (10,7). OP-ryhmän markkinaosuus uuden tilastointiperusteen mukaisista kotitalouksien asuntoluotoista oli joulukuun lopussa 34,5 prosenttia (34,4).

OP-Kiinteistökeskukset välittivät vuonna 2003 runsaat 13 000 kauppaa, eli 15 prosenttia enemmän kuin vuonna 2002. Syyskuun alusta lähtien OP-Kiinteistökeskusten asuntokohteisiin on voinut tutustua Internetin lisäksi myös digitelevisiossa.

PÄIVITTÄISET RAHA-ASIAT

Kotitalouksien käyttö- ja maksuliiketalletukset OP-ryhmässä olivat vuoden lopussa 10,1 miljardia euroa (9,5). Vuoden 2002 lopusta talletukset kasvoivat 7,0 prosenttia.

Vuoden 2003 lopussa pankkiryhmän asiakkaila oli yhteensä 1,9 miljoonaa korttia, joista maksamiseen soveltuvia oli 90 prosenttia (85). Kansainvälisten Visa- ja MasterCard-korttien määrä kasvoi 851 000:een, ja niiden osuus maksukorteista oli vuoden lopussa 49 prosenttia (47). Vuoden aikana kortteja käytettiin maksuvälineenä 158 miljoonaa kertaa eli 14 prosenttia useammin kuin vuotta aiemmin. Kortilla tehtyjen käteisnostojen määrä sen sijaan väheni 3,6 prosenttia.

Vuoden 2003 lopussa OP-ryhmässä aloitettiin Europayn, MasterCardin ja Visan yhdessä kehittämän EMV-ominaisuuden sisältävän sirun liittäminen kortteihin. EMV-ominaisuus lisää maksujärjestelmän turvallisuutta, koska korttimaksun voi allekirjoituksen sijaan hyväksyä myös henkilökohtaisella tunnusluvulla.

Verkkokaupan turvallisuutta parannettiin liittämällä Visa- ja Visa-Electron-kortteihin Verified by Visa -ominaisuus. Järjestelmä vähentää väärinkäytösmahdollisuuksia tunnistamalla luotettavasti ostohetkellä sekä maksajan että maksunsaajan.

YRITYSASIAKASPALVELUT

OP-ryhmän euromääräinen yritysluottokanta kasvoi vuoden 2003 aikana 7,9 prosenttia 7,0 miljardiin euroon (6,5). Uusia luottoja nostettiin vuoden aikana 3,3 miljardia euroa, eli yhtä paljon kuin vuonna 2002. Vuoden alkupuolella uusia luottoja nostettiin selvästi enemmän kuin vastaavana aikana vuonna 2002, mutta jälkipuoliskolla määrä jäi edellisvuotista pienemmäksi. Pankkiryhmän markkinaosuus uuden tilastointiperusteen mukaisista yritysten ja asuntoyhteisöjen euromääräisistä luotoista oli joulukuun lopussa 23,4 prosenttia (23,3).

Yritysassiakkaiden euromääräiset talletukset kasvoivat 8,0 prosenttia 2,7 miljardiin euroon (2,5). Konekielisiä kotimaanmaksuja välitettiin tilikauden aikana 286 miljoonaa kappaletta, eli 11 prosenttia enemmän kuin vuonna 2002. Ulkomaan maksuliiketahtumat kasvoivat 8 prosenttia.

OP-ryhmä otti keväällä 2003 käyttöön suomalaisten pankkien yhdessä kehittämään Finvoice-standardiin perustuvan verkkolaskujen välityspalvelun. Standardi edistää verkkolaskutuksen käyttöönottoa ja automatisoi asiakasyritysten kirjanpitoa.

OKOn Tukholman-konttori lakkautettiin kesäkuussa 2003. OKO sopi yhteistyöstä ruotsalaisen FöreningsSparbankenin kanssa, joka tarjoaa OP-ryhmän yritysasiakkaille palveluita Ruotsissa.

OKO Venture Capital Promotion Equity -rahastokokonaisuuden neljä alueellista ja yksi valtakunnallinen pääomarahasto perustettiin keväällä 2003. Rahastojen kokonaispääomat olivat perustamisvaiheessa 32 miljoonaa euroa. Rahastot keskittyvät toimialueensa pienten ja keski suurten yritysten omistusjärjestelyihin ja kasvun rahoitukseen.

MERKITTÄVÄT TAPAHTUMAT JA MUU TOIMINTA

UUSIA TOIMINIMIÄ KÄYTTÖÖN

Osana OP-brändin kehittämistä pankkiryhmä lyhensi kesäkuussa nimensä Osuuspankkiryhmästä OP-ryhmäksi. Osuuspankkikeskus-OPK osuuskunta oli jo aiemmin lyhentänyt nimensä Osuuspankkikeskus Osk:ksi. Joulukuussa Henkivakuutusosakeyhtiö Aurum otti käyttöön uuden toiminimen OP-Henkivakuutus Oy.

VALINTA VUODEN PANKIKSI SUOMESSA

Financial Times -konserniin kuuluva kansainvälinen The Banker -talouslehti valitsi OP-ryhmän vuoden pankiksi Suomessa. OP-ryhmä sai tämän tunnustuksen ensimmäistä kertaa. Valinnan perusteena oli pankkiryhmän kilpailijoita nopeampi kasvu sekä suotuisampi tuloskehitys.

OP-HENKIVAKUUTUS OY:N OMISTUSJÄRJESTELYT

Osuuspankkikeskus Osk teki helmikuussa ostotarjouksen niille OP-Henkivakuutus Oy:n omistajapankeille, joiden omistusosuus yhtiöstä oli suurempi kuin OPK:n vahvistetun strategian mukainen asianomaisen pankin painoarvo ryhmän vähittäispankkitoiminnasta. Samanaikaisesti OPK tarjosi OP-Henkivakuutus Oy:n osakkeiden ostomahdollisuuden niille jäsenosuuspankeille, jotka eivät olleet yhtiön omistajia tai joiden omistusosuus yhtiöstä oli pienempi kuin niiden osuus pankkiryhmän vähittäispankkitoiminnasta.

Ostotarjouksen perusteella OKO päätti myydä 63 000 ja 20 jäsenosuuspankkia yhteensä 3 127 OP-Henkivakuutus Oy:n osaketta OPK:lle. OKOn omistusosuus OP-Henkivakuutus Oy:stä laski 49,9:stä 15 prosenttiin. 46 osuuspankkia päätti ostaa OPK:lta yhteensä 4 055 OP-Henkivakuutus Oy:n osaketta. Järjestelyjen johdosta OPK:n omistusosuus OP-Henkivakuutus Oy:stä nousi 23,4 prosentista 57,9 prosenttiin. Vakuutusvalvontavirasto hyväksyi OPK:n ja OKOn välisen järjestelyn maaliskuussa.

KIINTEISTÖT

Pankkiryhmän kiinteistöihin sitoutunut pääoma supistui 6,5 prosenttia ja oli vuoden lopussa 1,3 miljardia euroa (1,4). Muussa kuin omassa käytössä olevan kiinteistöomaisuuden määrä oli vuoden lopussa 826 miljoonaa euroa (919), josta liiketeollisten kohteiden osuus oli 663 miljoonaa euroa (745) ja asuntokohteiden 109 miljoonaa euroa (112).

Liiketeollisten ja asuntokohteiden vuokrausaste oli vuoden lopussa 89 prosenttia (89) ja nettotuotto prosentti 7,0 (6,8). Pankkiryhmän tavoitteena on edelleen pienentää kiinteistöihin sitoutuneen pääoman määrää ja ylläpitää sen hyvää tuottotasoa.

OIKEUDENKÄYNNIT

Pankkiryhmään kuuluvat yritykset ovat joissain tapauksissa osallisina normaaliin liiketoimintaan liittyvissä riitaasioissa. Niillä ei ole olennaista vaikutusta pankkiryhmän toimintaan tai taloudelliseen asemaan.

PALVELUVERKKO**TOIMIPAIKAT**

OP-ryhmä tarjoaa pankkipalvelut alueellisesti kattavammin kuin yksikään muu pankkiryhmä Suomessa. OP-ryhmällä oli vuoden lopussa 682 konttoria eli 10 vähemmän kuin edellisen vuoden lopussa. Perinteisiä konttoreita kevyempiä, yleensä suurten kauppakeskusten yhteydessä toimivia palvelupisteitä oli 34 eli yhtä monta kuin vuoden 2002 lopussa. Vuoden loppuun mennessä 41 toimipaikkaa oli uudistettu pankkiryhmän uuden konttorikonseptin mukaiseksi, ja 45 toimipaikan uusiminen oli suunnittelu- tai rakentamisvaiheessa. Uudistuksen tarkoituksena on vahvistaa asiantuntijapalveluiden roolia, joustavoittaa päivittäispalvelujen tarjontaa sekä lisätä pankkikonttorien viihtyisyyttä. Pankkiryhmän asiakkaiden laskunmaksuista enää 7 prosenttia tapahtui välittömänä asiakaspalveluna konttoreissa (8).

Vuoden lopussa OP-ryhmällä oli maksuautomaatteja 655 eli 14 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Maksuautomaattien käyttö vähenee Internetin käytön lisääntyessä. OP-ryhmän itsepalvelupisteissä ja muissa julkisissa tiloissa olevien Internet-asiakaspäätteiden määrä kasvoi 32:lla 584:ään.

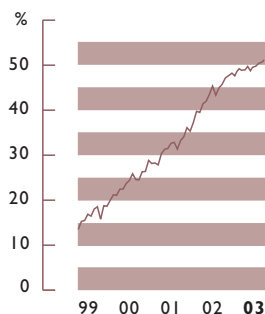
VERKKOPALVELUT

Yritysten ja kotitalouksien verkkopalvelusopimusten määrä kasvoi vuoden aikana 5,4 prosenttia 826 000:een (783 000). Internetin kautta maksettujen laskujen määrä kasvoi viidenneksen. Vuoden lopussa jo yli puolet henkilöasiakkaiden laskuista maksettiin Internetin kautta.

Vuoden 2003 aikana uudistettiin verkkopalvelun sisältöä ja ulkoasua, parannettiin käytettävyyttä ja otettiin käyttöön uusia turvaratkaisuja. Uutena palveluna otettiin käyttöön mm. pankkipalvelujen yhteenveto, josta asiakas näkee kerralla kaikki käytössään olevat palvelut ja niiden tilanteen.

OP-ryhmän verkkoportaalien Mainio.netin sivuilla kävi vuonna 2003 keskimäärin yli 100 000 eri kävijää kuukausittain.

Internet-maksujen osuus maksutapahtumista

YHTEYSKESKUS

Yhteyskeskus on OP-ryhmän keskitetty palvelukanava, jonka tehtävänä on tuottaa valtakunnallisten palvelunumeroiden kautta sähköisiin kanaviin liittyvä henkilökohtainen palveluiden myynti ja tuki. Taloustutkimus Oy:n keväällä 2003 tekemän tutkimuksen mukaan OP-ryhmän puhelinpalvelu tarjoaa pankkitoimialan parasta puhelinpalvelua Suomessa.

Yhteyskeskus hoiti katsauskaudella yli 500 000 asiakaskontaktia puhelimen ja sähköisten kanavien kautta. Tämä oli 65 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Yhteyskeskuksella on toimipaikat Helsingissä, Joensuussa ja Vaasassa. Joensuun myyntipiste aloitti toimintansa vuoden 2003 lopussa.

LUOTTOLUOKITUKSET

OP-ryhmän taloudellisella asemalla on huomattava vaikutus pankkiryhmän keskuspankin OKOn luottoluokitukseen.

Moody's Investors Service korotti heinäkuun alussa OKOn pitkien luottojen luokituksen Aa3:sta Aa2:een ja financial strength -luokituksen B:stä B+:aan. Lyhyiden luottojen luokitus säilyi ennallaan. OKOn kansainvälisiltä luokituslaitoksilta saamat luokitukset ovat seuraavat:

Luokituslaitos	Lyhytaikainen varainhankinta	Pitkäaikainen varainhankinta
Standard & Poor's	A-1	A+
Moody's	P-1	Aa2
Fitch Ratings	F1+	AA-

HALLINTO JA HENKILÖSTÖ

Pankkiryhmän keskusyhteisön Osuuspankkikeskus Osk:n osuuskunnan kokous pidettiin 3.4.2003. Kokouksessa valittiin osuuskunnan hallintoneuvostoon erovuorossa olleista jäsenistä uudelleen vuonna 2006 päättyväksi kaudeksi Paavo Aho, Erkki Airaksinen, Erkki Alatalo, Mauri Hietala, Seppo Junntila, Simo Kauppi, Risto Kiljunen, Jaakko Ojanperä, Seppo Penttinen, Erkki Tuovinen, Jukka Ramstedt, Pertti Ruotsalainen, Pauli Salminen ja Martti Talja. Uusiksi jäseniksi vuonna 2006 päättyväksi kaudeksi valittiin Jukka Hulkkonen, Paavo Kurttila, Markku Lappalainen, Pentti Mäkelä, Teuvo Mäkinen, Matti Niemelä, Erkki Rämö, Juhani Suoramaa ja Pekka Vilhunen sekä vuonna 2005 päättyväksi kaudeksi Jari Laaksonen.

OPK:n hallintoneuvosto valitsi järjestäytymiskokouksessaan puheenjohtajakseen uudelleen Seppo Penttisen. Varapuheenjohtajiksi valittiin uudelleen Pertti Ruotsalainen ja Simo Kauppi.

Osuuskunnan kokouksessa OPK:n ja OP-ryhmän tilintarkastajaksi tilikaudeksi 2003 valittiin KHT-yhteisö KPMG Wideri Oy Ab.

Osuuskunnan kokouksessa vahvistettiin uudet säännöt. Muutosten taustalla oli vuoden 2002 alusta voimaan tullut osuuskuntalain kokonaisuudistus. Keskeisimmät muutokset koskivat jäsenpankin erottamisperusteiden täydentämistä, tilintarkastajien lukumäärää, lisäosuos-pääoman mahdollistamista sekä ylimääräisen maksun maksuperusteen ajanmukaistamista. Sääntömuutoksen myötä osuuskunnan toiminimi muuttui. Uusi toiminimi, Osuuspankkikeskus Osk, merkittiin kaupparekisteriin 30.5.2003.

HENKILÖSTÖN MÄÄRÄ JA RAKENNE

Joulukuun lopussa OP-ryhmän palveluksessa oli (ilman kausiapulaisia) 9 048 henkilöä eli 111 enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Vakinaisia työsuhteita oli 8 379 (8 273) ja määräaikaista 669 (664).

Osuuspankeissa työskenteli vuoden lopussa 6 619, OPK-konsernissa 2 395 ja muissa pankkiryhmän tilin-päätökseen yhdisteltävissä yhtiöissä 34 henkilöä. Koko henkilöstöstä työskenteli toimihenkilötehtävissä 72 pro-

senttia, asiantuntijatehtävissä 13 ja esimiestehtävissä 15 prosenttia. Vakinaisen henkilöstön lähtövaihtuvuus oli 4,4 prosenttia. Eläkkeelle siirtyi vuoden aikana 1,5 prosenttia henkilöstöstä. Uusia henkilöitä palkattiin kertomusvuonna 615, joista 46 prosenttia vakinaiseen työsuhteeseen.

OP-ryhmä käytti kertomusvuonna koulutuskuluihin 3,2 prosenttia henkilöstön palkkasummasta.

VOUSI 2003 YRITYKSITTÄIN

OSUUSPANKIT

Osuuspankkien yhteenlaskettu liikevoitto supistui 12 prosenttia 295 miljoonaan euroon (336). Siihen vaikutti eniten rahoituskatteen pienentyminen. Vuoden lopussa osuuspankkeja oli 242. Kaikki tekivät tilikaudella positiivisen liiketuloksen lukuun ottamatta yhtä, jonka liiketappio oli 0,09 miljoonaa euroa.

Osuuspankkien yhteenlaskettu rahoituskate pienentyi 8,6 prosenttia 623 miljoonaan euroon (681). Siihen vaikuttivat ennen kaikkea matalalla pysynyt korkotaso ja yhä jatkunut asiakasmarginaalien kaventuminen. Oman pääoman ehtoista sijoituksista saadut tuotot pienentyivät 11 prosenttia 27 miljoonaan euroon (30). Palkkiotuotot sen sijaan kasvoivat 221 miljoonaan euroon (210). Erityisesti kasvoivat maksuliikkeen hoidosta saadut palkkiot. Arvopaperikaupan nettotuotot kasvoivat vuoden aikana 15 miljoonaan euroon (2,3). Liiketoiminnan muut tuotot olivat 80 miljoonaa euroa (84).

Kulujen yhteismäärä kasvoi 0,9 prosenttia 666 miljoonaan euroon (660). Palkkiokulut supistuivat 36 miljoonaan euroon (38). Henkilöstökulut kasvoivat 4,7 prosenttia 247 miljoonaan euroon (236) ja muut hallintokulut 2,1 prosenttia 202 miljoonaan euroon (198). Pääasiassa kiinteistöomaisuuteen tehdyt arvonalentumispoistot sen sijaan olivat 5,4 miljoonaa euroa (12), eli 53 prosenttia pienemmät kuin vuonna 2002. Liiketoiminnan muut kulut säilyivät ennallaan 147 miljoonassa eurossa (147). Nettomääräisiä luottotappioita oli 5,4 miljoonaa euroa (10).

Osuuspankkien yhteenlaskettu tase oli 25,4 miljardia euroa (23,4). Luottokanta kasvoi 12 prosenttia 19,6 mil-

jardiin euroon (17,6) ja talletuskanta 6,5 prosenttia 19,9 miljardiin euroon (18,7).

Asikkalan ja Padasjoen osuuspankit sulautuivat toisiinsa 31.3.2003. Niiden toimintaa jatkamaan perustettu Etelä-Päijänteen Osuuspankki aloitti 1.4.2003. Iitin Osuuspankin sulautumisesta Päijät-Hämeen Osuuspankkiin päätettiin joulukuussa 2002. Sulautumista koskevien vastustusten vuoksi fuusion toteuttaminen on myöhästynyt suunnitellusta aikataulusta. Osuuspankki Realum luopui tammikuussa 2004 pankkitoimiluvasta, ja pankki muutettiin helmikuun alusta tavalliseksi osakeyhtiöksi.

OPK-KONSERNI

Osuuspankkikeskus-konsernin liikevoitto kasvoi 48 prosenttia 169 miljoonaan euroon (114). Liikevoittoa paransi erityisesti OP-Henkivakuutus Oy:n kohentunut tulos, josta OPK-konsernin tulokseen on yhdistelty konsernin omistusosuutta vastaava osuus.

OPK muutti vuoden 2003 alusta lukien eräistä jäsenpankeille välittämistään palveluista saatujen tuottojen kirjauskäytäntöä. Vertailuluvut joihin muutos vaikuttaa, on tässä toimintakertomuksessa muutettu uuden käytännön mukaisiksi.

OPK-konsernin rahoituskate kasvoi 0,8 prosenttia 174 miljoonan euroon (172). Oman pääoman ehtoista sijoituksista saadut tuotot supistuivat 9,1 miljoonaan euroon (27). Vuonna 2002 osinkotuotot olivat poikkeuksellisen suuret. Palkkiotuotot olivat 133 miljoonaa euroa (113). Palkkiotuottojen 9,7 prosentin kasvuun vaikutti erityisesti maksuliikkeen hoidosta saatujen palkkioiden lisääntyminen. Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot olivat 3,2 miljoonaa euroa negatiiviset (-1,7). Liiketoiminnan muut tuotot kasvoivat 13 prosenttia 220 miljoonaan euroon (194). Kasvuun vaikuttivat atk-tuottojen lisääntyminen ja kertaluonteiset luovutusvoitot.

Konsernin kulut yhteensä kasvoivat 2,2 prosenttia 377 miljoonaan euroon (369). Palkkiokulut olivat 58 miljoonaa euroa (64). Niiden supistuminen johtui osittain euron käyttöönoton aiheuttamista kertaluonteisista palkkioista, jotka kasvattivat kuluja vuonna 2002. Henkilöstökulut olivat 126 miljoonaa euroa, eli 7,6 prosenttia

suuremmat kuin vuotta aiemmin (117). OPK-konsernin henkilömäärä oli vuoden lopussa 2 395 (2 315). Muut hallintokulut olivat 116 miljoonaa euroa, eli 3,6 prosenttia pienemmät kuin vuotta aiemmin (120). Poistot ja arvonalentumiset yhteensä olivat 33 miljoonaa euroa (31) ja liiketoiminnan muut kulut 43 miljoonaa euroa (37).

Osuudet pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltyjen yritysten tuloksista olivat 21 miljoonaa euroa positiiviset, kun ne vuotta aiemmin olivat 30 miljoonaa euroa negatiiviset. Tuottojen kasvu johtuu pääasiassa OP-Henkivakuutus Oy:n kohentuneesta tuloksesta. Siitä konserniin yhdistelty osuus oli tilikaudella 20 miljoonaa euroa positiivinen, kun se vuonna 2002 oli 29 miljoonaa euroa negatiivinen.

Nettomääräisiä luottotappioita oli 3,1 miljoonaa euroa. Vuonna 2002 nettomääräisillä luottotappioilla oli 0,1 miljoonan euron positiivinen tulosvaikutus. Bruttomääräisesti uusia luottotappioita kirjattiin 8,4 miljoonaa euroa (10,6). Järjestämättömien ja nollakorkoisten saamisen määrä kasvoi 24 prosenttia 23 miljoonaan euroon (19).

Konsernin tase kasvoi 16 prosenttia 15,1 miljardiin euroon (13,0). Konsernin luottokanta oli 7,9 miljardia euroa, eli 12 prosenttia suurempi kuin edellisen vuoden lopussa (7,0). Talletuskanta kasvoi 3,4 miljardiin euroon (2,7). Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille olivat 4,8 miljardia euroa (4,1) ja yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat 4,9 miljardia euroa (4,3). Oma pääoma kasvoi 440 miljoonaan euroon (330).

Konsernin vakavaraisuus oli vuoden lopussa 10,4 prosenttia (10,6). Vakavaraisuus ensisijaisilla omilla varoilla oli 7,2 prosenttia (7,0). Konsernin tilikauden tulos konserniyhtiöiden hallitusten ehdottamalla voitonjaolla vähennettynä on rinnastettu omiin varoihin. Ensisijaiset omat varat olivat vuoden lopussa 666 miljoonaa euroa, eli 14 prosenttia suuremmat kuin vuotta aiemmin (583). OPK:n osuuspääomaan ja konsolidointiryhmän omiin varoihin ei sisälly irtisanottuja osuismaksuja. Konsernin riskipainotetut saamiset, sijoitukset ja taseen ulkopuoliset erät kasvoivat 9 prosenttia ja olivat vuoden lopussa 10,4 miljardia euroa.

OPK-konsernin tilinpäätökseen yhdistellään emoyhteisö OPK:n (Osuuspankkikeskus Osk) tilinpäätöksen lisäksi OKO-konsernin, OP-Kotipankki Oyj:n,

OP-Rahastoyhtiö Oy:n, FD Finanssidata Oy:n, OP-Asuntoluottopankki Oyj:n ja Osuuspankki Realumin tilinpäätökset. Lisäksi konsernitilinpäätökseen yhdistellään pääomaosuusmenetelmällä OP-Henkivakuutus Oy:n ja kiinteistösijoitusyhtiö Oy Realinvest Ab:n tilinpäätökset. Virtuaalinen Suomi Oy:n toiminta päättyi kertomusvuoden aikana.

OPK:n kokonaan omistaman Osuuspankki Realumin tilinpäätös yhdisteltiin OPK-konsernin tilinpäätökseen ensi kerran lokakuussa 2003. Aiemmin Realumin tilinpäätös yhdisteltiin Rahoitustarkastuksen luvalla suoraan OP-ryhmän tilinpäätökseen. OPK-konsernin osakkuusyhtiö, kiinteistösijoitusyhtiö Oy Realinvest Ab, yhdisteltiin konsernin tilinpäätökseen pääomaosuusmenetelmällä ensimmäisen kerran vuoden 2003 lopussa. Osuuspankki Realumin yhdistely OPK:n konsernitilinpäätökseen kasvatti konsernin omia pääomia 65 miljoonaa euroa.

Rahoitus- ja vakuutusryhmittymien valvonnasta annetun lain mukaisesti määritelty vakuutusliiketoiminnan osuus OPK-konsernista ylitti 10 prosentin rajan vuoden 2002 lopussa. Raja-arvon ylittymisen myötä OPK-konserni muodosti mainitun lain tarkoittaman rahoitus- ja vakuutusryhmittymän. Rahoitustarkastus on myöntänyt OPK:lle määräaikaisen poikkeuslupanolla noudattamatta rahoitus- ja vakuutusryhmittymän tilinpäätökselle asetettuja erityisvaatimuksia. Poikkeuslupa on voimassa vuoden 2004 tilinpäätökseen asti. Poikkeuslupan edellytys on, että OPK:n ja OP-ryhmän tilinpäätöksissä esitetään OP-Henkivakuutus Oy:n vakuutustekninen laskelma sekä vakuutustoiminnan varat ja velat -laskelma. Laskelmat on esitetty tilinpäätöksen liitetiedossa 47.

OSUUSPANKKIKESKUS OSK (OPK)

OPK:n liikevoitto pieneni edellisvuodesta 45 prosenttia 27 miljoonaan euroon (50). Pienentymiseen vaikutti eniten oman pääoman ehtoisista sijoituksista saatujen tuottojen supistuminen ja pysyviin vastaaviin kuuluvista arvopapereista kirjatut arvonalentumiset.

Vuonna 2002 osinkotuotot olivat poikkeuksellisen suuret, mikä selittää oman pääoman ehtoisista sijoituksista saatujen tuottojen pienentymisen 23 miljoonaan

euroon (45). OKOlta saatujen osinkojen ja yhtiöveron hyvitysten yhteismäärä oli 20 miljoonaa euroa (29). Palkkiotuotot olivat 23 miljoonaa euroa, eli hieman edellisvuotisia pienemmät (24). Liiketoiminnan muut tuotot olivat 212 miljoonaa euroa (199), eli 6,6 prosenttia suuremmat kuin vuonna 2002. Muihin tuottoihin sisältyy osuuspankeille myydyistä OP-Henkivakuutus Oy:n osakkeista kirjattu 2,7 miljoonan euron luovutusvoitto.

Kulujen yhteismäärä säilyi ennallaan ja oli 217 miljoonaa euroa (218). Palkkiokulut supistuivat 16 prosenttia 29 miljoonaan euroon (35). Tämä johtui siitä, että euron käyttöönoton ja 100-vuotisjuhlavuoden kertaluonteiset kustannukset kasvattivat vuoden 2002 kuluja. Henkilöstökulut kasvoivat 45 miljoonaan euroon (42). Pysyviin vastaaviin kuuluvista arvopapereista kirjatut arvonalentumiset olivat 8,8 miljoonaa euroa. Summa muodostui kokonaisuudessaan Virtuaalinen Suomi Oy:n purkamisen yhteydessä syntyneestä purkutappiosta. Virtuaalinen Suomi Oy:n Mainio.net-verkkopalvelun toiminta jatkuu OPK:n ylläpitämänä.

OPK:n tase kasvoi 25 prosenttia 413 miljoonaan euroon (330). OPK:n tytäryhtiöosakkeiden kirjanpitoarvo oli vuoden lopussa 81 miljoonaa euroa suurempi kuin vuotta aiemmin. Kasvu johtui OKOn ja jäsenosuuspankkien kanssa keväällä tehdyistä OP-Henkivakuutus Oy:n omistusjärjestelyistä. OPK:n oma pääoma oli vuoden lopussa 212 miljoonaa euroa (202) ja omavaraisuusaste 52,6 prosenttia (62,8). OPK:n henkilömäärä kasvoi tilikaudella 6,9 prosenttia 837 henkilöön (783).

OPK:n jäsenpankkien määrä supistui 242:een tammikuussa 2004, kun Osuuspankki Realum erosi OPK:n jäsenyydestä. Osuuspankki Realum jatkaa toimintaansa OPK:n täysin omistamana tytäryrityksenä Optum Oy:nä.

OPK:n tuloksen ennakoidaan olevan kertaluonteisten erien vuoksi vuonna 2004 suurempi kuin kertomusvuonna.

OPK:N TYTÄRYHTIÖT

OKO OSUUSPANKKIEN KESKUSPANKKI OYJ (OKO)

OKO-konsernin liikevoitto kasvoi 174 miljoonaan euroon (96). Liikevoittoa paransi helmikuussa toteutettu OP-Henkivakuutus Oy:n osakkeiden myynti, jonka tulosvaikutus oli 53 miljoonaa euroa, sekä joulukuussa tapah-

tunut Kiinteistö Oy Aleks-Hermeksen osakekannan myynti, jonka tulosvaikutus oli 11 miljoonaa euroa. Vertailukaudella OKOn sijoitukset Pohjola-Yhtymän osakkeisiin kasvattivat liikevoittoa 10 miljoonaa euroa.

Konsernin rahoituskate säilyi edellisvuotisella tasolla 161 miljoonassa eurossa. Oman pääoman ehtoista sijoituksista saadut tuotot olivat 9,1 miljoonaa euroa (13). Palkkiokuluilla oikaistut nettomääräiset palkkiotuotot kasvoivat 66 miljoonaan euroon (55). Palkkiotuottojen kasvu kertyi erityisesti antolainauksesta, maksuliikkeestä ja arvopapereiden liikkeeseenlaskusta. Liiketoiminnan muut tuotot kasvoivat 90 miljoonaan euroon (19), mikä johtui em. kertaluonteisista osakekaupoista.

Kulut ilman palkkiokuluja kasvoivat 139 miljoonaan euroon (130). Henkilöstökulut kasvoivat 9,4 prosenttia 58 miljoonaan euroon (53) henkilömäärän lisäyksen ja palkkatason nousun takia. Konserniyhtiöiden palveluksessa oli vuoden lopussa 1 113 henkilöä (1 092). Muut hallintokulut olivat 45 miljoonaa euroa (43). Suunnitelman mukaiset poistot säilyivät 11 miljoonassa eurossa. Liiketoiminnan muut kulut olivat 26 miljoonaa euroa (23).

Nettomääräisten luotto- ja takaustappioiden vaikutus liikevoittoon oli 2,4 miljoonaa euroa negatiivinen (1,9 positiivinen). Pysyviin vastaaviin kuuluvista arvopapereista tehdyt arvonalennukset olivat 4,6 miljoonaa euroa (0,1 positiiviset), josta valtaosa kohdistui kiinteistö-sijoitusyhtiö Oy Realinvest Ab:n osakkeisiin.

Osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltyjen yritysten tuloksista oli 3,3 miljoonaa euroa tappiollinen (-17). Helmikuussa toteutettujen osakekauppojen jälkeen OP-Henkivakuutus Oy ei ole enää OKOn osakkuusyhtiö, joten konsernin tilikauden tulokseen on yhdistelty osuus OP-Henkivakuutus Oy:n tuloksesta ainoastaan tammikuun osalta.

Konsernin tase kasvoi 14,8 miljardiin euroon (12,7). Luottokanta leasingkohteet mukaan lukien kasvoi 10 prosenttia 7,4 miljardiin euroon. Luottokannan osuus taseesta oli noin puolet. Yleisön talletusten määrä oli 2,0 miljardia euroa (1,9) ja velat luottolaitoksille ja keskuspankeille 4,8 miljardia euroa (4,2). Yleiseen liikkeeseen laskettujen velkakirjojen määrä kasvoi 4,8 miljardiin

euroon (4,1). Oma pääoma oli vuoden lopussa 733 miljoonaa euroa (633) ja jakokelpoinen oma pääoma 146 miljoonaa euroa (105). Konsernin vakavaraisuussuhde 11,0 prosenttia (11,1).

OKOn liiketoiminnan näkymät vuodelle 2004 ovat vakaat. Perusliiketoiminnan tulos ilman kertaluonteisia eriä muodostunee samantasoiseksi kuin vastaava tulos vuonna 2003. Konsernin liikevoitto jää kuitenkin edellisvuotista pienemmäksi, koska vuoden 2003 liikevoittoa kasvattivat merkittävät myyntivoitot.

OP-HENKIVAKUUTUS OY

Henkivakuutusosakeyhtiö Aurumin yhtiökokous päätti keväällä yhtiön toiminimen muuttamisesta OP-Henkivakuutus Oy:ksi. Uusi nimi otettiin virallisesti käyttöön 11.12.2003.

Henkivakuutusalan yleisestä kehityksestä poiketen OP-Henkivakuutuksen maksutulo kasvoi 7,6 prosenttia 530 miljoonaan euroon (493). Eläkevakuutusten myynnistä kertynyt maksutulo kasvoi 43 prosenttia ja oli lähes puolet kokonaismaksutulon kasvusta. OP-Henkivakuutuksen osuus alan kokonaismaksutulosta kasvoi 18,3 prosenttiin (15,1).

Tilikaudella yhtiön tulos parani tuntuvasti ja oli 36 miljoonaa euroa (39 tappiollinen). Tuloksen paranemiseen vaikutti osakemarkkinoiden elpyminen, jonka myötä aiemmin tehtyjä arvonalennuksia palautui yhtiön tulokseen yhteensä 26 miljoonaa euroa. Vuonna 2002 arvonalennusten tappiovaikutus oli 69 miljoonaa euroa.

Vastuuvelka oli vuoden lopussa 2,2 miljardia euroa (1,8), josta sijoitussidonnaisten vakuutusten osuus oli 19 prosenttia (17). Yhtiön sijoitusomaisuus ilman sijoitussidonnaisen vakuutuksen katteena olevaa omaisuutta oli kirjanpitoarvoin 1,9 miljardia euroa (1,6). Käyvin arvoin laske- tusta omaisuudesta korkosijoitusten osuus oli 85 prosenttia (81), osakkeiden ja osakerahastojen osuus 8,4 prosenttia (12), kiinteistösijoitusten osuus 3,6 prosenttia (3,5) ja vaihtoehtoisten sijoitusten osuus 3,2 prosenttia (3,2).

Yhtiön toimintapääoma vuoden lopussa oli 219 miljoonaa euroa (170), eli lähes kolminkertainen lakisääteisen toimintapääoman vähimmäismäärään nähden. Toimintapääomaa korotettiin joulukuussa 10 miljoonan euron pääomalinalla, jonka merkitsi kokonaisuudessaan emoyhteisö OPK. Tilikauden lopussa vakavaraisuusaste oli 11,4 prosenttia (10,9). Yhtiön henkilömäärä oli vuoden lopussa 45 (38).

Vuoden 2003 lopulla esitetyt pitkäaikaissäätämistä koskevat muutosehdotukset ovat aiheuttaneet epävarmuutta markkinoilla. OP-Henkivakuutus on aloittanut valmistautumisen mahdollisesti uusiutuviin markkinoihin. Yhtiön tuloksen kasvun ennakoidaan hidastuvan vuodesta 2003. Tulos säilyy kuitenkin hyvällä tasolla edellyttäen, että osakemarkkinoiden kehitys vastaa pitkän aikavälin kehitystä.

OP-RAHASTOYHTIÖ OY

OP-Rahastoyhtiön hallinnoimien sijoitusrahastojen pääomat kasvoivat ja omistajamäärä lisääntyi tilikaudella

Henkivakuutuksen tulosanalyysi

Milj. €	1–12/2003	1–12/2002
Vakuutusmaksutulo	529	493
Sijoitustoiminnan nettotuotto	147	-48
Maksetut korvaukset	159	171
Vastuuvelan muutos ennen lisä- etuja ja tasoitumäärän muutosta	451	278
Liikekulut	23	22
Liikevoitto	43	-27
Tasoitumäärän muutos ja lisäedut	8	12
Tuloverot ja muut välittömät verot	0	0
Tilikauden voitto/tappio	36	-39

Toimintapääoma

Milj. €	31.12.2003	31.12.2002
Oma pääoma	122	87
Arvostuserot	34	31
Pääomalinat	65	54
Muut erät	-2	-2
Yhteensä	219	170
Toimintapääoman vähimmäismäärä	77	62
Vakavaraisuusaste, %	11,4	10,9

enemmän kuin rahastoalalla yleensä. OP-ryhmän markkinaosuus rahastopääomista oli vuoden lopussa 15,1 prosenttia, kun se vuotta aiemmin oli 14,3 prosenttia. OP-sijoitusrahastojen yhteenlasketut pääomat kasvoivat vuoden aikana 48 prosenttia 3,3 miljardiin euroon (2,3). Nettosijoitusten vaikutus pääomien kasvuun oli 0,8 miljardia euroa ja arvomuutoksen ja tuotonjaon yhteisvaikutus 0,2 miljardia euroa. Voimakkainta kasvu oli lyhyen koron rahastoissa, joiden osuus nettosijoituksista oli 0,7 miljardia euroa.

OP-Rahastoyhtiö toi vuoden 2003 aikana markkinoille kolme uutta sijoitusrahastoa. Lyhyen koron OP-Cash Treasury -rahasto sijoittaa varansa euroalueen valtioiden liikkeeseen laskemiin velkasitoumuksiin ja soveltuu yritys- ja yhteisösijoittajille kassanhallinnan välineeksi. Rahaston pääoma kasvoi vuoden aikana 219 miljoonaan euroon. OP-Arvo Osake ja OP-Kasvu Osake -rahastot sijoittavat varansa euroalueen arvo- tai kasvuyhtiöiden osakkeisiin.

OP-Rahastoyhtiön liikevoitto vuodelta 2003 oli 1,9 miljoonaa euroa eli samalla tasolla kuin vuotta aiemmin. Tuotot rahastotoiminnasta kasvoivat 12 prosenttia 28 miljoonaan euroon (25), josta 27 miljoonaa euroa muodostui rahastoilta perityistä hallinnointipalkkioista. Kulut yhteensä kasvoivat 12 prosenttia 27 miljoonaan euroon (24). Kulujen kasvu aiheutui pääosin myyntipaikoille maksetuista palkkionpalautuksista, joita oli yhteensä 18 miljoonaa euroa (15). OP-Rahastoyhtiön palveluksessa oli vuoden 2003 lopussa 28 henkilöä (28).

Rahastopääomien kasvun odotetaan jatkuvan Suomessa myös vuonna 2004. Osakemarkkinoiden elpyminen on luonut hyvät edellytykset rahastopääomien kasvulle. Yhtiön liikevoiton vuodelta 2004 odotetaan olevan samalla tasolla kuin vuonna 2003.

OP-KOTIPANKKI OYJ

OP-Kotipankki on keskittynyt vakuudettomien kulusluottojen myyntiin ja hallinnointiin. Pankin luottokanta kasvoi 8,3 prosenttia edellisestä vuodesta.

OP-Kotipankin liikevoitto oli 13 miljoonaa euroa, eli 53 prosenttia suurempi kuin edellisenä vuonna (8,3). Rahoituskate kasvoi 18 prosenttia 14 miljoonaan euroon (12). Luottojen joustavaan käyttöön tarkoitettujen auto-

maattipalvelujen runsas käyttö kasvatti palkkiotuotot 17 miljoonaan euroon (14). Osuuspankeille ja muille yhteistyökumppaneille maksetut palkkiot olivat 9,4 miljoonaa euroa (8,7). Luottotappioiden nettomäärä laski 1,4 miljoonaan euroon (1,9). Luottotappiot olivat 0,6 prosenttia luottokannasta (0,9).

OP-Kotipankin tase kasvoi 7,9 prosenttia 231 miljoonaan euroon (214). Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä olivat 230 miljoonaa euroa (212). Velat luottolaitoksille olivat 183 miljoonaa euroa (172). Ne muodostuivat kokonaisuudessaan OKOlta nostetuista luotoista. Vakavaraisuussuhdeluku oli 11,8 prosenttia (11,5). Pankin palveluksessa oli vuoden lopussa 43 henkilöä (44).

Pankin liikevoiton vuodelta 2004 arvioidaan muodostuvan edelleen hyväksi, mutta jäävän jonkin verran pienemmäksi kuin vuonna 2003.

FD FINANSSIDATA OY

FD Finanssidata Oy vastaa OP-ryhmän tietotekniikan integroinnista. Lisäksi yhtiö tuottaa pankkiryhmän tietotekniset kehittämis-, ylläpito- ja tuotantopalvelut. Vuonna 2003 toiminnan erityispainopisteinä olivat ottolainaus- ja sijoituspalvelujärjestelmien kehittäminen sekä jatkuvuuden turvaamiseen tähtäävät toimenpiteet.

Yhtiön liikevoitto oli 1,3 miljoonaa euroa (1,2). Liikevaihto kasvoi edellisestä vuodesta 3 prosenttia 67 miljoonaan euroon (65). Tase oli vuoden lopussa 15 miljoonaa euroa (17). Henkilömäärä kasvoi tilikaudella 317:stä 324:ään.

Liikevoiton vuodelta 2004 arvioidaan säilyvän samalla tasolla kuin vuonna 2003.

OP-ASUNTOLUOTTOPANKKI OYJ

OP-ryhmän kiinnitysluottopankkina toimiva OP-Asuntoluottopankki Oy myöntää kiinnitysluottopankkilain mukaisia asuntoluottoja OP-ryhmän jäsenpankkien välityksellä.

Asuntoluottopankin liikevoitto supistui 0,5 miljoonaan euroon (0,8). Luottokanta kasvoi tilikaudella 50 prosenttia 111 miljoonaan euroon (74). Pankki ei kirjannut katsauskaudella luottotappioita eikä sillä ollut järjestämättömiä tai nollakorkoisia saamisia. Asuntoluottopankin liikkeeseen laskemien vakuudellisten OP-Asunto-

obligaatoiden määrä oli tilikauden lopussa 65 miljoonaa euroa (47). Pankin palveluksessa oli vuoden lopussa 4 henkilöä (4).

Matalan korkotason arvioidaan pitävän asuntoluottojen kysynnän vilkkaana myös vuonna 2004. OP-Asuntoluottopankin liikevoiton arvioidaan kasvavan vuodesta 2003.

VIRTUAALINEN SUOMI OY

Mainio.net-verkkopalvelun integrointi osaksi OP-ryhmän toimintaa toteutui suunnitellusti. Virtuaalinen Suomi Oy purettiin yhtiönä 30.9.2003, ja sen toiminta siirrettiin OPK:lle.

Virtuaalinen Suomi Oy:n viimeisen tilikauden eli tammi-syyskuun liikevoitto oli 0,2 miljoonaa euroa. Vuonna 2002 yhtiön liiketappio oli 2,6 miljoonaa euroa. Yhtiön palveluksessa olleet 6 henkilöä siirtyivät OPK:n palvelukseen.

OSUUSPANKKI REALUM

Vuosi 2003 oli Osuuspankki Realumin viimeinen vuosi luottolaitoksena. Pankki jatkoi tilikaudella kiinteistöomaisuuden hoitoa ja realisointia suunnitellusti. Pankin liikevoitto oli 1,3 miljoonaa euroa, eli 1,6 miljoonaa euroa pienempi kuin edellisenä vuonna. Tulosta heikensivät kiinteistöomistuksiin tehdyt 3,8 miljoonan euron arvonalentumiskirjaukset (1,1).

Realumin tase oli 77 miljoonaa euroa (76). Luottokanta supistui 2,3 miljoonaan euroon (2,9) ja kiinteistöjen ja kiinteistöyhtiöosakkeiden määrä 17 miljoonaan euroon (31). Muut taseen varat olivat pääasiassa saamisia ja saamistodistuksia OKOlta ja Osuuspankkikeskukset. Realumin vakavaraisuussuhdeluku oli 100,2 prosenttia (149,1). Vuoden lopussa pankin palveluksessa oli yksi henkilö (1).

Realumin ja OPK:n johtokunnat hyväksyivät vuonna 2002 suunnitelman pankin sulautumisesta OPK:hon vuonna 2003. Realum luopui alkuperäisen suunnitelman mukaisesti pankkitoimiluvastaan, mutta vireillä ollut pankin sulautuminen OPK:hon keskeytettiin. Realumin ylimääräinen osuuskunnan kokous päätti joulukuussa muuttaa osuuskunnan säännöt kokonaisuudessaan.

Uusien sääntöjen mukaan osuuskunnan uudeksi nimeksi tuli Optum Osk. Pankkitoimiluvan peruuttaminen ja uudet säännöt merkittiin kaupparekisteriin 2.1.2004. Tammikuun 2004 lopussa Optum muutettiin osakeyhtiöksi, jonka omistaa kokonaan OPK.

OPK:n johtokunnan vahvistaman uuden suunnitelman mukaisesti Optum Oy osti tammikuussa 2004 OPK:n Perintäpalvelut-yksikön. Yksikön 57 hengen henkilökunta siirtyi Optumin palvelukseen vanhoina työntekijöinä. Suunnitelmien mukaan Optum ostaa myös Osuuspankkien Keskinäisen Vakuutusyhtiön ja Osuuspankkien Vakuusrahaston jälkiperintäkannat.

Osuuspankki Realum yhdisteltiin OPK-konsernin tilinpäätökseen ensimmäisen kerran vuoden 2003 lopussa. Aiemmin Osuuspankki Realum yhdisteltiin suoraan OP-ryhmän tilinpäätökseen Rahoitustarkastuksen poikkeusluvalla.

MUUT YRITYKSET

OSUUSPANKKIEN KESKINÄINEN VAKUUTUSYHTIÖ

Osuuspankkien Keskinäinen Vakuutusyhtiö (OVY) on osa pankkiryhmän sisäistä riskienhallintajärjestelmää. Ovy kiinnittää luottovakuutustoiminnassa erityistä huomiota saamisiin, joihin sisältyy normaalia suurempi riski heikentyneen velanhoitokyvyn tai vakuustilanteen vuoksi. Tällaisten heikkojen luottojen suhteellinen osuus pysyi vuoden 2003 aikana ennallaan.

OVY:n vakuutusmaksutulo oli 17 miljoonaa euroa (21), josta 93 prosenttia kertyi luottovakuutustoiminnasta. Luottovakuutuksen piirissä oleva luottokanta oli 18 miljardia euroa (17).

Maksettuja vakuutuskorvauksia oli 8,2 miljoonaa euroa eli saman verran kuin vuonna 2002 (8,0). Osakurssien nousun johdosta sijoitusomaisuudesta kirjattiin arvonalentumisten palautuksia nettomääräisesti 1,4 miljoonaa euroa (-8,4). Kokonaisuudessaan sijoitustoiminnan tulos oli 16 miljoonaa euroa (4,9). Tilikauden tulos oli 5,9 miljoonaa euroa (-1,1).

OVY:n tase kasvoi 310 miljoonaan euroon (254). Vakuutustekninen vastuovelka oli vuoden lopussa 217 miljoonaa euroa, eli 10 prosenttia suurempi kuin vuoden 2002 lopussa (197). Yhtiön vakavaraisuus on vahva.

OSUUSPANKKIEN VAKUUSRAHASTO

Vuonna 1998 voimaan tulleen luottolaitoslain muutoksen jälkeen Osuuspankkien Vakuusrahaston (OVR) jäsenpankit ovat voineet erota vakuusrahaston jäsenyydestä suorittuaan osuutensa rahaston vastuista. Vastuuosuuksien maksuaikataulut on sovittu pankkien ja OVR:n kesken siten, että maksut suoritetaan vuoden 2004 loppuun mennessä.

Vuoden 2003 lopussa OVR:llä oli 18 jäsentä, kun niitä edellisen vuoden lopussa oli 26. Pankit eroavat rahaston jäsenyydestä suorittuaan loppuun osuutensa rahaston vastuista. Maksamattomia vastuuta oli vuoden lopussa 8,7 miljoonaa euroa (41).

Jäsenpankkien puolesta antamiensa takauksien perusteella OVR maksoi tilikaudella 5,6 miljoonaa euroa pääomasijoitusten korkoja (7,4). OVR:n jäsenpankkeihin tekemien pääomasijoitusten yhteismäärä ei muuttunut vuoden 2003 aikana, vaan pysyi 54 miljoonassa eurossa.

OVR:n toiminta päättyy ja rahasto puretaan vuoden 2004 aikana. OPK on sitoutunut vastaamaan OVR:n alasajon yli- tai alijäämästä. Osana toimintansa alasajoa OVR myy vuoden 2004 alussa sille tukitoimien perusteella siirtyneen jälkiperintäkannan Optum Oy:lle.

ELÄKEYHTEISÖT*OSUUSPANKKIEN ELÄKEKASSA*

Osuuspankkien Eläkekassa huolehtii OP-ryhmän lakisääteisestä eläketurvasta. Vuoden lopussa eläkekassan osakkaina oli 354 työnantajayritystä (355). Vakuutettuja toimihenkilöitä oli vuoden lopussa 9 529 (9 390).

Vuonna 2003 eläkekassa peri vakuutusmaksuja yhteensä 63 miljoonaa euroa (59), mikä alitti yleisen TEL-maksutason 0,9 prosenttiyksiköllä. Sijoitustoiminnan nettotuotto oli 36 miljoonaa euroa (5,5 negatiivinen). Arvonalentumisten palautuksia kirjattiin 4,8 miljoonaa euroa enemmän kuin uusia arvonalentumisia. Edellisenä vuonna arvonalentumisia kirjattiin 45 miljoonaa euroa. Eläkekassan tilikauden tulos oli 8,0 miljoonaa euroa (5,2 tappiollinen). Eläkekassan vastuovelka oli 615 miljoonaa euroa (580).

Eläkekassan vakavaraisuus oli vahva. Kassan toimintapäätös oli yli kolminkertainen verrattuna vakavaraisuusrajaan. Vakavaraisuusasteeksi muodostui 32 prosenttia vastuuvälästä (31). Eläkekassan lukuja ei yhdistellä OP-ryhmän tilinpäätökseen.

OSUUSPANKKIEN ELÄKESÄÄTIÖ

Osuuspankkien Eläkesäätiö vastaa toimintapiiriinsä kuuluvan henkilöstön lisäeläketurvasta. Sen toimintapiiriin kuului vuoden lopussa 329 työnantajaa (329) ja 5 526 toimihenkilöä (5 698).

Eläkesäätiö peri vuonna 2003 vakuutusmaksuja yhteensä 8,5 miljoonaa euroa (5,3). Eläkesäätiön sijoitusomaisuuden nettotuotto oli 31 miljoonaa euroa (6,0 negatiivinen). Arvonalentumisten palautuksia kirjattiin 5,0 miljoonaa euroa enemmän kuin uusia arvonalentumisia. Edellisenä vuonna arvonalentumisia kirjattiin 36 miljoonaa euroa. Eläkesäätiön tulos tilikaudelta oli 2,1 miljoonaa euroa (4,1 tappiollinen). Eläkesäätiön vastuovelka oli vuoden lopussa 468 miljoonaa euroa (454).

Säätiön eläkevastuut on täysin katettu, ja sen sijoitusomaisuus oli 116 prosenttia katettavasta vastuuvälästä (115). Eläkesäätiön lukuja ei yhdistellä OP-ryhmän tilinpäätökseen.

VUODEN 2004 NÄKYMÄT

OP-ryhmän markkina-asema on vahvistunut usean vuoden ajan, ja vahvistumisen odotetaan jatkuvan myös vuonna 2004. Pankkiryhmän liikevoiton arvioidaan muodostuvan saman tasoiseksi kuin vuonna 2003. Arviot liiketoiminnan ja tuloksen kehityksestä perustuvat oletukseen, että osakemarkkinoilla ja muussa toimintaympäristössä ei tapahdu merkittäviä muutoksia.

RISKIENHALLINTA

OP-ryhmän liiketoiminnan yleisiin painopiste- ja kehittämislinjauksiin liittyvää strategista riskiä vähennetään jatkuvalla suunnittelulla, joka perustuu analyyseihin ja ennusteisiin asiakkaiden tulevista tarpeista, eri toimialojen ja markkina-alueiden kehityksestä sekä kilpailutilanteesta. Pankkiryhmän strategiset linjaukset käsitellään laajasti ryhmän sisällä ennen vahvistamista. Strategia-prosessien yhteydessä vahvistetaan myös ryhmätasoiset riskirajat. OP-ryhmän ja jäsenpankkien vuosisuunnittelussa riskirajoille asetetaan vuosittaiset riskinottohalua kuvaavat tavoitearvot.

OP-2002-liiketoimintastrategian mukainen markkina-asemien vahvistaminen tapahtuu kaikissa olosuhteissa ryhmän riskienhallintaohjeita noudattaen. Pankkiryhmän suhtautuminen riskinottoon on maltillinen.

Riskienhallinnan tehtävänä on tunnistaa ne uhat ja mahdollisuudet, jotka vaikuttavat strategian toteutumiseen. OP-ryhmän riskienhallinnan tärkein tavoite on estää hallitsemattomat riskit, jotka voisivat vaarantaa yksittäisen pankkiryhmään kuuluvan yhteisön tai koko OP-ryhmän vakavaraisuuden. Riskienhallinta perustuu liiketoimintapäätöksiä tekevien henkilöiden sekä riskienhallinnan asiantuntijoiden ammattitaitoon ja varovaisuuteen sekä systemaattiseen riskien mittaamiseen, arviointiin ja rajoittamiseen.

OP-ryhmän riskienhallintajärjestelmän, -menetelmien ja -tietojärjestelmien kehitystyö on jatkuvaa. Riskienhallintaa kehitetään määrätietoisesti pankkiryhmän liiketoiminnallisten tarpeiden pohjalta ottaen huomioon valmisteilla olevan vakavaraisuussäännösten ja muiden viranomaismääräysten ja -suositusten vaatimukset.

RISKIENHALLINNAN ORGANISOINTI*OSUUSPANKKIKESKUS*

OPK:n hallintoneuvosto vahvistaa OP-ryhmän riskienhallinnan periaatteet ja ryhmätason riskirajat sekä valvoo riskienhallintaa. OPK:n johtokunta vastaa OP-ryhmän riskienhallinnasta ryhmätasolla sekä ryhmän riskienhallintajärjestelmien riittävydestä ja ajanmukaisuudesta. OPK:n Ryhmäohjaustoiminnon johtaja on riskienhallinnasta vastaava johtokunnan jäsen. OPK antaa pankkiryhmän yhteisöille ohjeita niiden riskienhallinnan turvaamiseksi sekä valvoo niiden toimintaa. Kukin yhteisö vastaa kuitenkin itse siitä, että sillä on toimintansa luonteeseen ja riskinottoon nähden riittävät riskienhallintajärjestelmät ja riittävä sisäinen valvonta.

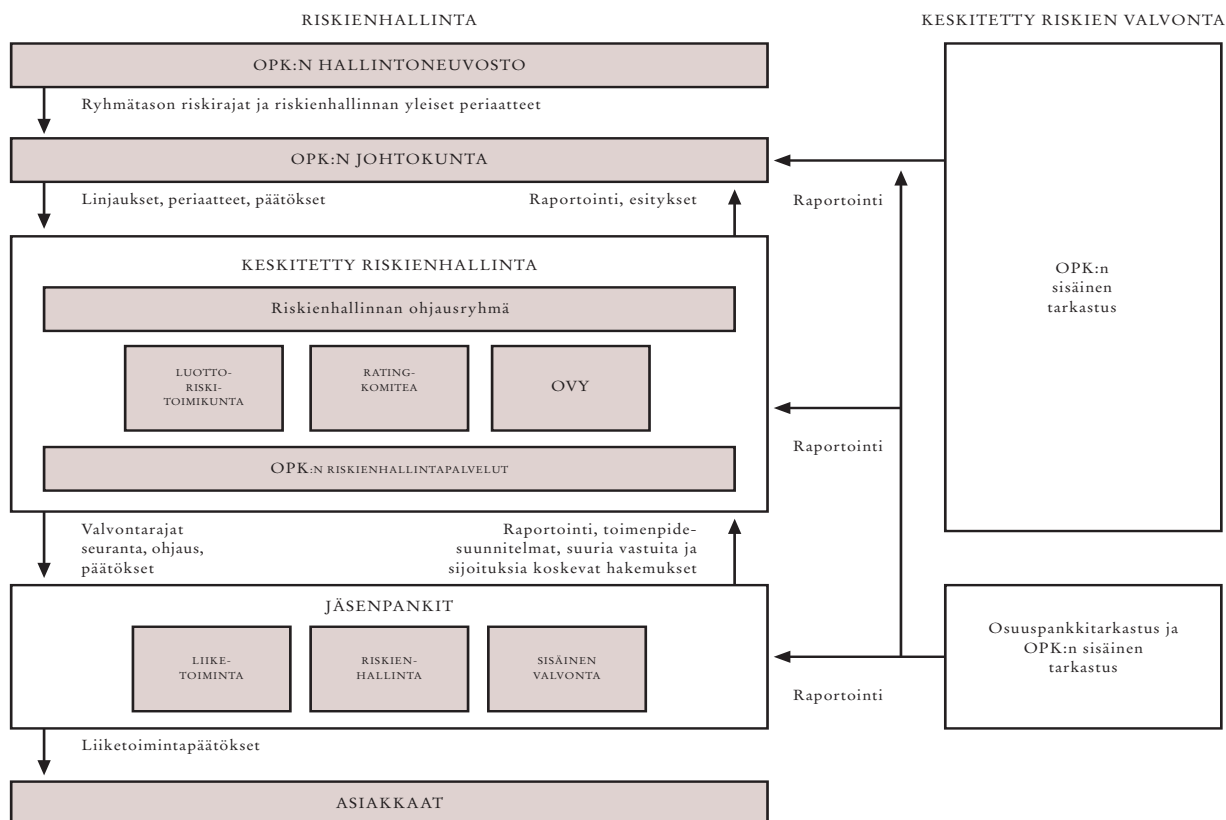
OPK:n johtokunnalle raportoiva Riskienhallinnan ohjausryhmä vastaa riskienhallinnan tavoitteiden ja ohjeiden koordinoinnista OP-ryhmän liiketoimintastrategiaan ja -suunnitelmiin, seuraa pankkiryhmän riskinkantokyvyn ja riskiaseman kehitystä sekä koordinoi riskienhallinnan kehitystyötä. Riskienhallinnan ohjausryhmän puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat OPK:n johtokunnan jäseniä.

Keskitettyä riskienhallintaa OPK:ssa toteuttavat luottoriskitoimintakunta, rating-komitea, useasta eri yksiköstä muodostuva riskienhallintapalvelut-kokonaisuus sekä Osuuspankkien Keskinäinen Vakuutusyhtiö.

OPK:n luottoriskitoimikunta käsittelee merkittävät asiakasvastuut ja kiinteistösijoitukset ryhmätasolla. Kaikki luotto- ja muita asiakasvastuita kasvattavat päätökset vaativat luottoriskitoimikunnan luvan silloin, kun asiakaskokonaisuuden vastuut ovat suuremmat kuin 20 prosenttia jäsenpankin omista varoista tai kun vastuut pankkiryhmätasolla ylittävät viiden miljoonan euron rajan. Raja omista varoista alennettiin 25 prosentista 20 prosenttiin 1.1.2004 alkaen. Viiden miljoonan euron raja ei koske pankkiryhmän keskuspankissa OKOssa tehtyjä päätöksiä. Toimikunnan lupaa edellyttävät myös kaikki kiinteistösijoitushankkeet, joissa pankkiryhmän sitoutuneen pääoman määrä ylittää 5 miljoonaa euroa.

Rating-komitea määrittää luottokelpoisuusluokat niille OP-ryhmän yritysasiakkaille, joiden vastuut tai suunnitellut vastuut ovat yli 5 miljoonaa euroa. Rating-

OP-ryhmän riskienhallinnan ja -valvonnan organisaatio

komitea voi määrittää luottokelpoisuusluokitukset myös pienemmille yritysasiakkaille esimerkiksi merkittävien vakuusvajeiden johdosta. Luokitusten esittelystä ja päätöksenteosta vastaavat luotonmyöntämisestä riippumattomat jäsenet OPK:n ja OKOn riskienhallinta- ja yritystutkimusyksiköistä. Keskisuurten vastuiden osalta luokittelu tehdään OPK:n Yritystutkimusyksikössä joko yrityskäyntien pohjalta tai tilinpäätöstietojen perusteella.

Osuuspankkien Keskinäinen Vakuutusyhtiö OVY analysoi asiakkaan velanhoidokyvyn riittävyyden ja vakuuksien turvaavuuden kaikkien niiden luottojen osalta, joissa osuuspankin tai Okopankki Oyj:n yksit-

täisen asiakaskokonaisuuden vastuut ovat suuremmat kuin 0,25 miljoonaa euroa tai ylittävät 10 prosenttia pankin omista varoista.

OPK:n riskienhallintapalvelut vastaa keskitetysti ryhmätason riskienhallinta- ja valvontarajajärjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä, pankkikohtaisesta ohjauksesta sekä luotto-, markkina- ja operatiivisten riskien hallintaa koskevasta ohjauksesta, valvonnasta ja raportoinnista.

OPK:n Tarkastustoiminto tukee riskienhallintaa ja sisäistä valvontaa tarkastamalla OPK:n, sen jäsenpankkien ja niiden tytäryhtiöiden riskienhallinnan toteuttamisen ja riittävyyden.

JÄSENPAANKIT

Pankkiryhmän jäsenpankit ja muut pankkir ryhmään kuuluvat yhteisöt ovat organisoineet riskienhallinnan liiketoimintansa laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla. Riskienhallintaa ja sen organisointia koskevat päätökset tehdään jäsenpankin hallituksessa.

OKO-konsernissa OKOn johtokunnan alaisena toimiva Riskienhallintajohto päättää riskien ottamisen toimintalinjat ja rajat. Liiketoiminnasta riippumaton Riskienhallintaosasto vastaa OKO-konsernin riskien valvonnasta ja raportoinnista sekä riskienhallinnan kehittämistä. OKOn luotto- ja muiden riskien hallinnan periaatteita on kuvattu yksityiskohtaisemmin pankin tilinpäätöksessä.

OPK on antanut jäsenpankeille malliohjeet riskienhallinnan järjestämisestä. Jäsenpankkien hallintoneuvostot ovat vahvistaneet pankissa sovellettavat riskienhallinnan periaatteet, joiden pohjalta pankin hallitus ohjaa ja valvoo pankin riskinottoa. Vahvistetuissa sisäisissä ohjeissaan kukin jäsenpankki määrittelee muun muassa:

- luotonantoa ohjaavat keskeiset periaatteet, erityisesti luotonannon tavoitteet, päätöksentekovaltuudet ja

vastuut, yleiset vakuus- ja omarahoitusvaatimukset ja luottoriskien seurannassa käytetyt mittarit ja riskirajat

- liiketoimintapäätöksiä ohjaavat tasehallinnan periaatteet, käytettävät markkinariskimittarit ja riskirajat sekä tasehallintaorganisaation ja raportointikäytännön
- kiinteistöomistuksia koskevat linjaukset, kuten omistuksia koskevat määrä- ja tuottotavoitteet sekä omistusten jaottelun pidettäviin, jalostettaviin ja myytäviin kohteisiin
- operatiivisten riskien hallintaa koskevat periaatteet.

RISKI- JA VALVONTARAJAJÄRJESTELMÄ

OPK:n hallintoneuvosto on asettanut OP-ryhmän riskinkantokyvylle ja kannattavuudelle sekä luotto- ja markkinariskeille riskirajat. OPK:n johtokunta on asettanut tämän ryhmätason riskirajajärjestelmän puitteissa jäsenpankkien ja muiden OP-ryhmään kuuluvien yhteisöjen riskinkantokyvylle, kannattavuudelle ja eri riskilajeille valvontarajat, joita niiden ei tule toiminnassaan ylittää ja joiden perusteella ne vahvistavat omat riskirajansa.

OP-ryhmän riskirajajärjestelmä OP-2002-liiketoimintastrategian mukaan sekä riskimittareiden arvot

Mittari	Riskiraja	31.12.2003	31.12.2002
Riskinkantokyky ja kannattavuus			
Ydinvakavaraisuus (vakavaraisuussuhde ilman lisäosuuspääomaa ja toissijaisia omia varoja)	vähintään 7	10,9	10,5
Peruskannattavuus (voitto ennen luottotappioita / tase, %)	vähintään 1	1,5	1,7
Luottoriskit			
Suurin yksittäinen asiakasriski / omat varat, %	enintään 15	8,3	9,7
Suurten asiakasriskien yhteismäärä / omat varat, %	enintään 100	0	0
Toimialariski / omat varat, %	enintään 50	48	42
Järjestämättömät saamiset / saamiset ja sitoumukset, %	enintään 2	0,5	0,6
Kolmen seuraavan vuoden luottotappioarvio / tase, %	enintään 1,5	0,28	0,32
Markkinariskit			
Rahoitusriski / tase, %	vähintään -3	+2,0	+0,5
Konsolidoitu kassavaranto, %	vähintään 11	14,3	12,6
Korkoriski / omat varat, %	+/-2	+0,9	+0,9
Valuuttakurssiriski / omat varat, %	enintään 4	0,3	0,4
Osakeriski / omat varat, %	enintään 10	2,7	1,8
Kiinteistöihin sitoutunut pääoma / tase, %	enintään 6	3,7	4,4

Mittariston kattavuus ja kehittämistarpeet tarkistetaan säännöllisesti OP-ryhmän strategiaprosesseissa.

Vuoden 2003 aikana ja sen lopussa pankkiryhmän riskinkantokyvyn ja kannattavuuden tunnusluvut olivat selvästi OPK:n hallintoneuvoston asettamien riskirajojen sisällä. Vuoden 2003 aikana yksikään luotto- tai markkinariskien riskiraja ei rikkoutunut. Riskilajikohtaisten lukujen yhteydessä annetaan tarkempia tietoja riskimittareiden laskentaperusteista ja kehityksestä vuoden 2003 aikana.

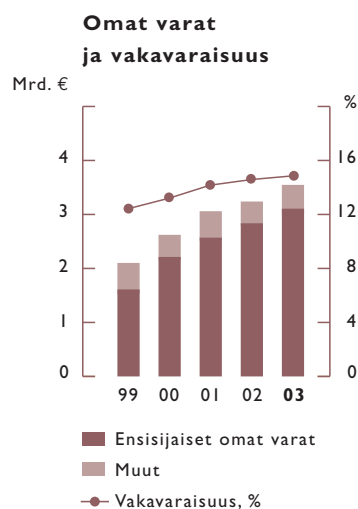
Jäsenpankkeja ohjataan ja valvotaan pääosin valvontarajajärjestelmän pohjalta. Jos valvontarajoja rikkoutuu, jäsenpankkeihin voidaan soveltaa eriaiteista pankkikohtaista ohjausta. Jäsenpankit luokitellaan ryhmän sisäisiin riskiluokkiin. Luokituksessa otetaan huomioon valvontarajojen ylitysten lukumäärä ja ylitysten vakavuus. OPK analysoi riskitilanteen ja tarkistaa riskiluokittelun säännöllisesti osana valvontaprosessia.

RISKINKANTOKYKY JA KANNATTAVUUS

OP-ryhmän riskinkantokyky on vahva ja vakaa. Vuoden 2003 lopussa pankkiryhmän vakavaraisuus oli 15,4 prosenttia (15,2) lakisääteisen vähimmäistason ollessa 8 prosenttia. Pankkiryhmän riskinkantokyvyn riskirajamittarina käytetään ydinvakavaraisuutta, joka on lakisääteistä vakavaraisuutta selvästi tiukempi mittari. Vuoden lopussa ydinvakavaraisuus oli 10,9 prosenttia (10,5), eli 3,9 prosenttiyksikköä korkeampi kuin OPK:n hallintoneuvoston ryhmälle asettama riskiraja. Vahva riskinkantokyky toimii puskurina ennakoimattomia tappioita vastaan ja luo edellytyksiä liiketoiminnan kasvulle. Vuoden lopussa pankkiryhmän omat varat ylittivät 898 miljonnalla eurolla (736) riskinkantokyvylle asetetun riskirajan mukaisen omien varojen vähimmäismäärän. Riskiraja olisi mahdollistanut riskipainotettujen sitoumusten 55 prosentin kasvun.

Korkotaso aleni entisestään vuonna 2003, mikä rasitti pankkiryhmän rahoituskatetta. Vähittäispankkitoimintaan liittyvää rakenteellista korkoriskiä realisoitui, kun talletuskoroilla ei ollut enää tilaa alentua antolainauskorkoja vastaavasti. Sen sijaan pörssikurssien elpyminen näkyi sekä osakekaupan nettotuottojen kasvuna että henki- ja eläkevakuutusliiketoiminnan kannattavuuden parantumisena. Kun lisäksi ydinliiketoimintojen kasvu

alensi suhteellisia yksikkökustannuksia, pysyi pankkiryhmän peruskannattavuus miltei samana kuin edellisenä vuonna korkoriskin realisoitumisesta huolimatta. Kannattavuudelle asetettu riskirajamittarin arvo oli kertomusvuonna 1,5 prosenttia (1,7) eli 0,5 prosenttiyksikköä parempi kuin peruskannattavuudelle asetettu riskiraja. Hyvän kannattavuuden ansiosta OP-ryhmän euroääräinen omien varojen puskuri kasvoi sekä oman riskirajan mukaiseen ydinvakavaraisuuteen että lakisääteiseen vakavaraisuuteen nähden huolimatta riskipainotettujen sitoumusten 9 prosentin kasvusta.

LUOTTORISKIT

LUOTTORISKIEN HALLINNAN TAVOITTEET JA YLEISET PERIAATTEET

Luottoriskit ovat vähittäispankkitoiminnan merkittävin riskilähde, ja siksi niiden hallinnan ja seurannan kehittämiseen kiinnitetään OP-ryhmässä erityistä huomiota. Luottoriskien hallinnan tarkoitus on vähentää luottotappioiden todennäköisyyttä jo ennen luottopäätöstä sekä toisaalta rajoittaa ja estää jo tehtyihin luottopäätöksiin liittyvien riskien toteutumista tavalla, joka vaarantaisi OP-ryhmän tai sen yksikön kannattavuuden tai vakavaraisuuden.

Luottoriskien hallinnan lähtökohta ja OP-ryhmän pankkien erityinen vahvuus on paikallinen ja perusteellinen asiakastuntemus. Luotonanto tapahtuu ensisijaisesti asiakkaan riittävän ja todennetun velanhoitokyvyn

perusteella. Sitoumusten takaisinmaksun varmistamiseksi asiakkaan vastuilla tulee pääsääntöisesti olla turvaavat vakuudet. Suurimpien yritysasiakkaiden osalta käytetään vakuuksien ohessa myös luottosopimusten erityisehtoja (kovenantteja) turvaamaan pankkiryhmän asemaa.

Luotonmyöntämisvaltuudet on OP-ryhmässä vahvistettu vastaamaan kunkin jäsenpankin ja liiketoimintayksikön toiminnan laajuutta ja luonnetta.

OP-ryhmässä ulkomaista riskiä ottaa käytännössä yksinomaan OKO. OKOn johtokunta vahvistaa pankille maalimiitit, jotka perustuvat kansainvälisiin luottokelpoisuusluokitukseen ja pankin omiin analyyseihin valtioiden taloudellisesta ja poliittisesta tilasta.

LUOTTORISKIEN HALLINTAMENETELMÄT

Asiakkaiden velanhoitokyvyn ja luottoriskin arvioinnissa hyödynnetään maksukykykaskelmia, tilinpäätösanalyysiä, yritystutkimuksia, lausuntoja ja uudistettua riskiluokittelua sekä OPK:n laatimia toimialakatsauksia ja rahoitussuosituksia.

Kotitalouksien velanhoitokyvyn arvioimiseksi ylläpidetään kulutusnormitaulukoita, ja asuntolainojen myöntämisessä käytetään vertailulaskelmia eri korkotasoilla sen varmistamiseksi, että velanhoito ei vaaranna korkotason muuttuessa. Luottoasiakkaan velanhoitokyvyn turvaamiseksi luottoneuvottelujen yhteydessä tarjotaan takaisinmaksua odottamattomissa tilanteissa turvaavia vakuutuksia, joiden korvaukset on sidottu luoton lyhennyksiin ja jäljellä olevaan pääomaan. Vuosittain noin 35 prosenttia luottoasiakkaista turvaa maksukykyään vakuutuksilla.

Yritysrahoituspäätöksien tueksi OPK:ssa tehtiin tilinpäätösanalyysi noin 20 000 yritysasiakkaasta ja yhteensä 26 000 tilikaudesta. Yritystutkimuksia ja -lausuntoja laadittiin yhteensä 1 150, ja niissä selvitettiin yhteensä yli 450 miljoonan euron hankkeet. Osuuspankkikeskuksen luottoriskitoimikunta käsitteli vuoden 2003 aikana lähes 2 000 erilaista hakemusta. Toimikunnan myöntämiä poikkeuslupia suurten asiakaskokonaisuuksien rahoittamiseen oli vuoden lopussa voimassa 50 kappaletta.

Vuoden 2003 aikana vakiinnutettiin yritysasiakkaiden 12-portaisen luokittelujärjestelmän käyttö. Luokittelun perustana on yritysasiakkaiden tilinpäätösten kat-

tava analysointi, ja sitä täydentää Yritystutkimuksen tai Rating-komitean antama reittaus. Pienimpien yritysasiakkaiden osalta tilinpäätökseen perustuvaa luokittelua ei tehdä. Tämän asiakasryhmän osalta luottopäätökset tehdään asiakkuushistorian, nykytila- ja tarvekartoitusten sekä vakuustietojen pohjalta.

Osuuspankeilla ja Okopankki Oyj:llä on luottokantaa ja pankkitakauksia koskeva luottokantavakuutus Osuuspankkien Keskinäisessä Vakuutusyhtiössä OVY:ssä. Vakuutus päätökset tehdään erikseen sellaisten luottojen osalta, jotka ylittävät 0,25 miljoonaa euroa tai 10 prosenttia jäsenpankin omista varoista. Asiakaskokonaisuuksien sitoumuksia voidaan hylätä vakuutuksen piiristä liian suurten velanhoitokykyyn tai vakuuksiin liittyvien riskien johdosta. Erillisen vakuutus käsittelyn perusteella saadaan yksityiskohtaista tietoa vähittäispankkitoiminnan suurimpien asiakkaiden luotoista, luotonhoitokyvystä ja vakuusasemasta. Vakuutus käsittely on merkittävä osa OP-ryhmän luottoriskien hallintaa.

OP-ryhmätasolla seurataan kuukausittain luottoriskien kehitystä. Seurannan kohteina ovat mm. luottokannan kehitys ja jakaumat, järjestämättömien saamisten ja rästien kehitys sekä OVY:n luottokantavakuutuksesta hylättyjen saamisten määrä. Jäsenpankkitasolla luottoriskien seuranta on jatkuvaa. Lisäksi OP-ryhmässä luottoriskien kehitystä seurataan säännöllisesti tehtävillä riskikartoituksilla. Niissä luottoriskejä mitataan reittauksen sekä asiakaskohtaisesti lasketun vakuusvajeen pohjalta.

LUOTTORISKIEN KEHITYS

OP-ryhmän luotto- ja takauskanta kasvoi kertomusvuonna 11 prosenttia 28,9 miljardiin euroon (26,0). Luottokannan 2,9 miljardin euron kasvusta valtaosa eli 2,3 miljardia euroa oli kotitalouksien luottojen osuutta. Yritysluottojen osuus oli 0,4 miljardia euroa. Vuoden lopussa kotitaloussektorin osuus luottokannasta oli 68 prosenttia (67), yritysten 26 prosenttia (27) ja muiden sektorien 6 prosenttia (5). Kotitalouksien 18,8 miljardin euron luottokannasta asuntoluottojen osuus oli 12,4 miljardia euroa.

Yritysluottokanta oli vuoden lopussa 7,1 miljardia euroa (6,7). Luotonanto oli hajaantunutta sekä toimialoitain että asiakaskokonaisuuksittain. Pankkiryhmän

Luottokanta sektoreittain

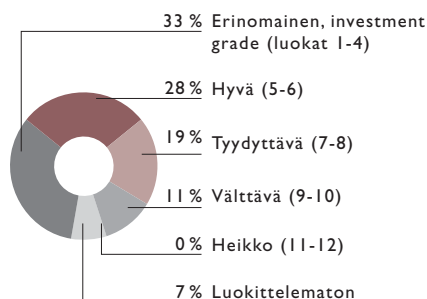
Milj. e	31.12.2003	31.12.2002	Muutos %	Järjestämättömät ja nollakorkoiset saamiset	
				31.12.2003	prosenttia luotto- kannasta
Yritykset ja asuntoyhteisöt	7 981	7 473	7	59	0,7
Teollisuus	2 053	2 056	0	15	0,7
Rakentaminen	475	462	3	7	1,4
Kauppa- ja ravitsemustoiminta	1 229	1 113	10	10	0,8
Kiinteistösjoitustoiminta	1 674	1 417	18	10	0,6
Muut yritykset	1 714	1 678	2	15	0,9
Asuntoyhteisöt	836	746	12	2	0,2
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	18	27	-34		
Julkisyhteisöt ja voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	591	361	64	0	0,1
Kotitaloudet	18 821	16 569	14	109	0,6
Asuntoluotot	12 403	10 695	16	38	0,3
Ulkomaat	86	146	-41	0	0,3
Yhteensä	27 497	24 575	12	168	0,6

suurin toimialakohtainen riskikeskittymä oli kiinteistöliiketoiminta (kiinteistöjen rakennuttaminen sekä omien kiinteistöjen ja asuntojen kauppa, vuokraus ja hallinta, pl. asunto-osakeyhtiöt), jonka kokonaisvastuut olivat vuoden lopussa 1,7 miljardia euroa eli 48 prosenttia omista varoista. OP-ryhmän sisäinen riskiraja on asetettu 50 prosenttiin konsolidoiduista omista varoista.

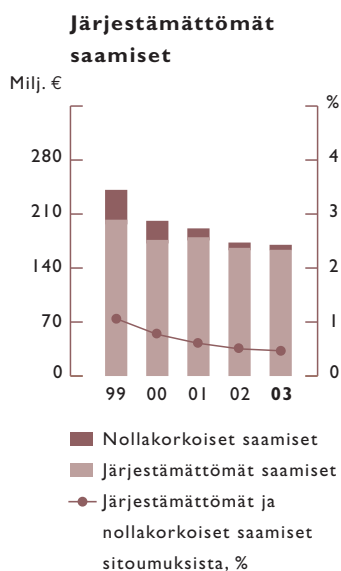
OP-ryhmällä oli vuoden lopussa järjestämättömiä saamia 162 miljoonaa euroa (166) ja nollakorkoisia saamia 6 miljoonaa euroa (8). Järjestämättömien ja nollakorkoisten saamisten suhde luottokantaan ja muihin luotonantoon rinnastettaviin saamisiin ja taseen ulkopuolisiin eriin oli vuoden lopussa 0,5 prosenttia. Vuoden 2002 lopussa suhdeluku oli 0,6 prosenttia. Vuoden 2003 aikana pankkiryhmä kirjasi bruttomääräisesti luottotappioita yhteensä 29 miljoonaa euroa (41), mikä oli 0,08 prosenttia (0,13) luottokannan, muiden luotonantoon rinnastettavien sitoumusten ja taseen ulkopuolisten erien yhteismäärästä. Järjestämättömistä saamisista oli kirjattu vuoden lopussa kohdistettuja luottotappiovarauksia 104 miljoonaa euroa (125). Muista saamisista kuin järjestämättömistä saamisista kohdistettuja luottotappiovarauksia oli kirjattu 60 miljoonaa euroa.

OP-ryhmän luokittelujärjestelmän piiriin kuuluvat yhtiömuotoiset asiakkaat, joiden vastuut OP-ryhmälle ovat yli 100 000 euroa. Näistä vastuista oli vuoden 2003 lopussa luokiteltu 93 prosenttia. Luokitelluista vastuista 36 prosenttia kuului parhaaseen eli "investment grade"-luokkaan ja 31 prosenttia luokkaan "hyvä". Heikoksi luokiteltujen vastuiden osuus oli 0,3 prosenttia luokitelluista vastuista.

Yritysvastuiden jakautuminen reittausluokkiin 31.12.2003

Järjestämättömien ja muiden ongelmasaamisten pienen määrän sekä luottokantavakuuttamisen yhteydessä tehtävien selvitysten ja riskikartoitusten tulosten perusteella pankkiryhmän luottoriskitilanteen arvioidaan olevan vakaa. Tarkentuneen asiakasluokittelun ja vakiintuneiden asiakkuuksien hoitotapojen avulla tilanteen kehittymiseen voidaan reagoida aikaisempaa varhemmin.

MARKKINARISKIT JA TASEHALLINTA

OP-ryhmässä markkinariskeihin sisällytetään kaikkien taseen ja taseen ulkopuolisten erien rahoitus- ja korkoriski sekä valuutta-, osakekurssi- ja kiinteistöriski. Markkinariskien hallinnan keskeisenä tehtävänä on tunnistaa ja arvioida pankkiryhmän liiketoimintaan sisältyvät markkinariskit, rajoittaa ne hyväksyttävälle tasolle sekä raportoida niistä säännöllisesti ja tehokkaasti. Näin varmistetaan, että markkinahintojen tai muiden ulkoisten markkinatekijöiden muutokset eivät johda pitkän aikavälin kannattavuuden tai vakavaraisuuden heikkenemiseen ryhmään kuuluvassa yksittäisessä yksikössä tai pankkiryhmässä kokonaisuutena.

Vastuu pankkiryhmän jäsenpankkitasoisesta tasehallinnasta ja siihen liittyvästä markkinariskien ottamisesta on pääosin hajautettu. Jäsenpankkikohtaista markkinariskien ottamista ohjaavat ja rajoittavat kuitenkin OP-ryhmän riskienhallinnan periaatteet, OPK:n riskienhallintaohjeistus ja pankkiryhmän valvontarajajärjestelmä.

Kunkin jäsenosuuspankin hallitus on vahvistanut kirjallisen tasehallintajärjestelmän toimintaohjeen. Siinä määritellään käytettävät tuotteet ja markkinainstrumentit, valuuttamääräisen liiketoiminnan laajuus, varainhankinnan ja sijoitustoiminnan periaatteet, käytettävät markkinariskimittarit ja -rajat sekä pankin tasehallinnan organisointi.

Pankkiryhmän työnjaon mukaan jäsenosuuspankit keskittyvät vähittäispankkitoimintaan. Niiden aktiivista kaupankäyntiä raha- ja pääomamarkkinoilla on rajoitettu pankkiryhmätasoisella suosituksella, jonka mukaan pankkikohtaisen kaupankäyntisalkun arvo voi olla korkeintaan 5 prosenttia taseen ja taseen ulkopuolisten erien yhteismäärästä. Tilivuoden lopussa kahdella osuuspankilla oli suositusta suurempi kaupankäyntisalkku, kuten myös edellisen vuoden lopussa.

Osuuspankit hoitavat rahamarkkinakauppansa valtaosin OKOn kanssa. Osuuspankkien johdannaisliiketoiminta on erittäin vähäistä ja rajoittuu muutaman osuuspankin korkoriskiposition suojaukseen koronvaihtosopimuksilla OKOn kanssa. Osuuspankkien tekemien koronvaihtosopimuksien kohde-etuuksien arvo oli vuoden lopussa 24,5 miljoonaa euroa (12,7).

OP-ryhmän keskuspankkina OKO hoitaa pankkiryhmän maksuvalmiuden, maksuliikkeen, valuuttakurssiriskit, pitkäaikaisen varainhankinnan ja kansainväliset pankkisuhteet. OKOn tasehallintaa ja markkinariskien ottoa ohjaavat yhtiön riskienhallintastrategia ja kokonaisriskipolitiikka sekä markkinariskilajikohtaiset riskipolitiikat, joissa määritellään sallitut riskien enimmäismäärät, position rakennetta ja hajauttamista koskevat periaatteet sekä riski- ja tuottotavoitteet.

OP-ryhmään kuuluvien vakuutusyhteisöjen (OP-Henkivakuutus Oy, Osuuspankkien Keskinäinen Vakuutusyhtiö, Osuuspankkien Eläkekassa ja Osuuspankkien Eläkesäätiö) markkinariskien hallinnan periaatteet määritellään yhtiökohtaisissa riskienhallinta- ja sijoitussuunnitelmissa.

OP-ryhmän yksiköiden markkinariskiraportoinnin laajuus ja tiheys vaihtelevat yksikön liiketoiminnan luonteen mukaan. OKOssa markkinariskien seuranta ja raportointi on päivittäistä ja osin reaaliaikaista, pankkiryhmän muissa yhteisöissä säännöllinen raportointi johdolle on kuukausittaista, mutta seuranta tarvittaessa

päivittäistä. OPK:n Riskienhallintapalvelut tuottaa kuukausittain markkinariskiraportit osuuspankeille ja raportoi koko OP-ryhmän taserakenteen ja markkinariskien kehityksestä OPK:n johdolle.

RAHOITUSRISKI

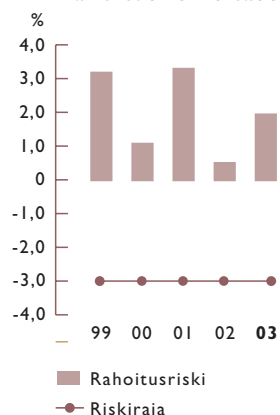
Rahoitusriskillä tarkoitetaan riskiä siitä, että yrityksen kyky selviytyä maksuvelvoitteestaan vaarantuu. Pankkiryhmän rahoitusriskin lähteitä ovat taserakenteesta syntyvät riskit, asiakaskäyttäytyminen ja taloudelliseen toimintaympäristöön liittyvät riskit. Myös pankkiryhmän muiden liiketoimintariskien toteutuminen voisi realisoida rahoitusriskin. Taserakenteeseen liittyvät rahoitusriskit liittyvät varainhankinnan jälleenrahoitusriskiin, varainhankintalähteiden keskittyneisyyteen ja maksuvalmiusreservien likviditeettiin. Myös maksuvalmiusriski sisällytetään OP-ryhmässä rahoitusriskiin. Maksuvalmiusriski syntyy, jos rahoitusta ei ole saatavissa velkojen tai muiden sitoumusten erääntyessä.

Pankkiryhmän rahoitusriskiä hallitaan jäsenpankki- ja ryhmätason maksuvalmiussuunnittelulla sekä säätelemällä tase-erien erääntymisrakennetta, ylläpitämällä riittävää maksuvalmiusreserviä ja hajauttamalla varainhankinnan rakennetta. Ryhmän yksiköt vastaavat ensisijaisesti itse omasta rahoitusriskistään ja tasaavat rahoitus- ja maksuvalmiusasemansa OKOn kanssa. OKO vastaa koko ryhmän maksuvalmiusriskin hoidosta. OKO seuraa päivittäin OP-ryhmän maksuvalmiusaseman kehittymistä ja tasaa sen rahamarkkinoilla.

Pankkiryhmän ja sen liiketoimintayksiköiden rahoitusriskiä mitataan erilaisilla taseen saatavien ja velkojen erääntymisrakennetta sekä maksuvalmiusreservien ja varainhankinnan määrää, rakennetta ja keskittyneisyyttä kuvaavilla mittareilla.

Ryhmätason rahoitusriskin riskirajamittarina käytetään tarkasteluajankohtaa seuraavien 12 kuukauden aikana erääntyvien saamisten ja velkojen erotuksen suhdetta taseeseen. Mittarin laskennassa ei oteta huomioon käyttö- ja sekkitilejä eikä jatkuvia tuottotilejä, joiden katsotaan normaalioloissa olevan vakaata varainhankintaa. Talletushankinnan osuutta taseesta, talletusten tuotejakaumaa ja keskittyneisyyttä seurataan kuitenkin omilla tunnusluvuillaan.

Rahoitusriski / tase

Vuoden 2003 aikana talletusvarainhankinnan kasvu ei kattanut pankkiryhmän antolainauskasvua. Talletusten osuus varainhankinnasta pysyi kuitenkin korkeana ja oli vuoden lopussa 61 prosenttia (63). Rahoitusriskin riskirajamittarin arvo vahvistui vuoden aikana noin 1,5 prosenttiyksikköä. Vuoden lopussa rahoitusriskin mittarin arvo oli 2,0 prosenttia. Liitetiedossa 33 on esitetty saamisten ja velkojen maturiteettijakauma tase-erittäin vuoden lopussa.

Toisena rahoitusriskin riskirajamittarina seurataan pankkiryhmän kassavarantokelpoisten saamisten määrää. Vuoden lopussa kassavarantokelpoiset saamiset olivat 4,2 miljardia euroa (3,4). Ne olivat vuoden aikana keskimäärin 0,7 miljardia euroa (1,2) pankkiryhmän lakisääteistä vähimmäismäärää suuremmat.

KORKORISKI

Korkoriskillä tarkoitetaan koronmuutosten vaikutusta pankin tulokseen ja riskiposition markkina-arvoon. Korkoriski aiheutuu saamisten ja velkojen toisistaan poikkeavista korkosidonnaisuuksista tai koron-tarkistusajankohdista.

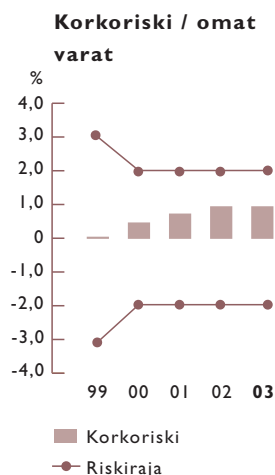
Korkoriskitarkasteluun sisällytetään kaikki tase-erät sekä taseen ulkopuoliset korolliset erät. Pankkiryhmän merkittävien korkoriskin lähde on vähittäispankkitoiminta, jossa antolainauksen ja ottolainauksen erääntymis- ja jälleenhinnotteluajankohdat poikkeavat toisistaan. Lisäksi käytössä on erilaisia korkosidonnaisuuksia,

joista osa on ns. hallinnollisia korkoja. Myös asiakas-käyttäytyminen vaikuttaa pankkiryhmän korkoriskin realisoitumiseen niin antolainauksessa kuin talletushan-kinnassakin. Korkoriskilaskentaa varten arvioidaan hal-linnollisten korkojen sekä talletusvarainhankinnan kor-kojen tilastollinen uudelleenhinnoitteluviive suhteessa markkinakorkojen muutoksiin. Nämä hinnoitteluviiveet, osake- ja kiinteistösijoitukset sekä pankkiryhmän omat varat sisällytetään korkoriskitarkasteluun vuosit-tain vahvistettavien aikaluokkaoletusten mukaisesti.

Osuuspankkien korkoriskitarkastelussa koronmuu-tokselle herkäät erät on jaettu kassavirtatarkasteluun uudelleenhinnoitteluajankohtien mukaisesti sekä korko-sidonnaisuuksittain. Korkotason muutosvaikutuksia arvioidaan sekä suhteessa pankin riskiposition arvoon että kuluvan tilikauden ja seuraavan kahdentoista kuu-kauden tulokseen. Tarkastelu koskee staattista tasetta ottaen kuitenkin huomioon hallinnollisten korkojen oletetut uudelleenhinnoitteluviiveet. OKO-konserni ja OP-ryhmän vakuutusyhtiöt laskevat korkoriskejään lisäksi Value at Risk (VaR) -mittareilla.

Pankkiryhmän korkoriskin riskirajamittarina käytetään markkinakorkojen 0,5 prosenttiyksikön nousun vaikutusta pankkiryhmän riskiposition nykyarvoon suhteutettuna omiin varoihin.

Vuoden 2003 lopussa OP-ryhmän korkoriski 0,5 prosenttiyksikön koronnousun vaikutuksella mitattuna oli 31,7 miljoonaa euroa (30,4). Vuoden aikana pankki-ryhmän korkoriski oli keskimäärin 22,9 miljoonaa euroa (26,7). Tilivuoden lopun omiin varoihin suhteutettu korkoriski oli 0,9 prosenttia (0,9), mikä oli selvästi pankkiryhmän riskirajojen sisäpuolella. Pankkiryhmän korkoriskiä voidaan pitää kohtuullisena. Se painottuu vähittäispankkitoiminnan rakenteelliseen korkorisktiin eli siihen, että antolainauksen keskimääräinen uudel-leenhinnoitteluviive on lyhyempi kuin talletusten uudel-leenhinnoitteluviive.

VALUUTTAKURSSIRISKI

Valuuttakurssiriskillä tarkoitetaan valuuttakurssimuutos-ten pankille aiheuttamaa tulosriskiä tai markkina-arvon muutosriskiä. Avoin valuuttaposition syntyä, kun samassa valuutassa olevien saamisten ja velkojen määrät poikkeavat toisistaan. OP-ryhmässä valuuttakurssiriski on keski-tetty OKOon, ja yksittäisen osuuspankin valuuttaposition rajoittuu käytännössä matkavaluuttakassaan.

Pankkiryhmän valuuttakurssiriskiä mitataan kokonais-nettovaluuttaposition suuruudella suhteessa omiin varoihin. OKOn valuuttakurssiriskiä mitataan ja rajoitetaan lisäksi VaR-pohjaisella riskimittarilla. OP-ryhmän kokoi-naisnettovaluuttaposition oli tilikauden lopussa 11,3 miljoo-naa euroa (12,2) ja vuoden aikana keskimäärin 10,5 miljoo-naa euroa (12,1). Pankkiryhmän omiin varoihin suhteutet-tuna valuuttakurssiriski oli pieni: 0,3 prosenttia (0,4).

OSAKERISKI

Osakekurssiriskillä tarkoitetaan julkisesti noteerattavien osakkeiden ja muiden vastaavien instrumenttien markkina-kurssimuutosten aiheuttamaa tulosriskiä ja markkina-arvon muutosriskiä. OP-ryhmässä osakeriskin riskiraja-mittarina käytetään julkisesti noteerattavien osakkeiden, rahasto-osuuksien tai muiden vastaavien instrumenttien markkina-arvon suhdetta omiin varoihin. Mittarin arvoa laskettaessa ei oteta mukaan OPK:n ja OKOn salkkuihin sisältyviä johtokunnassa erikseen päätettyjä strategisia sijoituksia eikä ryhmään kuuluvien vakuutusyhtiöiden

osakesalkkuja, joita seurataan omina kokonaisuuksinaan. OKOssa ja pankkiryhmän vakuutusyhteisöissä käytetään lisäksi allokointiseurantaa ja VaR-mittareita.

Ryhmän osakeriskin riskirajamittariin sisällytettävien julkisesti noteerattujen osakkeiden ja rahasto-osuuksien markkina-arvo oli vuoden lopussa 99 miljoonaa euroa (58), joka oli 2,7 prosenttia (1,8) pankkiryhmän omista varoista. Osakeriskimittarin arvoa kasvattivat OKOn omistamien markkina-arvoltaan 26,0 miljoonan euron OMHEX-osakkeiden lisääminen riskimittarin laskentaan sekä osakekursien yleinen nousu vuoden aikana. Riskirajamittarin arvo oli vuoden lopussa 7,3 prosenttiyksikköä asetettua riskirajaa pienempi.

KIINTEISTÖRISKI

Kiinteistöriskien hallinnan tavoitteena on minimoida kiinteistöihin tai kiinteistöyhteisöjen osakkeisiin tai osuuksiin kohdistuvaa arvonalentumis-, tuotto- ja vahingoittumisriskiä. Kiinteistöomaisuuteen liittyvien riskien pienentämiseksi ja tuottotason nostamiseksi jäsenpankeissa on vahvistettu kiinteistöriskien hallinnan periaatteet ja hallintajärjestelmät. Pankkiryhmän ja jäsenpankien kiinteistöomistusten määrää ja tuottotasoa seurataan neljännesvuosittain.

OP-ryhmän kiinteistöomaisuuden nettotuotto oli kertomusvuonna 7,0 prosenttia (6,8). Kiinteistökohtainen vähimmäisnettotuottovaatimus on 5,5 prosenttia. Nettotuottovaatimus voi alittua ainoastaan sellaisissa yksittäisissä kohteissa, jotka ovat olleet vuoden lopussa vajaakäytössä, joihin on kertomusvuoden aikana kohdistunut merkittäviä perusparannuskustannuksia tai joille on laadittu erilliset kehittämissuunnitelmat.

Pankkiryhmän kiinteistöihin ja kiinteistösijoitusyhtiöihin sitoutunut pääoma oli kertomusvuoden lopussa 1,3 miljardia euroa, eli 89 miljoonaa euroa pienempi kuin vuotta aikaisemmin. Muussa kuin omassa käytössä olevan omaisuuden osuus tästä oli 826 miljoonaa euroa. Pankkiryhmän kiinteistöomaisuuden määrä oli vuoden 2003 lopussa 3,7 prosenttia (4,4) taseesta, mikä on 2,3 prosenttiyksikköä pienempi kuin kiinteistöihin sitoutuneen pääoman enimmäismäärälle asetettu riskiraja.

OPERATIIVISET RISKIT

Operatiivisten riskien hallinnan tavoitteena on vähentää sellaisten tappioiden todennäköisyyttä, jotka aiheutuvat henkilöstöstä, toimintaan liittyvistä prosesseista tai järjestelmistä tai ulkoisista seikoista. Operatiivisten riskien hallinnassa on keskeistä ammattitaitoinen ja hyvin koulutettu henkilökunta, ajanmukaiset työvälineet, kattavat toimintaohjeet ja tehokas valvonta.

OP-ryhmän rakenteen ja työnjaon mukaisesti OPK:lla on keskeinen asema erityisesti keskitettyyn palvelutuotantoon ja tietojärjestelmien toimintaan liittyvissä riskeissä. Operatiivisten riskien hallinnan tehostamiseksi on riskien sisäiseen arviointiin, vahinkojen tilastoimiseen, uusien tuotteiden käyttöönottoon sekä jatkuvuussuunnitteluun liittyviä menettelytapoja kehitetty edelleen. OPK:ssa on lisäksi kiinnitetty erityistä huomiota sisäisten prosessien suunnitteluun niin, että riskit pystytään mahdollisuuksien mukaan minimoimaan ennakolta ja että ne voidaan hallita. Osa operatiivisiin riskeihin liittyvistä haitallisista taloudellisista seuraamuksista on siirretty vakuutuksilla OP-ryhmän ulkopuolelle.

Uusiin liiketoimintamalleihin sekä uusiin tuotteisiin ja palveluihin liittyvät riskit arvioidaan kattavasti OPK:ssa. Jäsenpankeissa ja muissa OP-ryhmän yhteisöissä käytetään vain OPK:n linjausten mukaisia tuotteita ja palveluja. Monimutkaisimpien pankkituotteiden käyttö on keskitetty Osuuspankkikeskukseen. Uusien tuotteiden käyttöönottoa edeltää aina perusteellinen, koko toimintaprosessin kattava suunnittelu, ohjeistus ja koulutus.

VAKUUTUSLIIKETOIMINNAN OSAKERISKI JA

VAKUUTUSTEKNINEN RISKI

OP-ryhmän keskitetty riskienhallinta antaa pankkiryhmän vakuutusliiketoiminta harjoittaville yhtiöille, OP-Henkivakuutus Oy:lle sekä Osuuspankkien Keskinäiselle Vakuutusyhtiölle, riskienhallintaa koskevia ohjeita samoin periaattein kuin jäsenpankeille. Niiden pohjalta yhtiöiden hallitukset määrittävät yhtiön toimintaan perustuvat omat riskienhallintasuunnitelmat sekä riskirajat mitattaville riskeille. Pankkitoiminnasta poikkeavan toimialan sekä sääntely-ympäristön vuoksi yhtiöiden liiketoiminta ei kaikilta osin sisälly pankkiryhmän riskirajatarkasteluun. Merkittävien poikkeus tässä suhteessa on OP-Henki-

vakuutus Oy:n sijoitusomaisuuteen kohdistuva osakeriski, jota ei lueta pankkiryhmän osakeriskin tunnuslukuun. OP-ryhmätasolla ei ole myöskään asetettu riskirajaa vakuutusteknisille riskeille. Sekä osakeriskiä että vakuutusteknistä riskiä rajoitetaan yhtiöiden omin päätöksin.

OP-ryhmän henki- ja eläkevakuutusliiketoiminta on keskitetty OP-Henkivakuutus Oy:öön. OP-Henkivakuutus Oy:n hallitus vahvistaa yhtiölle vuosittain riskienhallintasuunnitelman, jossa asetetaan yhtiön riskinkantokyvyn tavoitteet ja rajataan riskinottoa. Yhtiön hallitus vahvistaa vuosittain myös sijoitussuunnitelman, jossa sekä otetaan kantaa sijoitustoiminnan pitkän aikavälin tavoitteisiin ja periaatteisiin että määritetään vuotuiset sijoitusomaisuuden perusallokaatiot ja vaihteluvälit sekä sijoitustoimintaan liittyvät muut rajoitukset.

Yhtiön sijoitusomaisuus ilman sijoitussidonnaisten vakuutusten katteena olevaa omaisuutta oli 1,9 miljardia euroa (1,6). Korkosijoitusten osuus sijoitusomaisuudesta oli 85 prosenttia (81) ja osakkeiden ja osakesidonnaisten rahastojen osuus 8,4 prosenttia (12). Muut sijoitukset muodostuivat kiinteistösijoituksista ja ns. vaihtoehtoisista sijoituksista.

OP-Henkivakuutus Oy:n tuotevalikoima muodostuu pitkäaikaissäästämistuotteista, joihin sisältyy ainoastaan vähäinen vakuutustekninen riski. Vakuutusteknisiä riskejä rajoitetaan vastuunvalinnalla, turvaavilla laskuperusteilla sekä jälleenvakuutuksella. Operatiivisia ja muita yhtiön sisäisiä riskejä hallitaan yhtiön prosessien ja tuotteiden kehittämisen, suunnittelun ja sisäisen valvonnan sekä henkilöresurssien oikean mitoituksen avulla.

Osuuspankkien Keskinäisen Vakuutusyhtiö tarjoaa OP-ryhmän yrityksille luotto-, takuu-, vastuu- ja turvallisuusvakuutustoimintaa. OVY:n hallitus vahvistaa vuosittain yhtiölle riskienhallinta- ja sijoitussuunnitelmat, joissa määritellään yhtiön riskienhallinnan ja sijoitustoiminnan tavoitteet ja riskien hallitsemiseksi tarvittavat menettelytavat. Luottovakuutustoimintaan liittyvää riskiä rajoitetaan OP-ryhmän luotto- ja vakuusohjeisiin pohjautuvalla vastuunvalinnalla. Luottovakuutustoiminta, jonka osuus OVY:n vastuuvälästä ja vakuutusmaksutulosta on 93 prosenttia, on osa ryhmän sisäistä tappiontasausmekanismia ja luottoriskien hallintaa.

OP-RYHMÄN VALMISTAUTUMINEN VAKAVARAISUUSUUDISTUKSEEN

PANKKIEN VAKAVARAISUUSÄÄNNÖSTÖ MUUTTUU

Baselin pankkivalvontakomitea on jo usean vuoden ajan valmistellut merkittävää muutosta luottolaitosten vakavaraisuuden laskentaa ja valvontaa koskeviin säännöksiin. Komitean tavoitteena on hyväksyä uusi säännöstö vuoden 2004 aikana. Myös Euroopan komission Baselin pankkivalvontakomitean suosituksiin pohjautuva uusi vakavaraisuusdirektiivi on tarkoitus hyväksyä vuoden 2004 aikana. Suunnitelmien mukaan uusi vakavaraisuussäännöstö tulee voimaan vuoden 2006 lopussa.

Uusi vakavaraisuussäännöstö perustuu riskienhallinnassa yleisesti käytettyihin menetelmiin, ja se jakautuu kolmeen pilariin. Pilari I säätelee pankkien vähimmäispääoman ja vakavaraisuussuhteen laskentaa. Pilari II:n säännöksillä pyritään varmistumaan, että pankeilla on riittävästi omia pääomia suhteessa pankin riskiprofiiliin sekä riskienhallintajärjestelmien ja sisäisen valvonnan tasoon. Pilari III säätelee pankkien riski- ja vakavaraisuusasemaa koskevan informaation julkistamista.

Uudistuksella pyritään lisäämään rahoitusmarkkinoiden vakautta varmistamalla nykyistä paremmin pankkien omien varojen riittävyys. Tavoitteena on kannustaa pankkeja kehittämään riskienhallintajärjestelmiään ja edistämään riskien oikeaa hinnoittelua. Uuden vakavaraisuussäännöstön kehittämisen yhtenä tavoitteena on ollut, että omien varojen vähimmäismäärän määräytymisperusteiden muuttumisesta huolimatta koko pankkitoimialan keskimääräinen vähimmäispääomavaatimus ei muutu.

Nykyisestä säännöstöstä poiketen valmisteilla olevalla vakavaraisuussäännöstö sallii vähimmäispääoman laskennan usealla eri menetelmällä. Luottoriskin pääomavaatimus voidaan tulevaisuudessa laskea myös asiakkaan ulkoisen tai pankin itse tekemän luottokelpoisuusluokituksen mukaan. Uusi säännöstö asettaa omien varojen vähimmäisvaatimuksen myös operatiivisille riskeille.

OP-RYHMÄN VALMISTAUTUMINEN UUDISTUKSEEN

OP-ryhmän riskienhallintamenetelmien ja -järjestelmien kehittämisen lähtökohdista ovat ensisijaisesti pankkiryhmän riskienhallinnan tarpeet ja toissijaisesti vakavaraisuussäännöstön vaatimusten täyttäminen. Näistä lähtökohdista

OPK:n johtokunta linjasi vuoden 2003 lopussa OP-ryhmän tavoitteet vähimmäispääomavaatimuksen laskennassa. Linjauksen mukaan vähittäisvastuiden luottoriskien vähimmäispääomavaatimus lasketaan sisäisten luokitusten edistyneellä menetelmällä, muiden vastuiden luottoriskien pääomavaatimus sisäisten luokitusten perusmenetelmällä ja operatiivisten riskien pääomavaatimus standardimenetelmällä. Markkinariskien pääomavaatimus lasketaan perusmenetelmällä kuten nykyisin. OP-ryhmä jatkaa valmistautumista uuteen vakavaraisuussäännöstöön edellä mainitun linjauksen mukaisesti. Lopulliset päätökset käyttöön otettavista menetelmistä tehdään sen jälkeen, kun Baselin pankkivalvontakomitea ja Euroopan komissio ovat hyväksyneet lopullisesti uuden vakavaraisuussäännöston.

Kansainvälisten selvitysten mukaan sisäisten luokitusten käytöstä vakavaraisuuslaskennassa hyötyvät eniten OP-ryhmän kaltaiset vähittäispankkitoimintaan keskittyneet pankit. Sisäisten luokitusten käyttö lisää omien varojen vähimmäisvaatimuksen herkkyyttä suhdannevaihteluille.

VALMISTAUTUMINEN IAS/IFRS-STANDARDIEN KÄYTTÖÖNOTTOON

TILINPÄÄTÖSSÄÄNNÖSTÖ MUUTTUU

Euroopan parlamentin ja neuvoston vuonna 2002 antaman IAS-asetuksen mukaan yhtiöiden, joiden liikkeesen laskemia arvopapereita on julkisen kaupankäynnin kohteena, on laadittava konsernitilinpäätöksensä IAS/IFRS-standardien mukaisesti viimeistään vuonna 2005 alkavalta tilikaudelta. Asetuksen mukaan yhtiöille, jotka ovat laskeneet liikkeesen ainoastaan velkakirjoja, voidaan kansallisesti antaa siirtymäaikaa vuoteen 2007 asti. Euroopan komissio hyväksyi kesällä 2003 voimassa olevat IAS/IFRS-standardit noudatettavaksi Euroopan unionissa lukuun ottamatta rahoitusinstrumenttien esittämistä (IAS32) ja niiden arvostamista ja kirjaamista (IAS39) koskevia standardeja.

Kauppa- ja teollisuusministeriön asettama IAS-työryhmä antoi kesällä 2003 loppuraporttinsa IFRS-standardien ja fair value -direktiivin käyttöönoton vaikutuksista Suomen kirjanpitonormistoon. Lakimuu- tokset ovat edelleen valmisteilla.

OP-RYHMÄN VALMISTAUTUMINEN IAS/IFRS-STANDARDEIHIN

Vuodelta 2005 OP-ryhmän, OPK-konsernin, OKO-konsernin ja OP-Asuntoluottopankki Oyj:n tilinpäätökset laaditaan IAS/IFRS-standardien mukaisesti. OP-ryhmään kuuluvat osuuspankit laativat tilinpäätöksensä vuoden 2005 jälkeenkin luottolaitostoiminnasta annetun lain säädösten mukaisesti. Fair Value -direktiivin säännöksiä sovelletaan OP-ryhmässä vuoden 2005 alusta lukien.

IAS/IFRS-standardien käyttöönottoa valmistellaan keskitetysti OPK:n koordinoimassa OP-ryhmän IFRS-projektissa. Vuoden 2003 loppuun mennessä projekti on laatinut ensimmäiset versiot keskeisimpiä standardeja koskevista laskentakirjoista, analysoinut IAS/IFRS-standardien käyttöönoton keskeiset vaikutukset pankki-ryhmän tulokseen ja omiin pääomiin sekä aloittanut tietojärjestelmien muutostyöt. Vuoden 2004 aikana projektin keskeisempiä tehtäviä on IFRS-tilinpäätöksen laatimisen kannalta kriittisten tietojärjestelmämuutosten saattaminen loppuun, IFRS-tilinpäätösprosessin tarkentaminen sekä henkilöstön koulutus. Vuoden 2004 aikana syvennetään edelleen arvioita siitä, miten IFRS-standardit vaikuttavat pankkiryhmän liiketoimintaan ja tilinpäätökseen.

KESKEISET MUUTOKSET OP-RYHMÄN TILINPÄÄTÖSPERIAATTEISIIN

IAS/IFRS-standardien käyttöönotto lisää käypään arvoon arvostettavien rahoitusinstrumenttien määrää. Standardit mahdollistavat sijoituskiinteistöjen arvostamisen joko poistoilla vähennettyyn hankintahintaan tai käypään arvoon. OP-ryhmässä ei ole tehty vielä lopullisia päätöksiä sijoituskiinteistöjen arvostusperiaatteesta.

IAS/IFRS-standardit edellyttävät ns. etuuspoijaisten eläkejärjestelmien osalta eläkevastuiden uudelleenlaskentaa. Kansallisella tasolla ei ole vielä tehty lopullista tulkintaa siitä, miltä osin suomalainen työeläkejärjestelmä on maksu- tai etuuspohjainen. Osuuspankkien Eläkekassa ja Osuuspankkien Eläkesäätiö ovat todennäköisesti etuuspohjaisia järjestelmiä.

Erät Suomen kirjanpitosäännösten mukaan omaksi pääomaksi luettavat erät muuttuvat IFRS-tilinpäätök-

sessä vieraaksi pääomaksi. Osuuspääoman käsittelystä IFRS-tilinpäätöksessä ei ole lopullista tulkintaa. Osuuspääoman mahdollinen muuttuminen IFRS-tilinpäätöksessä vieraaksi pääomaksi ei kuitenkaan vaikuta osuuspääomaan käsittelyyn osuuspankkien tilinpäätöksissä. Muutos ei vaikuttaisi myöskään OP-ryhmän tai yksittäisen osuuspankin vakavaraisuuslaskennan mukaisten omien varojen määrään.

Kokonaisuutena tilinpäätösperiaatteiden muutokset lisäävät pankkiryhmän tuloksen sekä omien pääomien ja omien varojen volatiliteettia.

OP-RYHMÄN JURIDINEN RAKENNE

Nykykuotoinen OP-ryhmä aloitti toimintansa heinäkuun 1. päivänä 1997. Pankkiryhmän toiminta perustuu elokuussa 1996 voimaan tulleeseen osuuspankkilain (nykyisin laki osuuspankeista ja muista osuuskuntamuotoisista luottolaitoksista) muutokseen. Osuuspankkilain muutoksen ansiosta OP-ryhmän asema taloudellisen seurannan kohteena selkeytyi. Muutos vahvisti myös pankkiryhmään kuuluvien itsenäisten ja paikallisten osuuspankkien toimintaedellytyksiä muun muassa mahdollistamalla pankeille eräitä joustoja luottolaitostoiminnasta annetun lain säädöksistä.

OP-ryhmä ei muodosta kirjanpitolaissa tarkoitettua konsernia eikä luottolaitostoiminnasta annetussa laissa tarkoitettua konsolidointiryhmää. OP-ryhmä on Suomessa ainutlaatuinen, erityislainsäädännöllä säädelty taloudellinen kokonaisuus.

Osuuspankkitoimintaa säätelevät lait ovat laki luottolaitostoiminnasta, laki osuuspankeista ja muista osuuskuntamuotoisista luottolaitoksista (jäljempänä osuuspankkilaki) ja osuuskuntalaki.

OP-RYHMÄN LAAJUUS

Osuuspankkien yhteenliittymän (OP-ryhmän) toiminnasta on säädetty osuuspankkilaisissa. Osuuspankkien yhteenliittymää koskevat säännökset on keskitetty osuuspankkilain 2 ja 11 lukuun.

OP-ryhmän muodostavat pankkiryhmän keskusyhteisö Osuuspankkikeskus Osk (OPK), sen jäsenpankit, OPK:n ja jäsenpankkien konsolidointiryhmiin kuu-

lutuvat yritykset sekä sellaiset luotto- ja rahoituslaitokset ja palveluyritykset, joiden äänivallasta yksi tai useampi OP-ryhmään kuuluva yritys yhteensä omistaa yli puolet. Lain mukaan OP-ryhmää valvotaan konsolidoidusti, ja keskusyhteisö ja OP-ryhmään kuuluvat jäsenluottolaitokset vastaavat toistensa veloista ja sitoumuksista.

Pankkiryhmän keskuspankki OKO Osuuspankkien Keskuspankki Oyj on OPK:n tytäryhtiö. OPK:n hallintoneuvoston jäsenet muodostavat OKOn hallintoneuvoston enemmistön. OPK:n johtokunnan puheenjohtaja toimii myös OKOn johtokunnan puheenjohtajana.

KONSOLIDOITU VALVONTA

Lain mukaan OP-ryhmää valvotaan konsolidoidusti vakavaraisuuden, maksuvalmiuden ja asiakasriskien osalta. OPK on velvollinen antamaan jäsenluottolaitoksilleen ohjeita niiden maksuvalmiuden, vakavaraisuuden ja riskienhallinnan turvaamiseksi. OPK:lla on myös velvollisuus valvoa jäsenluottolaitosten ja niiden konsolidointiryhmien toimintaa. Ohjeidenanto- ja valvontavelvollisuus ei kuitenkaan anna OPK:lle valtaa määrätä jäsenpankkien liiketoiminnasta. Jokainen jäsenosuuspankki harjoittaa itsenäisesti liiketoimintaansa omien voimavarojensa puitteissa.

OP-ryhmän maksuvalmiuden on oltava sen toimintaan nähden riittävällä tavalla turvattu. Pankkiryhmän maksuvalmiuden tukena on oltava kassavaranto, joka on vähintään 10 prosenttia laissa tarkemmin määritellyistä konsolidoiduista veloista.

OP-ryhmään kuuluva yhteisö ei saa ottaa toiminnassaan niin suurta riskiä, että siitä aiheutuu olennainen vaara yhteisön tai koko OP-ryhmän vakavaraisuudelle. OPK:lla tulee olla koko pankkiryhmän toimintaan ja yksittäisellä jäsenluottolaitoksella omaan toimintaansa nähden riittävät riskien valvontajärjestelmät. Pankkiryhmän riskienhallinnan periaatteita on kuvattu yksityiskohtaisemmin edellä.

Asiakasriskejä ja omien varojen vähimmäismäärää laskettaessa OP-ryhmä rinnastetaan luottolaitokseen. OP-ryhmälle on säädetty samansisältöiset yksittäisten asiakaskokonaisuuksien enimmäismäärät kuin luottolaitoksen konsolidointiryhmälle. OP-ryhmän yksittäisen asiakasriskin enimmäismäärä on kuitenkin rajoitettu

pienemmäksi kuin yksittäisellä luottolaitoksella tai sen konsolidointiryhmällä. Yksittäisen asiakasriskin enimmäismäärä on rajoitettu 20 prosenttiin pankkiryhmän omista varoista, kun luottolaitoksilla ja niiden konsolidointiryhmillä asiakasriskin enimmäismäärä on 25 prosenttia. Laissa tarkoitettujen suurten asiakasriskien yhteismäärä voi olla enintään 500 prosenttia pankkiryhmän omista varoista eli 300 prosenttiyksikköä pienempi kuin luottolaitoksilla ja niiden konsolidointiryhmillä.

Pankkiryhmälle lasketun vakavaraisuussuhdeluvun tulee olla vähintään 8 prosenttia. Mikäli pankkiryhmän omat varat laskevat alle 8 prosentin, Rahoitustarkastus asettaa määräajan, jonka kuluessa laissa määritelty omien varojen vähimmäistaso on saavutettava. Jos pankkiryhmän vakavaraisuus ei palaudu määräajassa, valtiovarainministeriö voi Rahoitustarkastuksen esityksestä määrätä OP-ryhmän purettavaksi. Valtiovarainministeriöllä on oikeus päättää OP-ryhmän purkamisesta myös muissa tilanteissa, joissa OP-ryhmä ei täytä asetetun määräajan jälkeenkään osuuspankkilain 2 luvussa säädettyjä vaatimuksia.

JÄSENLUOTOLAITOKSIA KOSKEVAT POIKKEUKSET

OPK voi myöntää jäsenluottolaitokselleen ja sen konsolidointiryhmälle luvan poiketa laissa määritellystä suurten asiakasriskien enimmäismäärästä. OPK:n luvalla yksittäinen jäsenluottolaitos voi ottaa enintään kaksi kertaa luottolaitostoiminnasta annetun lain enimmäismäärää suuremman asiakasriskin. Alle 250 000 euron suuruisille asiakasriskeille OPK voi antaa pankkikohtaisen poikkeusluvan.

Lainmukaisen vakavaraisuuden turvaamiseksi vaadittavien omien varojen vähimmäismäärää koskevia säännöksiä ei sovelleta sellaisenaan OPK:n jäsenluottolaitoksiin ja niiden konsolidointiryhmiin. Mikäli jäsenpankin vakavaraisuus alittaa laissa säädetyn vähimmäistason, OPK asettaa Rahoitustarkastuksen asettamien perusteiden mukaisesti määräajan toimenpiteille omien varojen nostamiselle laissa edellytetylle tasolle.

Mikäli omien varojen määrä laskee alle luottolaitoslaissa säädetyn ehdottoman vähimmäismäärän, jäsenluottolaitokselle asetetaan määräaika, jonka kuluessa

omien varojen on saavutettava säännösten mukainen vähimmäismäärä. Määräajan asettaa keskusyhteisö, jos jäsenluottolaitoksen vakavaraisuussuhde on vähintään 10 prosenttia. Vakavaraisuuden ollessa tätä alhaisempi määräajan asettaa Rahoitustarkastus.

Jäsenluottolaitoksella ei ole velvollisuutta julkistaa luottolaitostoiminnasta annetun lain 41§:n mukaista osavuositarkastusta.

OP-RYHMÄÄN LIITTYMINEN JA SIITÄ EROAMINEN

Keskusyhteisön jäseneksi voivat liittyä osuuspankit, osuuspankkilaissa tarkoitettut osakeyhtiömuotoiset pankit, OP-ryhmän keskusrahallaitoksena toimiva liikepankki sekä luottolaitokset, joiden äänivallasta edellä sanotut yritykset omistavat yksin tai yhdessä yli puolet, tekemällä osuuspankkilaissa määritellyt muutokset sääntöihin tai yhtiöjärjestykseen. Jäseneksi liittyminen edellyttää kahden kolmasosan enemmistöä osuuskunnan tai edustajiston kokouksessa taikka yhtiökokouksessa.

Jäsenluottolaitoksella on oikeus erota OPK:n jäsenyydestä, jos OP-ryhmälle laskettu vakavaraisuus säilyy lain edellyttämällä tasolla eroamisen jälkeenkin. Jäsenluottolaitos voidaan myös erottaa OPK:n jäsenyydestä osuuskuntalain mukaisesti. Eronnut tai erotettu jäsenluottolaitos vastaa OP-ryhmään kuuluvan toisen jäsenluottolaitoksen tai keskusyhteisön veloista ja sitoumuksista, jos tämä asetetaan selvitystilaan viiden vuoden kuluessa eroamista tai erottamista seuraavasta tilinpäätöspäivästä lukien. Eronnut tai erotettu jäsenluottolaitos on velvollinen myös suorittamaan keskusyhteisön toisen jäsenluottolaitoksen selvitystilan estämiseksi perimät ylimääräiset maksut.

OP-RYHMÄN TILINPÄÄTÖS JA TILINTARKASTUS

Keskusyhteisön ja jäsenluottolaitoksen sekä niiden konsolidointiryhmien tilinpäätöksistä laaditaan OP-ryhmän yhdistelty tilinpäätös noudattaen soveltuvin osin, mitä luottolaitoksen konsernitilinpäätöksestä on säädetty ja määrätty. Rahoitustarkastus on antanut yksityiskohtaisempia määräyksiä OP-ryhmän tilinpäätöksen laatimisesta. Tilinpäätöksessä noudatetut laadintaperiaatteet on esitetty pankkiryhmän tilinpäätöksessä.

OPK:n tilintarkastajat tarkastavat OP-ryhmän tilinpäätöksen noudattaen soveltuvin osin luottolaitos-toimintalain säädöksiä. Tilinpäätös esitellään ja annetaan tiedoksi OPK:n varsinaiselle osuuskunnan kokoukselle.

OP-RYHMÄN VALVONTA

OP-ryhmää valvovat Rahoitustarkastus ja keskusyhteisö OPK. OPK valvoo, että sen jäsenluottolaitokset ja niiden konsolidointiryhmiin kuuluvat yritykset toimivat rahoitusmarkkinoita koskevien lakien, asetusten, viranomaisten antamien ohjeiden ja määräysten, keskusyhteisön antamien ohjeiden sekä omien sääntöjensä ja yhtijärjestystensä mukaisesti. Jäsenluottolaitos ja sen konsolidointiryhmään kuuluvat yritykset ovat velvollisia antamaan OPK:lle kaikki sen vaatimat tiedot ja selvitykset, jotka ovat tarpeen OPK:n valvontatehtävän suorittamiseksi.

YHTEISVASTUU JA YHTEISTURVA

Jos jäsenluottolaitoksen omat varat vähenevät tappioiden vuoksi niin alhaisiksi, että laissa määritellyt selvitystilän edellytykset täyttyvät, OPK:lla on oikeus periä jäsenluottolaitoksiltaan OPK:n säännöissä mainituin perustein ylimääräisiä maksuja tilikauden aikana enintään viisi tuhannesosaa jäsenluottolaitosten viimeksi vahvistettujen taseiden yhteenlasketusta loppusummasta käytettäväksi jäsenluottolaitoksen selvitystilän ehkäisemiseksi tarvittaviin tukitoimiin.

Keskusyhteisö ja jäsenluottolaitokset ovat yhteisvastuussa niistä selvitystilassa olevan keskusyhteisön tai

jäsenluottolaitoksen veloista, joita ei saada suoritetuksi sen varoista. Vastuu jakautuu keskusyhteisön ja jäsenluottolaitosten kesken viimeksi vahvistettujen taseiden loppusumman mukaisessa suhteessa.

TALLETUSSUOJARAHASTON SUOJA

Tammikuussa 1998 voimaan tulleen talletussuojarahastoa koskevan lainsäädännön mukaan OP-ryhmään kuuluvia talletuspankkeja pidetään talletussuojan osalta yhtenä pankkina. Talletussuojarahaston varoista korvataan tallettajan saamiset OP-ryhmän talletuspankeilta enintään 25 000 euron määrään asti.

Myös sijoittajien korvausrahastoa koskevan lainsäädännön mukaan OP-ryhmää pidetään korvaussuojan osalta yhtenä pankkina. Korvaussuojarahaston varoista korvataan sijoittajan saamiset OP-ryhmään kuuluvilta yrityksiltä enintään 20 000 euroon saakka.

KESKUSYHTEISÖN SÄÄNTÖMUUTOKSET

Kertomusvuonna hyväksyttiin OP-ryhmän keskusyhteisön OPK:n uudet säännöt. Muutosten taustalla on vuoden 2002 alussa voimaan tullut osuuskuntalain kokonaisuudistus. Keskeisimmät OPK:n sääntömuutokset koskivat jäsenpankin erottamisperusteiden täydentämistä, tilintarkastajien lukumäärää, lisäosuuspääoman mahdollistamista sekä ylimääräisen maksun maksuperusteen ajanmukaistamista. Muutosesitys hyväksyttiin OPK:n varsinaisessa osuuskunnan kokouksessa 3.4.2003 ja merkittiin kaupparekisteriin 30.5.2003.

TILINPÄÄTÖKSEN LAADINTAPERIAATTEET

Osuuspankkien yhteenliittymä (jäljempänä OP-ryhmä) ei muodosta kirjanpitolaissa määriteltyä konsernia eikä luottolaitostoiminnasta annetussa laissa määriteltyä konsolidointiryhmää. OPK:lla ja sen jäsenosuuspankeilla ei ole toisiinsa nähden kirjanpitolaissa tarkoitettua määräämisvaltaa, minkä vuoksi pankkiryhmälle ei voida määrittellä emoyhtiötä.

Pankkiryhmän tilinpäätöksestä on säädetty erikseen osuuspankkilaissa. Sen nojalla Rahoitustarkastus on antanut yksityiskohtaisempia määräyksiä OP-ryhmän tilinpäätöksen laatimisesta.

OP-ryhmän tilinpäätös ei muodosta kirjanpitolaissa tarkoitettua täydellistä konsernitilinpäätöstä. Tilinpäätöksen laadinnassa noudatetaan soveltuvin osin luottolaitoksen konsernitilinpäätöksen laadintaperiaatteita. Yhdistelyn seurauksena pankkiryhmän omat pääomat muodostuvat viime kädessä osuuspankkien jäsenten osuuspääomasijoituksista sekä OP-ryhmän ulkopuolisten osakkaiden sijoituksista OKOn osakepääomaan. Tilinpäätös sisältää yhdistellyn tuloslaskelman, taseen, niiden liitteenä annettavat tiedot sekä toimintakertomuksen.

OPK:n johtokunta on vastuussa tilinpäätöksen laatimisesta sitä koskevien säännösten ja hyvän kirjanpito-tavan mukaisesti. OP-ryhmään kuuluvien yhteisöjen tilinpäätösperiaatteiden yhtenäisyyden varmistamiseksi OPK antaa jäsenluottolaitoksilleen ohjeita tilinpäätöksen laatimisesta.

OPK:n tilintarkastajat tarkastavat OP-ryhmän tilinpäätöksen noudattaen soveltuvin osin luottolaitostoiminnasta annetun lain säännöksiä. Tilintarkastajat laativat tilinpäätöksestä erillisen tilintarkastuskertomuksen. OP-ryhmän tilinpäätös annetaan tiedoksi OPK:n varsinaiselle osuuskunnan kokoukselle.

NOUDATETTAVAT SÄÄNNÖKSET

OP-ryhmän tilinpäätös yhdistellään noudattaen osuuspankkilain 2 luvun säännöksiä ja Rahoitustarkastuksen määräyksiä. Tilinpäätöksen yhdistelyssä otetaan huomi-

oon soveltuvin osin myös luottolaitostoiminnasta annetun lain 4 luvun säännökset, valtiovarainministeriön luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen tilinpäätöksestä ja konsernitilinpäätöksestä antama asetus, kirjanpitolaisten säännökset luottolaitostoiminnasta annetun lain 30§:ssä mainituin poikkeuksin sekä kirjanpitolautakunnan yleisohjeet.

OP-ryhmään kuuluvat luotto- ja rahoituslaitokset, rahastoyhtiöt sekä sijoituspalveluyritykset laativat tilinpäätöksensä rahalaitosten yleisten tilinpäätöstä koskevien lakien, määräysten sekä OPK:n antamien ohjeiden mukaisesti.

TILINPÄÄTÖKSEN LAAJUUS JA KONSOLIDOINTI

OP-ryhmän tilinpäätökseen yhdistellään rivi-riviltä OPK:n, sen jäsenosuuspankkien, Osuuspankkien Vakuusrahaston, Osuuspankkien Keskinäisen Vakuutusyhtiön sekä edellä mainittujen yhteisöjen tai niiden yhteisessä määräysvallassa olevien luotto- ja rahoituslaitosten, sijoituspalveluyritysten, rahastoyhtiöiden ja palveluyritysten tilinpäätökset. Muiden määräysvallassa olevien yhtiöiden samoin kuin osakkuusyhtiöiden tilinpäätökset yhdistellään pääomaosuusmenetelmällä.

OP-ryhmään kuuluvan yhteisön tai yhteisöjen yhteisessä määräysvallassa olevat yhtiöt voidaan jättää tilinpäätöksen ulkopuolelle, jos yhtiön taseen loppusumma on vähemmän kuin 10 miljoonaa euroa ja jos poisjättämisellä ei ole vaikutusta tilinpäätökseen.

Liitetiedossa 45 on tehty selko ryhmän tilinpäätökseen yhdistellyistä yhtiöistä sekä jäsenluottolaitosten konsernitilinpäätökseen yhdisteltyjen, mutta pankkiryhmän tilinpäätöksen ulkopuolelle rajattujen yhtiöiden yhteenlasketusta vaikutuksesta.

Rivi-riviltä yhdisteltävissä yhtiöissä pankkiryhmän sisäinen omistus vähennetään hankintamenetelmällä hankintahetken omia pääomia vastaan. Verovelalla vähennettyä osuutta kertyneestä poistoerosta ja vapaaehtoista varauksista ei ole luettu omiin pääomiin, jos

osakkeiden hankinta on tapahtunut ennen vuotta 1998. Hankintahetken oman pääoman määrän ylittävä osuus hankintamenosta on esitetty konsernitaseessa konsernilikearvona siltä osin kuin sitä ei ole voitu kohdistaa muiden tase-erien lisäykseksi. Ennen vuotta 1998 kirjattu konsernilikearvo poistetaan vuotuisin tasapoistoin enintään 10 vuodessa ja vuodesta 1998 lähtien enintään 5 vuodessa.

Pankkiryhmään kuuluvien yhteisöjen omistamat OKOn osakkeet on eliminoitu hankintamenonelimästä poiketen osakkeiden nimellisarvon osalta OKOn osakepääomaa vastaan ja nimellisarvon ylittävältä tai alittavalta osalta OKOn edellisten tilikausien tulosta vastaan.

Pankkiryhmän sisäiset liiketapahtumat, sisäiset katteet, sisäinen voitonjako, luovutusvoitot ja -tappiot OKOn osakkeista sekä keskinäiset saamiset ja velat on eliminoitu. Arvonkorotus, joka on purettu pankkiryhmään kuuluvan yhteisön kirjanpidossa tämän luovutettua arvonkorotuksen kohteena olevan omaisuuden toiselle pankkiryhmään kuuluvalla yhteisöllä, on palautettu OP-ryhmän tilinpäätöksessä siltä osin kuin arvonkorotuksen edellytykset ovat edelleen voimassa.

Erillistilinpäätöksissä esitetty kertynyt poistoero ja vapaaehtoiset varaukset sekä niiden muutokset on jaettu taseessa omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan sekä tuloslaskelmassa tilikauden tulokseen ja laskennallisen verovelan muutokseen. Osuuspankkien Keskinäisen Vakuutusyhtiön vakuutusteknisistä varauksista tasoitusmäärä ja varaus tuntemattomiin vahinkoihin on käsitelty ryhmän tilinpäätöksessä vapaaehtoisten varaus-ten tavoin.

Vähemmistön osuus tuloksesta ja omasta pääomasta on erotettu ja esitetty omana eränään tuloslaskelmassa ja taseessa. Vähemmistön osuutta määriteltäessä ovat OPK:n jäsenosuuspankit ja OKO muodostaneet laskentateknisen emoyhtiön.

Pankkiryhmän tilinpäätökseen yhdistelty kiinteistö-yhtiö on voinut jättää suunnitelman mukaiset poistot kirjaamatta erillistilinpäätöksessään. OP-ryhmän tilinpäätöksessä näiden yhtiöiden poistot on oikaistu pankkiryhmässä noudatettavien periaatteiden mukaisiksi.

ULKOMAAN RAHAN MÄÄRÄISET ERÄT

Ulkomaan rahan määräiset erät on muutettu kotimaan rahaksi käyttäen valuuttojen tilinpäätöspäivän keski-kursseja. Arvostuksessa syntyneet kurssierot sisältyvät tuloslaskelmassa valuuttatoiminnan nettotuottoihin.

SAAMISET JA VELAT

Saamiset ja velat on merkitty taseeseen arvoon, joka niistä on hankintahetkellä maksettu tai saatu. Saamisen hankintamenon ja nimellisarvon välinen erotus on jakso-tettu korkotuottoihin ja saamisen hankintamenon lisäykseksi tai vähennykseksi saamisen juoksuaikana. Velasta saadun määrän ja nimellisarvon erotus on jakso-tettu korkokuluihin ja velan hankintamenon lisäykseksi tai vähennykseksi velan juoksuaikana.

VAIHTUVIIN VASTAAVIIN KUULUVAT ARVOPAPERIT

Vaihtuviin vastaaviin kuuluvina arvopapereina on käsi-telty saamistodistuksia sekä osakkeita ja osuuksia, joilla käydään kauppaa sekä arvopapereita, jotka on hankittu rahoitusylijäämien sijoittamiseksi ja jotka on tarkoitus pitää omistuksessa toistaiseksi sekä pitkäaikaiset osake-sijoitukset. Vaihtuviin vastaaviin kuuluvia saamistodis-tuksia sisältyy taseen eriin "Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset" ja "Saamistodistukset".

Aktiivisen kaupankäynnin kohteena olevat arvo-paperit arvostetaan todennäköiseen luovutushintaan ja kaikki arvostuksesta johtuvat positiiviset ja negatiiviset arvonmuutokset on kirjattu. Muut vaihtuviin vastaaviin kuuluvat arvopaperit on arvostettu hankintameneon tai sitä alempaan tilinpäätöspäivän todennäköiseen luovu-tushintaan.

Saamistodistusten todennäköisenä luovutushintana on pidetty siitä saatavan pääoma- ja korkovirran mark-kinakorolla diskontattua nykyarvoa riskipreemiolla lisättyä. Julkisesti noteerattujen osakkeiden toden-näköisenä luovutushintana on pidetty vuoden viimeistä kaupantekokurssia.

Vaihtuviin vastaaviin merkittyjen arvopapereiden luovutusvoitot ja -tappiot sekä näihin arvopapereihin kohdistuneet arvonalentumiset ja niiden peruutukset on kirjattu arvopaperikaupan nettotuottoihin. Muiden kuin

kaupankäynnin kohteena olevien saamistodistusten hankintamenon ja nimellisarvon erotus on jaksotettu korkotuottoihin.

PYSYVIIN VASTAAVIIN KUULUVAT ARVOPAPERIT

Pysyviin vastaaviin kuuluvina arvopapereina on käsitelty saamistodistuksia, jotka on tarkoitettu pidettäväksi eräpäivään saakka, tytär- ja omistusyhteisyritysten osakkeita ja osuuksia, muita pitkäaikaiseen omistukseen hankittuja osakkeita sekä muita osakkeita ja osuuksia, joiden omistus on tarpeellinen pankkiryhmään kuuluvien yhteisöjen tarvitsemien palvelujen hankkimiseksi. Pysyviin vastaaviin kuuluvia saamistodistuksia sisältyy taseen eriin ”Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset” ja ”Saamistodistukset”.

Pysyviin vastaaviin kuuluvat arvopaperit on esitetty hankintamenon määräisinä. Jos tällaisen arvopaperin todennäköinen luovutushinta oli tilikauden päättyessä hankintamenoa pysyvästi alempi, on erotus kirjattu tuloslaskelman erään ”Pysyviin vastaaviin kuuluvien arvopapereiden arvonalentumiset”. Mahdolliset arvonalentumisten peruutukset on kirjattu saman tuloslaskelmaerän oikaisuksi. Saamistodistuksen hankintahinnan ja nimellisarvon erotus on jaksotettu korkotuottoihin.

ARVOPAPERIDEN OSTO- JA MYYNTISOPIMUKSET

Molempia osapuolia velvoittavin takaisinmyyntiehdoin ostettujen arvopapereiden ostohinta on merkitty taseeseen saamiseksi vastapuolen mukaan määräytyvään taseerään. Ostohinnan ja takaisinmyyntihinnan välinen erotus on jaksotettu korkotuotoksi sopimuksen voimassaoloajalle.

Molempia osapuolia velvoittavin takaisinostoehdoin myytyjen arvopapereiden myyntihinta on kirjattu velaksi vastapuolen mukaan määräytyvään taseerään. Myyntihinnan ja takaisinostohinnan erotus on jaksotettu korkokuluksi sopimuksen voimassaoloajalle. Takaisinostovelvollisuuksin mydyt ja vastaavat marginaalivakuudeksi annetut arvopaperit on sisällytetty alkuperäiseen taseerään sopimuksesta huolimatta.

AINEELLISET JA AINEETTOMAT HYÖDYKKEET JA SUUNNITELMAN MUKAISET POISTOT

Aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden tasearvona on suunnitelman mukaisilla poistoilla ja mahdollisilla lisäpoistoilla vähennetty hankintameno. Tehtyjen ja suunnitelman mukaisien poistojen kertynyt erotus sisältyy OP-ryhmään kuuluvien yhteisöjen erillistilinpäätöksissä taseen tilinpäätössiirtojen kertymän erään ”Poistoero”. Mikäli kiinteistön tai kiinteistöyhteisön osakkeiden todennäköinen luovutushinta on pysyvästi kirjanpitoarvoa alempi, on erotus kirjattu kuluksi tuloslaskelman erään ”Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä”. Mahdolliset arvonalentumisten peruutukset on kirjattu saman tuloslaskelmaerän oikaisuksi.

Rakennusten ja muiden kuluviene aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden hankintameno poistetaan vaikutusaikanaan hyödykkeen taloudellisen pitoajan perusteella ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaan tasapoistoin. Pankkiryhmän poistoperiaatteiden mukaisesti rakennusten hankintameno poistetaan käyttötarkoituksen ja rakennusmateriaalin mukaan pääsääntöisesti 30–40 vuodessa, koneet ja kalusto, atk-laitteistot, tietokoneohjelmat sekä autot poistetaan 3–6 vuodessa ja muut aineelliset ja aineettomat hyödykkeet 5–10 vuodessa. Leasingkohteet poistetaan annuiteettimenetelmän mukaisesti. Käytettynä hankituille aineellisille hyödykkeille voidaan määritellä yksilöllinen poistoaika. Kulumattomista aineellisista hyödykkeistä ja arvonorotuksista ei tehdä poistoja.

KIINTEISTÖJEN JA KIINTEISTÖYHTEISÖJEN OSAKKEIDEN JA OSUUKSIEN ARVOSTUSPERIAATTEET JA -MENETELMÄT

Kiinteistöyhteisöjen osakkeet sekä maa-, metsä- ja vesialueet on merkitty taseeseen hankintahintaan tai, mikäli niiden todennäköinen luovutushinta on pysyvästi hankintamenoa alempi, todennäköiseen luovutushintaan. Rakennukset on merkitty taseeseen suunnitelman mukaisilla poistoilla oikaistua hankintahintaan tai, mikäli niiden todennäköinen luovutushinta on pysyvästi oikaistua hankintamenoa alhaisempi, todennäköiseen luovutushintaan.

Omassa käytössä olevien kiinteistöjen ja kiinteistöyhteisöjen osakkeiden tasearvoa määritettäessä on otettu lähtökohdaksi hyödykkeen arvo suhteessa varsinaisen liiketoiminnan tulo-odotuksiin. Omassa käytössä oleviksi kiinteistöiksi luetaan kiinteistöt, jotka ovat pankkiryhmään kuuluvan yhteisön omassa käytössä konttori-, varasto- tai muuna tilana taikka sen henkilökunnan käytössä, sekä kiinteistöyhteisöjen osakkeet, jotka oikeuttavat tällaisten tilojen hallintaan.

Muussa kuin omassa käytössä olevat liike-, toimisto- ja teollisuuskiinteistöt on arvioitu pääasiassa tuottoarvomenetelmällä. Vuoden 2003 tilinpäätöksessä kiinteistökohtaisena vähimmäistuottovaatimuksena on pidetty 5,5 prosenttia. Maa-, vesi- ja metsäalueet sekä asunnot ja asuinkiinteistöt on arvioitu pääasiassa kauppa-arvomenetelmällä.

Kiinteistöjen ja kiinteistöyhteisöjen osakkeiden arvonalentumiset on kirjattu kuluksi tuloslaskelman erään "Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä". Arvonalentumisten kirjaamisessa on sovellettu arvonalentumisten pysyvyyttä ja olennaisuutta koskevia kriteerejä.

ARVONKOROTUSTEN PERIAATTEET JA NIIDEN KOHTEIDEN ARVONMÄÄRITYSMENETELMÄT

Arvonkorotuksia voidaan tehdä maa-alueisiin ja kiinteistöyhtiöiden osakkeisiin ja osuuksiin sekä poikkeuksellisesti myös pysyviin vastaaviin kuuluviin osakkeisiin ja osuuksiin, joiden arvo on pysyvästi ja olennaisesti alkuperäistä hankintamenoa suurempi. Arvonkorotusten kohteena olevat maa-alueet ja kiinteistöyhteisöjen osakkeet arvioidetaan kiinteistönvälittäjällä.

JOHDANNAISSOPIMUKSET

Saamisen ja pysyviin vastaaviin kuuluvien saamistodistusten sekä velkojen suojaamiseksi tehdyistä koronvaihtosopimuksista saatujen ja maksettujen korkojen erotukset on kirjattu korkotuottoihin tai -kuluihin. Tilinpäätöksessä näiden koronvaihtosopimusten siirtyvät korot on merkitty siirtosaamisiin ja siirtovelkoihin. Muista koronvaihtosopimuksista saatujen ja maksettujen korkojen erotus on merkitty arvopaperikaupan nettotuottoihin ja niitä vastaavat siirtyvät korot muihin varoihin ja muihin velkoihin.

Suojaavien johdannaissopimusten arvostustulos on kirjattu tuloslaskelmassa samaan ryhmään kuin suojavaan tase-erän vastakkaismerkkinen arvonnmuutos. Muussa kuin suojaamistarkoituksessa tehtyjen korko-, valuutta- ja osakejohdannaisten tuotot, kulut ja arvonnmuutokset on kirjattu tuloslaskelman erään "Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot". Muussa kuin suojaamistarkoituksessa tehdyistä johdannaissopimuksista taseeseen merkityt erät on kirjattu muihin varoihin tai muihin velkoihin.

Optioista maksetut preemiot on arvostettu hankintamenuun tai sitä alempana todennäköiseen luovutusarvoon. Tuotot tai kulut on kirjattu arvopaperikaupan nettotuottoihin. Ulkomaan rahan määräraisten johdannaissopimusten eurovasta-arvon muutos on kuitenkin kirjattu valuuttatoiminnan nettotuottoihin.

JÄRJESTÄMÄTTÖMÄT SAAMISET

Saamisen koko pääoma on merkitty järjestämättömäksi, kun sen korko, pääoma tai sen osa on ollut erääntyneenä ja maksamattomana 90 päivää. Saamiset konkurssiin asetetuilta yrityksiltä on merkitty järjestämättömiksi viimeistään konkurssiin asettamispäivänä. Annettuun takaukseen perustuva saaminen on merkitty järjestämättömäksi, kun takaukseen perustuva maksu on suoritettu. Järjestämättömistä saamisista jaksotetut suoriteperusteiset korot on peruutettu, kun saaminen on merkitty järjestämättömäksi.

LUOTTO- JA TAKAUSTAPPIOT

Luotto- ja takaustappioiksi on kirjattu saamisten ja takausvastuiden lopullisiksi todetut menetykset ja todennäköiset arvonalentumiset sekä asiakkaan rahoittamisesta saamisen sijaan hankitun omaisuuden arvonalentumiset ja luovutustappiot. Arvonalentumiset on kirjattu kohdistettuina luottotappiovarauksina, kun on käynyt ilmeiseksi, ettei saamisesta saada suoritusta, tai siltä osin kuin vakuuksista ei odoteta saatavan saamista vastaavaa suoritusta.

Luottotappiota kirjattaessa saamisen vakuutena oleva omaisuus on arvostettu määrään, joka omaisuudesta sitä luovutettaessa odotetaan saatavan.

Luottotappioiden vähennyksiksi on merkitty perityksi saadut, aikaisempina vuosina luottotappioihin sisällytetyt erät, saadut vakuutuskorvaukset, asiakkaan rahoittamisesta saamisen sijaan hankitun omaisuuden luovutusvoitot ja kohdistettujen luottotappiovarausten peruutukset.

PAKOLLISET VARAUKSET

Pakollisena varauksena on kirjattu varaus sellaisia laadultaan yksilöitävissä olevia vastaisia menoja ja menetyksiä varten, joiden syntyminen on todennäköistä tai varmaa, mutta joiden määrä ja toteutumisaikajankohta on vielä epävarma. Kohdistettuja luottotappiovarauksia tai muita vastaavia yksilöityjen tase-erien arvostukseen liittyviä eriä ei kirjata pakollisiin varauksiin, vaan sen tase-erien vähennykseksi, johon kyseinen luotto tai muu omaisuuserä on kirjattu.

VEROT

Yksittäisen pankkiryhmään kuuluvan yhteisön erillis-tilinpäätöksessä tuloverot on laskettu ja kirjattu verotettavaan tuloon pohjautuvan verolaskelman perusteella. Laskennallisia verovelkoja ja -saamisia ei ole merkitty taseeseen. Liitetiedossa 36 on esitetty laskennalliset verovelat ja -saamiset.

PANKKIRYHMÄN RAKENTEESTA SEKÄ TULOSLASKELMAN JA TASEEN ESITTÄMISTAVASSA TAPAHTUNEIDEN MUUTOSTEN VAIKUTUS VUOSIEN 2003 JA 2002 TILINPÄÄTÖSTEN VERTAILUKELPOISUUTEEN

Pankkiryhmän rakenteessa ei vuoden 2003 aikana tapahtunut muutoksia, jotka vaikuttaisivat vuosien 2003 ja 2002 tilinpäätösten vertailukelpoisuuteen.

Vaadittaessa maksettavien talletusten määritelmää muutettiin tilikaudella siten, että nostorajoituksen omaavat käyttötilit ja säästötilit on siirretty muiden talletusten ryhmästä vaadittaessa maksettavien talletusten ryhmään. Siirron vaikutuksesta vaadittaessa maksettavien talletusten määrä kasvoi noin 7,5 miljardia euroa. Ryhmän vuoden 2002 vertailutietoja ei ole muutettu.

OP - RYHMÄN TULOSLASKELMA

Milj. €	1.1.–31.12.2003			1.1.–31.12.2002		
Korkotuotot	1 231			1 397		
Korkokulut	433			540		
Rahoituskate	798			857		
Tuotot oman pääoman ehtoista sijoituksista	14			30		
Palkkiotuotot	312			292		
Palkkiokulut	38			47		
Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot						
Arvopaperikaupan nettotuotot	3			-21		
Valuuttatoiminnan nettotuotot	8 11			8 -13		
Liiketoiminnan muut tuotot	159			150		
Hallintokulut						
Henkilöstökulut						
Palkat ja palkkiot	299			285		
Henkilösivukulut						
Eläkekulut	54			47		
Muut henkilösivukulut	21 75 374			21 69 354		
Muut hallintokulut	192 566			201 555		
Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä	70			74		
Liiketoiminnan muut kulut	130			129		
Luotto- ja takaustappiot	9			13		
Pysyviin vastaaviin kuuluvien arvopapereiden arvonalentumiset	4			1		
Osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltyjen yritysten voitosta tai tappiosta	39			-38		
Liikevoitto	515			459		
Satunnaiset erät	-			-		
Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja	515			459		
Tuloverot						
Tilikauden verot	86			76		
Aikaisempien tilikausien verot	3			0		
Laskennallisen verovelan muutos	53 141			41 117		
Vähemmistön osuus tilikauden voitosta tai tappiosta	1			1		
Tilikauden voitto	373			342		

OP - RYHMÄN TASE

VASTAAVAA	31.12.2003		31.12.2002	
Milj. €				
Käteiset varat		1 060		233
Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset				
Valtion velkasitoumukset		57		128
Muut	2 230	2 287	2 431	2 560
Saamiset luottolaitoksilta				
Vaadittaessa maksettavat		16		18
Muut	470	486	332	350
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä		27 206		24 319
Leasingkohteet		291		256
Saamistodistukset				
Julkisyhteisöiltä		88		180
Muilta	1 421	1 509	1 463	1 643
Osakkeet ja osuudet		195		192
Osakkeet ja osuudet omistusyhteisyrytyksissä		44		14
Osakkeet ja osuudet samaan konserniin kuuluvissa yrityksissä		130		94
Aineettomat hyödykkeet				
Konserniliikearvo		0		0
Muut pitkävaikutteiset menot		82	82	78
Aineelliset hyödykkeet				
Kiinteistöt sekä kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet	1 023		1 108	
Muut aineelliset hyödykkeet	71	1 094	73	1 181
Muut varat		437		480
Siirtosaamiset ja maksetut ennakot		180		224
		35 002		31 625

O P - R Y H M Ä N T A S E

VASTATTAVAA	31.12.2003			31.12.2002		
Milj. €						
Vieras pääoma						
Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille						
Keskuspankeille		1 330			732	
Luottolaitoksille						
Vaadittaessa maksettavat	18			7		
Muut	218	236	1 566	210	217	949
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille						
Talletukset						
Vaadittaessa maksettavat	17 530			9 374		
Muut	3 713	21 243		10 558	19 932	
Muut velat		2 032	23 275		1 443	21 375
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat						
Joukkovelkakirjalainat		1 503			1 170	
Muut		3 506	5 009		3 366	4 536
Muut velat			665			711
Siirtovelat ja saadut ennakot			269			218
Pakolliset varaukset						
Muut pakolliset varaukset		6	6		6	6
Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla			514			576
Laskennalliset verovelat			257			205
Vähemmistön osuus pääomasta			4			4
			31 566			28 580
Oma pääoma						
Osake- ja osuuspääoma			774			721
Ylikurssirahasto			12			6
Arvonkorotusrahasto			45			45
Muut sidotut rahastot						
Vararahasto		710			690	
Muut rahastot		7	717		7	697
Vapaat rahastot						
Muut rahastot		728	728		661	661
Edellisten tilikausien voitto			787			573
Tilikauden voitto			373			342
			3 436			3 045
			35 002			31 625
Taseen ulkopuoliset sitoumukset						
Asiakkaan puolesta kolmannen hyväksi annetut sitoumukset						
Takaukset ja pantit		1 459			1 453	
Muut		-	1 459		-	1 453
Asiakkaan hyväksi annetut peruuttamattomat sitoumukset						
Arvopapereiden takaisinostositoumukset		-			-	
Muut		4 035	4 035		3 320	3 320
			5 494			4 772

RYHMÄAIKASARJAT

Milj. €

TULOSLASKELMAT	1999	2000	2001	2002	2003
Rahoituskate	678	801	875	857	798
Muut tuotot	464	681	481	459	496
Muut kulut	598	629	674	731	734
Poistot ja arvonalentumiset	76	91	76	74	70
Luotto- ja takaustappiot	26	5	12	13	9
Pysyviin vastaaviin kuuluvien arvopapereiden arvonalentumiset		99	88	1	4
Osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltyjen yritysten tuloksesta	7	7	-2	-38	39
Liikevoitto	450	664	504	459	515
Satunnaiset erät	-	-	-	-	-
Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja	450	664	504	459	515
Verot	64	159	138	117	141
Vähemmistöosuus	1	2	1	1	1
Tilikauden voitto	385	504	365	342	373

TASEET

Vastaavaa

Saamiset luottolaitoksilta	593	803	366	350	486
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	18 309	20 260	21 946	24 319	27 206
Saamistodistukset	3 804	3 021	5 146	4 202	3 796
Osakkeet ja osuudet	249	461	332	300	370
Aineettomat ja aineelliset hyödykkeet	1 545	1 374	1 301	1 259	1 177
Muut erät	1 524	1 166	940	1 194	1 968
Yhteensä	26 024	27 086	30 031	31 625	35 002

Vastattavaa

Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille	1 089	1 164	1 774	949	1 566
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	17 978	18 312	20 120	21 375	23 275
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	3 652	3 629	3 727	4 536	5 009
Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	743	670	696	576	514
Muut erät	721	860	853	935	941
Laskennalliset verovelat	98	132	163	205	257
Vähemmistön osuus pääomasta	4	5	4	4	4
Oma pääoma	1 739	2 314	2 694	3 045	3 436
Yhteensä	26 024	27 086	30 031	31 625	35 002

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

(LUVUT MILJOONINA EUROINA)

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

1) Korkotuottojen ja korkokulujen erittely tase-erittäin

	2003	2002
Korkotuotot		
Saamisista luottolaitoksilta	26	27
Saamisista yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	1 066	1 176
Saamistodistuksista	141	188
Muut korkotuotot	-12	-6
Leasingkate	10	11
Yhteensä	1 231	1 397

Korkokulut

Veloista luottolaitoksille ja keskuspankeille	30	38
Veloista yleisölle ja julkisyhteisöille	242	320
Yleiseen liikkeeseen lasketuista velkakirjoista	137	150
Veloista, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	24	32
Muut korkokulut	1	-1
Yhteensä	433	540

2) Arvopaperikaupan nettotuotot eriteltyinä

	2003	2002
Saamistodistusten kaupan nettotuotot	-10	-15
Osakkeiden ja osuuksien kaupan nettotuotot	13	-6
Yhteensä	3	-21

3) Tilikauden aikana ostettujen ja myytyjen vaihtuviin vastaaviin luettujen arvopapereiden yhteenlasketut arvot

	2003	2002
Saamistodistukset		
Ostetut arvopaperit	21 970	20 806
Myydyt arvopaperit	16 885	16 080
Osakkeet		
Ostetut arvopaperit	1 673	1 939
Myydyt arvopaperit	1 656	1 975

4) Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut eriteltyinä

	2003	2002
Liiketoiminnan muut tuotot		
Vuokra- ja osinkotuotot kiinteistöistä ja kiinteistöyhteisöistä	84	87
Kiinteistöjen ja kiinteistöyhteisöjen osakkeiden ja osuuksien luovutusvoitot	21	8
Muut tuotot	54	54
Yhteensä	159	150

Liiketoiminnan muut kulut

Vuokrakulut	22	22
Kulut kiinteistöistä ja kiinteistöyhteisöistä	84	82
Kiinteistöjen ja kiinteistöyhteisöjen osakkeiden ja osuuksien luovutustappiot	2	3
Muut kulut	23	22
Yhteensä	130	129

5) Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä

	2003	2002
Suunnitelman mukaiset poistot	64	61
Arvonalentumiset	7	13
Arvonalentumisten palautukset	-1	0
Yhteensä	70	74

6) Luotto- ja takaustappiot sekä pysyviin vastaaviin kuuluvien arvopapereiden arvonalentumiset

	2003	2002
Saamisista luottolaitoksilta	0	0
Saamisista yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	33	40
Leasingkohteista	-	-
Takauksista ja muista taseen ulkopuolisista eristä	0	2
Muista	2	3
Bruttomääräiset luotto- ja takaustappiot	36	46
Luotto- ja takaustappioiden vähennyserät	27	33
Tuloslaskelman luotto- ja takaustappiot	9	13

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Luotto- ja takaustappioiden yhteismäärä eriteltynä:

	2003	2002
Tilikauden aikana toteutuneet luottotappiot yhteensä	56	52
Tilikauden aikana toteutuneet luottotappiot, joista on aikaisemmin tehty kohdistettu luottotappiovaraus	-44	-38
Palautukset aikaisempina vuosina toteutuneista luottotappioista	-9	-12
Tilikauden aikana tehdyt kohdistetut luottotappiovaraukset	19	30
Kohdistettujen luottotappiovarausten peruutukset tilikauden aikana	-13	-19
Tilinpäätökseen kirjatut luotto- ja takaustappiot	9	13

Pysyviin vastaaviin kuuluvien arvopapereiden arvonalentumiset:

Bruttomääräiset arvonalentumiset	5	2
Arvonalentumisten peruutukset	1	0
Yhteensä	4	1

7) Satunnaiset tuotot ja kulut tilikauden aikana

OP-ryhmään kuuluvien yhteisöjen erillistilinpäätöksiin merkityt satunnaiset tuotot ja kulut on siirretty OP-ryhmän tuloslaskelmassa liiketoiminnan muihin tuottoihin ja kuluihin, siltä osin kun ne eivät ole täyttäneet satunnaisen tuoton ja kulun määritelmään sisältyvää olennaisuuden kriteeriä OP-ryhmätasolla. Vuosien 2003 ja 2002 tuloslaskelmissa kaikki erillisyyhtiöiden satunnaisiin eriin kirjaamat tuotot ja kulut on siirretty liiketoiminnan tuottoihin ja kuluihin.

8) Pakollisten varausten muutokset tilikauden aikana

	2003	2002
Eläkevaraukset	0	0
Verovaraukset	-	-
Muut	0	2
Yhteensä	0	2

9) Erittely yhdistellyistä eristä

OP-ryhmän tuloslaskelman erät on esitetty Rahoitustarkastuksen määräämän kaavan mukaisesti. Satunnaisten erien käsittely on kuvattu liitetiedossa 7.

10) Tuotot toimialoittain ja markkina-alueittain

Tuotoilla tarkoitetaan tuloslaskelman erien rahoituskate, tuotot oman pääoman ehtoisista sijoituksista, palkkiotuotot, arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot sekä liiketoiminnan muut tuotot yhteenlaskettua määrää. Tuotot on esitetty eliminoimattomina.

	Tuotot toimialoittain		Keskimääräinen henkilömäärä	
	2003	2002	2003	2002
Pankkitoiminta	1 285	1 267	7 691	7 687
Kiinnitysluottopankkitoiminta	1	1	4	4
Rahoitusyhtiötoiminta	31	30	147	145
Sijoituspalveluyritystoiminta	26	23	125	125
Sijoitusrahastotoiminta	28	26	29	29
Kiinteistöjen omistus ja hallinta	11	10	16	15
Muu	403	357	1 222	1 160
Yhteensä	1 785	1 714	9 234	9 165

	Tuotot markkina-alueittain		Keskimääräinen henkilömäärä	
	2003	2002	2003	2002
Suomi	1 785	1 714	9 233	9 159
Ruotsi	0	1	1	6
Yhteensä	1 785	1 714	9 234	9 165

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT

11) Keskuspankkirahoituksen oikeuttavien saamistodistusten erittely

	2003	2002
Valtion velkasitoumukset	57	128
Valtion joukkovelkakirjalainat	547	714
Pankkien sijoitustodistukset	1 471	1 509
Muut	212	209
Yhteensä	2 287	2 560

12) Saamiset keskuspankeilta

Taseen erään ”Saamiset luottolaitoksilta” ei sisällynyt vuoden lopussa saamia keskuspankeilta.

13) Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä sektoreittain ja niihin kohdistetut luottotappiovaraukset

	2003	2002
Yritykset	7 703	7 227
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	15	26
Julkisyhteisöt	364	171
Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	221	185
Kotitaloudet	18 813	16 564
Ulkomaat	89	145
Yhteensä	27 206	24 319

Kohdistetut luottotappiovaraukset tilikauden alussa	189	212
Tilikauden aikana tehdyt uudet varaukset (+)	19	27
Tilikauden aikana peruutetut varaukset (-)	-13	-19
Tilikauden aikana toteutuneet luottotappiot, joista on aikaisemmin tehty kohdistettu luottotappiovaraus (-)	-41	-31
Kohdistetut luottotappiovaraukset tilikauden lopussa	155	189

14) Järjestämättömät ja muut nollakorkoiset saamiset

	2003	2002
Järjestämättömät saamiset	162	166
Muut nollakorkoiset saamiset	6	8
Yhteensä	168	174

15) Maksamatta jääneen saamisen vakuutena olleen sekä asiakkaan liiketoiminnan tervehdyttämiseksi hankitun omaisuuden kirjanpitoarvo

	2003	2002
Vakuutena ollut omaisuus		
Kiinteistöt ja kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet	41	54
Muut osakkeet ja osuudet	3	2
Muu omaisuus	-	-
Yhteensä	44	57
Liiketoiminnan tervehdyttämiseksi hankitut osakkeet ja osuudet	2	10

16) Saamiset, joilla on huomattava etuoikeus kuin velallisen muilla veloilla

	2003	2002
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	23	12
Saamistodistukset	165	159
Yhteensä	188	171

17) Leasingkohteet eriteltyinä

	2003	2002
Ennakkomaksut	16	35
Koneet ja kalusto	250	205
Kiinteä omaisuus ja rakennukset	24	16
Muu omaisuus	0	0
Yhteensä	291	256

18) Saamistodistukset

Julkisesti noteeratut ja noteeraamattomat saamistodistukset ja keskuspankkirahoituksen oikeuttavat saamistodistukset vuoden lopussa

	Julkisesti noteeratut	Muut
Vaihtuviin vastaaviin kuuluvat	1 421	1 751
Pysyviin vastaaviin kuuluvat	307	317
Yhteensä	1 728	2 068

Vaihtuviin vastaaviin kuuluvien saamistodistusten todennäköisen luovutushinnan ja sitä alemman kirjanpitoarvon erotusten yhteenlaskettu määrä tilikauden lopussa

	2003	2002
Luvut on ilmoitettu eliminoimattomina		
Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset	3	11
Saamistodistukset	9	8
Yhteensä	12	19

Pysyviin vastaaviin kuuluvien saamistodistusten, keskuspankkirahoitukseen oikeuttavien saamistodistusten ja muiden saamisten nimellisarvon ja kirjanpitoarvon erotus vuoden lopussa

Luvut on ilmoitettu eliminoimattomina	2003	2002
Nimellisarvon ja sitä alemman kirjanpitoarvon erotus		
Saamistodistukset	4	3
Saamiset luottolaitoksilta	-	-
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	-	-
Yhteensä	4	3

Kirjanpitoarvon ja sitä alemman nimellisarvon erotus		
Saamistodistukset	12	6
Saamiset luottolaitoksilta	-	-
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	-	-
Yhteensä	12	6

Saamistodistukset vaadetyypeittäin tilikauden lopussa

Kirjanpitoarvo	2003	2002
Valtion velkasitoumukset	62	128
Kuntatodistukset	8	5
Yritystodistukset	40	31
Sijoitustodistukset	1 475	1 528
Vaihtovelkakirjalainat	2	3
Muut joukkovelkakirjalainat	2 012	2 409
Muut saamistodistukset	197	99
Yhteensä	3 796	4 202

19) Osakkeet ja osuudet

Taseen erään ”Osakkeet ja osuudet” merkittyjen arvopapereiden yhteenlaskettu kirjanpitoarvo jaoteltuna julkisesti noteerattuihin ja noteeraamattomiin arvopapereihin

	Julkisesti noteeratut	Muut
Vaihtuviin vastaaviin kuuluvat	136	35
Pysyviin vastaaviin kuuluvat	5	19
Yhteensä	141	54

Taseen erään ”Osakkeet ja osuudet” merkittyjen julkisesti noteerattujen osakkeiden ja osuuksien todennäköisen luovutushinnan ja sitä alhaisemman kirjanpitoarvon erotusten yhteenlaskettu määrä

	2003	2002
Vaihtuviin vastaaviin kuuluvat	32	6
Pysyviin vastaaviin kuuluvat	22	0
Yhteensä	54	6

OP-ryhmällä ei ollut arvopaperilainauksen kohteena olevia arvopapereita vuoden 2003 lopussa.

Taseen erät ”Osakkeet ja osuudet omistusyhteisytyksissä” ja ”Osakkeet ja osuudet samaan konserniin kuuluvissa yrityksissä” eriteltyinä:

	2003	2002
Osakkeet ja osuudet omistusyhteisytyksissä		
Luottolaitoksissa	0	0
Muissa	44	14
Yhteensä	44	14

Osakkeet ja osuudet samaan konserniin kuuluvissa yrityksissä ¹⁾

Luottolaitoksissa	0	0
Muissa	130	94
Yhteensä	130	94

¹⁾Sisältää pankkiryhmään kuuluvien erillisyyhteisöjen tytäryhtiöosakkeiden kirjanpitoarvon siltä osin kuin tytäryhtiöitä ei ole yhdistetty pankkiryhmän tilinpäätökseen sekä OP-Henkivakuutus Oy:n osakkeiden hankintamenon pääomaosuusyhdistelymenetelmän mukaisilla kirjauksilla oikaistuna.

20) Aineettomat hyödykkeet eriteltyinä

	2003	2002
Perustamismenot	0	0
Liikearvo	0	0
Muut pitkävaikutteiset menot	82	78
Yhteensä	82	78

21) Kiinteistöomistukset eriteltyinä

a) Taseen erään ”Aineelliset hyödykkeet” kirjatut maa- ja vesialueet ja rakennukset sekä kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet eriteltyinä vuoden lopussa:¹⁾

	Kirjanpitoarvo	Sitoutunut pääoma
Maa- ja vesialueet ja rakennukset		
Omassa käytössä olevat	151	151
Muut	212	212
Yhteensä	363	363

Kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet

Omassa käytössä olevat	222	265
Muut	438	550
Yhteensä	660	815

b) Muussa kuin omassa käytössä olevat kiinteistöt ja kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet eriteltyinä vuoden lopussa:¹⁾

Kiinteistölaji	Pinta-ala m ²	Sitoutunut pääoma	Nettotuotto, %	Vajaikäyttö- aste, %
Asunnot ja asuinkiinteistöt	162 663	82	7,1	9,3
Liike- ja toimistokiinteistöt	788 120	594	6,9	10,9
Teollisuuskiinteistöt	118 806	32	7,5	10,5
Maa-, vesi- ja metsäalueet (rakentamattomat)	10 281	46	-0,3	75,7
Keskeneräiset rakennukset	528	1	-2,6	100,0
Rahoitusleasingkiinteistöt	38 255	19	3,0	0,0
Muut kotimaiset kiinteistöt	6 649	7	-1,4	29,4
Ulkomaiset kiinteistöt	-	-	-	-
Kiinteistöt yhteensä	1 125 302	781	6,3	11,0

Sitoutunut pääoma on kirjanpidon poistamaton hankintameno lisättyinä osakkeisiin kohdistuvalla yhtiölainausuudella ja/tai omistusosuuden osoittamalla osuudella yhtiön lainoista. Nettotuotto on laskettu vähentämällä kokonaisvuokratuotoista kiinteistöön kohdistuvat hoitokulut tai asunto-osakeyhtiöissä ja keskinäisissä kiinteistöyhtiöissä maksetut vastikkeet. Nettotuotto prosentti on laskettu vuositasoisiksi muutetusta tilinpäätöshetken vuokratuotosten mukaisten kuukausitason tuottojen ja vuoden keskimääräisten kuukausitason hoitokulujen erotuksesta, joka on suhteutettu sitoutuneeseen pääomaan vuoden lopussa.

Vajaikäyttöaste on vapaiden tilojen suhde koko vuokrattavissa olevaan huoneistoalaan. Vapaat tilat ovat ne vuokrattavissa olevat tilat, joista ei tilinpäätöshetkellä saada vuokratuottoja sopimusten perusteella.

c) Muussa kuin omassa käytössä oleviin kiinteistöihin sitoutunut pääoma jaoteltuna tuotto prosenttien mukaan vuoden lopussa:¹⁾

Tuotto prosentti	Sitoutunut pääoma
negatiivinen	50
0 - 3	76
3 - 5	131
5 - 7	247
yli 7	277
Yhteensä	781

¹⁾ Pinta-aloja, sitoutunutta pääomaa, nettotuotto prosenttia ja vajaikäyttöastetta koskevat tiedot on ilmoitettu osuuspankkien osalta konsernitietoina.

22) Muut varat eriteltyinä

	2003	2002
Maksujenvälityssaamiset	18	97
Takaussaamiset	3	5
Johdannaisopimukset	139	169
Muut	277	209
Yhteensä	437	480

23) Siirtosaamiset ja maksetut ennakot eriteltyinä

	2003	2002
Korot	149	194
Muut	31	30
Yhteensä	180	224

24) Erittely yhdistellyistä taseen vastaavien eristä

OP-ryhmän taseen vastaavien erät on esitetty Rahoitustarkastuksen vahvistaman taseen kaavan mukaisesti.

25) Velkojen nimellisarvon ja kirjanpitoarvon erotus

Luvut ilmoitettu eliminoimattomina	2003	2002
Yhteensä	27	27
Nimellisarvon ja sitä alemman kirjanpitoarvon erotus		
Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille	0	-
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	-	-
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	25	24
Muut velat	-	-
Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	2	2
Yhteensä	27	27
Kirjanpitoarvon ja sitä alemman nimellisarvon erotus		
Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille	-	-
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	-	-
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	3	2
Muut velat	-	-
Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	0	0
Yhteensä	3	2

26) *Erittely liikkeeseenlasketuista velkakirjoista vaadetyypeittäin*

	2003	2002
Sijoitustodistukset	3 101	2 929
Joukkovelkakirjalainat	1 503	1 170
Muut	405	438
Yhteensä	5 009	4 536

27) *Muut velat eriteltyinä*

	2003	2002
Maksujenvälitysvelat	277	355
Johdannaissopimukset	175	200
Muut	214	155
Yhteensä	665	711

28) *Siirtovelat ja saadut ennakot eriteltyinä*

	2003	2002
Korot	154	107
Muut	115	111
Yhteensä	269	218

OP-ryhmään sisällytettävien yhtiöiden henkilökunnan käyttämättömistä OKOn työsuhdeoptioista aiheutuva sosiaaliturvamaksuvastuu on kirjattu siirtovelaksi.

29) *Pakolliset varaukset tilikauden lopussa*

	2003	2002
Eläkevaraukset	-	-
Verovaraukset	-	-
Muut	6	6
Yhteensä	6	6

31) *Oman pääoman erien lisäykset ja vähennykset tilikauden aikana*

	Kirjanpitoarvo tilikauden alussa	Lisäykset tilikauden aikana	Vähennykset tilikauden aikana	Kirjanpitoarvo tilikauden lopussa
Osuuspääoma	649	115	-66	698
Osakepääoma	68	6	-	74
Osakeanti	3	0	-2	2
Ylikurssirahasto	6	6	-	12
Arvonkorotusrahasto	45	-	0	45
Vararahasto	697	43	-23	717
Vapaat rahastot	661	68	-1	728
Edellisten tilikausien voitto	916	-	-129	787
Tilikauden voitto	-	373	-	373
Oma pääoma yhteensä	3 045	612	-221	3 436

OPK:n ja sen jäsenosuuspankkien hankkimien OKOn osakkeiden nimellisarvon ylittävä tai alittava hankintahinnanosuus kirjataan pankkiryhmän tilinpäätöksessä joko edellisten tilikausien voittovarojen vähennykseksi tai lisäykseksi.

32) Yhdistellyt taseen vastattavien erät

OP-ryhmän taseen vastattavien erät on esitetty Rahoitustarkastuksen vahvistaman taseen kaavan mukaisesti.

33) Saamisten ja velkojen maturiteettijakauma tase-erittäin vuoden lopussa

Jäljellä olevan juoksuajan mukaan	alle 3 kk	3–12 kk	1–5 v.	yli 5 v.
Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset	1 498	285	349	156
Saamiset luottolaitoksilta	453	26	7	0
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	1 763	2 893	10 935	11 615
Saamistodistukset	143	176	911	279
Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille	1 498	52	15	1
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	20 024	1 289	1 197	765
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	2 709	673	1 623	5

Saamisiin yleisöltä ja julkisyhteisöiltä ei sisälly vaadittaessa maksettavia saamia.

Muut kuin määräaikaiset talletukset on sisällytetty maturiteettiluokkaan ”alle 3 kuukautta”.

34) Koti- ja ulkomaanrahan määräiset omaisuus- ja velkaerät vuoden lopussa

	Kotimaan raha	Ulkomaan raha
Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset	2 287	-
Saamiset luottolaitoksilta	313	173
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	27 036	170
Saamistodistukset	1 262	246
Muu omaisuus	3 495	19
Yhteensä	34 394	608
Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille	1 457	109
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	23 092	183
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	4 736	274
Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	510	4
Muut velat	1 185	17
Yhteensä	30 979	587

35) Taloudellista kehitystä kuvaavat tunnusluvut

	1999	2000	2001	2002	2003
Liikevaihto, milj. euroa	1 583	2 086	2 022	1 915	1 793
Liikevoitto, milj. euroa	450	664	504	459	515
% liikevaihdosta	28,4	31,9	24,9	24,0	28,7
Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja, milj. euroa	450	664	504	459	515
% liikevaihdosta	28,4	31,9	24,9	24,0	28,7
Oman pääoman tuotto (ROE), %	26,7	24,9	14,6	11,9	11,5
Koko pääoman tuotto (ROA), %	1,7	1,9	1,3	1,1	1,1
Omavaraisuusaste, %	6,7	8,6	9,0	9,6	9,8
Kulujen suhde tuottoihin, %	59	49	55	61	62

Tunnuslukujen laskentakaavat

Liikevaihto	Korkotuotot, leasingtoiminnan tuotot, tuotot oman pääoman ehtoisista sijoituksista, palkkiotuotot, arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot sekä liiketoiminnan muut tuotot
Liikevoitto tai -tappio	Tuloslaskelman liikevoitto tai -tappio
Voitto tai tappio ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja	Tuloslaskelman erä ”Voitto (tappio) ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja”
Oman pääoman tuotto (ROE), %	$\frac{\text{Liikevoitto/-tappio} - \text{verot}^{*)}}{\text{Oma pääoma} + \text{vähemmistöosuus} + \text{vapaaehtoiset varaukset ja poistoero lykättyllä verovelalla vähennettynä (vuoden alun ja lopun keskiarvo)}} \times 100$
	^{*)} Satunnaisiin eriin kohdistuvaa osuutta ei ole otettu mukaan
Koko pääoman tuotto (ROA), %	$\frac{\text{Liikevoitto/-tappio} - \text{verot}^{*)}}{\text{Taseen loppusumma keskimäärin (vuoden alun ja lopun keskiarvo)}} \times 100$
	^{*)} Satunnaisiin eriin kohdistuvaa osuutta ei ole otettu mukaan
Omavaraisuusaste, %	$\frac{\text{Oma pääoma} + \text{vähemmistöosuus} + \text{vapaaehtoiset varaukset ja poistoero lykättyllä verovelalla vähennettynä}}{\text{Taseen loppusumma}} \times 100$
Kulujen suhde tuottoihin, %	$\frac{\text{Palkkiokulut} + \text{hallintokulut} + \text{poistot} + \text{liiketoiminnan muut kulut}}{\text{Rahotuskate} + \text{tuotot oman pääoman ehtoisista sijoituksista} + \text{palkkiotuotot} + \text{arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot} + \text{liiketoiminnan muut tuotot}} \times 100$

TULOVEROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

36) Tuloverot

Tuloverojen jakautuminen varsinaisesta toiminnasta ja satunnaisista eristä johtuviin veroihin:
OP-ryhmän tilinpäätökseen ei sisälly satunnaisia tuottoja tai kuluja.

Laskennalliset verovelat ja -saamiset:

OP-ryhmän taseessa oli laskennallisia verovelkoja 257 miljoonaa euroa, jotka perustuivat tilinpäätössiirtoihin. Muita laskennallisia verosaamisia ja verovelkoja ei ole merkitty taseeseen vuosina 2003 ja 2002.

Laskennalliset verosaamiset muodostuivat pääasiassa verotuksessa vahvistetuista tappioista. Muiden laskennallisten verosaamisten määrä oli vähäinen.

	2003	2002
Laskennalliset verosaamiset, joiden toteutuminen on todennäköistä	39	37

Arvonkorotusten vaikutus tuloverotukseen:

OP-ryhmän kiinteistöistä ja kiinteistöyhteisöjen osakkeista ja osuuksista on tehty arvonkorotuksia yhteensä 89 miljoonaa euroa. Jos arvonkorotuskohteet myytäisiin, arvonkorotus realisoituisi luovutusvoittona, josta aiheutuisi enimmillään 26 miljoonan euron tuloverojen kasvu.

VAKUUKSIA JA VASTUUSITOUKSIJA SEKÄ
JOHDANNAISSOPIMUKSIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

37) Omasta ja muiden puolesta vakuudeksi annettu omaisuus sekä
velat ja sitoumukset, joiden vakuudeksi ne on annettu

	2003	2002
Oman velan ja sitoumusten vakuudeksi annettu omaisuus		
Pantit	1 455	945
Kiinnitykset	-	-
Muut	15	14
Velat ja sitoumukset, joiden vakuudeksi omaisuuserät on annettu		
Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille	1 201	601
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	239	148
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	-	-
Muiden puolesta annetut vakuudet		
Pantit	1	1
Kiinnitykset	0	7

38) Eläkevastuut

OP-ryhmään kuuluvien yhteisöjen henkilökunnan lakisääteinen eläketurva on Opstock Oy:tä lukuun ottamatta järjestetty Osuuspankkien Eläkekassan kautta. Lisäeläketurva on Opstock Oy:tä, FD Finanssidata Oy:tä ja Keski-Suomen Tila- ja Kiinteistöpalvelu Oy:tä lukuun ottamatta järjestetty Osuuspankkien Eläkesäätiön kautta. Säätiöön ei ole otettu uusia edunsaajia 30.6.1991 jälkeen. Tukholman sivukonttorin henkilökunnan lakisääteinen eläketurva oli järjestetty Ruotsin säännösten mukaisesti.

OP-ryhmään kuuluvilla yhteisöillä ei ole eläkesitoumuksista johtuvia suoria vastuita. OP-ryhmän eläkevastuut on täysin katettu.

39) Leasingvastuut

Leasingmaksut vuonna 2004	3
Leasingmaksut vuoden 2004 jälkeen	14

40) Taseen ulkopuoliset sitoumukset eriteltyinä vuoden lopussa

	2003	2002
Takaukset	383	520
Takuuvastuut	987	884
Pantit ja kiinnitykset	0	7
Muut asiakkaan puolesta kolmannen hyväksi annetut sitoumukset	89	41
Käyttämättömät luottojärjestelyt	3 613	2 887
Annetut pantit	1	1
Muut asiakkaan hyväksi annetut peruuttamattomat sitoumukset	420	432
Annetut sitoumukset yhteensä	5 494	4 772

41) Johdannaisopimukset vuoden lopussa

Kohde-etuuksien arvot	2003	2002
Suojaamistarkoituksessa tehdyt sopimukset		
Korkojohdannaiset		
Termiinisopimukset	24	-
Optiosopimukset	-	-
Koronvaihtosopimukset	2 027	521
Valuuttajohdannaiset		
Termiinisopimukset	7	4
Optiosopimukset	-	-
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset	100	-
Osakejohdannaiset		
Termiinisopimukset	-	-
Optiosopimukset		
Ostetut	45	7
Asetetut	-	-
Muut johdannaiset		
Termiinisopimukset	-	-
Optiosopimukset	-	-
Luottojohdannaiset	31	-
Equity swapit	-	-
Yhteensä	2 234	532

Muussa kuin suojaamistarkoituksessa tehdyt sopimukset

Korkojohdannaiset		
Termiinisopimukset	1 009	3 157
Optiosopimukset		
Ostetut	50	20
Asetetut	50	20
Koronvaihtosopimukset	8 127	15 021
Valuuttajohdannaiset		
Termiinisopimukset	956	600
Optiosopimukset		
Ostetut	26	-
Asetetut	26	-
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset	-	-
Osakejohdannaiset		
Termiinisopimukset	1	-
Optiosopimukset	-	-
Muut johdannaiset	-	-
Yhteensä	10 245	18 818
Sopimusten luottovasta-arvot		
Korkojohdannaiset sopimukset	78	88
Valuuttajohdannaiset sopimukset	65	36
Muut johdannaiset sopimukset	9	1
Yhteensä	152	125

42) Omaisuuden myymisestä ja ostamisesta asiakkaan lukuun syntyneet myyntisaamiset ja ostovelat

	2003	2002
Myyntisaamiset	12	45
Ostovelat	15	60

43) Muut vastuusitoumukset ja vastuut

OP-ryhmän sitoumukset pääomasijoitusrahastoihin olivat vuoden lopussa 49,1 miljoonaa euroa. Nämä sitoumukset sisältyvät liitetiedon 40 sitoumuksiin.

OP-ryhmään yhdisteltävillä yhtiöillä on niiden normaalista liiketoiminnasta aiheutuneita merkitykseltään vähäisiä vastuusitoumuksia, jotka eivät sisälly liitetiedon 40 sitoumuksiin.

HENKILÖSTÖÄ SEKÄ TOIMI- JA VALVONTAELINTEN JÄSENIÄ KOSKEVAT LIITETIEDOT

44) Henkilöstö sekä toimi- ja valvontaelinten jäsenet

Henkilöstö keskimäärin 2003

	Tilikauden aikana	Muutos edellisestä vuodesta
Kokoaikainen henkilöstö	8 833	146
Osa-aikainen henkilöstö	401	-77
Henkilöstö yhteensä	9 234	69

OP-ryhmään kuuluvien yritysten hallinto- ja valvontaelimilleen maksamat palkat ja palkkiot sosiaalikuluneen

	2003	2002
Hallintoneuvoston jäsenet ja varajäsenet	1	2
Hallituksen jäsenet ja varajäsenet sekä toimitusjohtaja	30	29
Yhteensä	32	31

Luottolaitoksen taloudellisesta tuloksesta määräytyvät palkat ja palkkiot

45) Tilinpäätökseen yhdisteltyjen yritysten nimi ja kotipaikka

Yhtiö

Rivi-riviltä-menetelmällä yhdistelty

Jäsenosuuspankit 241 pankkia (lueteltu s. 55–59)

	Kotipaikka
Osuuspankkikeskus Osk	Helsinki
OKO Osuuspankkien Keskuspankki Oyj	Helsinki
Okopankki Oyj	Helsinki
Opstock Oy	Helsinki
Kiinteistö Oy Arkadiankatu 23	Helsinki
Kiinteistö Oy Dagmarinkatu 14	Helsinki
Kiinteistö Oy Kanta-Sarvis II	Helsinki
OP-Asuntoluottopankki Oyj	Helsinki
OP-Kotipankki Oyj	Helsinki
OP-Rahastoyhtiö Oy	Helsinki

FD Finanssidata Oy	Helsinki
Optum Oy (ent. Osuuspankki Realum)	Helsinki
Osuuspankkien Vakuusrahasto	Helsinki
Osuuspankkien Keskinäinen Vakuutusyhtiö	Helsinki
Jyväskylän Kassatalo Oy	Jyväskylä
Keski-Suomen Tila- ja Kiinteistöpalvelu Oy	Jyväskylä
Kiinteistö Oy Pekurinkulma	Oulu
Kiinteistö Oy Vammalan Torikeskus	Vammala

Pääomaosuusmenetelmällä yhdistelty

OP-Henkivakuutus Oy ¹⁾	Helsinki
Automatia Pankkiautomaatit Oy ²⁾	Helsinki
Kiinteistö Oy Lahden Trio ²⁾	Lahti
Toimiraha Oy ²⁾	Helsinki
Realinvest Oy ²⁾	Helsinki

¹⁾ Yhdistelty vakuutusyhtiönä pääomaosuusmenetelmällä

²⁾ Yhdistelty osakkuusyhtiönä pääomaosuusmenetelmällä

Asikkalan ja Padasjoen osuuspankit sulautuivat toisiinsa 31.3.2003.

Niiden toimintaa jatkamaan perustettu Etelä-Päijänteen Osuuspankki aloitti 1.4.2003.

Iitin Osuuspankin sulautumisesta Päijät-Hämeen Osuuspankkiin päätettiin joulukuussa 2002. Sulautumista koskevien vastustusten vuoksi fuusion toteuttaminen on myöhästynyt suunnitellusta aikataulusta.

Kiinteistö Oy Aleks-Hermes myytiin joulukuussa 2003.

Yhtiöstä yhdisteltiin konsernitilinpäätökseen tuloslaskelma ajalta 1.1.–30.11.2003.

Tilikauden aikana purettiin Virtuaalinen Suomi Oy, Kiinteistö Oy Kankiraudantie 4, OPR-Trading Oy ja Långnäs Oy.

Riittävät tiedot tilinpäätökseen yhdistellyn yrityksen, joka ei ole luotto- tai rahoituslaitos tai palveluyritys, ja muiden OP-ryhmään kuuluvien yritysten suhteiden arvioimiseksi:

OP-Henkivakuutus Oy on OPK:n ja sen jäsenpankkien täysin omistama henki- ja eläkevakuutustoimintaa harjoittava yhtiö. Yhtiöön on keskitetty OP-ryhmän henki- ja eläkevakuutusliiketoiminta.

Yhteenliittymän tilinpäätökseen on jätetty yhdistelemättä jäsenluottolaitosten konsernitilinpäätöksiinsä yhdistelemiä yrityksiä yhteensä 131 kappaletta, näiden yritysten yhteenlaskettu tase oli noin 0,2 miljardia euroa. Yritysten yhdistelemisen vaikutus pankkirahaston omiin pääomiin olisi ollut noin 92 miljoonaa euroa ja vakavaraisuus-suhdelukuun 0,22 prosenttiyksikköä.

OPK:n jäsenosuuspankit 31.12.2003

Tase- ja liikevoitto- tai liiketappiotiedot eivät ole lopullisia.

Nimi	Kotipaikka	Toimitusjohtaja	Tase Milj. €	Liikevoitto/-tappio Milj. €
Alajärven Osuuspankki	Alajärvi	Pentti Mäkelä	136	2,57
Alastaron Osuuspankki	Alastaro	Petri Antila	41	0,48
Alavieskan Osuuspankki	Alavieska	Ismo Talus	31	0,41
Alavuden Seudun Osuuspankki	Alavus	Jussi Ruuhela	108	1,03
Andelsbanken för Åland	Maarianhamina	Håkan Clemes	110	0,49
Andelsbanken Raseborg	Karjaa	Lars Björklöf	185	0,55
Artjärven Osuuspankki	Artjärvi	Tuulikki Kyyhkynen	36	0,71
Askolan Osuuspankki	Monninkylä	Irja Mäittälä	42	0,84
Auran Osuuspankki	Aura	Sauli Nuolemo	44	0,59
Elimäen Osuuspankki	Elimäki	Pertti Olander	111	1,41
Enon Osuuspankki	Eno	Ari Karhapää	72	1,15
Etelä-Karjalan Osuuspankki	Lappeenranta	Risto Kiljunen	648	8,71
Etelä-Pohjanmaan Osuuspankki	Seinäjoki	Keijo Manner	496	4,26
Etelä-Päijänteen Osuuspankki	Asikkala	Jari Laaksonen	83	1,01
Etelä-Savon Osuuspankki	Mikkeli	Kari Manninen	412	5,84
Eurajoen Osuuspankki	Eurajoki	Harri Hiitiö	36	0,57
Euran Osuuspankki	Eura	Lenni Kankaanpää	63	0,86
Forssan Seudun Osuuspankki	Forssa	Jouni Hautala	186	2,14
Haapajärven Osuuspankki	Haapajärvi	Kari Ahola	57	0,61
Haapamäen Seudun Osuuspankki	Haapamäki	Tauno Vuorenmaa	35	0,45
Haapaveden Osuuspankki	Haapavesi	Timo Suhonen	61	1,01
Hailuodon Osuuspankki	Hailuoto	Veijo Nissilä	20	0,20
Halsuan Osuuspankki	Halsua	Tapio Jokela	17	0,21
Haminan Seudun Osuuspankki	Hamina	Markku Vanhala	132	1,89
Harjavallan Osuuspankki	Harjavalta	Jarmo Tuovinen	77	1,43
Hartolan Osuuspankki	Hartola	Teemu Hauta-Aho	37	0,70
Hauhon Osuuspankki	Hauho	Timo Metsola	31	0,49
Haukivuoren Osuuspankki	Haukivuori	Seppo Laurila	32	0,59
Heinäveden Osuuspankki	Heinävesi	Ville Pönttönen	46	0,88
		Jukka Tuomisto (1.2.2004)		
Himangan Osuuspankki	Himanka	Kalevi Humalajoki	47	0,20
Hinnerjoen Osuuspankki	Hinnerjoki	Jukka Tuomisto	16	0,29
		Kaija Marttala (26.1.2004)		
Hirvensalmen Osuuspankki	Hirvensalmi	Risto Rouhiainen	29	0,37
Honkilahden Osuuspankki	Honkilahti	Olavi Juhola	22	0,43
Huhtamon Osuuspankki	Huhtamo	Päivikki Järvinen	12	0,18
Huittisten Osuuspankki	Huittinen	Olli Näsi	77	1,54
Humppilan Osuuspankki	Humppila	Jari Salokangas	41	0,56
Hämeenkosken Osuuspankki	Hämeenkoski	Janne Nuutinen	27	0,33
Hämeenlinnan Seudun Osuuspankki	Hämeenlinna	Olli Liusjärvi	389	4,30
Iisalmen Osuuspankki	Iisalmi	Eero Mähönen	182	1,86
Iitin Osuuspankki	Kausala	vt Jari Oivo	48	-0,09
Ikaalisten Osuuspankki	Ikaalinen	Antero Sorri	58	0,73
Ilomantsin Osuuspankki	Ilomantsi	Kalevi Hämäläinen	61	1,08
Janakkalan Osuuspankki	Turenki	Vesa Lehikoinen	189	3,65
Joensuun Osuuspankki	Joensuu	Antti Heliövaara	224	2,48
Jokioisten Osuuspankki	Jokioinen	Vesa Rantanen	51	0,97
Juuan Osuuspankki	Juuka	Tuomo Mustonen	65	1,08
Juvan Osuuspankki	Juva	Kari Pitkälä	90	1,52
Jämsän Seudun Osuuspankki	Jämsä	Heikki Rosti	134	2,72

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Nimi	Kotipaikka	Toimitusjohtaja	Tase	Liikevoitto/-tappio
			Milj. €	Milj. €
Kainuun Osuuspankki	Kajaani	Kari Sissala	239	3,08
Kalajoen Osuuspankki	Kalajoki	Pertti Sarkkinen	105	1,21
Kalkkisten Osuuspankki	Kalkkinen	Heikki Leppähaara	11	0,13
Kangasalan Osuuspankki	Kangasala	Veikko Poranen	111	1,64
Kangasniemen Osuuspankki	Kangasniemi	Leo Pakkanen	80	1,88
Kankaanpään Osuuspankki	Kankaanpää	Teuvo Pakkala	73	0,39
Kannuksen Osuuspankki	Kannus	Juha Lundström	57	0,44
Karjalan Osuuspankki	Mynämäki	Pentti Laaksonen	20	0,26
Karkun Osuuspankki	Karkku	Raimo Virtanen	12	0,26
Karunan Osuuspankki	Karuna	Pertti Peura	12	0,07
Karvian Osuuspankki	Karvia	Antti Suomijärvi	35	0,46
Kaustisen Osuuspankki	Kaustinen	Asko Ahonen	47	0,35
Keikyän Osuuspankki	Äetsä	Kalevi Salonen	20	0,32
		Jyrki Suoja (1.2.2004)		
Kemin Seudun Osuuspankki	Kemi	Pertti Stöckel	172	1,73
Kerimäen Osuuspankki	Kerimäki	Jarmo Kaivonurmi	39	0,55
Keski-Suomen Osuuspankki	Jyväskylä	Aimo Ekonen	1 161	13,20
Keski-Uudenmaan Osuuspankki	Järvenpää	Leif Laine	707	11,09
Kestilän Osuuspankki	Kestilä	Hans Aikio	23	0,28
Kesälahden Osuuspankki	Kesälahti	Erkki Kukkonen	37	0,64
Kihniön Osuuspankki	Kihniö	Ari Heinonen	20	0,28
Kiihtelysvaaran Osuuspankki	Kiihtelysvaara	Pasi Leppänen	45	0,50
Kiikalan Rekijoen Osuuspankki	Rekijoki	Kirsi-Marja Hiidensalo	20	0,28
		Eero Lahti (16.3.2004)		
Kiikoisten Osuuspankki	Kiikoinen	Pertti Kärki	16	0,23
Kiskon Osuuspankki	Kisko	Pekka Anttonen	29	0,43
Kiteen Seudun Osuuspankki	Kitee	Pentti Hämäläinen	177	2,40
Kiukaisten Osuuspankki	Kiukainen	Jari Valonen	20	0,43
Koillis-Savon Osuuspankki	Kaavi	Asko Imppola	103	1,68
Koitin-Pertunmaan Osuuspankki	Koitti	Unto Aikasalo	42	0,64
Kokemäen Osuuspankki	Kokemäki	Jari Luukkanen	85	1,61
Kokkolan Osuuspankki	Kokkola	Aatto Ainali	351	3,17
Kontiolahden Osuuspankki	Kontiolahti	Esko Mononen	66	0,64
Korpilahden Osuuspankki	Korpilahti	Kyösti Myller	49	0,97
Korsnäs Andelsbank	Molpe	Jan-Erik Westerdahl	41	0,44
Kotkan Seudun Osuuspankki	Kotka	Pentti Leisti	206	2,11
Kouvolan Seudun Osuuspankki	Kouvola	Marjo Partio	300	3,85
Kronoby Andelsbank	Kruunupyy	Sten-Ole Nybäck	70	1,51
Kuhmalahden Osuuspankki	Pohja	Risto Mattila	20	0,35
Kuhmoisten Osuuspankki	Kuhmoinen	Heikki Vilppala	27	0,45
Kuhmon Osuuspankki	Kuhmo	Erkki Airaksinen	97	1,29
Kuopion Osuuspankki	Kuopio	Jaakko Ojanperä	480	3,37
Kuortaneen Osuuspankki	Kuortane	Markku Jaatinen	39	0,42
Kurun Osuuspankki	Kuru	Marja-Leena Siuro	30	0,53
Kuusamon Osuuspankki	Kuusamo	Kari Kivelä	92	0,75
Kuusjoen Osuuspankki	Kuusjoki	Eero Kaskela	19	0,33
Kymijoen Osuuspankki	Anjalankoski	Heikki Pykälistö	95	1,78
Kärkölän Osuuspankki	Järvelä	Petri Hokkanen	40	0,67
Kärsämäen Osuuspankki	Kärsämäki	Mikko Ruusunen	29	0,41
Käylän Osuuspankki	Käylä	Kaisa Kurtti	15	0,23
Köyliön Osuuspankki	Köyliö	Jorma Pohjus	53	0,63
Lapin Osuuspankki	Lappi	Vesa Parkkali	45	0,60
Lappo Andelsbank	Lappo	Torsten Nordberg	7	0,02

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Nimi	Kotipaikka	Toimitusjohtaja	Tase	Liikevoitto/-tappio
			Milj. €	Milj. €
Lehtimäen Osuuspankki	Lehtimäki	Antti Koivula	24	0,12
Lemin Osuuspankki	Lemi	Eero Innanen	36	0,41
Leppävirran Osuuspankki	Leppävirta	Ilkka Martikainen	87	1,47
Lieksan Osuuspankki	Lieksa	Jorma Lehikoinen	117	2,50
Limingan Osuuspankki	Liminka	Urpo Ojala	42	0,43
Liperin Osuuspankki	Liperi	Jalo Lehtovaara	98	1,51
Loimaan Osuuspankki	Loimaa Kk	Heimo Kortnesniemi	97	1,12
Loimaan Seudun Osuuspankki	Loimaa	Juha Pullinen	76	0,85
Lokalahden Osuuspankki	Lokalahti	Bo Hellén	19	0,24
Lopen Osuuspankki	Loppi	Keijo Bragge	68	0,94
Lounais-Suomen Osuuspankki	Paimio	Vesa Viitaniemi	136	1,34
Luhangan Osuuspankki	Tammijärvi	Pekka Pietilä	19	0,20
Luopioisten Osuuspankki	Luopioinen	Esa Jokinen	22	0,29
Luumäen Osuuspankki	Taavetti	Eero Kettunen	45	0,78
Luvian Osuuspankki	Luvia	Hannu Kyrövaara	39	0,37
Länsi-Uudenmaan Osuuspankki	Lohja	Jukka Karasjärvi	488	2,71
Maaningan Osuuspankki	Maaninka	Reijo Kananen	51	0,88
Marttilan Osuuspankki	Marttila	Matti Vahalahti	48	0,89
Maskun Osuuspankki	Masku	Jarmo Nurmi	55	0,37
Mellilän Seudun Osuuspankki	Mellilä	Jouko Rinne	26	0,48
Merimaskun Osuuspankki	Merimasku	Kaisa Haaksiluoto	15	0,22
Metsämaan Osuuspankki	Metsämaa	Jussi Nieminen	20	0,24
Miehikkälän Osuuspankki	Miehikkälä	Seppo Pylvänäinen	35	0,71
Miettilän Osuuspankki	Miettilä	Kalevi Salonen (1.1.2004)	5	0,00
Mouhijärven Osuuspankki	Mouhijärvi	Kaarina Sacklén	35	0,43
Mynämäen Osuuspankki	Mynämäki	Esko Heinonen	84	1,49
Myrskylän Osuuspankki	Myrskylä	Kalle Krappala		
Mäntsälän Osuuspankki	Mäntsälä	Kimmo Ranta (1.1.2004)	13	0,11
Mäntän Seudun Osuuspankki	Mänttä	Jorma Rouhiainen	100	1,45
Nagu Andelsbank	Nauvo	Heikki Kananen	125	2,02
Nakkilan Osuuspankki	Nakkila	Erkki Lauronen	19	0,21
Niinijoen Osuuspankki	Niinijoki	Johan Broos	67	1,49
Nilsian Osuuspankki	Nilsia	Jussi Kuvaja	24	0,36
Nivalan Osuuspankki	Nivala	Timo Seikkula	86	2,31
Nousiaisten Osuuspankki	Nousiainen	Seppo Pääkkö	92	0,48
Nurmeksen Osuuspankki	Nurmes	Markku Niskala	104	1,42
Orimattilan Osuuspankki	Orimattila	Ville Aakula	88	2,12
Oripään Osuuspankki	Oripää	Eero Heino		
Oriveden Seudun Osuuspankki	Orivesi	Mikko Vepsäläinen (20.1.2004)	100	1,45
Osuuspankki Kantrisola	Inkere	Veli-Matti Onnela	31	0,29
Oulaisten Osuuspankki	Oulainen	Jouko Rekolainen	86	1,49
Oulun Osuuspankki	Oulu	Pertti Pyykkö	59	0,82
Outokummun Osuuspankki	Outokumpu	Turkka Saarniniemi	92	1,93
Paattisten Osuuspankki	Paattinen	Jari Anttila	999	8,13
Paltamon Osuuspankki	Paltamo	Timo Levo	56	1,15
Parikkalan Seudun Osuuspankki	Parikkala	Eero Eskelinen	57	0,54
Parkanon Osuuspankki	Parkano	Eero Koskinen	37	0,37
Pedersörenejdens Andelsbank	Pietarsaari	Jorma Niemi	68	1,24
Perhon Osuuspankki	Perho	Matti Martikainen		
		Tuomo Liukka (5.3.2004)	50	0,69
		Aarre Saranpää	192	2,49
		Ulf Löf	32	0,37
		Pekka Pajula		

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Nimi	Kotipaikka	Toimitusjohtaja	Tase	Liikevoitto/-tappio
			Milj. €	Milj. €
Perniön Osuuspankki	Perniö	Risto Lehtinen	52	0,92
Peräseinäjoen Osuuspankki	Peräseinäjoki	Juha Mäki	60	1,06
Pieksämäen Seudun Osuuspankki	Pieksämäki	Seppo Vanninen	142	0,57
Pielaveden Osuuspankki	Pielavesi	Pertti Rautaparta	57	0,38
Pihtiputaan Osuuspankki	Pihtipudas	Erkki Niemelä	33	0,69
Pohjolan Osuuspankki	Rovaniemi	Markku Salomaa	416	4,46
Polvijärven Osuuspankki	Polvijärvi	Juhani Leminen	62	1,25
Porin Seudun Osuuspankki	Pori	Jukka Ramstedt	600	8,26
Porvoon Osuuspankki	Porvoo	Pertti Hellqvist	297	4,03
Posion Osuuspankki	Posio	Vesa Jurmu	58	1,00
Pudasjärven Osuuspankki	Pudasjärvi	Paavo Kurttila	94	2,07
Pukkilan Osuuspankki	Pukkila	Ari Talkara	35	0,64
Pulkkilan Osuuspankki	Pulkkila	Eero Keskitalo	23	0,44
Punkalaitumen Osuuspankki	Punkalaidun	Tapio Laine	63	1,05
Puolangan Osuuspankki	Puolanka	Jouni Ahokumpu	44	0,58
Purmo Andelsbank	Pietarsaaren mlk	Stig-Göran Jansson	21	0,24
Pyhäjärven Osuuspankki	Pyhäsalmi	Jukka Kuonanoja	65	1,17
		Matti Martikainen (6.1.2004)		
Pyhännän Osuuspankki	Pyhäntä	Viljo Lotvonen	22	0,37
Päijät-Hämeen Osuuspankki	Lahti	Timo Laine	530	1,21
Pälkäneen Osuuspankki	Pälkäne	Jari Linjala	37	0,80
Pöytyän Osuuspankki	Riihikoski	Tuomo Jokinen	51	0,55
Raahen Seudun Osuuspankki	Raahe	Seppo Rytivaara	177	2,73
Rantasalmen Osuuspankki	Rantasalmi	Vesa Auvinen	76	0,98
Rantsilan Osuuspankki	Rantsila	Ismo Välijärvi	29	0,48
Rauman Seudun Osuuspankki	Rauma	Simo Kauppi	329	6,41
Rautalammin Osuuspankki	Rautalampi	Esko-Pekka Markkanen	42	0,80
Riihimäen Seudun Osuuspankki	Riihimäki	Kalevi Oksanen	179	3,28
Riistaveden Osuuspankki	Riistavesi	Pauli Kröger	34	0,61
Ruhtinansalmen Osuuspankki	Ruhtinansalmi	Helena Juntunen	8	0,07
Ruoveden Osuuspankki	Ruovesi	Alpo Porila	60	0,57
Ruukin Osuuspankki	Ruukki	Kalle Arvio	60	1,07
Rymättylän Osuuspankki	Rymättylä	Antero Nikki	38	0,43
Rääkkylän Osuuspankki	Rääkkylä	Olli Koivula	43	0,62
Sallan Osuuspankki	Salla	Veikko Nissi	39	0,21
Salon Seudun Osuuspankki	Salo	Jukka Hulkkonen	347	4,26
Sauvon Osuuspankki	Sauvo	Pasi Virtanen	33	0,44
Savitaipaleen Osuuspankki	Savitaipale	Martti Valtonen	56	0,47
Savonlinnan Osuuspankki	Savonlinna	Merja Auvinen	234	3,25
Sideby Andelsbank	Sideby	Anders Storteir	10	0,16
Siikajoen Osuuspankki	Siikajoki	Pentti Keränen	25	0,29
Simpeleen Osuuspankki	Simpele	Kalevi Lehti	30	0,77
Somerniemen Osuuspankki	Somerniemi	Pertti Kujala	14	0,16
Someron Osuuspankki	Somero	Kari Raikkonen	91	1,04
Sonkajärven Osuuspankki	Sonkajärvi	Esko Nissinen	58	0,81
Sotkamon Osuuspankki	Sotkamo	Juhajouni Karttunen	66	1,05
Strömfors Andelsbank	Ruotsinpyhtää	Mats Majander	5	0,00
Sulkavan Osuuspankki	Sulkava	Kari Haverinen	33	0,39
Suodenniemen Osuuspankki	Suodenniemi	Selja Kallio	13	0,11
Suomussalmen Osuuspankki	Suomussalmi	Timo Polo	55	0,65
Suonenjoen Osuuspankki	Suonenjoki	Antti Hult	61	0,97
Sysmän Osuuspankki	Sysmä	Heikki Kurne	61	1,08
Säkylän Osuuspankki	Säkylä	Markku Perttuli	43	0,66

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Nimi	Kotipaikka	Toimitusjohtaja	Tase	Liikevoitto/-tappio
			Milj. €	Milj. €
Taivalkosken Osuuspankki	Taivalkoski	Riitta-Liisa Ahokumpu	30	0,24
Taivassalon Osuuspankki	Taivassalo	Markku Kraama	26	0,13
Tampereen Seudun Osuuspankki	Tampere	Tony Vepsäläinen	1 205	3,71
Tarvasjoen Osuuspankki	Tarvasjoki	Esa Hentula	32	0,34
Tervolan Osuuspankki	Tervola	Esa Vaarala	38	0,55
Tervon Osuuspankki	Tervo	Seppo Vehniäinen	24	0,45
Toholammin Osuuspankki	Toholampi	Lauri Keski-Rahkonen	56	0,51
Toijalan Osuuspankki	Toijala	Heikki Teräväinen	87	1,75
Tornion Osuuspankki	Tornio	Pentti Alaperä	151	0,71
Turun Seudun Osuuspankki	Turku	Risto Korpela	1 350	2,70
Tuupovaaran Osuuspankki	Tuupovaara	Tuomo Liukka	33	0,47
		Jaana Reimasto-Heiskanen (15.3.2004)		
Tyrnävän Osuuspankki	Tyrnävä	Eero Ylilauri	39	0,63
Ullavan Osuuspankki	Ullava	Veikko Väisälä	18	0,29
Urjalan Osuuspankki	Urjala	Pekka Raivisto	75	1,06
Utajärven Osuuspankki	Utajärvi	Raimo Tuovinen	66	1,32
Uukuniemen Osuuspankki	Niukkala	Pauli Loikkanen	8	0,08
Vakka-Suomen Osuuspankki	Uusikaupunki	Juha-Pekka Nieminen	191	2,31
Valkeakosken Osuuspankki	Valkeakoski	Juha Luomala	100	1,46
Valtimon Osuuspankki	Valtimo	Heikki Myller	35	0,45
Vammalan Seudun Osuuspankki	Vammala	Jari Pimiä	115	0,18
Vampulan Osuuspankki	Vampula	Kari Hänti	41	0,71
Varkauden Osuuspankki	Varkaus	Pekka Vilhunen	133	1,42
Varpaisjärven Osuuspankki	Varpaisjärvi	Seppo Riekkinen	47	0,77
Vasa Andelsbank	Vaasa	Ulf Nylund	389	5,28
Vehmersalmen Osuuspankki	Vehmersalmi	Heikki Väisänen	34	0,67
Vesannon Osuuspankki	Vesanto	Esa Keränen	36	0,42
Vetelin Osuuspankki	Veteli	Jarmo Lehojärvi	18	0,23
Vetelin Ylipään Osuuspankki	Räyriki	Jari Siirilä	18	0,23
Viekin Osuuspankki	Viekijärvi	Esko Pyykkö	10	0,09
Vihannin Osuuspankki	Vihanti	Olavi Rasi	56	0,87
Vimpelin Osuuspankki	Vimpeli	Simo Ilomäki	35	0,39
Virolahden Osuuspankki	Virolahti	Jyrki Gerlander	37	0,56
Virtain Osuuspankki	Virrat	Ari Kakkori	83	1,29
Ylitornion Osuuspankki	Ylitornio	Heikki Eteläaho	51	0,74
Ylivieskan Osuuspankki	Ylivieska	Jarmo Somero	99	0,97
Yläneen Osuuspankki	Yläne	Heikki Eskola	45	0,85
Ypäjän Osuuspankki	Ypäjä	Kimmo Ranta	48	0,78
		Kirsi-Marja Hiidensalo (1.2.2004)		
Ähtärin Osuuspankki	Ähtäri	Esko Kokkila	33	0,44
Östnylands Andelsbank	Porvoo	Arto Nurmi-Aro	150	0,97
Östra Korsholms Andelsbank	Mustasaari	Jussi Lahti	4	0,03
Övermark Andelsbank	Närpiö	Mårten Vikberg	17	0,24

46) Osuuspankkien maksamatta olevien osuusmaksujen määrä sekä jäsenten lukumäärä tilikauden lopussa

	2003	2002
Maksamatta olevien osuusmaksujen yhteenlaskettu määrä	0	0
Irtisanotut osuusmaksut	4	4
Irtisanotut lisäosuusmaksut	79	75
Jäsenten lukumäärä	1 072 431	1 042 401

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

47) OP-Henkivakuutus Oy:n vakuutustekninen laskelma sekä vakuutustoiminnan varat ja velat -laskelma

Rahoitustarkastus on myöntänyt Osuuspankkikeskus Osk:lle määräaikaisen poikkeuslupa olla noudattamatta rahoitus- ja vakuutusryhmittymän tilinpäätökselle asetettuja erityisvaatimuksia. Poikkeuslupa on voimassa vuoden 2004 tilinpäätökseen asti. Poikkeuslupa edellyttää, että OPK:n ja OP-ryhmän tilinpäätöksissä esitetään OP-Henkivakuutus Oy:n vakuutustekninen laskelma sekä vakuutustoiminnan varat ja velat -laskelma.

VAKUUTUSTEKNINEN LASKELMA

	1.1.–31.12.2003		1.1.–31.12.2002	
Vakuutusmaksutulo				
Vakuutusmaksutulo	530		493	
Jälleenvakuuttajien osuus	-1	529	0	493
Sijoitustoiminnan tuotot		231		112
Korvauskulut				
Maksetut korvaukset	-159		-171	
Jälleenvakuuttajien osuus	0	-159	0	-171
Korvausvastuun muutos	-5	-164	-3	-175
Vakuutusmaksuvastuun muutos				
Vakuutusmaksuvastuun muutos	-457		-287	
Jälleenvakuuttajien osuus	4	-453	0	-287
Liikekulut		-23		-22
Sijoitustoiminnan kulut		-84		-159
Sijoitusten arvonorotuksen oikaisu				0
Vakuutustekninen tulos		36		-39
Muu kuin vakuutustekninen laskelma				
Tilinpäätössiirrot				
Poistoeron lisäys (-)/vähennys (+)		-		0
Tuloverot varsinaisesta toiminnasta				
Tilikauden ja aikaisempien tilikausien verot		0		0
Tilikauden voitto		36		-39

VAKUUTUSTOIMINNAN VARAT JA VELAT

Vastaavaa	31.12.2003		31.12.2002	
Aineettomat hyödykkeet				
Muut pitkävaikutteiset menot		2		2
Sijoitukset				
Kiinteistösjoitukset				
Kiinteistöt ja kiinteistöosakkeet	44		41	
Lainasaamiset saman konsernin yrityksiltä	14	58	10	50
Sijoitukset saman konsernin yrityksissä ja omistusyhteyserityksissä				
Osakkeet ja osuudet saman konsernin yrityksissä	5		4	
Rahoitusmarkkinavälineet ja lainasaamiset saman konsernin yrityksiltä	5	10	15	19
Muut sijoitukset				
Osakkeet ja osuudet	416		423	
Rahoitusmarkkinavälineet	1 336		1 089	
Talletukset	53	1 804	1 872	14
Sijoitussidonnaisten vakuutusten katteena olevat sijoitukset		422		300

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

	31.12.2003		31.12.2002	
Saamiset				
Ensivakuutustoiminnasta				
Vakuutuksenottajilta	0		0	
Jälleenvakuutustoiminnasta	0		0	
Muut saamiset	212	213	0	1
Muu omaisuus				
Aineelliset hyödykkeet, kalusto	0		0	
Rahat ja pankkisaamiset	30	30	13	13
Siirtosaamiset				
Korot ja vuokrat	30		27	
Muut siirtosaamiset	2	32	3	30
Vastaavaa yhteensä		2 571		1 940
Vastattavaa				
Oma pääoma				
Osakepääoma	47		47	
Vararahasto	72		72	
Edellisten tilikausien voitto	-32		7	
Tilikauden voitto	36	122	-39	87
Tilinpäätössiirtojen kertymä				
Poistoero		-		-
Pääomalainat		65		54
Vakuutustekninen vastuuelka				
Vakuutusmaksuvastuu	1 801		1 471	
Korvausvastuu	19	1 820	14	1 485
Sijoitussidonnaisten vakuutusten vastuuelka				
Vakuutustekninen vastuuelka		422		299
Velat				
Ensivakuutustoiminnasta	0		0	
Jälleenvakuutuksesta	0		0	
Muut velat	133	133	7	7
Siirtovelat		9		7
Vastattavaa yhteensä		2 571		1 940

TILINPÄÄTÖSLAUSUMA

Olemme hyväksyneet osuuspankeista ja muista osuus-
kuntamuotoisista luottolaitoksista annetun lain tarkoit-
taman osuuspankkien yhteenliittymän (OP-ryhmä) yh-

distellyn tilinpäätöksen tilikaudelta 1.1.–31.12.2003.
Tilinpäätös esitellään ja annetaan tiedoksi Osuuspankki-
keskus Osk:n varsinaiselle osuuskunnan kokoukselle.

HELSINGISSÄ 24. PÄIVÄNÄ HELMIKUUTA 2004

Osuuspankkikeskus Osk:n johtokunta

Antti Tanskanen

Reijo Karhinen
Pekka Jaakkola

Heikki Vitie

Erkki Böös
Mikael Silvennoinen

TILINTARKASTUSKERTOMUS

**OSUUSPANKKIKESKUS OSK:N VARSINAISELLE OSUUS-
KUNNAN KOKOUKSELLE**

Olemme tarkastaneet osuuspankeista ja muista osuus-
kuntamuotoisista luottolaitoksista annetun lain tarkoit-
taman osuuspankkien yhteenliittymän (OP-ryhmä)
yhdistellyn tilinpäätöksen tilikaudelta 1.1.–31.12.2003.
OP-ryhmän keskusyhteisön Osuuspankkikeskus Osk:n
johtokunnan ja toimitusjohtajan laatima tilinpäätös
sisältää toimintakertomuksen, tuloslaskelman, taseen ja
liitetiedot. Suorittamamme tarkastuksen perusteella
annamme lausunnon tilinpäätöksestä.

Yhdistellyn tilinpäätöksen tarkastus on suoritettu
hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Tilinpäätöksen

laatimisperiaatteita, sisältöä ja esittämistapaa on tarkas-
tettu riittävässä laajuudessa sen toteamiseksi, ettei yhdis-
telty tilinpäätös sisällä olennaisia virheitä tai puutteita.
Tarkastuksen yhteydessä olemme perehtyneet ryhmän
jäsenyhteisöjen noudattamiin tilinpäätösperiaatteisiin
sekä niiden tilintarkastajien antamiin tilintarkastus-
kertomuksiin ja muihin raportteihin.

Lausuntonamme esitämme, että yhdistelty tilinpäätös
on laadittu kirjanpitolain sekä tilinpäätöksen laatimista
koskevien Rahoitustarkastuksen ja muiden määräysten
ja säännösten mukaisesti. Yhdistelty tilinpäätös antaa
kirjanpitolaissa tarkoitettulla tavalla oikeat ja riittävät
tiedot OP-ryhmän toiminnan tuloksesta ja taloudelli-
sesta asemasta.

HELSINGISSÄ 24. PÄIVÄNÄ HELMIKUUTA 2004

KPMG WIDERI OY AB

Hannu Niilekselä
KHT

OP-ryhmä